

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Areál Starého hradu hradu Košumberka a rekonstrukční práce Družstva
na záchranu hradu Košumberka v letech 1922-1924

Bc. Martin Lacina

Diplomová práce

2021

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne2021

.....

Martin Lacina

Jsem zavázán vedoucímu práce PhDr. Janu Musilovi za neutuchající pomoc a ochotu při sepisování této práce. Rovněž děkuji PhDr. Janu Frolíkovi, Csc., doc. Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D. a Mgr. Bohdanu Šedovi za přínosná upozornění a připomínky, které přispěly ke zdárnému vypracování této práce.

Anotace

Cílem této diplomové práce je rozbor a vyhodnocení průběhu a výsledků záchranných prací, které v areálu „starého hradu“ hradu Košumberka uskutečnilo v letech 1922-1924 Družstvo na záchranu hradu Košumberka, dále pak zhodnocení možností poznání původní podoby „starého hradu“ skrze dostupné archivní prameny a vyhodnocení dalších uskutečněných záchranných prací na „starém hradě“ s přihlédnutím ke statickému zabezpečení zříceniny v 70. letech 20. století a současnému návrhu plánované konzervace „starého hradu“. V úvodu práce je věnována pozornost základnímu shrnutí dějin bádání na hradě Košumberku, jeho historii, popisu a stavebnímu vývoji. Součástí textu je také pojednání o možném vnitřním uspořádání „starého hradu“ podložené rozbohem konfiskačního inventáře z roku 1623. Jednu ze zásadních pasáží této práce představuje rekonstrukce průběhu vlastních konzervačních prací provedených ve 20. letech, kdy je na základě dostupných archivních pramenů a stavební dokumentace sledován průběh oprav od vývoje prvotního záměru záchrany hradu přes vznik Družstva, formulaci projektu oprav, vlastní průběh oprav až po jejich dobovou reflexi ve světle soudobých zásad památkové ochrany hradních zřícenin. Samostatnou částí práce je pak analýza a vyhodnocení nálezového souboru archeologických nálezů, které byly získány v průběhu konzervačních prací Družstva na „starém hradě“. Kromě základních charakteristik zkoumaných nálezů a popisu jejich případných specifických rysů je zde věnována pozornost také zjistitelným analogickým nálezům z oblasti Chrudimska. Bližší pozornost je věnována rovněž rozboru průběhu statického zabezpečení zříceniny v 70. letech 20. století a jeho dopadům na „starý hrad“ a soudobé koncepci konzervace „starého hradu“ plánované v nejbližších letech. Stručné srovnání této koncepce s průběhem záchranných prací ve 20. letech, kde je věnována pozornost proměnám strategií památkové ochrany hradních zřícenin v odstupu téměř sta let, představuje závěrečnou část této práce.

Klíčová slova

hrad Košumberk, Družstvo na záchranu hradu Košumberka, konzervace hradní zříceniny v období 1. republiky, stavební vývoj, hmotná kultura

Title

The area of the Old castle of the Košumberk Castle and reconstruction work of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle in 1922-1924

Annotation

The aim of this work is analysis and evaluation of the course and results of rescue work, which in the area of the "old castle" of the Košumberk castle carried out in 1922-1924 by the Cooperative for the rescue of the Košumberk castle, as well as an evaluation of the possibilities of understanding the original appearance of the "old castle" through available archival sources and evaluation of other rescue work on the "old castle", taking into account the static security of the ruins in the 1970s and the current design of the planned conservation of the "old castle" In the introduction, attention is paid to the basic summary of the history of research at the Košumberk Castle, it's history, description and building development. The text also includes a treatise on the possible internal arrangement of the "old castle" based on an analysis of the confiscation inventory from 1623. One of the main passages of this work is the reconstruction of the course of conservation work carried out in the 1920s, when based on available archival sources and construction documentation the course of repairs is monitored from the development of the initial intention to save the castle through the establishment of the Cooperative, the formulation of the project of repairs, the actual course of repairs to their period reflection in the light of contemporary principles of monument protection of castle ruins. A separate part of the work is the analysis and evaluation of a set of archaeological finds, which were obtained during the conservation work of the Cooperative in the "old castle". In addition to the basic characteristics of the investigated findings and a description of their possible specific features, attention is also paid to detectable analogous findings from the Chrudim region. Closer attention is also paid to the analysis of the course of static securing of the ruins in the 1970s and it's effects on the "old castle" and the contemporary concept of conservation of the "old castle" planned in the coming years. A brief comparison of this concept with the course of rescue work in the 1920s, where attention is paid to changes in the strategies of monument protection of castle ruins over a hundred years, is the final part of this work.

Keywords

the Košumberk castle, the Cooperative for the rescue of the Košumberk castle, conservation of the castle ruins in the period of the First Republic, building development, material culture

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Cíle práce a metodika zpracování.....	1
3.	Dějiny bádání.....	5
4.	Poloha hradu	11
5.	Přírodní podmínky.....	12
6.	Dějiny hradu Košumberka	13
6.1.	Počátky hradu Košumberka.....	13
6.2.	Košumberk v držení pánů z Chlumu a Košumberka	14
6.3.	Osudy Košumberka v 16. století a za stavovského povstání	15
6.3.1.	„Starý hrad“ ve světle konfiskačního inventáře z roku 1623	19
6.4.	Poslední šlechtičtí majitelé Košumberka a úpadek hradu po roce 1691	24
6.5.	Stručné dějiny DZHK a Košumberk ve 20. století	27
7.	Popis hradu.....	32
7.1.	„Starý hrad“	33
7.2.	„Nový palác“ a hlavní nádvoří	37
7.3.	Předhradí a vnější opevnění	41
8.	Stavební vývoj a dřívější podoba hradu	43
9.	Záchranné práce DZHK v letech 1922-1924 a areál „starého hradu“	47
9.1.	Období prvních snah o záchranu Košumberka.....	47
9.2.	Vznik DZHK	50
9.3.	Technická prohlídka zřícenin a úsilí DZHK o převzetí hradu.....	53
9.4.	Rozpočet záchranných prací a jeho vývoj.....	57
9.5.	Převzetí hradu do majetku DZHK	66
9.6.	Jarní období záchranných prací.....	69
9.7.	Letní období záchranných prací	71
9.8.	Podzimní období záchranných prací – hlavní práce na „starém hradě“	75
9.9.	Dění v posledních měsících roku 1922	81
9.10.	Práce provedené v letech 1923-1924.....	84
10.	Vznik, vývoj a základní analýza nálezového souboru ze „starého hradu“	88
11.	Popis technologických skupin keramiky a kachlů.....	95
12.	Analýza technologických skupin keramiky	106
12.1.	Technologická skupina Košumberk 204	106
12.2.	Technologická skupina Košumberk 205	107
12.3.	Technologická skupina Košumberk 209	107

12.4.	Technologická skupina Košumberk 210	108
12.5.	Technologická skupina Košumberk 211	109
12.6.	Technologická skupina Košumberk 212	110
12.7.	Technologická skupina Košumberk 213	111
12.8.	Technologická skupina Košumberk 215	113
12.9.	Technologická skupina Košumberk 217	114
12.10.	Technologická skupina Košumberk 218	117
12.11.	Technologická skupina Košumberk 219	119
12.12.	Technologická skupina Košumberk 224	121
12.13.	Technologická skupina Košumberk 225	122
12.14.	Technologická skupina Košumberk 226	123
12.15.	Technologická skupina Košumberk 229	124
12.16.	Technologická skupina Košumberk 230	125
12.17.	Technologická skupina Košumberk 231	126
12.18.	Technologická skupina Košumberk 232	127
12.19.	Technologická skupina Košumberk 234	128
12.20.	Technologická skupina Košumberk 304	130
12.21.	Technologická skupina Košumberk 305	130
12.22.	Technologická skupina Košumberk 307	131
12.23.	Technologická skupina Košumberk 308	133
12.24.	Technologická skupina Košumberk 311	133
12.25.	Technologická skupina Košumberk 312	134
12.26.	Technologická skupina Košumberk 314	137
12.27.	Technologická skupina Košumberk 315	138
12.28.	Technologická skupina Košumberk 316	139
12.29.	Technologická skupina Košumberk 320	139
12.30.	„Přepálená keramika“ – skupina TS.002	140
13.	Analýza zlomků kachlů	141
13.1.	Technologická skupina Košumberk 222	142
13.2.	Technologická skupina Košumberk 317	143
14.	Architektonické články	144
15.	Stavební keramika	144
16.	Zlomky omítky a malty	145
17.	Zlomky mazanice	146
18.	Sklo	146
19.	Zlomky kostí.....	147

20.	Ostatní nalezené předměty.....	147
21.	Shrnutí rozboru nálezového souboru.....	148
22.	Záchranné práce v letech 1973-1977 a areál „starého hradu“	152
23.	Koncepce současné konzervace „starého hradu“ – vývoj do budoucna.....	160
24.	Konzervace „starého hradu“ coby doklady vývoje památkové ochrany hradních zřícenin	162
25.	Závěr	165
26.	Summary.....	167
27.	Seznam použité literatury a zdrojů	169
28.	Přílohy.....	174
28.1.	Fotografická dokumentace.....	175
28.2.	Plánová dokumentace	193
28.3.	Tabulky nálezových souborů	196
28.4.	Kresebná dokumentace.....	198

1. Úvod

Se vznikem Československé republiky v roce 1918 zachvacuje české země vlna národního nadšení, která se v následujících letech projevovala v řadě různých podob. Mezi nimi zaujímá své místo i oslavné připomínání významných období českých dějin, s čímž souvisí také snahy o záchranu stavebních památek, které na tyto časy upomínají. Za jedno z těchto období byla tehdy považována (a proto také připomínána) doba předbělohorská coby období největšího mocenského vlivu české šlechty, především pak šlechty utrakvistické a českobratrské. Právě v tomto dobovém ovzduší vzniká idea Václava Vladimíra Jeníčka, která oslavovala bratrskou víru vyznávající rod Slavatů z Chlumu a Košumberka coby „vlastenecky“ smýšlející hospodáře pečující o blaho svých poddaných. Jako nejvhodnější forma oslavy tohoto rodu tak vzniká myšlenka záchrany a konzervace jejich hlavního rodového sídla, hradu Košumberka nedaleko Luže, kterému v případě přetrvávající nedostatečné údržby a pozornosti hrozil postupný neodvratný zánik.

V. V. Jeníček tak zahajuje jednání ve prospěch záchrany hradu, která vedou ke vzniku Družstva na záchranu hradu Košumberka, do jehož čela se Jeníček ve funkci předsedy staví. Družstvo úspěšně završuje jednání o převodu zanedbané hradní zříceniny do svého majetku a ve spolupráci se Státním památkovým úřadem pro Čechy připravuje projekt její rekonstrukce. Vlastní konzervace hradu v letech 1922-1924 se pak stává ve své době jednou z nejrozsáhlejších památkářských akcí svého druhu, jejíž výsledky mají svoji výpovědní hodnotu i po téměř sto letech od jejich započetí. Proto překvapuje, že průběh záchranných prací Družstva se dosud nedočkal komplexního odborného vyhodnocení. Předkládaná diplomová práce si proto klade za cíl provést analýzu průběhu a vyhodnocení výsledků alespoň dílčí části těchto aktivit, které se vztahovaly na prostor původního jádra hradního areálu, dobově nazývaného „starý hrad“. V roce 100. výročí ustavující schůze Družstva bude tak umožněn vzhled do klíčové oblasti jeho činnosti, která v důsledcích výrazně přispěla k záchraně kulturního dědictví chrudimského regionu.

2. Cíle práce a metodika zpracování

Hlavní cíl zpracovávané diplomové práce představuje analýza a vyhodnocení průběhu a výsledků záchranných a konzervačních prací, které v areálu zříceniny hradu Košumberka provedlo v letech 1922-1924 Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka (dále jen

DZHK) z pozice tehdejšího vlastníka hradu. Vzhledem k značnému rozsahu provedených prací a jejich výsledků byla pro potřeby práce z areálu hradu vyčleněna dílčí sledovaná část, tzv. „starý hrad“ neboli původní gotické jádro hradního areálu. Obsah práce se tak soustředí především na rozbor prováděných prací na „starém hradě“ následovaný vyhodnocením výsledků těchto aktivit. Pozornost tak nebyla věnována pouze dostupným archivním pramenům, které postihují prováděné konzervační práce formou projektu oprav, stavebního deníku, plánů hradu či korespondence DZHK s nadřízenými orgány, ale také části rozsáhlé kolekce archeologických nálezů, která v kontextu představuje nedílnou součást výsledků prováděných prací. Uskutečněné práce jsou sledovány nejen z hlediska zasazení do průběhu vlastních záchranných prací na hradě, ale také z hlediska dobových pravidel a aspektů údržby a záchrany hradních zřícenin v období 20. let 20. století. Podstatná část práce je rovněž věnována možnostem poznání bývalé podoby „starého hradu“ a shrnutí dosavadního bádání o tomto areálu. Pozornost je zde věnována dostupným archivním pramenům, výsledkům zabezpečovacích prací a záchranných výzkumů, které byly na „starém hradě“ prováděny v letech 1973-1977 i závěrům nejnovějšího staticko-technického průzkumu hradního areálu z roku 2019. Archeologická část diplomové práce pak umožňuje náhled do hmotné kultury hradu Košumberka a zároveň i do dobové praxe archeologických výzkumů a forem nakládání s archeologickými nálezy.

Vlastnímu vzniku diplomové práce předcházelo seznámení s dostupnými archivními a archeologickými prameny, dosud vydanými pracemi a studii věnujícími se hradu Košumberku i vlastním areálem zříceniny formou terénního průzkumu autora práce na lokalitě. V rámci archivních materiálů byly pro účely práce vyhodnoceny archiválie postihující jak vlastní průběh oprav na „starém hradě“, tak jejich kontext v rámci probíhající záchrany hradu a vlastní činnosti DZHK. Pro tyto účely má největší význam archivní fond Družstvo na záchranu hradu Košumberka, který je uložen ve fondech Státního okresního archivu v Chrudimi¹. Příslušné archiválie z tohoto fondu vytvořeného vlastníkem hradu i původcem studovaných prací představují základní pramen k okolnostem vzniku myšlenky záchrany hradu, vývoje plánu oprav i jejich vlastnímu uskutečnění. Rozbor korespondence DZHK s příslušnými nadřízenými orgány, která měla zásadní význam pro formování ideje i vlastního průběhu záchrany hradu, vyžadoval komparaci s archiváliemi, které jsou uloženy v Národním archivu v Praze v archivních fondech Státní památková zpráva² (korespondence se Státním

¹ Uvedený fond je uložen v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka.

² Uvedené archiválie jsou uloženy v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258.

památkovým úřadem pro Čechy v Praze) a Ministerstvo školství, Praha (korespondence s Ministerstvem školství a národní osvěty)³.

Pro analýzu možného vnitřního uspořádání „starého hradu“ v období po renesanční přestavbě Košumberka, která byla uskutečněna v důsledku požáru hradu roku 1573, bylo využito inventáře zámku Košumberk, který byl vypracován v souvislosti s pobělohorskou konfiskací poloviny panství v roce 1623. Popisovaný dokument je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec v rámci archivního fondu Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec⁴. Dostupná literatura zmiňuje zároveň existenci druhého inventáře zámku Košumberk, který byl vyhotoven roku 1657 v souvislosti s převodem košumberského panství do držení Marie Maxmiliány Hýzřlové z Chodů. Zmíněné zdroje deklarují uložení inventáře ve Státním oblastním archivu v Zámrsku v nezinventarizované části fondu Velkostatek Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk, oddělení Košumberk⁵. Archiválii se bohužel pracovníkům SOA Zámorsk nepodařilo dohledat, proto bylo pro účely práce užito pouze inventáře z roku 1623⁶. V archivním fondu velkostatku Rychmburk je též uložena kolekce map velkostatku, z níž byl vybrán soubor tří plánů, které byly využity pro rozbor dobového mapového zobrazení „starého hradu“. Pro vyhodnocení průběhu záchranných prací v letech 1973-1977 bylo využito příslušných archiválií, které jsou uloženy v archivu Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Pardubicích⁷ a v archivu archeologického pracoviště Regionálního muzea v Chrudimi (dále jen RM v Chrudimi).

Zpracovávaný soubor archeologických nálezů je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi. Výběr nálezů byl podmíněn lokací místa jejich nálezů do prostoru „starého hradu“, které bylo určeno na základě dobové dokumentace a dílčích závěrů bádání pracovníků RM v Chrudimi. Větší část

³ Uvedené archiválie jsou uloženy v: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165.

⁴ Inventář hradu Košumberka z roku 1623 je uložen v: SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19. folio 1-8. Inventář svrškův a nabytkův všelijakých, kteří jsou se na zámku Košumberským, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném všelijakém hospodářství. 1.-3. 3. 1623.

⁵ Uvedený fond je uložen v: SOA Zámorsk. Fond č. 394 Velkostatek Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk, oddělení Košumberk.

⁶ Zmínky o inventáři zámku Košumberka z roku 1657 obsahují práce V. V. Jeníčka, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská 1633-1690. Zakladatelka poutnického chrámu Panny Marie na Chlumku v Luži*. Praha, 1940, s. 55., a především E. Voráčka, viz: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách: Díl 1. Od počátků středověku do konce 17. století*. Luže, 2010, s. 67, obr. 5/6. ISBN 978-80-254-8472-2. Zde je též reprodukována titulní strana zmiňované archiválie, fotografie byla dle popisu pořízena roku 2009. Plná citace inventáře dle E. Voráčka zní: Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Velkostatek Rychmburk, oddělení Košumberk, neoznačeno. K fotografii titulní strany inventáře srovnatelně viz níže v kapitole 28. 1., foto 7.

⁷ Uvedené archiválie jsou uloženy v: Národní památkový ústav, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K123/2, K126/2, K241/1.

popisovaného souboru tak tvoří nálezy uložené v bednách označených čísly XVI, XVII a XXV, menší část tvoří 13 dílčích nálezových souborů patřících do fondu tzv. „hradní sbírky Košumberk“. Procesu utváření zmíněných nálezových souborů a jejich základnímu rozboru se podrobněji věnují příslušné pasáže níže v kapitole 10. Nálezový soubor byl zpracováván podle příslušných sáčků, následně byl roztríděn podle základních materiálových kategorií (zlomky keramiky, zlomky kostí, zlomky skla, mazanice ad.). Každému jednotlivému nálezu bylo přiřazeno příslušné katalogové číslo ve tvaru: inventární číslo dílčího nálezového celku/číslo předmětu podle pořadí při zpracovávání příslušného inventárního čísla. U všech nálezů byly změřeny a zaznamenány jejich základní parametry (šířka, výška, tloušťka, hmotnost, měřitelný průměr ad.), proveden byl též popis postihující veškeré charakteristické rysy nálezů.

Soubor zloмок keramiky a kachlů byl dále roztríděn podle technologických skupin, které jsou definovány podle makroskopicky postižitelných vlastností zloмок a zároveň slouží k jejich chronologickému zařazení. Definice jednotlivých technologických skupin byly převzaty z manuálu technologických skupin keramiky chrudimského regionu⁸. U každého zloмок byla tak sledována barva povrchu, druh použitého ostřiva, barva lomu, typ a tvrdost výpalu, způsob úpravy povrchu a tzv. afinita neboli příbuznost s jinými definovanými technologickými skupinami. V rámci zpracovávaného souboru byla identifikována přítomnost zloмок z celkem 31 technologických skupin označených příslušnými kódy (např. Košumberk 204, Košumberk 304 ad.). Zlomky přepálené keramiky byly zařazeny do předdefinované technologické skupiny s označením TS.002⁹. Nedílnou součástí dokumentace představuje kresebná či fotografická dokumentace nálezů, které vykazují specifické technologické, morfologické či výzdobné vlastnosti (např. okraje a dna nádob včetně profilů či zlomky nesoucí rozpoznatelný typ výzdoby). Kresebná dokumentace zajímavých nálezů je k textu práce připojena formou tabulek, které byly vytvořeny v programu Corel Draw 2018. Při vytváření tabulek bylo použito kresebné dokumentace nálezu a jeho profilu či kombinace fotografické dokumentace nálezu doplněné kresebně dokumentovaným průřezem. Dalším sledovaným aspektem zloмок keramiky byla rovněž míra fragmentarizace, která byla určena na základě kategorií, které stanovuje šablona používaná Katedrou archeologie Západočeské univerzity

⁸ Popisy technologických skupin keramiky a kachlů pro oblast Chrudimska jsou zpracovány v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku*. Chrudim, sine dato. Rukopis je uložen na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi.

⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

v Plzni¹⁰. Veškeré získané poznatky byly zpracovány do databáze vytvořené v programu Microsoft Access.

Po ukončení heuristické fáze následovaly rozbory jednotlivých nálezových kategorií a technologických skupin. Při těchto analýzách byla bližší pozornost věnována souhrnnému početnímu a hmotnostnímu zastoupení daných kategorií či technologických skupin včetně procentuálního vztahu k celku zkoumaného souboru i detailnějšímu členění nálezů podle definovatelných podkategorií. V rámci souboru zlomků keramiky byla věnována pozornost typologickému zařazení okrajů nádob, přičemž bylo pro zlomky středověké keramiky a novověkých trojnožek užito typologie M. Zápotockého¹¹ a pro zbývající zlomky novověké keramiky typologie M. Tetoura¹². Sledována byla také možnost typologického zařazení zlomků keramiky podle užití radélkové výzdoby¹³. Na základě zjištěných charakteristických vlastností bylo provedeno přibližné datování studovaných nálezů. Pokud tuto možnost stav poznání nálezů umožňoval, byly zpracovávány nálezy provázány se známými kontexty z dějin hradu či jeho stavebního vývoje. Text práce doplňují příslušné grafy, plánová a fotografická dokumentace a také tabulky nálezů, které jsou připojeny k závěrečné části práce.

3. Dějiny bádání¹⁴

Zřícenina hradu Košumberka coby nepřehlédnutelná dominanta kraje i významná historická památka poutala pozornost odborné veřejnosti již v 2. polovině 19. století. Jednu z kapitol 1. dílu své slavné knižní série *Hrady, zámky a tvrze království českého* věnoval Košumberku August Sedláček¹⁵, pozornost mu věnoval rovněž Zdeněk Wirth při vytváření *Soupisu památek*

¹⁰ Uvedená šablona definuje celkem 13 dílčích kategorií: kategorie 1 (šířka i výška zlomku do 1 cm), kategorie 2 (totéž v rozmezí 1-2 cm), kategorie 3 (2-3 cm), kategorie 4 (3-4 cm), kategorie 5 (4-5 cm), kategorie 6 (5-6 cm), kategorie 7 (6-8 cm), kategorie 8 (8-10 cm), kategorie 9 (10-12 cm), kategorie 10 (12-14 cm), kategorie 11 (14-16 cm), kategorie 12 (16-18 cm), kategorie 13 (nad 18 cm).

¹¹ Typologie okrajů středověkých keramických nádob a novověkých trojnožek byla určena podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické* LXIX, 1978, č. 1, s. 171-238. ISSN 0031-0506.

¹² Typologie okrajů raně novověkých keramických nádob byla určena podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek o.p.s., 2005 [cit. 2021-02-07]. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/>>.

¹³ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/radylko0web.gif>>.

¹⁴ K tématu srovnatelně viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad a jeho vstup. Jeho podoba a vývoj na základě archeologického výzkumu*. Pardubice, 2019, s. 24-30. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce. Uloženo na Ústavu historických věd FF Univerzity Pardubice.

¹⁵ Srovnatelně viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl I*. 3. vydání. Praha, 1993. s. 94-109. ISBN 80-85794-05-5.

historických a uměleckých vysokomýtského okresu¹⁶. Košumberk se logicky stal předmětem publikační činnosti iniciátora záchrany hradu a předsedy DZHK Václava Vladimíra Jeníčka, jedná se konkrétně o díla Na Košumberce jindy a dnes¹⁷, Košumberská kronika¹⁸, Jindřich Slavata na hradě Košumberce¹⁹ a Poslední Slavatovna Košumberská²⁰. Z autorů 2. poloviny 20. století věnovali Košumberku pozornost ve svém díle Tomáš Durdík²¹, Milan Vorel²² a Emil Voráček²³.

Počátky archeologického zájmu o hrad úzce souvisí s činností DZHK, které zde v letech 1922-1924 provádělo konzervační práce, jejichž cílem bylo zabezpečení a zpřístupnění dlouhodobě neudržované zříceniny. Podrobněji je tehdejšími aktivitám DZHK věnována pozornost níže v kapitolách 9.1. – 9.10. Do záchranných prací, které byly z velké části doprovázeny vyklizením sutin a zříceninových zásypů z hradních prostor, byl zahrnut rovněž archeologický průzkum spojený se zajištěním objevených archeologických nálezů. Získán tak byl velmi rozsáhlý nálezový soubor, jehož menší část je dnes vystavena v hradní expozici. Zbývající nálezy jsou pak uloženy ve sbírkách RM v Chrudimi. Podrobnosti ke vzniku tohoto nálezového souboru včetně dostupné literatury jsou uvedeny níže v kapitole 10.

Další dílčí archeologický průzkum probíhal na Košumberku v období let 1973-1977, kdy zde národní podnik (dále jen n. p.) Geindustria Jihlava prováděl staticko-geologický průzkum, který předcházela zaměření a statickému zabezpečení zříceniny²⁴. V rámci staticko-geologického průzkumu v roce 1973 bylo v areálu hradu vytyčeno celkem 38 sond, kopaných šachtic a rýh, přičemž v několika z nich byl zjištěn četný výskyt archeologického materiálu. Následně došlo v květnu 1975 k výkopu zjišťovací sondy 1/1975, která byla vyměřena při vnitřním líci „vnější obvodové zdi starého hradu“. Vyhodnocení stratigrafie této sondy a souboru zde objevených nálezů, který je možné datovat do období 13. století, je věnován

¹⁶ Srovnatelně viz: WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století: XVI, Politický okres vysokomýtský*. Praha, 1902, s. 65-69.

¹⁷ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes. Několik kapitol a obrázků pro turisty a domácí lid*. Praha, 1912.

¹⁸ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. Praha, 1924.

¹⁹ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599. Přehled dějin hradu i rodu*. Praha, 1939.

²⁰ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská*. op. cit.

²¹ Srovnatelně viz: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vydání. Praha, 2000, s. 282, obr. 597-598, 600. ISBN 978-80-7277-402-9.

²² Srovnatelně viz: VOREL, Milan. Hrad Košumberk. In *Chrudimské vlastivědné listy* 9, 2000, č. 2, s. 15-17. ISSN 1214-7508.

²³ Srovnatelně viz: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit.

²⁴ Prováděným konzervačním pracím z let 1973-1977 a při této příležitosti získaným nálezovým souborům je včetně dostupné literatury podrobněji věnována pozornost níže v kapitole 22.

článek J. Frolíka a J. Sigla z roku 2002²⁵. Další velké množství blíže nestratifikovaných archeologických nálezů bylo získáno během návazných rekonstrukčních prací, opět nejčastěji při vyklízení sutin a klenebních zásypů z hradních prostor. Zmíněné práce je možné považovat za první regulérní archeologické průzkumy v areálu hradu.

Pro další vývoj poznání hradu Košumberka představuje zásadní mezník rekonstrukce střechy objektu purkrabství uskutečněná v roce 2008²⁶. Tehdy bylo na půdě budovy objeveno 30 beden, které obsahovaly značné množství dalších dosud neznámých archeologických nálezů pocházejících ze záchranných prací DZHK z let 1922-1924. Dosud známý soubor „hradní sbírky“ představoval výběr nejzajímavějších nálezů, které byly po rozřídění nálezového souboru určeny k vystavení v hradním muzeu. Dle mínění činitelů DZHK v čele s předsedou Jeníčkem méně zajímavý zbytek souboru byl následně patrně provizorně uložen do zmíněných beden a deponován na půdě purkrabství.

Tato událost spustila dosud probíhající proces vyhodnocování a zpřístupňování košumberských archeologických nálezů, prováděný J. Musilem, J. Frolíkem a jejich spolupracovníky. Pozornost je tak věnována nejen nově objevenému souboru nálezů z let 1922-1924, ale též výše zmíněným souborům „hradní sbírky“ a nálezům z let 1973-1977. V současnosti jsou již zpracovány a publikovány početné soubory zlomků skla²⁷ a nálezů kovových předmětů²⁸. Dokončováno je rovněž zpracování rozsáhlého souboru zlomků kamnových kachlů²⁹. Z hlediska nálezů ze 70. let byl již kromě výše zmíněného částečného publikování nálezů ze sondy 1/1975 publikován též nálezový soubor z jímky, odkryté roku 1976 při zemních pracích při jižním průčelí budovy purkrabství³⁰.

²⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. In *Archaeologia historica* 27, 2002, č. 1, s. 61-79. ISSN 0231-5823.

²⁶ Okolnostem a povaze nálezu včetně dostupné literatury je věnována pozornost níže v kapitole 10.

²⁷ K vyhodnocení souboru zlomků skla ze zříceniny Košumberka podrobněji viz: MUSIL, Jan. Apotéka na hradě Košumberk? Příspěvek k poznání laboratorního skla. In *Chrudimské vlastivědné listy* 26, 2017, č. 3, s. 6-9. ISSN 1214-7508.; MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 101-120. ISBN 978-80-903461-5-4.

²⁸ Uvedený nálezový soubor byl publikován v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 1. díl: Kovové předměty*. Praha – Chrudim, 2015. ISBN 978-80-87365-87-8.; MUSIL, Jan. Nález kolečkového zámku palné zbraně z hradu Košumberka (okr. Chrudim). In *Castellologica bohemica* 15, 2015, s. 94-105. ISSN 1211-6831.

²⁹ O nálezovém souboru zlomků kamnových kachlů podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 2. díl: Kamnové kachle, část první*. Praha – Chrudim, 2016. ISBN 978-80-87365-95-3.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 3. díl: Kamnové kachle, část druhá*. Praha – Chrudim, 2020. ISBN 978-80-7581-021-2.

³⁰ K vyhodnocení zmiňovaného nálezového souboru podrobněji viz: MUSIL, Jan. Fajánsová poklička z hradu Košumberka. In *Chrudimské vlastivědné listy* 27, 2018, č. 2, s. 5-8. ISSN 1214-7508.; MUSIL, Jan. Novověká jímka na hradě Košumberku. In *Castellologica bohemica* 18, 2018, s. 77-99. ISSN 1211-6831.

Rovněž v roce 2008 provedlo RM v Chrudimi dílčí záchranný archeologický výzkum v prostoru zřícenin budovy tzv. „písárny“ (k poloze objektu viz obr. 2:8)³¹. Akce byla podnícena plánem výstavby toalet v torzu budovy. Odkrytí dvojice sond při nároží „písárny“ mělo za úkol prověřit statický stav dochovaného zdiva a případnou přítomnost dosud neznámých suterénních klenutých prostor pod „písárnou“. Existence sklepních prostor byla následně výzkumem vyvrácena, když bylo na dně sond dosaženo úrovně zděného podkladu pro dřevěný strop. Ve východní stěně „písárny“ byla odkryta druhotně zazděná špaleta střílnového okénka. Vlastní zdivo „písárny“ nevykazovalo známky provázanosti se zdivem původní obvodové hradby. Zjištěné skutečnosti umožnily přibližné datování vzniku objektu „písárny“ nejdříve do 14. století.

Archeologická činnost se do areálu hradu vrátila i v roce 2009. Výzkum souvisel se záchrannými pracemi na torzu zachovalejšího východního křídla „nového paláce“ (obr. 2:3), jejichž hlavním důsledkem byla realizace zastřešení objektu³². Jako součást projektu vznikla i volná dřevěná imitace zaniklé lodžie při nádvorním průčelí paláce. Výstavba nosné konstrukce vyžadovala vyhloubení 22 výkopů pro betonové patky, z nichž deset bylo umístěno v interiéru „nového paláce“ a zbývajících dvanáct o rozměrech cca 0,8 x 0,8 m před nádvorním průčelím paláce v místech zaniklé lodžie. Terénní práce spojené se záchranným archeologickým výzkumem byly uskutečněny ve dnech 22. 7. a 23. – 24. 11. 2009.

Výkopy patek v interiéru „nového paláce“ odhalily pouze situaci novodobých úprav zříceniny vzniklých při záchranných pracích v letech 1973-1977. Dílčí archeologické situace byly tak odhaleny pouze ve výkopech před průčelím paláce³³. Většina výkopů obnažila základové zdivo paláce a pravděpodobně pozůstatky základů bývalé lodžie. Místy byly také zachyceny zbytky dvou úrovní dlažby, konkrétně starší z terakotových dlaždic a mladší z říčních valounů. V osmi výkopech (šest při průčelí paláce a dva v místech zaniklé lodžie) bylo zachyceno vzájemně provázané základové zdivo. Dvojice výkopů zasáhla také prostory bývalých geologických sond, vyhloubených v rámci záchranných prací v 70. letech. Během prací byly dále získány menší soubory archeologických nálezů zahrnující zlomky keramiky, stavebních materiálů, kovových předmětů, kostí, omítek či uhlíků.

³¹ O výzkumu v budově „písárny“ v roce 2008 podrobněji viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 27-28.

³² O popisovaném archeologickém výzkumu podrobněji viz: MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 68/09 na hradě Košumberku. akce Zastřešení renesančního paláce*. Chrudim, 2009. Rukopis nálezové zprávy je uložen na archeologickém pracovišti RM v Chrudimi.

³³ Popisu získaných archeologických nálezů je věnována pozornost v: MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném*. op. cit. s. 7-10, 12-13.

V roce 2011 provedlo RM v Chrudimi v areálu hradu další dva dílčí záchranné archeologické výzkumy, které byly vyvolány plánovaným statickým zajištěním severovýchodního nároží torza vstupní věže „starého hradu“ a zřícenin budovy „písárny“ v prostoru předhradí³⁴. Při výzkumu vstupní věže „starého hradu“ došlo k vyměření a následnému výkopu sondy, která byla označena kódem 1/2011. Výkop sondy byl pro potřeby dokumentace předpokládané stratigrafické situace rozdělen do čtyř sektorů, díky čemuž vznikla síť použitelných řezů³⁵. Zároveň bylo provedeno fotografické zaměření přilehlých úseků zdiva. Při výzkumu bylo dosaženo skalního čedičového podloží, na kterém bylo založeno zdivo vstupní věže. Většinu výplně sondy tvořilo členité souvrství destrukčních vrstev uložené v období po zániku hradu, které uzavírá recentní výkop provedený DZHK za účelem výstavby přístupového schodiště na „starý hrad“. Stratigrafie destrukčních vrstev se dále dělí do dvojice paralelně vznikajících, ale strukturně rozdílných souvrství.

Odkrytí sondy 1/2011 přineslo řadu důležitých poznatků o vývoji zdiva vstupní věže. Datace založení zdiva byla potvrzena do období konce 13. století. Nepřitesané skalní podloží v interiéru věže potvrdilo hypotézu o existenci tzv. vlčí jámy pod vstupním prostorem věže. Ohořelý líc zdiva indikuje vystavení zdiva věže požáru, trámové kapsy se zachovanými pozůstatky trámů dokládají pak následné dvojí přepatrování interiéru věže. Dílčí úpravy původního vstupu do „starého hradu“ dokládá několik fází zazdívek. Dendrochronologický průzkum zbytků trámů nalezených ve zdivu datuje zmíněnou fázi přepatrování věže do období po roce 1307. Datace výše zmíněného požáru tak nutně spadá do poměrně úzkého období konce 13. století až cca roku 1307. Košumberk tak podle těchto zjištění krátce po výstavbě vyhořel. Zmíněná událost spadá do období před první v pramenech doloženou písemnou zprávou o hradu, tudíž není možné zjistit bližší okolnosti požáru.

V rámci popisovaného výzkumu byla získána početná kolekce archeologických nálezů čítající celkem 443 ks. Vyhodnocení nálezového souboru ze sondy 1/2011 provedla v roce 2019 M. Sedláčková³⁶. Zkoumané souvrství bylo na základě datace keramických nálezů datováno do období přelomu 14.-15. století až 15. století, přičemž získané nálezy raně středověké

³⁴ Ke zmiňovaným archeologickým výzkumům podrobněji viz: MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberk v roce 2011. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 19, 2015, s. 147-179. ISSN 1214-6048.; MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica bohémica* 13, 2016, s. 221-235. ISSN 1211-6831.

³⁵ K popisu stratigrafie a interpretaci nálezové situace sondy 1/2011 podrobněji viz: MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy. op. cit. s. 149-151, 162-171, obr. 3-13.; MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku. op. cit. s. 222-228, obr. 3-14.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 30-31, 49-50, 70-72.

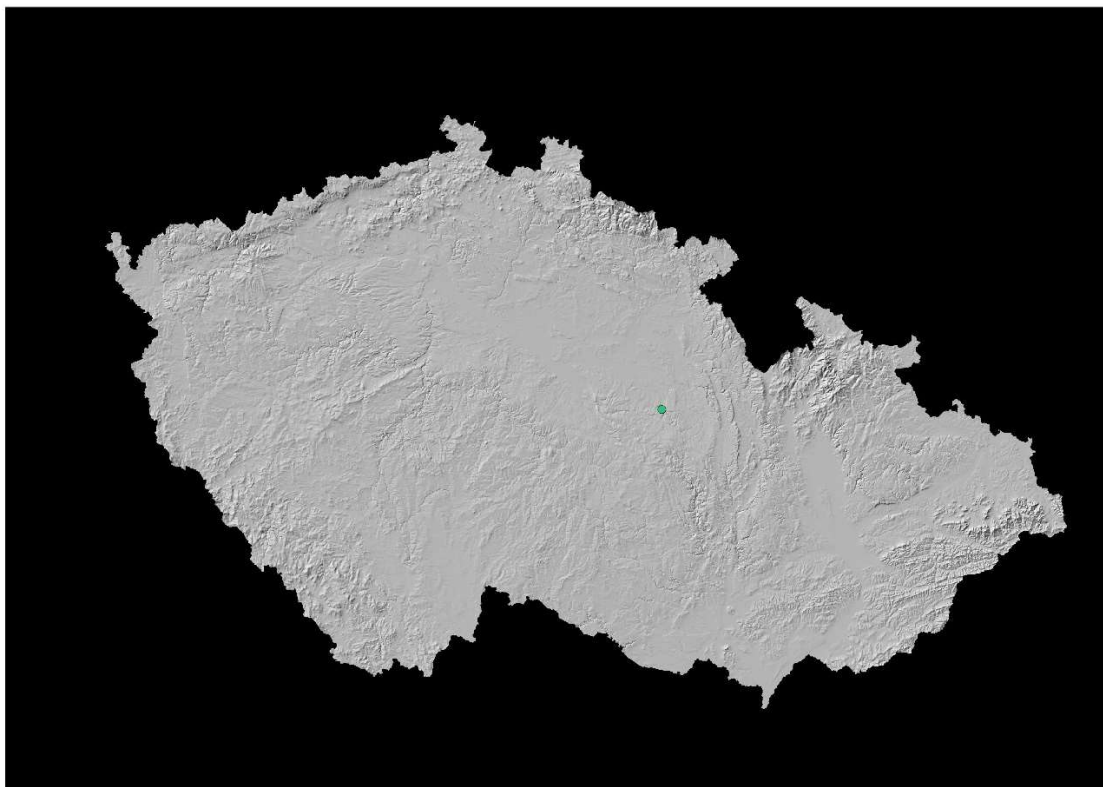
³⁶ Vyhodnocení nálezového souboru ze sondy 1/2011 je věnována pozornost v: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 28-65, 70-72. K definici příslušných technologických skupin keramiky podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

a novověké keramiky je možné považovat za druhotné příměsi. Uvedená stratigrafická situace vznikla pravděpodobně v důsledku eroze hradního zdiva a přilehlých vrstev zeminy.

Otevření sondy 2/2011 v prostoru jihovýchodního nároží budovy „písárny“, jehož cílem bylo statické zajištění zdiva budovy sousedícího s „malým nádvořím“ (obr. 2:7), navázalo na výše zmíněný záchranný výzkum z roku 2008³⁷. Sonda byla pro potřeby výzkumu rozdělena do dvou segmentů. Odhalenou stratigrafii dělí do dvou dílčích částí vrstva dlažby, jejíž podoba naznačuje, že přízemí „písárny“ bylo využíváno coby stáje. Vrstvy odkryté pod úrovní dlažby byly podle nalezených zlomků keramiky datovány do období 16. – 17. století. Původní destrukční vrstvy nad dlažbou byly odstraněny při konzervačních pracích DZHK, takže byly při odkryvu sondy 2/2011 nad úrovní dlažby indikovány pouze vrstvy suti s příměsí recentního odpadu, představovaného především zlomky pivního skla datovaného do 20. let 20. století. Odkryv sondy odhalil složitější stavební vývoj budovy „písárny“, kde jako nejstarší bylo do období 14. století datováno její vnější průčelí, které bylo zároveň zdivem obvodové hradby. Zbylé stěny „písárny“ byly později k obvodové hradbě přizděny na spáru. Výzkum potvrdil rovněž existenci zazděného vstupu do „písárny“ z „malého nádvoří“, přičemž v zazdínce stejně jako ve výše zmíněné dlažbě byly indikovány druhotně použité architektonické články, jejichž profilace odpovídá období pozdní gotiky až renesance. Nálezový soubor ze sondy 2/2011 nebyl dosud vyhodnocen.

Nejnovější etapu výzkumů hradu Košumberka představuje stavebně-technický průzkum zříceninové části hradního areálu provedený v roce 2019. Uskutečněná akce představovala předstupeň pro vytvoření koncepce konzervace „starého hradu“ a „spojovacího křídla nového paláce“. Výsledkům provedeného průzkumu a návrhu zmíněné koncepce oprav se podrobně včetně dostupné literatury věnuje níže kapitola 23.

³⁷ K výzkumu sondy 2/2011 a interpretaci zdejší nálezové situace podrobněji viz: MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberk. op. cit. s. 151-155, 157, 173-179, obr. 15-22.; MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku. op. cit. s. 229-233, obr. 15-22.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 28-30.

Obr. 1. Poloha hradu Košumberka na mapě České republiky. Upravil J. Musil v programu QGIS.

4. Poloha hradu

Hrad Košumberk se nalézá v blízkosti města Luže, konkrétně při jihozápadním okraji stejnojmenné místní části Košumberk (asi 1,1 km jihovýchodním směrem od lužského náměstí), přibližně 18,5 km jihovýchodním směrem od Chrudimi (obr. 1). Zaujímá polohu na vrcholu nevysokého, ale přesto výrazného čedičového kopce, kterým vrcholí krátký čedičový hřeben směřující od Luže jihovýchodním směrem. Košumberk je položen v krajině, kde se plochý terén Východolabské tabule stýká s prvními výběžky předhůří Železných hor a Žďárských vrchů.

Hradní kopec se zdvihá nad údolím řeky Novohradky, kam se strmě sklání jeho jižní a jihozápadní svahy. Ze zbývajících světových stran zprvu strmější úbočí hradního kopce přecházejí do pozvolněji klesajících svahů ústících do přílehlé mírně k jihovýchodu stoupající plošiny mezi údolím Novohradky a nedalekou Střemošickou strání. Původní hradní jádro neboli „starý hrad“ zaujímá exponovanou polohu na vrcholu čedičového skaliska, pod ním se na přílehlé vrcholové plošině rozkládá prostor hlavního nádvoří s areály „nového paláce“ a předhradí s budovou purkrabství. Hospodářské zázemí hradu, sestávající z areálu poplužního

dvora a pivovaru se sladovnou, se rozprostírá pod východním úbočím hradního kopce. Díky své poloze představuje hrad Košumberk společně s nedalekým poutním chrámem Panny Marie Pomocné na Chlumku nad Luží přirozenou dominantu kraje mezi Chrudimí a Vysokým Mýtem, kudy od pradávna procházela důležitá obchodní tzv. Trstenická stezka.

5. Přírodní podmínky

Oblast kolem hradu Košumberka a města Luže tvoří součást Svitavské pahorkatiny³⁸, jež představuje jihovýchodní pomezí České křídové tabule. Z hlediska detailního členění Svitavské pahorkatiny náleží sledovaná oblast k Loučenské tabuli a jejímu podcelku Novohradská stupňovina. V rámci Novohradské stupňoviny představuje oblast kolem Luže její severozápadní část, která zde sousedí s dalším z podcelků Loučenské tabule Vraclavským hřbetem (na severu) a se Štěpánovskou stupňovinou (na západě), která je podcelkem Chrudimské tabule. Samotná Loučenská tabule sousedí na severu s Třebechovickou tabulí, na severozápadě s Pardubickou kotlinou a Chrudimskou tabulí, na jihozápadě se Sečskou vrchovinou a Žďárskými vrchy, na jihu s Nedvědicovou vrchovinou a na východě s Českotřebovskou vrchovinou.

Oblast Chrudimska je možné charakterizovat jako plochou pahorkatinu, která se od Polabské nížiny na severozápadě postupně zvedá jihovýchodním směrem do předhůří Železných hor a Žďárských vrchů³⁹. Průměrná nadmořská výška se zde pohybuje mezi 220-300 m n. m. Krajinu člení poměrně hustá síť vodních toků vytvářejících četná, směrem proti jejich toku se zužující údolí. Pod Košumberkem tekoucí Novohradka představuje významnou součást regionální říční sítě, která odvodňuje většinu východní části Chrudimska. Okolí Košumberka spadá z geologického hlediska do regionu České křídové pánve a její regionální jednotky orlicko-žďárského vývoje⁴⁰. Vlastní hrad stojí na vrcholu terciární vyvřeliny tvořené alkalickým olivinickým bazaltem, který obklopují písčité slínovce až jílovce a vápnito-jílovité

³⁸ K popisu Svitavské pahorkatiny a jejímu členění podrobněji viz: FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR: Svazek IV. Pardubicko*. Praha, 2002, s. 22-23. ISBN 80-86064-44-1.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj a hmotná kultura hradu Rabštejnka*. Pardubice, 2019, s. 22-23. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce. Uloženo na Ústavu historických věd FF Univerzity Pardubice.

³⁹ Charakteristice reliéfu Chrudimska se věnují příslušné pasáže v: CULEK, M. (ed.). *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996, s. 59. ISBN 80-85368-80-3.; FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území*. op. cit. s. 72-75.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 61.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 23-24.

⁴⁰ K tématu podrobněji viz: Geologická mapa 1:50 000. In: *Geovědní mapy 1:50 000* [online]. Praha: Česká geologická služba [cit. 2021-02-03]. URL: <<https://mapy.geology.cz/geocr50/>>. Archív archeologického pracoviště RM v Chrudimí, s. 4-5. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.

pískovce křídového stáří. Sopouch Košumberka představuje nejjižnější výběžek vulkanické oblasti Českého středohoří. Niva přilehlého údolí Novohradky je pak tvořena nezpevněnými sedimenty kvartérního stáří.

6. Dějiny hradu Košumberka⁴¹

6.1. Počátky hradu Košumberka

Osídlení hradního vrchu v dobách před vznikem kamenného hradu není dodnes prokazatelně doloženo⁴². Z areálu hradu je sice znám nález zlomku pravěké keramiky, nicméně tento zatím izolovaný nález není možné označit za doklad trvalého osídlení místa. Další již početnější objevy zlomků keramiky mladohradištního období a následného 13. století dokládají pravděpodobně stabilnější raně středověké osídlení prostoru budoucího hradu, jehož počátky je možné hypoteticky klást do období přelomu 11. a 12. století. Vznik samotného hradu Košumberka bývá badateli nejčastěji kladen do 2. poloviny 13. století, doložené archeologické situace ukazují konkrétněji spíše k pozdní fázi tohoto období či k období přelomu 13. a 14. století⁴³. Výsledky dosavadního bádání dosud neumožňují rozhodnout, zda hrad vznikl jako náhrada staršího opevněného sídla, které bylo tvořeno snad převážně dřevěnými objekty, či byl založen jako novostavba. Jméno hradu podle V. V. Jeníčka pochází z německého spojení slov Kosen a Berg, tedy v překladu snad „přátelská či laskavá hora“. Hrad se poprvé v dochovaných písemných pramenech objevuje až v roce 1318, kdy je posmrtně zmiňován Ojř z Košumberka (v originálním přepisu „*Hogerius de Coznmersch*“). Zmínka o této osobě se vztahuje ke sporu,

⁴¹ Dějinám hradu Košumberka věnuje pozornost většina prací, které o něm pojednávají. Výběrově je možné uvést: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie*. op. cit. s. 282.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 6-7.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl*. op. cit. s. 6-7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 33-49.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 9-11.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy*. op. cit. s. 147-149.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 96-103.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 14-21.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 27, 31, 53-56, 83-95.; VOREL, Milan. *Hrad Košumberk*. op. cit. s. 15.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 65-67.

⁴² Otázka období vzniku hradu Košumberka a existence jemu předcházejícího osídlení patří v pracích věnujících se hradu k často diskutovaným tématům. K dokladům staršího osídlení hradního kopce podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl*. op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *K počátkům hradu*. op. cit. s. 62-65, 69, 73-74.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 27-31, 53. K archeologickým dokladům staršího osídlení podrobněji níže v kapitole 22. Ke vzniku hradu a osudům jeho prvních známých držitelů srovnatelně viz výběrově: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *K počátkům hradu*. op. cit. s. 61.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 33.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 9-10.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy*. op. cit. s. 147.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 96.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 14-16.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 27.

⁴³ Podrobněji viz výše v kapitole 3. a níže v kapitole 8.

kteřý vedla vdova po Ojířovi s Bohunkem z Pfafenthalu (Bohušem z Popovce), kteřý vyhnal vdovu i s dětmi z hradu a neprávem tak držel Košumberk ve svém vlastnictví. Král Jan Lucemburský rozhodl tento spor ve prospěch vdovy, o naplnění tohoto rozhodnutí nejsou však dochovány žádné zprávy. Konečný výsledek sporu však naznačuje skutečnost, že po roce 1350 je jako majitel hradu zmiňován Diviš z Popovce, pravděpodobně Bohunkův příbuzný.

6.2. Košumberk v držení pánů z Chlumu a Košumberka

Pro dějiny hradu Košumberka má zásadní význam 14. leden roku 1372. Tehdy prodává Diviš z Popovce hrad i s příslušným zbožím za 2000 kop pražských grošů rodu pánů z Chlumu, kteřý reprezentovali bratři Diviš, Ješek, Mstislav a Slavata⁴⁴. Košumberk se tímto aktem na příštích cca 280 let stává rodovým sídlem významného rodu pánů z Chlumu, kteřý se posléze podle nově nabytého sídla zval „z Chlumu a Košumberka“. V zápise o kupní smlouvě je také podrobně zachycen rozsah tehdejšího košumberského zboží, které kromě vlastního Košumberka zahrnovalo městečko Luži, vsi Zdislav, Popovec a Mentoury (dnešní Mentour), dvory Voletice, Srbčice (dnešní Srbce) a Mirkovice a statky v Budislavi, Ostrově, Čankovicích, Jenišovicích, Štěnci a Domoradicích ve formě rolí, mlýnů, hor, dolů a podacího práva⁴⁵.

Držitelem Košumberka se stal nejstarší z bratrů Diviš. Po jeho smrti se v období let 1393-1405 ujal poručnictví nad jeho nezletilými potomky strýc Jindřich Lacembok z Chlumu. Následně se držiteli hradu stávají synové Ješka z Chlumu Jan, Vilém, Beneš a Diviš. Bratři z Chlumu se stali přívrženci Husova učení. Roku 1417 se po rozdělení majetku mezi bratry dostává Košumberk do držení Viléma a Diviše. Ze zachovaného zápisu o dělení rodového majetku lze zjistit, že oproti roku 1372 se rozsah košumberského zboží značně navýšil. Kromě Luže ke Košumberku tehdy náležely vsi Voletice, Zdislav, Mentour, Jenišovice, Martinice, Svařeň, Budislav, Ostrov, Pěšice, Mravín, Janovičky, Domoradice a Popovec, poplužní dvory Mirkovice, Štěnec a Popovec a statky v Sedlci, Brči (asi dnešní Brteč), Horce a Srbcích. Poprvé je zde rovněž zmíněn hospodářský dvůr pod hradem.

⁴⁴ K osudům Košumberka v rukou prvních majitelů z rodu pánů z Chlumu podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 6.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 33-34.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata.* op. cit. s. 10.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy.* op. cit. s. 147.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 96-97.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 16-17.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 53-55.

⁴⁵ K rozsahu košumberského panství, uváděnému v listinách z let 1372 a 1417, srovnatelně viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 96-97.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 21.; TEPLÝ, Jaroslav. *Feudální pozemková držba v předhusitském Chrudimsku.* Pardubice, 1997, s. 16-19. ISBN:80-86046-26-5.

Starší Vilém z Chlumu se jakožto aktivní stoupenec Husova učení aktivně zapojil do soudobého dění⁴⁶. Po jeho smrti zdědili jeho polovinu Košumberka synové Slavata a Jan. Ti po smrti strýce Beneše zdědili veškerá panství pánů z Chlumu na Čáslavsku, kam posléze přesídlil starší Slavata. Polovinu Košumberka držel dále mladší Jan, který je v dobových pramenech znám jako pravidelný účastník zasedání zemského soudu i krajských sjezdů a také válečných tažení Jiřího z Poděbrad. Jan umírá bezdětný roku 1495, přičemž své majetky již dříve převedl na strýce Diviše.

Diviš z Chlumu, který ve svém držení opět spojil obě poloviny Košumberka, je pokládán za předka linie Slavatů z Chlumu a Košumberka. Tento aktivní podporovatel politiky Jiřího z Poděbrad a důležitá osoba ovlivňující dobové dění v Chrudimském kraji umírá asi roku 1454. V následujícím půlstoletí není posloupnost držitelů Košumberka v dobových pramenech dostatečně obeznámena, proto je možné se s jistotou zmínit až o bratřech Albrechtovi a Slavatovi, žijících na přelomu 15. a 16. století. Starší bezdětný Albrecht je v dostupných pramenech naposledy zmiňován roku 1505, po jeho smrti drží Košumberk mladší Slavata. Ten skrze dědictví výrazně rozmnožil své statky, mj. o Chroustovice, Chlum, Kostelec nad Černými lesy, Talmberk a také o bývalé zboží podlažického kláštera, které koupil od Kostků z Postupic. Slavatovi potomci následně vystupují v dobových pramenech již jako Slavatové z Chlumu a Košumberka.

6.3. Osudy Košumberka v 16. století a za stavovského povstání

Slavata z Chlumu a Košumberka umírá roku 1539. Novým držitelem Košumberka i rozsáhlých statků se stává jeho mladší syn Diviš⁴⁷. Oproti svým předkům se stal Diviš vyznavačem Jednoty bratrské, čímž založil bratrskou tradici svého rodu. Roku 1547 se výrazně angažoval ve stavovském povstání proti králi Ferdinandovi I., když byl zvolen jedním z dvanácti direktorů, kteří měli plnit funkci prostředníků tlumočících požadavky stavů králi.

⁴⁶ K dějinám hradu Košumberka v 15. století, rozrodu pánů z Chlumu a počátcích linie Slavatů z Chlumu a Košumberka podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 6.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 34-39.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata.* op. cit. s. 10-11.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 97-98.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 17.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 55-56, 83.

⁴⁷ O osobě Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka a období jeho vlády na Košumberku podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 6.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 39-40.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata.* op. cit. s. 11, 20-22.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy.* op. cit. s. 147-148.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 98-99.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 17.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 61, 83-86, 135.

Kromě tohoto úřadu zastával i post hejtmana Chrudimského kraje. Po vítězství habsburské strany v bitvě u Mühlberka nekladl Diviš odpor a společně s většinou české šlechty se poddal královi. Za své kroky byl stížen konfiskací panství Kostelec nad Černými lesy, zbývající majetky byly z právního hlediska převedeny na manství a sám Diviš osobně byl potrestán doživotním domácím vězením na Košumberku. Do manství tehdy přešel „zámek“ Košumberk s poplužním dvorem, městečka Luže a Chroustovice a vsi Voletice, Jenišovice, Ložice (dnes Lozice), Srbce, Bělá, Martinice, Mentoury (dnes Mentour), Mravín, Štenče (dnes Štěnec), Poděčel (dnes Poděčely), Most, Lipec, Městec, Ostrov, Sedlec, Švařeň, Pušice, Popovec, Radovesice, Domaňovice (asi dnešní Domanice), Božec a Lipce. Divišovi se nicméně trest podařilo zvrátit, když u císaře Maxmiliána II. roku 1574 dosáhl navrácení části svých statků zpět do dědičného držení. Kromě výše uvedeného dostal od císaře navíc do dědičného vlastnictví bývalý podlažický klášter s městečkem Chrástí a několika okolními vesnicemi. Diviš byl šlechticem velmi aktivním v domácí politice. Kromě úřadu hejtmana Chrudimského kraje byl rovněž přisedícím na zemském soudu. Za jeho panování na Košumberku byl zřízen úřad hejtmana, do jehož kompetencí spadala správa panství v době pánovy nepřítomnosti. Archivními prameny jsou doložena jména některých košumberských hejtmanů, jejichž osoby kromě svěřeného úřadu spojoval i původ z vladyckého stavu. K roku 1551 je tak v úřadu doložen Jan Kyndlink z Oxenštejna, k roku 1565 Jiřík Puchart z Voděrad a k roku 1573 Jan Všejský ze Synčan. K ruce měl hradní hejtman vždy několik úředníků, např. důchodního a obročního písaře. Pro hrad Košumberk mělo rovněž velký význam zřízení vodovodu v období po roce 1550, kdy byla voda z řeky Novohradky čerpána do hradní studny a odtud dále vedena do pivovaru v hospodářském dvoře pod hradem. Za vlády Diviše Slavaty vzkvétalo i městečko Luže, které v této době získalo mj. povolení stavby radnice.

Další výrazný mezník představuje pro hrad Košumberk 18. červenec 1573, kdy po zásahu blesku hrad do základů vyhořel. Tato událost podnítila obnovu hradu v duchu tehdy módního renesančního stylu. Dosavadní gotický hrad byl tak výrazně přestavěn na pohodlný renesanční zámek, který byl rozšířen o dvoukřídlý „nový palác“. Diviš Slavata se stal iniciátorem této přestavby, její provedení už ale bylo úkolem pro jeho potomky, neboť Diviš umírá již dva roky po požáru roku 1575. Na základě závěti, sepsané roku 1571, připadlo veškeré zboží rovným dílem jeho synům Adamovi, Jindřichovi, Michalovi, Albrechtovi a Zachariášovi. Divišově manželce Alžbětě z Hradce připadlo právo doživotního svobodného bydlení na hradě.

10. srpna 1577 si Divišovi synové rozdělili otcovské dědictví⁴⁸. Adam získal zboží Čestín a Kostel, Albrecht Podlažice, Chrast a část panství na Čáslavsku, Zachariáš Chroustovice a konečně Jindřich Košumberk. Jindřich Slavata zastával několik významných úřadů. Byl císařským radou, po otci na několik let hejtmanem Chrudimského kraje a skrze vlastnictví panství Chropyně, které vyženil sňatkem s Kunhutou Černčickou z Kácova, zasedal na moravském zemském soudu. Za jeho panování působila na Košumberku „bratrská“ škola, založená Jindřichovým otcem Divišem v období po roce 1540, kde se kromě synů hradního pána vzdělávali i synové z příbuzných či spřátelených rodů⁴⁹. Košumberskou „zámeckou“ školu navštěvoval mj. i Jindřichův synovec Vilém Slavata, syn Jindřichova bratra Adama, a také mladý Albrecht z Valdštejna, jemuž byl Jindřich Slavata strýcem a zároveň i poručníkem. Jindřich Slavata umírá asi roku 1599. Novým majitelem košumberského panství se stává jeho syn Diviš Lacembok Slavata, za kterého zpočátku spravují jako poručníci rodové zboží matka Kunhuta a strýc Albrecht Slavata.

Mladý Diviš Lacembok se ujal rodinného dědictví, které bylo o dva roky dříve prostřednictvím matky Kunhuty rozhojněno o panství Chroustovice, roku 1603⁵⁰. Stejně jako jeho otec i děd byl vyznavačem bratrské víry. Za panování Divíše Lacemboka byla dokončena nákladná přestavba hradu, který se tak zařadil mezi nejpevnější a nejnákladnější šlechtická sídla v kraji. Jeho kvalit si jistě cenila i okolní šlechta a poddaní, kteří si v tamních sklepích nechávali uložit své listiny a cennosti. Se svojí ženou Veronikou ze Žerotína zplodil Diviš Lacembok syna Jindřicha Viléma. Jako člen Jednoty bratrské se Diviš aktivně zapojil do stavovského povstání, které v českých zemích propuklo roku 1618. Po porážce stavovského vojska na Bílé hoře byl i on souzen za svou činnost během povstání. V obžalobě byl viněn z osobní účasti na defenestraci v květnu 1618, velení části krajské vojenské hotovosti ve službách povstání či

⁴⁸ Osobnosti Jindřicha Slavaty se obsáhle ve svém díle věnuje V. V. Jeníček, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 23-57.; K dění na Košumberku za Jindřicha Slavaty srovnatelně rovněž viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 40.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 100.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 17-18.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 61-62, 84-85.

⁴⁹ K tématice „bratrské“ či „zámecké“ školy na Košumberku podrobněji viz: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 133-135.

⁵⁰ Osudy Divíše Lacemboka Slavaty a důsledky jeho účasti ve stavovském povstání jsou podrobněji popsány v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 7.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl*. op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 40-41.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 40.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 50-52.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská*. op. cit. s. 15-16.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy*. op. cit. s. 148.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 100-101.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 18.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 64, 89. K soudobému dění na Košumberku srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 15.

ze zajišťování finanční hotovosti pro stavovskou vládu. Diviš se sice snažil v listu, který zaslal 9. května 1622, hájit skutečností, že byl k veškeré činnosti během povstání donucen násilím, přesto na něj byla 25. února 1623 vznesena královským prokurátorem Přibíkem Jeníškem z Újezda žaloba, na jejímž základě byl Diviš Lacembok 22. května téhož roku odsouzen k trestu konfiskace poloviny svého majetku. Soudního procesu se ovšem Diviš již nedožil, neboť zemřel dva dny před vznesením žaloby dne 23. února 1623.

Ke 4. březnu 1623 byl coby podklad pro soudní jednání vyhotoven odhad ceny veškerých statků Divíše Lacemboka Slavaty⁵¹. Podle zmíněného odhadu patřil ke Divišovu zboží zámek Košumberk s pivovarem a poplužním dvorem, městys Luže a vsi Jenišovice, Zdislav, Lozice (s poplužním dvorem), Mravín, Popovice, Mentoury, Štěnice, Voletice, Bělá, Srbce, Martinice, Pěšice a Hluboká. Konečná suma za košumberské zboží byla stanovena na 62 659 kop grošů míšenských. Vdově Veronice Slavatové bylo z této sumy přiznáno 10 000 kop a 17 grošů míšenských pojištěných na panství a jejímu synovi Jindřichu Vilémovi Slavatovi byl přiznán nárok na polovinu košumberského zboží v hodnotě 26 329 kop 38 grošů a 4 denárů míšenských. Místodržící Karel z Lichtenštejna jmenoval trojici pánů do funkce komisařů, kteří měli dohlížet nad prodejem druhé poloviny panství o stejné hodnotě.

Vážný zájemce se o zkonfiskovaný majetek přihlásil takřka okamžitě. Byl jím Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, tehdy prezident české komory a příbuzný Divíše Lacemboka z vedlejší rodové linie jeho strýce Adama Slavaty. Vilém přiměl svého bratra Jáchyma staršího Slavatu a Kašpara Melichara ze Žerotína, aby napadli Jeníškovu obžalobu s cílem vyjmout Košumberk z konfiskovaného zboží. Vilémův zájem byl snad motivován úsilím, aby rodový hrad nepadl po více než 200 letech ve vlastnictví pánů z Chlumu do cizích rukou. Když se nezdařil původní záměr, zařídil Vilém alespoň, aby získal hrad do své zástavy ještě před datem konfiskace, jak bylo vyhlášeno nařízením místodržícího Karla z Lichtenštejna již 4. dubna. Následně se Vilém soustředil na jednání s pověřenými komisaři, díky kterým by se stal jeho přednostním kupcem. Vilémova kupní strategie spočívala v postupu, kdy královské komoře zaplatí okamžitě 5000 kop grošů a zbývající sumu splatí až po podepsání kupní smlouvy. Zároveň plánoval stejnou částku pojistit Jindřichu Vilémovi, jemuž byl poručníkem, jako dluh na košumberském panství do doby, než mladý pán nabude dospělosti. Pověření komisaři nakonec Vilémovu žádost doporučili k vyřízení. Koupě panství proběhla v podstatě jako

⁵¹ Podrobnosti k průběhu a důsledkům soudního procesu s Divíšem Lacembokem Slavatou jsou blíže popisovány v: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská*. op. cit. s. 16.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 101-102.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 18.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 89, 92.

předem domluvená záležitost, neboť kupní smlouva mezi Vilémem Slavatou a Karlem z Lichtenštejna byla uzavřena již 22. května, tedy v den oficiální konfiskace zboží. Vilém Slavata se za své zásluhy z období potlačování stavovského povstání těšil přízni císaře Ferdinanda II., proto již 24. května byla kupní smlouva mezi Vilémem a pověřenými komisaři posvěcena císařským souhlasem. Vilém Slavata se tak stal plnohodnotným novým majitelem košumberského panství.

6.3.1. „Starý hrad“ ve světle konfiskačního inventáře z roku 1623

Jako součást podkladů pro vedení procesu s Divišem Lacembokem Slavatou byl vyhotoven také „*Inventář svrškův a nábytkův všelijakých, kteří jsau se na zámku Košumberském, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném hospodářství*“, ve kterém je zachycen seznam vnitřních prostor hradu z doby po renesanční přestavbě včetně stručného popisu vybavení⁵². Jakožto pramen umožňující náhled do zaniklé podoby hradu byl dosud vyhodnocen pouze v neúplných shrnutích⁵³. Sepsání inventáře proběhlo podle údajů, který jsou zaznamenány v jeho úvodu, ve dnech 1. – 3. března 1623. Možnosti přiřazení zde popisovaných místností do jednotlivých hradních objektů a jejich pater jsou dnes však díky velké torzovitosti dochované zříceniny značně omezené.

Z hlediska „starého hradu“ (obr. 2:1) se do dnešních dnů dochovaly v celistvosti pouze prostory dvou pater sklepů (obr. 4-5), a kromě nich torza stěn dvojice místností, kterými jsou „malá světnička“ (obr. 3:7) a prostora uvnitř „zdiva obytné věže“ (obr. 3:8)⁵⁴. Na dobové fotografii z archivu DZHK jsou navíc zachyceny zbytky dělicí příčky v „ochozu“ (obr. 3:10) mezi „vnější obvodovou zdí“ (obr. 3:3) a „zdivem obytné věže“, které se bohužel do dnešních dnů nedochovaly⁵⁵. Vymezení zbývajících místností je při současném stavu zříceniny takřka nemožné, neboť úrovně podlah včetně možných dalších pozůstatků dělicích příček jsou skryty pod úrovní neodkrytého zříceninového zásypu. Vyobrazení Košumberka na mariánském obrazu z konce 17. století dokládá pro „starý hrad“ existenci tří podlaží osvětlených okny, která

⁵² Uvedený inventář je uložen v: SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19, folio 1-8. Inventář svrškův a nábytkův všelijakých, kteří jsau se na zámku Košumberském, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném všelijakém hospodářství. 1.-3. 3. 1623. Srovnatelně rovněž viz níže v kapitole 28.1., foto 6.

⁵³ Částečnému vyhodnocení inventáře z roku 1623 byla již dříve věnována poměrně značná pozornost, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 25-31.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 100-101.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 90-91.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 66-67. K tématu rovněž viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 19.

⁵⁴ K bližšímu popisu všech zmiňovaných částí hradu podrobněji viz níže v kapitolách 7.1. – 7.3.

⁵⁵ Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 16.

je možné označit za přízemí, 1. a 2. patro⁵⁶. Úroveň „malé světničky“ a prostory v „obytné věži“ při tomto členění odpovídá přízemí, zatímco dochované pozůstatky oken na severním úseku „vnější obvodové zdi“ 1. patru (obr. 3:11). Při pohledu na půdorys „starého hradu“ je možné usuzovat, že jedno patro mohlo obsahovat cca 6 až 7 místností. Jejich tvar a velikost výrazně determinoval nepravidelný půdorys „starého hradu“, za jedinou půdorysně pravidelnější místnost je tak možné považovat snad jen prostoru v „obytné věži“. Vzhled zachovalých místností v přízemí vypovídá o jejich rozdílném výškovém založení, nedochované místnosti 1. a 2. patra mohly být již výškově sjednoceny, jak ostatně naznačuje zachovalý ústupek pro osazení podlahy 1. patra pod meziokenními pilíři. Původní vstup do „starého hradu“ přes padací most a vstupní věž (obr. 3:1) byl patrně při přestavbě po požáru roku 1573 zrušen a nahrazen novým vstupem, který byl veden pravděpodobně přes lodžii „nového paláce“, jehož 1. patro se nacházelo zhruba v úrovni přízemí „starého hradu“. Jednu z uvažovaných prostor v každém z pater „starého hradu“ muselo jistě vyplňovat schodiště, které umožňovalo komunikaci mezi jednotlivými podlažími.

Dvoukřídlý „nový palác“ obsahoval rovněž trojici podlaží, které je možné označit jako suterén, přízemí a 1. patro. Ve východním křídle (obr. 2:3), dnes lépe zachovalém, se v každém podlaží nacházela trojice místností, v severním neboli „spojovacím“ křídle (obr. 2:2) pak opět ve všech podlažích dvojice místností oddělená prostorem dvouramenného schodiště a krátkou spojovací chodbičkou. Ve zvýšené části „spojovacího křídla“ (obr. 3:12), která stavebně propojovala „nový palác“ se „starým hradem“, se zřejmě nacházela další dvojice místností, z nichž první svojí polohou odpovídala úrovni 1. patra „nového paláce“ a přízemí „starého hradu“ a druhá pak úrovni 1. patra „starého hradu“. Komunikaci mezi jednotlivými místnostmi 1. patra „nového paláce“ a snad i „starým hradem“ zajišťovala otevřená arkádová lodžie.

Při pokusu o rozdělení místností, které jsou popisovány v inventáři, je nutné vzít v úvahu možnou funkční náplň „starého hradu“ a „nového paláce“ a na základě toho uvažovat o hypotetickém přiřazení příslušných místností⁵⁷. „Starý hrad“ je nutné vnímat oproti novostavbě „nového paláce“ jako přestavěný starší objekt, který byl navíc díky své poloze na temeni čedičového skaliska obtížněji dostupný. Umístění veškerých prostor, které souvisely s provozem hradu a vyžadovaly přímý přístup z nádvoří, je proto možné vztahovat buď k budovám purkrabství (obr. 2:6) a „písárny“ nebo k přízemí a suterénu „nového paláce“. Dodnes patrná poloha hradní kuchyně v západní části suterénu „spojovacího křídla nového paláce“ tento předpoklad ostatně přímo dokládá.

⁵⁶ Obraz je dnes uložen v hradním muzeu v budově purkrabství. Podrobněji viz níže v kapitole 28.1., foto 5.

⁵⁷ Za poskytnutí cenných rad a připomínek k řešenému tématu děkuji doc. Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D.

Řešení situace nicméně usnadňuje skutečnost, že sled místností zmiňovaných v inventáři s velkou pravděpodobností odpovídá postupně prohlídce hradních prostor. Výčet místností začíná „ambitní světnici v hořejších pokojích“, kterou je možné identifikovat jako jižní místnost 1. patra východního křídla „nového paláce“, kterou by logicky mohla začínat hypotetická prohlídka hradních prostor⁵⁸. Toto umístění určitým způsobem zpochybňuje teze V. V. Jeníčka, který ve své práci „Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599“ do této prostory umístil níže v inventáři zmiňovaný „pokoj slove škola“⁵⁹. Jeníčkovu tvrzení ovšem neodpovídá běžné praxi známé z jiných soudobých zámeckých sídel, kde se do nově vystavěných traktů umísťovaly převážně reprezentační prostory pána a paní zámku. Je sice možné, že bratrská škola mohla mít pro Slavaty určitý význam jako výraz rodové náboženské tradice, ale skutečnost, že by jednu z nejreprezentativnějších prostor na hradě vyhradili pro účely školy, se zdá přeci jen málo pravděpodobná. Umístění „pokoje slove škola“ do výše zmiňovaných míst by navíc narušovalo jinak celkem logicky utvářený sled místností v inventáři. Uvedený rozpor by bylo možné maximálně považovat za projev pozdější záměny účelů místností v rozmezí několika desítek let, který se přesto zdá málo pravděpodobný. Reprezentační funkci 1. patra „nového paláce“ přímo dokládají následně popisované prostory „komory z též [ambitní] světnice“, „nového pokoje“, „světnice velké slove ve fraucimoře“, „panské světnice“ a „fracimoru“. Poslední tři zmiňované místnosti již patrně odpovídají dvojici místností v 1. patře „spojovacího křídla“ a přilehlé místnosti v jeho zvýšené části. S tímto zjištěním koresponduje i jedna s nálezových okolností, která byla zveřejněna v katalogu nálezů kovových předmětů⁶⁰. Zde zmiňovaný „výstupek nového paláce“ je možné ztotožnit právě se zvýšenou částí „spojovacího křídla“. Prostory fracimoru mohly v této poloze navíc využívat sousedství s dymníkem hradní kuchyně, který se dodnes v náznacích zachoval na štítové stěně zvýšené části „spojovacího křídla“.

Prostory „starého hradu“ pravděpodobně v minulosti plnily funkci obytných a hostinských místností, prostory v přízemí a snad i „horním patře sklepů“ (obr. 4) mohly jakožto nejvíce chráněné místo na hradě sloužit i jako skladiště či uložisko cenností a dokumentů. Část sklepů

⁵⁸ Ke zmiňovaným místnostem, které pravděpodobně náležely 1. patru „nového paláce“ podrobněji viz: SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19, folio 1. Inventář svrškův a nábytkův všelijakých, kteří jsau se na zámku Košumberským, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném všelijakém hospodářství. 1.-3. 3. 1623.

⁵⁹ Ve zmiňované práci se uvádí: „Památná škola bratrská, ..., získala blahovůli páně Jindřichovou v novém paláci košumberském velmi pěkně umístění. Byla jí vyhrazena k tomu účelu již projektovaná síň velikosti 10x9x5 m v prvním poschodí paláce, a to ve východním nároží pod hodinovou věží. Síň tato měla samostatný vchod z „logie“ Podrobněji viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 34-35.

⁶⁰ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 37.

pod „starým hradem“ (snad „dolní patro sklepů“, obr. 5) byla pravděpodobně v dobách renesanční přestavby hradu coby nepotřebná zasypaná, přičemž znovu odkryta byla až v průběhu konzervačních prací DZHK⁶¹. Z místností, které jsou zmiňovány v inventáři, odpovídá tak „starému hradu“ následující sled prostor⁶²: „zelená světnice“, „sklep z též světnice“⁶³, „pokoj slove škola“, „sklep sirotčí“, „druhý sklep vedle sirotčího sklepu“, „panský pokoj“, „sklep za klíčníkem“, „spižírna“, „zazděná komora za spižírnou“, „Třebovský pokoj“, „druhý sklípek“, „Blenletný pokoj“, „sklep při témž pokoji“, „nárožní pokoj“, „bratrský pokoj“, „panský pokoj“ a „sklep při témž pokoji“. Poloha „zelené světnice“ v objektu původního hradního jádra odpovídá době největšího rozmachu tohoto fenoménu v období pozdní gotiky. Tato místnost, stejně jako již výše probíraný „pokoj slove škola“, se nacházela zřejmě v přízemí „starého hradu“, neboť se ve výčtu místností nachází mezi popisem přilehlého 1. patra „nového paláce“ a popisem místností, které už svým označením odkazují na přízemní či sklepní prostory „starého hradu“ („sklep sirotčí“, „spižírna“ apod.). Zmínka o zazděné komoře za spižírnou, kde jsou uloženy truhly náležející vdově Veronice Slavatové ze Žerotína a „některým okolním pánům“, dokládá postavení Košumberka jako bezpečného uložistiště cenností v neklidných dobách třicetileté války. Pojem „nárožní pokoj“ mohl označovat místnost v 2. patře zvýšené části „spojovacího křídla“ bezprostředně navazujícím na 1. patro „starého hradu“. Polohu zbývajících zmiňovaných místností není dnes možné blíže určit.

Zbývajících trojice prostor, která je zmiňována v inventáři, se s velkou pravděpodobností svou lokalizací vztahuje k přízemí a suterénu nového paláce⁶⁴. Poloha hradní kuchyně v suterénu „spojovacího křídla“ je ve zříceninách dosud zřetelná. Za prostor konírny bylo dosud díky výsledkům archeologického výzkumu považováno přízemí budovy „písárny“. V inventáři zmiňovaná „maštal jízdní“, ve které bylo podle inventáře ustájeno 14 koní a také uložena trojice povozů, však musela být umístěna v mnohem větších prostorech. Z hlediska provozních potřeb by tomuto účelu mohlo nejlépe odpovídat přízemí „nového paláce“, jehož největší výhodou je přímé úroňové napojení na hlavní nádvoří. Poloha konírny v přízemí „písárny“ tímto ovšem není vyloučena, neboť se na hradě mohly nacházet i dvě konírny současně.

⁶¹ Podrobněji viz níže v kapitole 9.7.

⁶² Ke zmiňovaným místnostem, které pravděpodobně náležely „starému hradu“ podrobněji viz: SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19, folio 1-5. Inventář svrškův a nábytkův všelijakých, kteří jsou se na zámku Košumberském, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném všelijakém hospodářství. 1.-3. 3. 1623.

⁶³ Termín „sklep“ v popisovaném inventáři označuje obecně klenutou místnost.

⁶⁴ K popisovaným prostorům podrobněji viz: SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19, folio 5-7. Inventář svrškův a nábytkův všelijakých, kteří jsou se na zámku Košumberském, v pivovaře, ve dvořích poplužních a při jiném všelijakém hospodářství. 1.-3. 3. 1623.

Poslední položku v inventáři představuje „*rystkomora*“ neboli zbrojnice. Početnost zde evidovaných položek naznačuje, že zbrojnici byla vyhrazena minimálně dvojice místností. Ty se podle V. V. Jeníčka měly nacházet v západní části 2. patra „starého hradu“⁶⁵. Tato poloha se ovšem zdá opět nepravděpodobná, a to hned z několika důvodů. Zaprvé se nezdá logické, že by tyto z obranného hlediska klíčové prostory byly umístěny v podstatě na nejodlehlejších místě na hradě, zadruhé by uvedená poloha opět razantně narušovala plynulý sled místností v inventáři, který by se ze suterénu „nového paláce“ skokem vracel do 2. patra „starého hradu“. Nicméně ani zde není možné vyloučit pozdější přesun zbrojnice z původního místa do jiné části hradu. Tou by pravděpodobně mohl být suterén východního křídla „nového paláce“ (tedy dnešní hradní lapidárium), ke kterému dosud nebylo možné přiřadit žádnou ze zmiňovaných prostor. Předpokládaná komunikační návaznost těchto prostor na prostory hradní kuchyně by v souladu se sledem místností v inventáři tuto možnost podporovala.

Výpovědní možnosti inventáře z roku 1623 je možné porovnat s dalšími obdobnými zmínkami, které byly již dříve zveřejněny v odborné literatuře. Částečné svědectví o podobě vnitřních prostor hradu obsahuje majetkové narovnání mezi Alžbětou Slavatovou z Hradce a jejími syny z 9. ledna 1578. V tomto dokumentu, který zmiňuje ve své kapitole o Košumberku August Sedláček⁶⁶, jsou popsány prostory, které měla Alžběta užívat jako vdovský byt. Podle Sedláčkova zápisu synové vykázali Alžbětě „*světnici, v kteréž svou kancelářku posud měli, za ní sklípek a též na druhé straně té světnice druhý sklípek, na starém stavení pod krovu světničku i s kuchynkou a za ní s komůrkou, před touž světničkou 3 komory pořád na novém stavení pod červeným krovem, komory 2, sklípek podlé sirotčího sklepu, špižírnu starou hořejší.*“ Z uvedených prostor je možné s výše uvedenými místnostmi dobře ztotožnit „*sklípek podlé sirotčího sklepu*“ a „*špižírnu hořejší*“, polohu „*světničky s kuchynkou a s komůrkou*“ je možné na základě uváděného sousedství s místnostmi „nového paláce“ umístit někam do východní části „starého hradu“. Zmínka o místnostech pod krovu „nového paláce“ dosvědčuje kontinuitu prostorů fraucimoru v této části „nového paláce“.

O bližší rozlišení funkcí jednotlivých částí hradu se pokusil také V. V. Jeníček⁶⁷. Sklepy „starého hradu“ podle jeho výkladu sloužily jako špižírny a místa pro uložení vína a piva, zatímco sklepy pod „novým palácem“ interpretoval Jeníček jako stáje pro koně a dobytek.

⁶⁵ V. V. Jeníček doslova píše: „*Pan Jindřich Slavata vykázal své zbrojnici příhodné místnosti v druhém patře západního traktu starého hradu i zabezpečil její bedlivé ošetřování a ochranu*“. Podrobněji viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata*. op. cit. s. 32.

⁶⁶ Srovnatelně viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 100.

⁶⁷ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 18.

V přízemí obou hradních objektů byly pak umístěny komory, spíže, prostory pro služebnictvo a kanceláře, horní patra obsahovala obytné a hostinské pokoje.

Pro úplnost je nutné doplnit v odborné literatuře publikované informace z inventáře zámku Košumberka z roku 1657, které se týkají popisu vybavení zámeckých prostor⁶⁸. Ve srovnání s inventářem z roku 1623 je zmiňováno nápadné zhoršení stavu vybavení zámku, které bylo oproti předchozímu záznamu navíc nápadně skromnější, přičemž jsou jmenována jak otlučená okna, tak polámané židle. Novinkou jsou oproti tomu ve většině místností instalovaná malovaná kachlová kamna. Dále jsou zmiňovány podobizny členů rodu Slavatů, příbuzenstva Ježíše Krista či mapa Uherského království.

Možnosti poznání nejen „starého hradu“, ale i celého hradu Košumberka nejsou zdaleka uzavřeny. Kompletní vyhodnocení inventáře a jeho komparace s obdobnými dokumenty by mohla v budoucnu přinést přesnější poznatky o funkci i umístění popisovaných místností. Možná další zpřesnění mohou rovněž přinést budoucí stavebně historické či archeologické výzkumy, které snad odhalí nové doklady původního členění zaniklých hradních prostor. Zde končící kapitola představuje tak jakýsi úvod do problematiky, ve které by budoucí bádání mohla výrazně přispět k hlubšímu poznání košumberského hradního areálu.

6.4. Poslední šlechtičtí majitelé Košumberka a úpadek hradu po roce 1691

Vilém Slavata coby horlivý katolík zahájil na košumberském panství, osídleném v drtivé míře poddanými nekatolického vyznání, přísnou rekatolizaci⁶⁹. Řízením rekatolizačního úsilí byl pověřen nový košumberský hejtman Michal Kluz Štodlar. K obrácení vzpurných poddaných na „pravou míru“ používal širokou škálu prostředků, od zastavení městských živností, přes nařízení povinnosti ubytovat vojsko ve vlastní chalupě a věznění na hradě až po odnětí veškerých privilegií městečku Luži. Košumberské panství souběžně trpělo důsledky probíhající třicetileté války, spočívajících kromě průtahů vojsk především v odvádění nákladů na udržování vojska. Všechny uvedené skutečnosti společně s nepříznivým vývojem válečné

⁶⁸ Srovnatelně viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 19.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 67. Ke zmiňovanému inventáři podrobněji viz výše v kapitole 2.

⁶⁹ K osudům košumberského panství za jeho vlastnictví Vilémem Slavatou podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 7.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl*. op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 41-42.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská*. op. cit. s. 16-18.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 102.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 18-19.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 64-66, 92-95.; VOREL, Milan. *Hrad Košumberk*. op. cit. s. 15, 17.

situace omezovaly Vilémovu schopnost splácet pohledávky svým věřitelům. Roku 1634 proto Vilém Slavata postoupil košumberské panství jeho původnímu dědici Jindřichu Vilémovi Slavatovi za 81 104 zlatých a 49 krejcarů.

Jindřich Vilém zastával za svého života již v rodě Slavatů tradiční úřady přísedícího na zemském soudu a hejtmána Chrudimského kraje, kromě nich byl stejně jako děd Jindřich císařským radou⁷⁰. Košumberské panství nadále citelně trpělo útrapami probíhající třicetileté války. Kraj trpěl opakovanými průtahy švédského i císařského vojska, nemocemi i nedostatkem možností pro slušné živobytí. Jindřich Vilém tak měl minimální možnosti ke zlepšení hospodářské situace panství, které bylo navíc stále zatíženo nesplacenými dluhy po prastrýci Vilémovi. Jindřich Vilém byl celkem dvakrát ženat, přičemž pro hrad Košumberk má zásadní význam jeho druhý sňatek, který uzavřel 9. ledna 1651 s Marií Maxmiliánou Evou Terezií Žďárskou ze Žďáru. Jindřich Vilém umírá roku 1654 bez mužského potomka, čímž vymírá košumberská větev Slavatů po meči. Dědicem je ustanovena jeho jediná dcera Johanna Barbora, která ovšem umírá již o tři léta později na mor.

Roku 1657 se tak majitelkou košumberského panství stává vdova po Jindřichu Slavatovi Marie Maxmiliána, která byla tehdy již rok podruhé provdána za Františka Kryštofa Hýzrleho z Chodů⁷¹. Samotný hrad pomalu začíná ztrácet svůj dřívější lesk, neboť nebyl od počátku třicetileté války výrazněji opravován a později se začala projevovat i jeho nedostatečná údržba. Po úmrtí Františka Kryštofa Hýzrleho 4. července 1666 spravuje Marie Maxmiliána veškeré statky coby poručnice za svoji dceru z druhého manželství Františku Terezii, současně se rozhodla z vlastní vůle strávit zbytek života v intencích dobové barokní zbožnosti, ke které byla na základě rodové tradice od narození vedena. Soustavným úsilím se Marii Maxmiliáně podařilo vyvést košumberské panství z dluhů, které se navršily především během hospodářsky nepříznivého období třicetileté války. Z jejího popudu byla v letech 1667-1669 na sousedním

⁷⁰ K osudům Jindřicha Viléma Slavaty podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 42.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská.* op. cit. s. 18-43.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy.* op. cit. s. 148.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 101-102.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 18-19.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 66, 95.

⁷¹ Osobnosti poslední šlechtické majitelky hradu Košumberka a osudům hradu v jejím vlastnictví byla v odborné literatuře věnována značná pozornost. Obsáhlou monografii Marii Maxmiliáně Slavatové, později Hýzrlové věnoval V. V. Jeníček, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská.* op. cit. s. 7-15, 24-26, 34-98, 120-122. K tématu dále výběrově viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 42-43.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata.* op. cit. s. 14.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy.* op. cit. s. 148.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 102-103.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 19-20.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 67-69, 95, 99, 112-121.

návřší Chlumek vystavěna poutní kaple, kde byl nově uložen mariánský obraz, který byl dosud vystaven v košumberské hradní kapli. Slavnost svěcení nové kaple 8. září 1669 bývá pokládána za poslední významnější událost, která se na Košumberku odehrála. Kromě kaple vybuodovala hraběnka následně na úpatí Chlumku mezi lety 1678-1682 také rezidenci, do které uvedla jezuity z královehradecké koleje. Na druhé straně kopce si nechala košumberská paní vystavět dům, do kterého se 11. února roku 1684 přestěhovala. Tehdy Košumberk definitivně ztrácí rezidenční funkci a stává se jen objektem správním a hospodářským. Ještě téhož roku, poté co 14. března umírá její jediná dcera Františka Terezie, rozhodla Marie Maxmiliána, že po její smrti připadne většina košumberského panství (tj. hrad Košumberk včetně pivovaru a hospodářského dvora, městečko Luže, vsi Voletice, Zdislav, Štěnec, Srbce, Hluboká a dvůr Domanice) darem jezuitské rezidenci na Chlumku. I přes odpor dědiců ze strany rodiny dcery Františky Terezie hrabat z Lamberka byla darovací listina schválena. Úmrtím Marie Maxmiliány Hýzrlové 17. října 1690 přechází tak hrad Košumberk do rukou jezuitského řádu.

S příchodem nové vrchnosti nastává pro Košumberk období úpadku⁷². Hrad je využíván převážně pouze k hospodářským účelům, jeho prostory se z velké části proměnily v sýpky. Jezuité se nijak nestarali o stav hradu, díky čemuž se vlivem nedostatečné údržby výrazně zhoršuje technický stav hradních objektů. V jistém provozuschopném stavu byla udržována pouze budova purkrabství. K roku 1769 je „starý hrad“ zmiňován jako neobyvatelný. Košumberk se tak pozvolna měnil ve zříceninu. Většina dosud použitelného vybavení hradních interiérů byla rozkradena lidmi z blízkého okolí, následně se hrad stává zdrojem levného stavebního materiálu.

Jezuitům patřil Košumberk až do zrušení řádu roku 1773, načež byl převeden do majetku náboženského fondu⁷³. Roku 1807 kupuje panství společně s tehdy již zpustlým hradem svobodný pán Leopold de Laing. „Starý hrad“ je v této době již zříceninou bez střech a pravděpodobně i stropů v nejvyšším patře⁷⁴. Roku 1826 pak hrad i celé panství přechází koupí

⁷² O osudech Košumberka po roce 1690 a o jeho postupném chátrání podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu hradu Košumberka a osobnost Václava V. Jeníčka v tomto spolku.* Nepublikovaný rukopis bakalářské práce, s. 13. Uloženo na Katedře pomocných věd historických a archivnictví FF Univerzity Hradec Králové.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 45-46.; MUSIL, Jan. *Záchranné archeologické výzkumy.* op. cit. s. 148.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 103.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 20.; VOREL, Milan. *Hrad Košumberk.* op. cit. s. 15-16.

⁷³ Ke změnám majitelů po roce 1773 srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 46.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad.* op. cit. s. 20-21.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických.* op. cit. s. 67.

⁷⁴ Uvedený stav Košumberka zachytil na své vedutě Luže Johann Venuto, datace veduty spadá do období kolem roku 1815. Srovnatelně viz: ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František Radek – ZÁŘECKÁ, Klára.

do rukou Karla Maxmiliána knížete z Thurn-Taxisů, načež je přiřčen k panství Rychmburk. Z doby vlády Thurn-Taxisů se v archivu velkostatku dochovalo několik plánů, které zachycují areál zříceniny⁷⁵. Pro možnosti poznání soudobého stavu „starého hradu“ však nemají tyto plány velký význam, neboť „starý hrad“ je na nich zakreslen pouze ve formě vnitřně nečleněného vejčitého objektu s vystupující vstupní věží a dvojicí opěráků. V 2. polovině 19. století se stala hradní zřícenina rovněž místem konání táborů lidu.

Stav zříceniny Košumberka v druhé polovině 19. století zachycuje popis hradu ve stěžejním díle A. Sedláčka, který hrad osobně navštívil někdy před rokem 1880⁷⁶. „Starý hrad“ je zde popisován jako „*kopec a míchanina zdí, komnat polo zasypaných a hromady rumu, k nimž se z nádvoří dolního pracně vyléztí musí*“. Zmíněny jsou zde staticky výrazně narušené vnější opěrné pilíře i zcela zasypané sklepy. Hmota „nového paláce“ byla tehdy ještě kompletní, autor však již popisuje povážlivě se naklánějící zdivo severovýchodního nároží paláce, které se následně v průběhu 80. let 19. století zřítilo⁷⁷. Budova purkrabství a hradební věž na jižní straně areálu jsou zde popisovány jako jediné zastřešené, ale zároveň i zanedbané objekty na hradě.

6.5. Stručné dějiny DZHK a Košumberk ve 20. století⁷⁸

Nejvýznamnější období moderních dějin hradu Košumberka je neodmyslitelně spjato s dobou, kdy jej mezi léty 1922-1952 vlastnilo DZHK⁷⁹. V praxi představovalo DZHK dobrovolný spolek jednotlivců, různých sdružení, obecních či okresních samospráv, do jehož činnosti spadalo kromě osvětové a popularizační činnosti i úsilí o obnovu významných stavebních památek v katastru Luže. Důvodem vzniku a hlavní náplní činnosti DZHK se stala

Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské rezidence čp. 13 v Luži na Chlumku. Pardubice, 2016, s. 174, obr. 40., a rovněž níže v kapitole 28.1., foto 8. Za poskytnutí zdroje děkuji Mgr. Bohdanu Šedovi.

⁷⁵ Zmiňované plány jsou uloženy v: SOA Zámorsk. Fond č. 394 Velkostatek Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk, oddělení Košumberk. inv. č. 4405, č. mapy 876. Hospodářské budovy Košumberk, Situation der Wassuleitung des Schlosses und der Brauerei Košumberk, 1:2880. J. Žofka. 1854.; inv. č. 4406, č. mapy 877. Situační plán Košumberka, Situation – Košumberk, 1:500. R. Eiba. 1889.; inv. č. 4427, č. mapy 898. Situační plán pivovaru, Situation Bräuerei Košumberk, 1:400. A. Postulka. 1866.

⁷⁶ O stavu hradu v 2. polovině 19. století srovnatelně viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 94-95.; VOREL, Milan. Hrad Košumberk. op. cit. s. 15. Stav hradu v období kolem roku 1910 zachycuje dobová fotografie neznámého autora, viz: ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František Radek – ZÁŘECKÁ, Klára. *Stavebněhistorický průzkum*. op. cit. s. 175, obr. 42., a níže v kapitole 28.1., foto 9.

⁷⁷ K zániku části zdiva „nového paláce“ srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 8.

⁷⁸ Tématu dějin a činnosti DZHK se dosud nejpodrobněji věnovala ve své bakalářské práci J. Grimmlová, viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. Stručné shrnutí průběhu záchranných prací i osudů hradu po roce 1945 srovnatelně viz též: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 7.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 24-26.; VOREL, Milan. Hrad Košumberk. op. cit. s. 16.

⁷⁹ K obecným aspektům činnosti DZHK srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl*. op. cit. s. 7.; GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 4, 10-13.

záchrana dlouhodobě neudržovaných zřícenin Košumberka, jejich následné zpřístupnění veřejnosti a vybudování hradního muzea v budově purkrabství.

Iniciátorem vzniku DZHK, jeho zakladatelem a předsedou po celou dobu jeho existence se stal Václav Vladimír Jeníček⁸⁰. Tento rodák z blízké Luže působil jako učitel v Čáslavi, přičemž postupně rozvíjel svůj zájem o regionální historii, muzeologii a ochranu památek. Roku 1910 byl jmenován státním konzervátorem pro politické okresy Čáslav, Ledec nad Sázavou, Německý Brod, Benešov, Sedlčany a částečně i Kutná Hora. Roku 1923, tedy v období probíhající konzervace hradu Košumberka, byl jmenován konzervátorem Státního památkového úřadu pro Čechy v Praze. Byl to právě on, kdo z pozice předsedy DZHK, kterou zastával v letech 1921-1952, inicioval, podporoval, navrhl, řídil a popularizoval nejen záchranné práce na Košumberku, ale i veškerou činnost jím vedeného sdružení. Vedle své působnosti v oboru ochrany památek se rovněž obsáhle věnoval činnosti osvětové, publikační a dokumentační. Řada jeho děl se věnuje právě dějinám hradu Košumberka a osudům jeho majitelů⁸¹.

Tématu vzniku DZHK, a především záchranným pracím na hradě Košumberku je věnována bližší pozornost níže v kapitolách 9.1. – 9.10., proto na tomto místě postačí několik základních poznámek⁸². K ustavení DZHK došlo z popudu obce Košumberk 7. srpna 1921, kdy byl jmenován výkonný výbor, který následně zvolil Václava Vladimíra Jeníčka předsedou DZHK. Stanovy nově vzniklého sdružení, navržené předsedou Jeníčkem, byly projednávány na první schůzi výkonného výboru 2. října téhož roku. Představitelé DZHK okamžitě zahájili jednání s příslušnými úřady a institucemi o převodu areálu hradu do vlastnictví DZHK a o koncepci plánovaných oprav. Dne 22. února 1922, tedy necelé dva měsíce před zahájením konzervačních prací na zřícenině, byly vypracované stanovy úředně schváleny Zemskou správou politickou. Toto datum bylo následně považováno za oficiální datum vzniku DZHK. V letech 1922-1924 probíhaly na Košumberku konzervační práce, spojené s historicko-archeologickým průzkumem areálu a vybudováním hradního muzea v opravené budově purkrabství a zachovalých prostorách „nového paláce“. Záchranné práce na Košumberku přišly DZHK celkem na 197 961 Kč.

Souběžně s konzervací hradu muselo DZHK již od roku 1922 řešit spor se Zemským ústavem pro děti skrofulózní v Luži (dnešní Hamzova dětská léčebna) o výstavbu nového vodárenského

⁸⁰ O životě a činnosti Václava Vladimíra Jeníčka podrobněji viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 10, 40-42.

⁸¹ Podrobněji viz výše v kapitole 3.

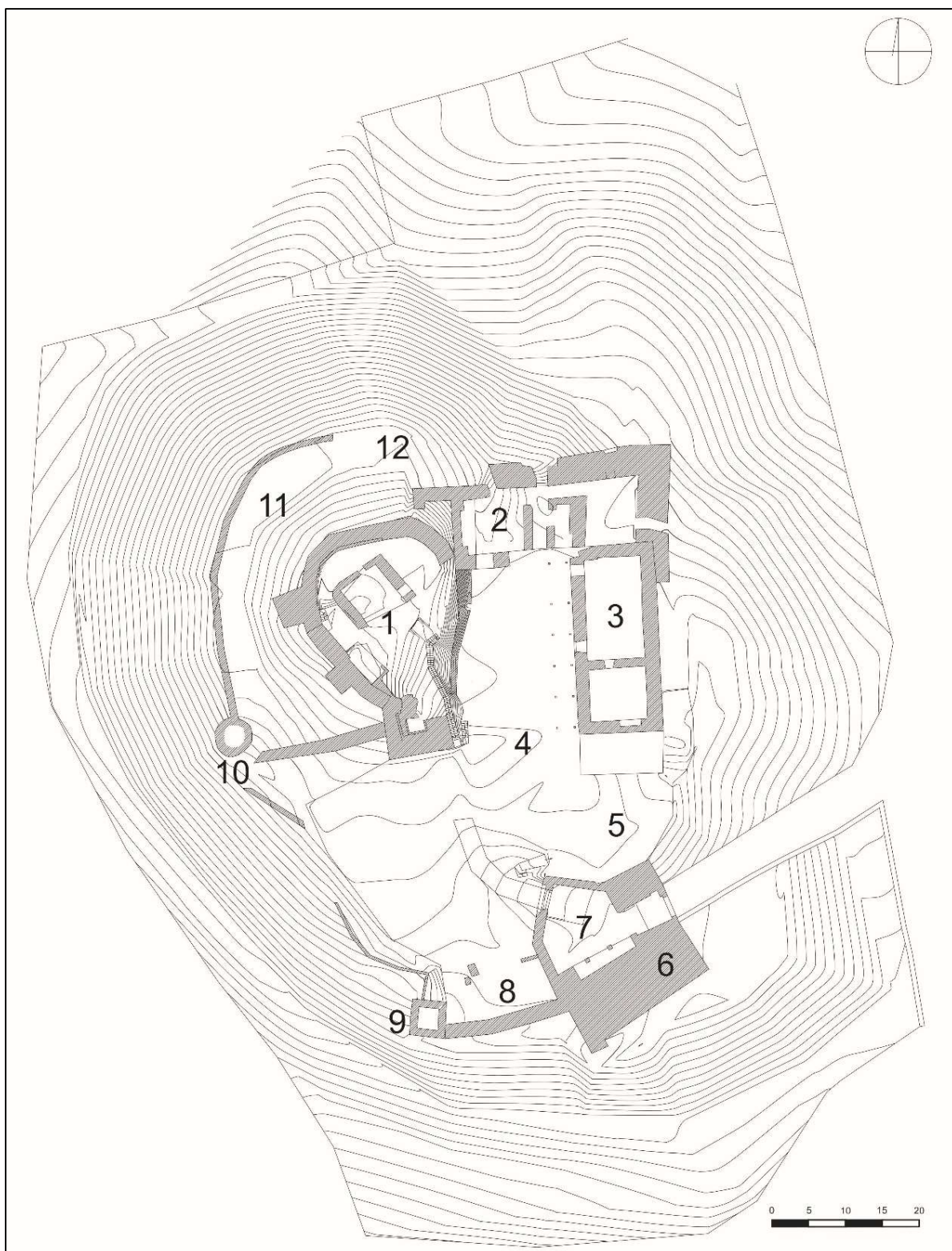
⁸² K tématu srovnatelně viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 15-19.

rezervoáru v areálu hradu⁸³. Právě tomuto ústavu náleželo totiž užívací právo k dosavadnímu rezervoáru v jednom ze sklepů pod „novým palácem“ s právem tento rezervoár v případě potřeby rozšířit či vystavět zcela nový. Růst kapacity léčebny ve 20. letech byl proto důvodem, na jehož základě ústav podal žádost o rozšíření stávajícího rezervoáru. DZHK s předsedou Jeníčkem v čele se od počátku stavělo k celé záležitosti negativně, neboť plánovaný záměr znamenal nenávratný negativní zásah do areálu právě konzervované zříceniny, který mohl v důsledku výrazně narušit statiku čerstvě obnoveného „nového paláce“. Vedení DZHK tak postupně zamítlo jak variantu výstavby druhého rezervoáru v areálu zříceniny, tak rozšíření stávajícího rezervoáru ve sklepech „nového paláce“. Spor se díky záměru Zemského správního výboru provést přístavbu rezervoáru do konce roku 1922 proměnil ve vyostřenou kauzu, ve které DZHK podalo několik odvolání a zároveň intervenovalo u Státního památkového úřadu ve věci zamítnutí stavby. Státní památkový úřad navrhl smírné řešení, jehož podstatou se měla stát výstavba nového rezervoáru ve vzdálenosti minimálně 15 m od hradních budov, a to podle podmínek stanovených DZHK. Úsilí DZHK bylo nakonec úspěšné, když koncem listopadu 1922 zrušila Zemská správa politická dosavadní povolení Okresní správy politické k výstavbě rezervoáru. Nová jednání v červenci 1923 přinesla již shodu obou stran nad výstavbou nového rezervoáru, Zemský správní výbor se zároveň zavázal úplně zrušit starý rezervoár ve sklepení pod „novým palácem“. Nový rezervoár měl být umístěn v západní části hlavního nádvoří tak, aby svojí hmotou nijak nenarušoval vzhled zříceniny. DZHK si rovněž vymínilo, že bude nad stavbou provádět archeologický dozor. Tolik diskutovaný rezervoár byl nakonec postaven až v jarních měsících roku 1925. Jeho vznik však přesto znamenal nenávratný zásah do terénů hlavního nádvoří v místech zaniklého západního úseku vnějšího opevnění.

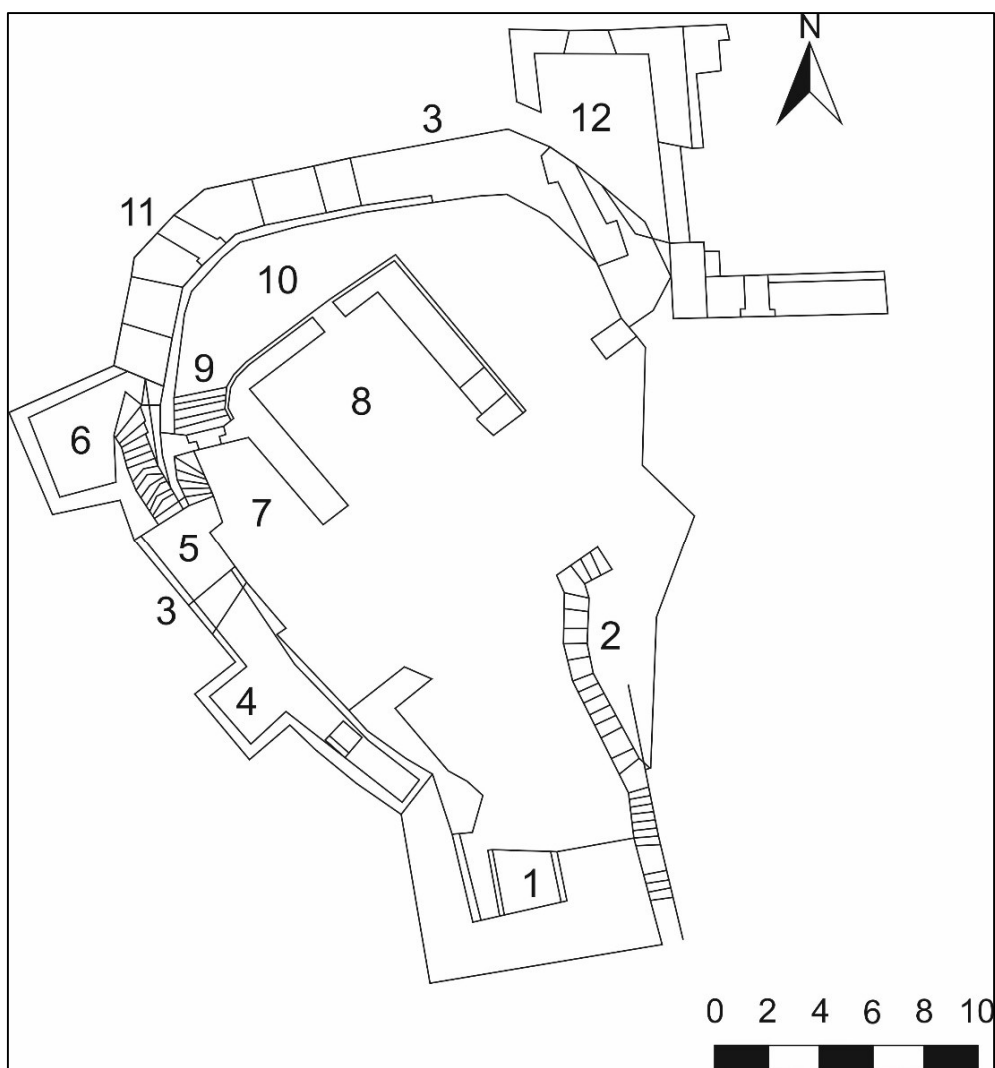
Kromě zříceniny hradu Košumberka věnovalo DZHK svoji pozornost rovněž dalším stavebním památkám na území Luže⁸⁴. Výrazně se například podílelo na rekonstrukci lužského kostela sv. Bartoloměje, která proběhla v letech 1922-1923. Angažovalo se rovněž v kauze kolem odstranění dvojice barokních obrazů, které byly objeveny při opravě průčelí lužské radnice a které měly být jako z dobového hlediska nevhodné odstraněny. Dále DZHK usilovalo rovněž o rekonstrukci tzv. Paletínské kaple neboli kaple Čtrnácti svatých pomocníků nedaleko Košumberka a také o odborný průzkum hradiště Komárka v sousední Zdislavi.

⁸³ Vývoj a důsledky sporu o přístavbu rezervoáru v areálu hradu popisují příslušné pasáže v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu.* op. cit. s. 24-28.

⁸⁴ O dalších aktivitách DZHK podrobněji viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu.* op. cit. s. 10, 12, 19-24, 28-33.

Obr. 2. Půdorys hradu Košumberka s vyznačením jeho dílčích částí. 1 – „starý hrad“, 2 – „spojovací/severní křídlo nového paláce“, 3 – „nový palác“ (východní křídlo), 4 – hlavní nádvoří, 5 – hradní studna, 6 – purkrabství, 7 – „malé nádvoří“, 8 – budova „pisárny“, 9 – „hradební čtyřboká věž“, 10 – „bašta I“, 11 – „šildvoch“, 12 – „bašta v šildvochu“. Upravili J. Musil a M. Lacina v programech QGIS a Corel Draw 2018.

Obr. 3. Půdorys přízemí „starého hradu“ s vyznačením jeho dílčích částí. 1 – vstupní věž, 2 – přístupové schodiště na „starý hrad“, 3 – „vnější obvodová zeď“, 4 – „opěrák č. 2“, 5 – hradní vyhlídka, 6 – „opěrák č. 1“, 7 – „malá světnička“, 8 – „zdivo obytné věže“, 9 – vstup do „horního patra sklepů“, 10 – „ochoz“, 11 – meziokenní pilíře, 12 – zvýšená část „spojovacího křídla nového paláce“. Vytvořeno podle: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 241/1. folio 1. Košumberk – hradní palác. Plán 1. Projekční kancelář národního podniku Konstruktiva Praha. září 1975. Upravil M. Lacina v programech QGIS a Corel Draw 2018.

Činnost DZHK neutuchala ani v období 2. světové války⁸⁵. Roku 1941 byly provedeny nové rekonstrukční práce na budově purkrabství, kde došlo k opravám krovů, výměně střešní krytiny a k obnově fasád. Obnova purkrabství vyústila v soudní spor se stavitelem ing. Č. Staňkem, jemuž DZHK odmítalo proplatit údajně neoprávněně navýšené náklady na rekonstrukci. Spor byl nakonec ukončen mimosoudním vyrovnáním. DZHK poté po zatčení pokladníka F.

⁸⁵ K činnosti DZHK v období 2. světové války podrobněji viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 33-36.

Kašpara, který byl obviněn ze spolupráce s odbojem, utlumilo svoji činnost s cílem nevystavovat své členy riziku obvinění z provádění nepovolené činnosti.

Po skončení 2. světové války přebírá oficiálně péči o hrad Místní národní výbor Košumberk, který jmenoval nový výkonný výbor DZHK a do pozice národního správce hradu jmenoval dosavadního kastelána J. Poláka⁸⁶. Jednalo se v podstatě o projev snah obce Košumberk o převzetí hradu do své správy. Situace vyústila ve spor s představiteli původního výkonného výboru v čele s předsedou Jeníčkem, který vedl k dosazení nového národního správce. Činnost DZHK se v poválečném období zaměřovala již jen na dílčí úpravy hradu a hradního muzea. 24. března 1952 oznamuje Ústřední národní výbor v Praze, že podle nového spolčovacího zákona je DZHK coby dobrovolný spolek zrušeno. Vedení DZHK následně zažádalo o převedení pod správu Místního národního výboru (dále jen MNV) v Luži, který s návrhem souhlasil. Předseda Jeníček byl navržen do čela správní komise, která měla nově řídit chod hradu a hradního muzea. Oslovený však vzhledem ke svému vysokému věku tuto funkci odmítl. Převedením pod správu MNV v Luži prakticky končí činnost DZHK. Jelikož Okresní národní výbor v Chrudimi převod DZHK pod správu MNV Luže neschválil, byl následně 5. listopadu 1953 majetek zaniklého DZHK převeden do vlastnictví státu pod správu Krajského národního výboru v Pardubicích. Hrad setrval v majetku státu až do 1. května 1990, kdy jej do svého vlastnictví převzalo město Luže, které je vlastníkem Košumberka i v současnosti. Na činnost zaniklého DZHK navazuje od roku 1990 svojí činností Spolek přátel hradu Košumberka.

7. Popis hradu⁸⁷

Areál hradu Košumberka je možné na základě morfologie terénu hradního kopce rozdělit do tří výškových úrovní. Nejstarší část hradu, známá pod označením „starý hrad“ (obr. 2:1), se rozkládá na temeni vrcholového čedičového skaliska. Pod ním se na východní a jižní straně rozprostírá plošina hlavního nádvoří (obr. 2:4) ohraničená na východní straně objektem „nového paláce“ (obr. 2:2-3). Třetí výškovou úroveň představuje při jihovýchodní straně nádvoří více v úbočí zasazený areál předhradí. Dominantní stavbou je zde budova purkrabství

⁸⁶ Událostem v období po 2. světové válce a okolnostem zániku DZHK je věnována pozornost v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 7.; GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu.* op. cit. s. 10, 36-39.

⁸⁷ Popis hradního areálu je součástí většiny odborných pojednání věnujících se Košumberku. Podrobněji viz výběrově: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 15-32.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky.* op. cit. s. 94-96.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických.* op. cit. s. 67-69. K lokalizaci jednotlivých níže v textu popisovaných částí hradního areálu podrobněji viz obr. 1-4 a v kapitolách 28.1., foto 1, 25-36, a 28.2., plán 1-2.

(obr. 2:6), která v současnosti zároveň plní funkci branského objektu, k ní přiléhající „malé nádvoří“ (obr. 2:7) a sousední budova „písárny“ a koníren (obr. 2:8). Poloha vstupu do areálu hradu reflektuje pro přístup nejpříhodnější východní úbočí hradního kopce. Na „písárnu“ navazuje zachovalá hradební věž, známá též pod označením. „hradební čtyřboká věž“ (obr. 2:9), ze které vybíhá pás opevnění, který obkružuje „starý hrad“ z jihozápadní až severní strany a ohraničuje tak prostor parkánu (obr. 2:10-12). Areál hradu nebyl díky své poloze chráněn příkopy ani valy, pouze v poloze před vstupní bránou, možná v místě dnešní budovy purkrabství a „malého nádvoří“, je možné hypoteticky uvažovat o existenci příkopu. Jeho existence však prozatím nebyla dosavadními výzkumy prokázána⁸⁸.

7.1. „Starý hrad“

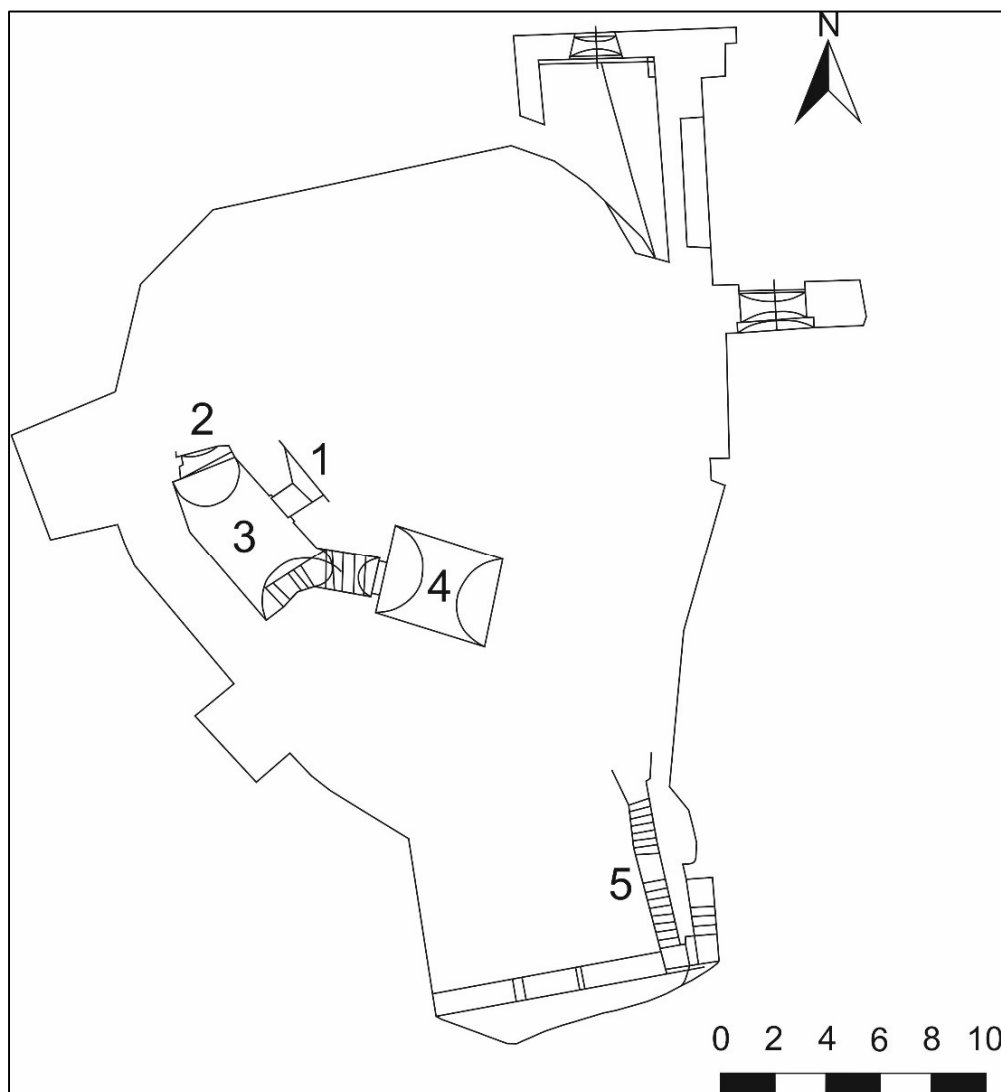
Tzv. „starý hrad“ (obr. 2:1) představuje objekt původního hradního jádra, které díky své poloze na nejvyšším bodě hradního kopce dodnes dominuje hradnímu areálu⁸⁹. Půdorysný tvar „starého hradu“ podmiňuje umístění na vrcholovém skalisku. Je možné jej popsat jako nepravidelný vejčitý útvar orientovaný užším vrcholem k jihu. Prostor „starého hradu“ vymezuje masivní „vnější obvodová zeď“ (obr. 3:3), dosahující proměnlivé tloušťky v intervalu od 2 do 2,5 m. Souvislá linie zdi je pouze v krátkém úseku na jihovýchodě přerušena zříceninovým zásypem. Hmota vrcholového skaliska je touto zdí kompletně obestavěna, dílčí část skaliska vystupuje na povrch pouze ve východním úseku zdi obráceném do hlavního nádvoří. Při západní straně je hmota zdi zabezpečena dvojicí hranolových opěrných pilířů. Pro potřeby této práce byly tyto pilíře označeny pojmy „opěrák č. 1“ (severozápadní opěrný pilíř, obr. 3:6) a „opěrák č. 2“ (jihozápadní opěrný pilíř, obr. 3:4). Během oprav DZHK bylo zdivo obou opěráků omítnuto cementovou maltou, která se ovšem do dnešních dnů dochovala v torzálním stavu.

Na jižní straně uzavírá prostor „starého hradu“ pozůstatek vstupní věže (obr. 3:1). Mohutná hmota o rozměrech cca 9 x 8 m s tloušťkou zdi až 3,8 m se do dnešních dnů dochovala pouze v torzu, které výškově nedosahuje ani úrovně vrcholové plošiny „starého hradu“. Na jižní straně věže se dodnes dochoval výrazný horizontální ústupek zdiva a nad ním torzo rozměrného otvoru ve zdivu. Jedná se o pozůstatek vlastního vstupu do „starého hradu“ s dochovanou vpadlinou pro padací most. Uvnitř věže se zachoval prostor tzv. vlčí jámy, obranného prvku

⁸⁸ K tématu existence hypotetického příkopu před hradní bránou podrobněji viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 94.

⁸⁹ Popisu areálu „starého hradu“ jsou věnovány příslušné pasáže v: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumbersce jindy a dnes*. op. cit. s. 17-18, 23-24.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 69.

posilujícího vstup do „starého hradu“. Prostor vlčí jámy je dnes zakryt dřevěnou ochrannou stříškou kryjící odkrytou archeologickou sondu v interiéru věže.

Obr. 4. Půdorys „horního patra sklepů“ na „starém hradě“ s vyznačením jeho dílčích částí. 1 – vstup z prostoru „obytné věže“, 2 – vstup z „uchozu“, 3 – „horní sklep“, 4 – „dolní sklep“, 5 – přístupové schodiště na „starý hrad“. Vytvořeno podle: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 241/1. folio 1. Košumberk – hradní palác. Plán 2. Projekční kancelář národního podniku Konstruktiva Praha. září 1975. Upravil M. Lacina v programech QGIS a Corel Draw 2018.

Západní úsek „vnější obvodové zdi“ zakončuje hradní vyhlídka (obr. 3:5), která zabírá kromě koruny zmíněného úseku zdi i koruny přilehlých opěráků. Přístup na vyhlídku stejně jako vyrovnání výškových rozdílů v prostoru vyhlídky zajišťují novodobá schodiště tvořená kamennými stupni zalitými v cementové maltě⁹⁰. Navazující severní úsek „vnější obvodové

⁹⁰ Podrobněji viz: VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu. Část D.1.2. Stavebně konstrukční*. Praha, 2019, s. 16. Za poskytnutí zdroje děkuji PhDr. Janu Musilovi.

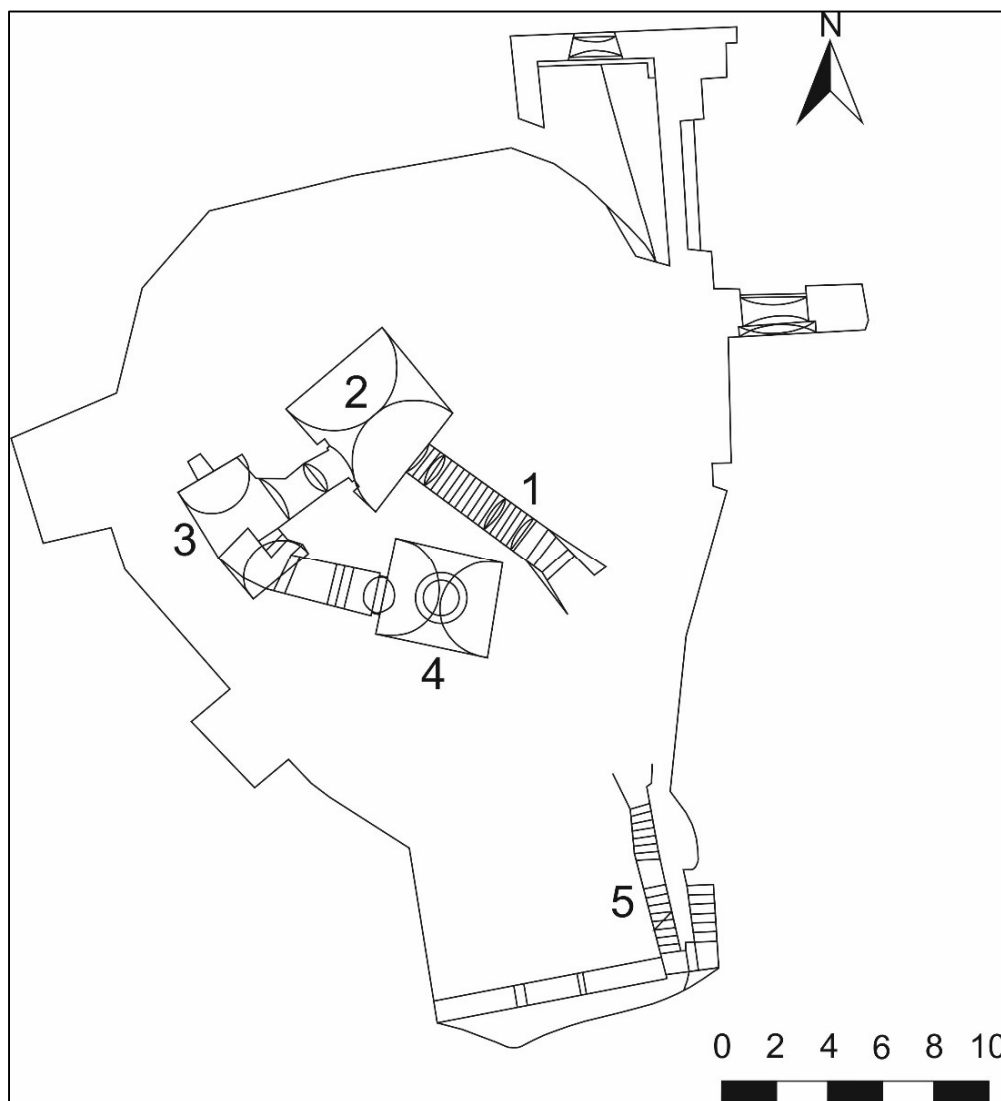
zdi“ zakončuje čtveřice meziokenních pilířů, které vymezují pozůstatky trojice okenních otvorů bývalého 1. patra „starého hradu“ (obr. 3:11). Dva ze tří zmíněných otvorů byly v rámci záchranných prací v roce 1922 uzavřeny cihelnými záklenky a doplněny nadezdívkami, soudobé omítnutí cementovou maltou téměř beze zbytku zaniklo⁹¹. V bývalých okenních otvorech jsou dosud patrné pozůstatky kamenných sedátek. Na vnějším průčelí „vnější obvodové zdi“ v oblasti meziokenních pilířů se místy dochovaly pozůstatky původních omítek. V severovýchodním úseku „vnější obvodové zdi“ vystupuje další výrazný stěp zdiva. Na vnitřní straně severního úseku „vnější obvodové zdi“ se dochoval ve výšce cca 2 m nad současným terénem vrcholové plošiny ústupek zdiva, který pravděpodobně vyznačuje polohu zaniklé podlahy 1. patra „starého hradu“.

Vnitřní plocha „starého hradu“, jejíž charakter dnes určuje převážně stávající zříceninový zásyp, pozvolna stoupá od jihovýchodu k vrcholové plošině v severní části areálu. V tomto směru je vedeno i novodobé přístupové schodiště (obr. 3:2), které vzniklo při úpravách zříceniny po roce 1922. Nástup na tříramenné schodiště je umístěn při východní straně vstupní věže, následně se výstupové rameno při jihovýchodním nároží věže dvakrát lomí a poté svým nepravidelným vedením kopíruje východní okraj stoupající vrcholové plošiny „starého hradu“. Popisované schodiště ústí ke vstupu do „dolního patra sklepů“, odkud navazují vyšlapané cesty zpřístupňující prostor vrcholové plošiny. V jejím středu stojí pozůstatky zdiva, které v půdorysu vytváří útvar tvaru pravidelného písmene U se zaobleným severozápadním nárožím a pozůstatky náběhů valené klenby (obr. 3:8). Pro potřeby této práce byl označen termínem „zdivo obytné věže“⁹². Prostor, který „zdivo“ svírá, je oproti okolnímu terénu mírně zahlouben. Západní a východní úsek „zdiva“ spočívá na obloukových pasech dnes polozasypané sklepní prostory. Ve východním úseku „zdiva“ se dochoval dveřní otvor zakončený segmentovým záklenkem skládaným z místního lomového zdiva. V protilehlém západním úseku „zdiva“ je umístěn obdobný otvor, kterým se vstupuje do „horního patra sklepů“. Prostor bývalé místnosti mezi „zdivem obytné věže“ a západním úsekem „vnější obvodové zdi“ s vyhlídkou byl v dobových pramenech DZHK nazýván „malou světničkou“ (obr. 3:7). Její plochu dnes pokrývá betonová deska. Prostor mezi „zdivem obytné věže“

⁹¹ Podrobněji viz níže v kapitole 9.8.

⁹² K popisu „zdiva obytné věže“ srovnatelně viz: VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu*. op. cit. s. 11, 21. K jeho interpretaci podrobněji níže v kapitole 8.

a severním úsekem „vnější obvodové zdi“ byl v dokumentech DZHK znám pod označením „ochoz na starém hradě“ (obr. 3:10)⁹³.

Obr. 5. Půdorys „dolního patra sklepů“ na „starém hradě“ s vyznačením jeho dílčích částí. 1 – vstupní schodiště, 2 – I. sklep“, 3 – „II. sklep“, 4 – „III. sklep“ s hradní cisternou, 5 – přístupové schodiště na „starý hrad“. Vytvořeno podle: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 241/1. folio 1. Košumberk – hradní palác. Plán 3. Projekční kancelář národního podniku Konstruktiva Praha. září 1975. Upravil M. Lacina v programech QGIS a Corel Draw 2018.

Areál „starého hradu“ zahrnuje rovněž dvě úrovně sklepních prostor, označených pro potřeby práce termíny „horní patro sklepů“ a „dolní patro sklepů“. Do „horního patra“ je umožněn přístup dvěma způsoby. První z nich představuje schodiště, které sestupuje z „ochozu“ skrze otvor ve zdivu (obr. 4:2), které spojuje západní úsek „zdiva obytné věže“ s úsekem „vnější

⁹³ Polohu „ochozu“ identifikuje dobová fotografie otištěná v díle V. V. Jeníčka *Košumberská kronika*, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 45. Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 16, 37.

obvodové zdi“ při „opěráku č. 1“. Druhou možností vstupu je krátké schodiště vedoucí skrze otvor v západním úseku „zdiva obytné věže“ (obr. 4:1). Oba vstupy ústí do podélné prostory půdorysu nepravidelného pětiúhelníku (pro účely práce nazvána „horní sklep“, obr. 4:3), která je umístěna pod „malou světničkou“. Sklenuta je valenou klenbou, která je zajištěna výše zmíněnou betonovou deskou. Z první prostory sestupuje jednoramenné schodiště, které se v polovině lomí pod úhlem 45° jihovýchodním směrem, do druhé prostory „horního patra sklepů“, kterou tvoří pravidelná obdélná prostora zaklenutá také valenou klenbou (pro účely práce nazvána „dolní sklep“, obr. 4:4).

Vstup do „dolního patra sklepů“ je umístěn při jihovýchodním okraji vrcholové plošiny „starého hradu“ v sousedství výše zmíněného vyústění přístupového schodiště. Skrze dlouhé jednoramenné přímé schodiště (obr. 5:1), umístěné v chodbě sklenuté segmentovou valenou klenbou, se sestupuje severozápadním směrem do první prostory tvaru nepravidelného lichoběžníku zaklenuté valenou klenbou (pro účely práce nazvána „I. sklep“, obr. 5:2). Odtud vede jihozápadním směrem úrovnový průchod zaklenutý segmentovou valenou klenbou do druhé menší prostory. Tento sklep nepravidelného tvaru (pro účely práce nazván „II. sklep“, obr. 5:3) je dělicí zídka a vyrovnávacím schodištěm rozdělen do dvou výškových úrovní. Zaklenut je opět valenou klenbou na nepravidelném půdorysu. Ze spodní úrovně sklepa schází jednoramenné opět valenou klenbou sklenuté schodiště do jihovýchodně od předchozí prostory položené nejnižší úrovně „dolního patra sklepů“, kterou představuje pravidelná téměř čtvercová sklepní prostora zaklenutá valenou klenbou. Zde je umístěna původní hradní cisterna na dešťovou vodu ohraničená kamennou obrubou. Prostora byla v dobových pramenech z 20. a 70. let 20. století označována termínem „III. sklep na starém hradě“ (obr. 5:4).

7.2. „Nový palác“ a hlavní nádvoří

Druhou výraznou stavbu v areálu Košumberka představuje dvoukřídlý objekt „nového paláce“, který na západní straně navazuje na „starý hrad“ a následně ze severní a východní strany ohraničuje prostor hlavního nádvoří⁹⁴. Z hlediska současného stavu zachování se „nový palác“ dělí do dvou dílčích celků. Představují je výrazně zachovalejší torzo východního křídla, pro které je v textu práce užíváno vlastního označení „nový palác“ (obr. 2:3), a o poznání skromnější pozůstatky severního křídla se zvýšenou částí propojující „starý hrad“ s „novým

⁹⁴ Popisu „nového paláce“ a jeho dřívější podobě se věnuje řada prací věnovaných Košumberku. Výběrově viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 17-18, 24.; MUSIL, Jan. *Zpráva o záchranném*. op. cit. s. 5-6.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 69.

palácem“, označované v textu práce jako „spojovací křídlo nového paláce“ (obr. 2:2). V nádvoří byla obě křídla opatřena dvoupodlažní lodžii na oblých pilířích, kterou na jižní straně zakončovala subtilní hodinová věž vystupující coby arkýř na válcové noze z hmoty východního křídla.

Torzo východního křídla sestává z dvoupodlažního podsklepeného objektu, který se do 20. století dochoval ve výrazných zříceninách. V 70. letech byla při konzervačních pracích doplněna část chybějícího zdiva v jihozápadním nároží křídla. Roku 2009 byla do zřícenin východního křídla vestavěna cihelná konstrukce, která nahradila chybějící nosné zdivo v severozápadním nároží křídla. Do objektu byla následně vsazena dřevěná konstrukce s železnými prvky, která plní funkci nosné konstrukce novodobé střechy objektu a zároveň skrze vnitřní ochoz naznačuje polohu podlah místností v patře. Také zaniklá lodžie byla nahrazena novodobou dřevěnou konstrukcí. Objekt východního křídla byl následně zastřešen sedlovou střechou s valbou na jižní straně a dřevěným štítem na severní straně. Krytinu novodobé střechy tvoří prejzy.

Suterénní podlaží, založené zčásti ve svahu hradního kopce, sestává z trojice valeně klenutých prostor. Poloha původního vstupu do těchto prostor dnes není známa, je ovšem možné předpokládat přístup skrze suterén sousedního severního křídla. Novodobým vstupem na východní straně směrem od svahu hradního kopce, ke kterému se z hlavního nádvoří přichází po upraveném schodišti, se vchází přes krátkou chodbu do přibližně čtvercové prostory pod jižní částí východního křídla, odkud je možné vstoupit přes menší obdélnou prostoru do druhé přibližně čtvercové prostory pod severní částí východního křídla. První ze zmiňovaných prostor sloužila v minulosti jako rezervoár na pitnou vodu. Sklepení osvětluje čtveřice malých oken ve východní stěně. Prostory sklepů dnes slouží jako hradní lapidárium.

Přízemí východního křídla „nového paláce“ obsahovalo v minulosti trojici místností, jejichž rozměry přibližně odpovídají suterénním prostorům pod nimi. Nejlépe se do dnešních dnů dochovala čtvercová místnost zaklenutá valenou klenbou s půlkruhovými výsečemi v jižní části přízemí. Dnes je zde instalována část hradní expozice, díky které je tato místnost známa také pod označením „zvonová síň“. Místnost osvětluje velké okno ve východní stěně, v jižní stěně se dochoval zazděný otvor dalšího okna. Komunikaci s hlavním nádvořím zajišťoval menší zazděný dveřní otvor. Ze zbývajících dvojice místností v přízemí se dochovaly pouze obvodové zdi a torzo dělicí příčky. Prostřední místnost byla otevřena jedním oknem ve východní stěně, severní místnost pak dvěma okny v téže stěně. V severní místnosti se na zdech dochovaly otisky zaniklých kleneb, patrně se jednalo stejně jako ve „zvonové síni“ o valenou klenbu s výsečemi. Vstup do těchto prostor umožňuje dveřní otvor ústící do prostřední místnosti. Mezi dochovanou

„zvonovou síní“ a torzem prostřední místnosti se ve východní stěně zachovala chodbička vedoucí k zaniklému prevetu.

Rovněž v patře se lépe zachovala místnost v jižní části východního křídla. Tato místnost dnes postrádá zastropení, většina zdiva jihozápadního nároží byla novodobě dozděna při konzervačních pracích v 70. letech. Osvětlení dosud zajišťují okna ve východní a jižní stěně, v torzu západní stěny zůstal zachován pozůstatek ostění vstupu na arkádovou lodžii. Na stěnách místnosti se opět zachovaly otisky zaniklé valené klenby s výsečemi. I v prvním patře se dochoval ve shodné poloze otvor po zaniklém prevetu, přístupný tentokrát z „jižní místnosti“ a v severozápadním nároží pak pozůstatek komínového tělesa. Ze sousední dvojice místností v severní části křídla se dochovaly pouze zbytky obvodových zdí. Místnosti osvětlovala trojice oken ve východní stěně, z nichž v nejsevernějším se zachovala okenní vyzdívka s osazeným renesančním ostěním. Do popisovaných prostor se vstupovalo z arkádové lodžie dochovanou dvojicí dveřních otvorů. Ve zbytku severní stěny severní místnosti se částečně dochoval zazděný otvor průchodu do sousední místnosti v severním křídle.

Na západním průčelí východního křídla se zachovaly dobře patrné otisky dvoupodlažní renesanční lodžie. Tvořena byla pětidílnou arkádou sklenutou v přízemí na oblých pilířích a v patře na sloupcích, což dokládají zmínky o nálezech částí sloupků během konzervačních prací v roce 1922⁹⁵. Obě arkádové lodžie byly zaklenuty valenou klenbou s výsečemi. Při jihozápadním nároží východního křídla zakončovala lodžii hmota hodinové věže, po které se do dnešních dnů dochovaly pouze otisky na nároží východního křídla paláce a zbytky základů v ploše nádvoří.

Severní neboli „spojovací křídlo nového paláce“ se do dnešních dnů zachovalo oproti sousednímu objektu ve větší torzovitosti. Velká část hmoty křídla se zachovala ve zbytcích zdiva dosahujícího pouze úrovně hlavního nádvoří, takže je možné pouze popsat dispozici suterénních prostor pod tímto křídlem. Základ této dispozice tvořila dvojice přibližně čtvercových místností umístěných ve východní a západní části křídla, které spojovala chodba při severní stěně křídla. Mezi zmíněnými místnostmi se nacházela menší prostora členěná dělicími příčkami, která díky svému členění pravděpodobně představuje pozůstatek dvouramenného schodiště. Větší původně valeně sklenutá prostora na západní straně křídla sloužila v minulosti jako černá kuchyně, jak nasvědčuje zvýšené očazení zdejších stěn, a především dosud dobře patrný otisk dymníku na přilehlé štítové stěně. Zkosené vnější líce zachovaného obvodového zdiva této části křídla představují zdivo původní vnější obvodové

⁹⁵ Podrobněji viz níže v kapitole 10., pozn. 213.

hradby, na kterém byla hmota „nového paláce“ založena. Právě únosnost původní hradby založené navíc v méně stabilním svahu hradního kopce způsobila podle A. Sedláčka narušení statiky severovýchodního nároží paláce a posléze i jeho zřícení⁹⁶.

Mnohem lépe se do současnosti zachovala jižní nádvorní zeď severního křídla, kterou je možné díky jejímu specifickému tvaru považovat za poznávací symbol dnešního hradu Košumberka. Nejcharakterističtějším znakem tohoto úseku zdiva jsou stejně jako u sousedního západního průčelí východního křídla otisky výše zmíněné dvoupodlažní lodžie, které v patře doplňuje pozůstatek menšího dveřního otvoru, který propojoval lodžii s interiérem severního křídla, a v přízemí rozměrný okenní otvor, který vznikl při zabezpečení zdiva v průběhu záchranných prací v roce 1922. Nádvorní zeď severního křídla se sice nezachovala v plném rozsahu, přesto je patrné, že k ní přistavěná lodžie byla trojdílná shodné konstrukce jako lodžie při sousedním křídle. V horní části pak nádvorní zeď navazuje na zdivo nejlépe do současnosti dochované části severního křídla. Tu představuje jeho nejzápadnější část, která byla oproti zbytku „nového paláce“ o jedno podlaží vyšší a plnila tak funkci spojovacího objektu mezi „novým palácem“ a „starým hradem“ (obr. 3:12). Do dnešních dnů se dochovala velká část východní štítové stěny této zvýšené části vrcholící torzem zděného štítu, kompletní severní stěna s rozměrným okenním otvorem v prvním i druhém patře a nárožní část západní stěny.

Z hlediska dispozičního členění severního křídla není možné kromě suterénu stanovit přesnější rozvrh místností. Pokud je možné útvar uprostřed suterénu považovat za vyústění dvouramenného schodiště, mohly by přízemí i patro křídla obsahovat ve shodě s členěním suterénu vždy dvě větší místnosti, prostor pro dvouramenné schodiště a spojovací chodbu. Původní charakter prostor v 1. a 2. patře zvýšené části křídla byl asi výrazně ovlivněn komunikačním napojením na přilehlá patra „starého hradu“.

Centrální komunikační prostor celého hradu představovalo, a i dnes představuje hlavní nádvoří (obr. 2:4). Jedná se o rozlehlé prostranství, které se pozvolna sklání jižním směrem. Ze severozápadu jej ohraničuje areál „starého hradu“, ze severu a severovýchodu pak hmota „nového paláce“. Jižně od nového paláce uzavírá nádvoří pozůstatek opevnění mírně vysunutého do svahu hradního kopce, které pravděpodobně zajišťovalo přístupovou cestu pod hradem. Z jihovýchodní a jižní strany uzavírá nádvoří areál předhradí a na západě další úsek vnějšího opevnění. Zde byla umístěna pravděpodobně uměle navršená nástupní rampa,

⁹⁶ K problematice založení „nového paláce“ a jeho statiky podrobněji viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95.

kteřá směřovala k padacímu mostu zpřístupňujícímu „starý hrad“⁹⁷. Ve 20. letech 20. století byl terén nádvoří v těchto místech nenávratně narušen výstavbou rezervoáru na pitnou vodu. Mezi východním křídlem „nového paláce“ a budovou purkrabství je umístěna hradní studna, do níž byla čerpadlem přiváděna voda z řeky Novohradky (obr. 2:5).

7.3. Předhradí a vnější opevnění

Rozlohou nepříliš rozsáhlý areál košumberského předhradí zaujímá polohu v jihovýchodní a jižní části hradního areálu. Jedná se o systém budov a komunikací rozložených podél přístupové cesty do hradu, takže kromě předpokládaného hospodářského významu plnilo také úlohu obranného systému zajišťujícího přístup do hradu.

Dodnes dominantní a jediný plně zchovalý objekt v prostoru předhradí i celého hradu představuje budova purkrabství (obr. 2:6), která je umístěna v nejvíce exponované poloze v jihovýchodním nároží hradu zčásti přímo nad přístupovou cestou⁹⁸. Dvoukřídlá dvoupodlažní renesanční budova tak v sobě kombinovala kromě funkce správní také funkci vojenskou, neboť svojí hmotou, kterou prochází v přízemí východního křídla valeně sklenutý průjezd, prakticky plnila funkci první hradní brány. Na východní stěně východního křídla v místě vlevo nad průjezdem reaguje první patro křídla na nepravidelný půdorys přízemí vysazením na dva segmentové oblouky sklenuté na kamenný zaoblený krakorec. Z vnitřní strany obepíná purkrabství ze dvou stran prostor tzv. „malého nádvoří“ (obr. 2:7), do kterého se v přízemí jižního křídla otevírá trojdílnou arkádou tvořenou segmentovými oblouky sklenutými na obdélných pilířích. Patro nad arkádou je do nádvoří otevřeno lodžii, která je opatřena dřevěným zábradlím a dřevěnými sloupky vynášejícími přesah střechy purkrabství. Na tuto lodžii navazuje v patře východního křídla dřevěná pavlač vysazená na kamenném krakorci, která je opatřena shodným zábradlím a podpůrnými sloupky jako lodžie v sousedním křídle. Jihozápadní nároží jižního křídla zpevňuje nárožní opěrný pilíř. Budova purkrabství je zastřešena dvojicí sedlových střech krytých prejzovou krytinou. Vyšší střechu jižního křídla zakončují z obou stran trojúhelné volutové štíty členěné systémem říms do tří úrovní. Nižší střechu východního křídla ukončuje zděný štít s polovalbou. Východní a jižní průčelí purkrabství zdobí obnovená psaníčková sgrafita. Na východním průčelí nad průjezdem je

⁹⁷ A. Sedláček ve svém popisu hradu hypoteticky uvažuje o existenci dřevěného objektu na konci nástupní rampy, který bránil přístup k padacímu mostu, viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95-96. Sedláčkovy závěry víceméně beze zbytku přejímá i V. V. Jeníček, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumbersce jindy a dnes*. op. cit. s. 23.

⁹⁸ Rovněž objektu purkrabství byla věnována velká pozornost v řadě titulů pojednávajících o Košumberku, výběrově viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumbersce jindy a dnes*. op. cit. s. 15-16.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 94-95.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 67-68.

umístěna sgrafitovou technikou provedená kartuš s aliančním erbem Diviše Lacemboka Slavaty z Chlumu a Košumberka a Veroniky Slavatové ze Žerotína, který doplňuje nápisová páska s iniciálami manželů a dvojice stylizovaných toskánských sloupů vrcholících akantovými listy, které vymezují po stranách popisovaný výjev⁹⁹.

Přízemí jižního křídla purkrabství zahrnuje trojici místností, které jsou dnes využívány jako pokladna a vstupní část expozice hradního muzea. Prostřední z místností, tzv. „malý sál“ s nástěnným obrazem O. Mrkvičky, sloužil v dobách DZHK jako zasedací síň¹⁰⁰. V západní části křídla je umístěno točité schodiště vedoucí do patra. Přízemí východního křídla obsahuje kromě průjezdu brány běžně nepřístupné prostory sloužící dnes správě hradu. Točité schodiště ústí na výše zmíněnou lodžii a navazující pavlač. Patro purkrabství obsahuje čtveřici místností, konkrétně menší místnost při točitém schodišti a tzv. „slavatovský sál“ v jižním křídle a dvojici menších místností ve východním křídle. Všechny uvedené místnosti slouží dnes jako výstavní prostory hradního muzea. Ze severního konce pavlače při východním křídle purkrabství je možný přímý úroňový přístup na hlavní nádvoří.

Na budovu purkrabství navazuje již zmíněné „malé nádvoří“ pětibokého půdorysu, které kromě hmoty purkrabství ohraničuje dnes ze zbývajících stran jednoduchá hradební zeď¹⁰¹. V ní je na severozápadní straně prolomen otvor druhé hradní brány opatřený půlkruhově sklenutým pískovcovým ostěním se sešikmenými nárožními hranami. Skrze tuto bránu stoupá přístupová cesta do hlavního nádvoří. Vlevo od druhé brány je v hradební zdi umístěna klíčová střílna, která v minulosti usnadňovala kontrolu „malého nádvoří“ z prostoru hlavního nádvoří. Na západní straně navazují na „malé nádvoří“ dnes nepatrné pozůstatky obdélné budovy přistavěné k jižnímu úseku vnějšího opevnění hradu. Jedná se o torzo původně dvoupodlažního objektu, který sloužil v přízemí jako konírna a v patře jako úřednická budova hradní kanceláře. Tomuto účelu odpovídá i běžně užívané označení budovy slovem „písárna“ (obr. 2:8). Vstup do přízemí této budovy byl vzhledem ke konfiguraci okolního terénu směřován do „malého nádvoří“, při pozdějších úpravách tohoto prostoru byl následně zalděn.

Západně od „písárny“ stojí „hradební čtyřboká věž¹⁰²“, představovaná dvoupodlažním objektem čtvercového půdorysu o rozměrech cca 5 x 5 m a síle zdiva cca 1 m, který je založen

⁹⁹ K popisu zmíněného aliančního erbu a jeho stavu v době vzniku příslušného textu podrobněji viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 16.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 68.

¹⁰⁰ K tématu podrobněji viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 10, 30.

¹⁰¹ Popisu zbývajících objektů předhradí a částí vnějšího opevnění je věnována pozornost v: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 16.; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 95.; WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 67-68.

¹⁰² Pro popis jednotlivých objektů vnějšího opevnění hradu bylo užito termínů popisujících nálezové situace ze záchranných prací ve 20. letech. Podrobněji viz níže v kapitole 10.

ve svahu hradního kopce nad údolím Novohradky (obr. 2:9). Věž dnes završuje stanová střecha vysazená na dřevěných profilovaných krakorcích, jejíž krytinu tvoří šindele. V baště bylo od dob přestavby hradu v 16. století umístěno čerpadlo – trkač, které čerpalo vodu z Novohradky do studny na hlavním nádvoří. Čerpadlo bylo z věže odstraněno až po výstavbě nového rezervoáru v nádvoří ve 20. letech 20. století.

Na „hradební věž“ navazují pozůstatky vnějšího opevnění, které uzavírají prostor hlavního nádvoří ze západní strany. V nároží tohoto opevnění západně od vstupní věže „starého hradu“ stojí dodnes patrné zbytky válcové hradební „bašty I“ (obr. 2:10), kterou začíná pás vnějšího parkánového opevnění. Ten obkružuje ze západní a severní strany „starý hrad“ a vytváří tak prostor parkánu (obr. 2:11), který je znám také pod místním starším označením „šildvoch“¹⁰³. Parkánovou hradbu zpevňovala dvojice válcových hradebních bašt a v jeho severovýchodním nároží nedaleko styku „starého hradu“ a „spojovacího křídla“ hranolová hradební bašta, označovaná v dobových popisech hradu jako „bašta v šildvochu“ (obr. 2:12), za kterou se parkánová hradba připojovala ke hmotě „spojovacího křídla nového paláce“.

8. Stavební vývoj a dřívější podoba hradu¹⁰⁴

Nejstarší podoba hradu Košumberka představuje předmět dodnes neukončené diskuze řady badatelů. Na základě archeologických nálezů, získaných v areálu „starého hradu“ i v ploše hlavního nádvoří při záchranných pracích DZHK a rovněž v areálu „starého hradu“ v rámci sond provedených během konzervačních prací v letech 1973-1977, byla prokázána přítomnost raně středověkého osídlení na temeni hradního kopce¹⁰⁵. Dosavadní výzkumy ovšem zatím neodhalily prokazatelné pozůstatky staveb z období, které by předcházelo vzniku kamenného hradu. Úvahy do podobě předchůdce současného hradu je tak nutné stále vést pouze v rovině hypotéz.

Stávající teorie se víceméně shodují v zasazení datace vzniku kamenného hradu (tzn. dnešního „starého hradu“) do období konce 13. století či přelomu 13. a 14. století, přičemž za nejstarší část hradního jádra je považována obvodová hradba (tzn. „vnější obvodová zeď“) se vstupní věží. Dobu vzniku vstupní věže upřesňují data, získaná při dendrochronologické

¹⁰³ Název pravděpodobně pochází z německého výrazu „Schildwache“, v překladu snad ve významu „předsunutá stráž“. K tématu srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl*. op. cit. s. 13.

¹⁰⁴ Otázkám týkajících se stavebního vývoje Košumberka věnovala pozornost již řada badatelů. Výběrově viz: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie*. op. cit. s. 282.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 69, 73-74.; MUSIL, Jan. *Novověká jímka*. op. cit. s. 80.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 15-16, 21-23.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31.

¹⁰⁵ Podrobněji viz níže v kapitole 22.

analýze pozůstatků dřevěných konstrukcí, které byly objeveny při archeologickém výzkumu interiéru vstupní věže v roce 2011¹⁰⁶. Podle nich je možné stanovit dobu výstavby vstupní věže nejdříve do roku 1280 s pozdějšími dílčími přestavbami v období po roce 1300. Podoba vnitřní zástavby jádra pak sestávala z přízemních objektů přistavěných k vnitřnímu líci obvodové hradby, které mezi sebou svíraly nevelké vnitřní nádvoří. Na základě této teorie by Košumberk ve své nejstarší podobě náležel podle typologie Tomáše Durdíka mezi tzv. „hrady s plášťovou zdí“, kde dominantní prvek představuje právě mohutná obvodová hradba, která jako štít kryje vnitřní zástavbu hradu. Košumberk by tak byl typologicky příbuzný s řadou východočeských hradů, jmenovitě blízkým Strádovem a Rabštejnem či vzdálenějším Lanšperkem.

Názory na další vývoj hradního jádra se již rozsázejí, přičemž předmětem sporu se stává především interpretace původu komplexu zdiva, které je výše v popisu hradu označeno jako „zdivo obytné věže“. Podle badatele Ladislava Svobody zůstal Košumberk ve své gotické fázi nadále hradem s plášťovou zdí, přičemž interpretuje zmíněný útvar uprostřed plochy „starého hradu“ jako pozůstatky nádvorních zdí vnitřní zástavby jádra¹⁰⁷. Svoboda dále ve své práci uvádí, že do starší etapy zástavby jádra je možné na základě dochované tloušťky zdiva přiřadit západní a východní úsek zdi coby pozůstatky zdiva dvojice protilehlých paláců, severní úsek zdiva pak náleží pozdější přístavbě. Uváděná teorie tak pracuje s hradním jádrem, které je v konečné fázi téměř beze zbytku zastavěno a pouze uprostřed je ponechán jen velmi stísněný prostor vnitřního nádvoří. Se Svobodovou teorií ovšem nekorespondují výsledky vyhodnocení zjišťovací sondy 1/1975 při vnitřním úseku „vnější obvodové zdi“, zkoumané v rámci konzervačních prací roku 1975¹⁰⁸. Výkop sondy tehdy totiž nezachytil ve zkoumané stratigrafii stopy zděných konstrukcí či podlah, které by dokládaly existenci stavby přistavěné k vnitřnímu líci obvodové hradby. Svobodova teorie zároveň klade vznik vstupní věže coby druhotné přístavby až do souvislosti s úpravami hradního jádra v průběhu 14. století. Výše zmíněná dendrochronologická data ze vstupní věže tuto tezi ovšem popírají.

Naproti tomu T. Durdík pracuje s možností zásadní přestavby hradního jádra pravděpodobně v průběhu 14. století¹⁰⁹. Z důvodu zvýšení nedostatečného obytného komfortu by tak došlo

¹⁰⁶ K tématu podrobněji viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 21-23.

¹⁰⁷ K popisované teorii srovnatelně viz: SVOBODA, Ladislav. O plášťových hradech. In *Archaeologia historica* 20, 1995, č. 1, s. 361-362, obr. 3. ISSN 0231-5823. Srovnatelně viz též: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 22.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 33. a také níže v kapitole 28.2., plán 3.

¹⁰⁸ K situaci popisované sondy podrobněji viz níže v kapitole 22.

¹⁰⁹ O hypotéze pracující s existencí obytné věže v areálu „starého hradu“ podrobněji viz: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie*. op. cit. s. 282.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl*. op. cit. s. 6.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 23.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 33-34.

ke stržení předpokládané vnitřní zástavby, jejíž podoba by mohla odpovídat Svobodově teorii. Následně by pak byla do středu uvolněného prostoru vestavěna hranolová obytná věž – donjon, jejíž pozůstatek by opět představoval výše zmíněný komplex „zdiva obytné věže“. Vznik donjonu by korespondoval se stavebním vývojem již výše zmíněných hradů Strádova a Rabštejnka, se kterými by Košumberk tvořil trojici východočeských hradů s obytnou hranolovou věží. Svoji předpokládanou podobou by byla popisovaná stavební etapa Košumberka zároveň blízká soudobému vzhledu jádra hradu Rabí u Sušice. Definitivní rozhodnutí o správnosti jedné či druhé teorie není v současném stavu bádání prozatím možné. Vnitřní prostor hradního jádra nebyl dosud kromě odstranění zříceninového zásypu roku 1922 výrazněji prozkoumán, ikonografické prameny pro zmiňované období nejsou známy a podrobný stavebně-historický průzkum „starého hradu“ nebyl rovněž zatím proveden. Je tedy nutné doufat, že budoucí bádání přinesou v tomto směru zásadní zjištění, která umožní určit správnou teorii vývoje „starého hradu“.

Rovněž o stavebním vývoji dalších částí areálu zříceniny je dosud možné uvažovat pouze hypoteticky. „Vnější obvodová zeď starého hradu“ byla pravděpodobně v následné stavební fázi zpevněna dvojicí věžic při západní straně areálu, které svojí polohou umožnily flankování přilehlého úseku obvodové hradby. Do dnešních dnů se zmíněné věžice zachovaly v podobě „opěráků č. 1 a č. 2“¹¹⁰. Opevnění hradního jádra bylo zřejmě brzy doplněno o systém vnějšího opevnění, které tak vymezilo prostor dnešního hlavního nádvoří. Tehdejší podoba opevnění i datace vzniku jeho výrazných částí zůstává dosud neznámá, určitým vodítkem může však být výše zmíněné datování úseku vnější obvodové hradby v místě „pisárny“ do 14. století¹¹¹. Následně je hypoteticky možné na základě dochovaného letopočtu 1544 na dnešní druhé hradní bráně uvažovat o další fázi výstavby či přestavbě vnějšího opevnění za vlády Diviše Slavaty, tedy v 1. polovině 16. století¹¹². K tomuto datu muselo již jistě stát vnější parkánové opevnění a také „hradební čtyřboká věž“, neboť po roce 1550 je v této věži instalováno čerpadlo pro hradní vodovod. Pravděpodobně v souvislosti s přestavbou Diviše Slavaty vzniklo také předhradí s „malým nádvořím“, aby posílilo z obranného hlediska na první pohled nedostatečně zajištěnou novou bránu do hlavního nádvoří. Podoba tehdejšího objektu první hradní brány

¹¹⁰ Podrobněji viz: WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 69.

¹¹¹ V. V. Jeníček ve svém díle píše, že vnější hradní opevnění bylo původně kromě „hradební čtyřboké věže“ zesíleno šesticí obranných bašt, další bašty pak zpevňovaly „dolní“ neboli parkánovou hradbu. Zároveň vyslovuje hypotézu, že původní hradní jádro mohlo být dříve chráněno příkopem a valem v místě dnešního hlavního nádvoří. Po výstavbě nového vnějšího opevnění byly pak zmíněné opevňovací prvky jako již nepotřebné rozvezeny a zasypány. Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit. s. 16-17. K dataci objektu „pisárny“ a přilehlé obvodové hradby podrobněji viz výše v kapitole 3.

¹¹² Podrobněji viz: MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 80.

zůstává dosud neznámá, dochovaná pozdně gotická ostění na budově purkrabství však naznačují možné ztotožnění výstavby purkrabství s obdobím výstavby či přestavby předhradí. Funkci branského objektu mohl od počátku plnit právě zmíněný objekt purkrabství, nicméně zmínka V. V. Jeníčka o nálezu zbytků zdiva pod podlahou „malého sálu“ naznačuje, že budova purkrabství stojí v místě starších hradních objektů¹¹³. Existence možné tehdejší zástavby hlavního nádvoří nebyla dosud archeologicky prokázána¹¹⁴. Možnosti budoucích objevů jsou navíc zásadně ztíženy přítomností výrazných mladších zásahů do plochy nádvoří, které představuje výstavba „nového paláce“ po roce 1573 a nového vodárenského rezervoáru v západní části nádvoří roku 1925. Budova „pisárny“ podle výše uvedených zjištění vznikla nejdříve v 15. století po výstavbě přilehlé vnější obvodové hradby.

Renesanční fáze stavebního vývoje hradu začíná z ideového hlediska pravděpodobně již v období po roce 1560¹¹⁵. V dopise, zaslaném svému švagrovi Jáchymovi z Hradce roku 1559 popisuje Diviš Slavata svůj záměr zvýšit v následujícím roce „starý hrad“ o nové patro, přičemž za vzor je zde zmiňován rodový zámek Divišovy manželky Alžběty Jindřichův Hradec. Není doloženo, zda Diviš svůj záměr uskutečnil, nicméně vzhledem ke složité hospodářské situaci panství stíženého následky událostí roku 1547 proběhla plánovaná přístavba „starého hradu“ pravděpodobně až jako součást přestavby hradu po požáru roku 1573. Z údajů zmíněných v uvedeném dopise vyplývá přesto několik zásadních skutečností. „Starý hrad“ pravděpodobně v roce 1560 odpovídal půdorysně stavu po pozdější přestavbě a nebylo tak nutné před přístavbou patra provést stavební zásahy do stávajícího areálu. Co se otázky existence obytné věže uprostřed „starého hradu“ týče, nezdá se příliš pravděpodobné, že by ve hmotě „starého hradu“ v roce 1560 tato věž stále dominovala a byla pak následně novým patrem fakticky obestavěna. Jako pravděpodobnější se jeví možnost, že případná obytná věž byla již před rokem 1560 z neznámých důvodů snesena a areál „starého hradu“ sjednocen do podoby objektu se dvěma nadzemními podlažimi na temeni hradní skály.

Výše zmíněný požár 18. července 1573 představuje následně zásadní mezník ve stavebním vývoji hradu. Hradní areál byl tehdy rozšířen o dvoukřídlý „nový palác“ s nádvorní arkádovou lodžii a hodinovou věží v jihozápadním nároží. „Starý hrad“ byl, jak už bylo naznačeno výše, zvýšen o patro a opatřen novou střechou obklopenou řadou vikýřů s renesančními štíty. Hmota vstupní věže byla snížena a výškově zarovnána s hmotou přestavěného „starého hradu“. Výše

¹¹³ Podrobněji viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 30-31.

¹¹⁴ Srovnatelně viz: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 34.

¹¹⁵ Přepis zmiňovaného dopisu publikoval v kapitole věnované Košumberku A. Sedláček, viz: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*. op. cit. s. 106-107. Srovnatelně viz též: WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 65-66.

zmíněný zápis o majetkovém narovnání mezi Alžbětou Slavatovou s jejími syny dokládá, že počátkem roku 1578 byl již „nový palác“ dostavěn a stejně jako „starý hrad“ obyvatelný¹¹⁶. V obdobném duchu byla přestavěna rovněž budova purkrabství. Letopočet 1614, umístěný v jednom ze sgrafit, pravděpodobně datuje dokončení této přestavby¹¹⁷. Renesanční přestavbou hradu, kterou až počátkem 17. století dokončil Diviš Lacembok Slavata, se prakticky uzavírá stavební vývoj Košumberka. Poslední dílčí úpravu hradních prostor představuje adaptace jedné z místností „nového paláce“ (patrně „zvonové síně“) na hradní kapli v období po roce 1623.

Vzhled hradu tak dospěl do podoby, kterou zachycují obrazová zpodobnění vzniklá v 17. století¹¹⁸. „Starý hrad“ byl přestavěn do kompaktní budovy, která svým nepravidelným tvarem sledovala půdorys původního hradního jádra. Členěn byl do tří nadzemních podlaží, kterým odpovídaly tři řady renesančních oken. Podoba vnitřní dispozice „starého hradu“ není dosud známa. Exteriéry byly pokryty renesanční sgrafitovou omítkou. V jižní části hmoty „starého hradu“ stále dominovala vstupní věž. „Starý hrad“ byl zastřešen složitou konstrukcí pravděpodobně tvořenou komplexem sedlových střech či jednou velkou sedlovou střechou s valbami nad nepravidelným půdorysem. Hlavní střechu pak spojovala řada sedlových stříšek s trojúhelnými volutovými štíty renesančních tvarů, které lemovaly korunu zdiva „starého hradu“.

9. Záchranné práce DZHK v letech 1922-1924 a areál „starého hradu“¹¹⁹

9.1. Období prvních snah o záchranu Košumberka

Neutěšený stav hradu Košumberka začal přitahovat pozornost odborné veřejnosti již v období těsně před 1. světovou válkou. K 12. lednu 1911 je datován dopis, který ve věci možné záchrany

¹¹⁶ Podrobněji viz výše v kapitole 6.3.1.

¹¹⁷ Srovnatelně viz: MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 80.

¹¹⁸ Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 2-5.

¹¹⁹ Základní pramen pro problematiku okolností a průběhu záchranných prací v letech 1922-1924 představuje archivní fond Družstva na záchranu hradu Košumberka, viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. op. cit. Inventarizaci a základní charakteristiku fondu provedla J. Grimmlová, viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. Doplnující materiály obsahují archivní fondy Státního památkového úřadu pro Čechy, viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. op. cit., a Ministerstva školství a národní osvěty, viz: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. op. cit. Dobové shrnutí problematiky z úhlu předsedy DZHK představují práce V. V. Jenička, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. K fotografické dokumentaci hradu Košumberka v období konzervačních prací DZHK a po jejich skončení podrobněji viz níže v kapitole 28.1., foto 10-17.

hradu zaslalo okresní hejtmanství ve Vysokém Mýtě Centrální komisi pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni¹²⁰. Okresní hejtmanství zde upozorňuje na potřebu odborného posouzení stavu zříceniny za účelem stanovení možností konzervace, to vše samozřejmě se svolením majitele zříceniny knížete Alberta Thurn-Taxisse. Vídeňská Centrální komise na tuto zprávu kladně reagovala dopisem pardubickému konzervátorovi Božovi Dvořákovi¹²¹, ve kterém požaduje posouzení aktuálního stavu zříceniny. Boža Dvořák na tento dopis reagoval 4. dubna vyjádřením¹²², ve kterém nastiňuje první projekt záchrany hradu. Jako jeho restaurovatelné části jsou v něm označeny „*starý hrad s věží z doby nejstarší, budova zámecká z doby renesanční s krásnými kdysi loggiemi, věž hradní, brána, nádvoří i bašty*“. Za vhodnější formu záchrany hradu doporučuje B. Dvořák konzervaci zřícenin podle „*řádného programu s fotografiemi a nárysy možných doplňků*“ schváleného Centrální komisí. Zpráva pamatuje i na možnost, že nebude konzervace v brzké době zahájena. Pro tento případ požaduje B. Dvořák mj. upevnění dosud intaktně ve zdivu osazených kamenných ostění a znovuosazení vypadlých ostění, vyspárování vrchních částí zdiva a pokrytí svrchních ploch drnem a také odstranění nadměrné zátěže sklepních kleneb a jejich následné vyspárování a odvodnění. B. Dvořák zároveň doporučuje zřízení hradního muzea v minimálně jedné z hradních místností.

Následně vstupuje do věci záchrany Košumberka V. V. Jeníček, jehož dlouhodobý zájem o stavební památku na území Luže podnítl prvotní myšlenku záchrany neudržované zříceniny. Ve svém dopisu c. k. zemskému konzervátorovi v Praze JUDr. Luboši Jeřábkoví z 10. prosince 1912 popisuje výsledky výše uvedených snah¹²³. Ty nakonec uvázly na postoji majitele knížete Alberta Thurn-Taxisse, „*kterýž neuznal za vhodné nějakých záchranných prací podnikati*“. Hrad se tak ocitl ve stavu, který vyžaduje urychlené zahájení záchranných prací. Jeníček proto zahájil vlastní úsilí o záchranu Košumberka, přičemž se mu skrze vyjádření knížecího důchodenského

¹²⁰ O zprávě vysokomýtského okresního hejtmanství podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Ruine Koschumberg und Burgfeste Čejřov. K. k. Bezirkshauptmannschaft in Hohenmauth an die k. k. Centralkommission zur Erhaltung von Kunst – und historischen Denkmalen in Wien. 12. 1. 1911.

¹²¹ K vyjádření Centrální komise ve Vídni podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Ruine Koschumberg bei Riechemburg, Erhaltung. K. k. Zentral-Kommission für Kunst- und historische Denkmale an den Herrn k. k. Konservator, Architekten Boža Dvořák in Pardubitz. 1. 2. 1911.

¹²² Návrh B. Dvořáka na záchranu zřícenin Košumberka je podrobněji rozveden v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Hradní zřícenina Košumberk. Konzervátor a architekt Boža Dvořák c. k. Centrální komisi pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni. 4. 4. 1911.

¹²³ O intervenci V. V. Jeníčka ve věci záchrany hradu podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. c. k. zemský konservátor V. V. Jeníček v Čáslavi panu JUDr. Luboši Jeřábkoví, c. k. zemskému konservátorovi v Praze. 10. 12. 1912. K vývoji vztahu V. V. Jeníčka k záchraně hradu srovnatelně viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 13.

úřadu v Rychmburku dostalo příslibu, že kníže Thurn-Taxis by dovolil provedení projektu záchrany hradu včetně osobního finančního příspěvku na prováděné práce pod podmínkou, že by řízením prací byl na základě Jeníčkovy návrhu pověřen musejní spolek v Luži. Jeníček se tímto přimlouvá za postoupení záchranných prací zmíněnému musejnímu spolku, který na své valné hromadě již vydal kladné usnesení o převzetí péče o hrad, a zároveň žádá JUDr. Jeřábka o možnost seznámit se s projektem záchrany hradu. Ke zmíněnému dopisu přikládá Jeníček také svůj čerstvě vydaný spis *Na Košumberce jindy a dnes*. Skrze tuto skutečnost je možné vztáhnout vznik tohoto popularizačního díla do souvislosti s plánovaným projektem záchrany hradu, čímž není možné vyloučit větší či menší angažovanost V. V. Jeníčka již v prvních snahách o zabezpečení Košumberka.

V. V. Jeníček pokračuje nadále ve svém úsilí, když 6. prosince 1913 zasílá zprávu místní obci Košumberk¹²⁴, ve které vyjmenovává základní body oprav hradu:

- „1. Krytí zdí shora (krycí spárování) ca 600 m² při nejrůznějších výškách zdí, při velice obtížném stavění lešení, obtížná práce a dovoz materiálu i s lešením a materiálem.*
- 2. Zabezpečení hradní věže na straně jižní, rozměr 5 x 5 m o výšce as 4 pater střecha sešlá, zdivo roztrhané základ počíná odvětrávat, uzavření otvorů, stažení kleští, odvoz rumu, jež nebezpečně věž tlačí směrem po svahu.*
- 3. Podchycení základů v průměrné délce as 120 m při značně zvětralém terrainu, jenž se po srážném svahu se snáší, při čemž základy posouvají; hloubka až na pevný terrain aspoň 1 m, výška až 2 m na niveau*
- 4. Důkladné odvodnění na hořením plateau, aby voda do základů vnikati nemohla, nepromokavých rigolů ca as 200 m délky*
- 5. Převázání trhlin, stažení zdí, uklínování, vyplnění vydroleného zdiva, utužení okenních nadpraží a ostění, zabezpečení zbytků kleneb*
- 6. Odstranění rumu, jenž místy velmi nebezpečně na zdivo tlačí, odvezení ho na místo vhodné, kde by tím nijak zřícenina nebyla dotčena ca 1000 m³*
- 7. Vyzdění několika nutných opěrných pilířů ku ochraně vychýleného zdiva konstrukce (?) a to způsobem takovým, aby obrys zříceniny neutrpěl*
- 8. Nutná zábradlí a úprava cesty po hořením plateau, jakož i svahů“*

¹²⁴ K prvnímu návrhu V. V. Jeníčka na záchranu Košumberka podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 2. Čejřov – o. h. Chrudim, p. Skuteč, f. ú. Kostelec, místní obec Kostelec, Košumberk – o. h. Vysoké Mýto, p. a f. ú. Luže, místní obec Košumberk. V. V. Jeníček místní obci Kostelec a místní obci Košumberk. 6. 12. 1913.

Výše popsaná kalkulace představuje první komplexní návrh později provedených záchranných prací, který byl užit i pro prostor „starého hradu“. Je možné jej stručně shrnout do následujících bodů:

- zpevnění základů zdí a jejich provázání se stabilním terénem
- zabezpečení stojících úseků hradního zdiva (statické zabezpečení, stažení trhlin ve zdivu, vyplnění vydroleného zdiva, zabezpečení dochovaných částí kleneb a ostění)
- dozdnění a opětovné propojení vnějších opěrných pilířů s „vnější obvodovou zdí starého hradu“
- odstranění rumu, který tlačí na zdivo a klenby, a následné odvodnění areálu „starého hradu“, bez výrazného narušení dosavadní hradní siluety
- zpřístupnění „starého hradu“

Slibně se rozbíhající snahy o záchranu hradu v následujícím roce přerušila 1. světová válka. Obecní úřad v Košumberku na Jeníčkův dopis reagoval až po vzniku Československa 31. prosince 1918¹²⁵. Zpráva hovoří o nemožnosti angažování se obce ve věci zříceniny ať už z důvodů finančních, tak i z důvodů vztahů s majitelem panství. Případnému přispění k akci prováděné pod hlavičkou zemského památkového úřadu se ovšem obecní úřad nebránil.

9.2. Vznik DZHK

Pro záměr záchranu hradu Košumberka představuje zásadní mezník teprve rok 1921, kdy vzniklo Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka (dále jen DZHK). Stalo se tak 7. srpna tohoto roku jednomyslným usnesením obecního zastupitelstva v Košumberku. Zpráva o ustanovení DZHK byla následně zaslána Státnímu památkovému úřadu pro Čechy v Praze a Zemské politické správě v Praze¹²⁶. Ustanovení DZHK i způsob provedení záchranných prací bylo založeno na základě spolupráce státních i samosprávných orgánů s místními spolky

¹²⁵ O postoji obce Košumberk v záchraně zřícenin podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Obecní úřad v Košumberku Památkovému ústavu zemskému v Praze. 31. 12. 1918.

¹²⁶ K okolnostem ustanovení DZHK, jeho složení a podmínkách činnosti podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1, s. 1-2. Zpráva o ustavení. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka zemskému konservátoru panu Dru Luboši Jeřábkoví, p. t. v Praze. 8. 8. 1921.; NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 1, s. 1-2. Zpráva o ustavení. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Zemské politické správě v Praze. 12. 8. 1921.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 48, kart. 1/5. folio 1, s. 1-2. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka. Zpráva o ustavení. 8. 8. 1921.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 44, kart. 1/5. folio 1-2. Stanovy Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka. 1921. K tématu srovnatelně viz též: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 12, 15-17.

a osvětovými sdruženími. Zpráva se zpětně zmiňuje i o předchozích marných snahách o záchranu hradu, jejichž stálé odkládání (dávané na vinu „*dřívějšímu vídeňskému systému úřednímu*“) Košumberku velmi uškodilo.

Výše zmíněné ustavující podmínce DZHK odpovídalo složení jeho členů, jimiž se stalo „*obecní zastupitelstvo v Košumberce zastoupené svými členy a komisí zvolenou zastupitelstvem, zástupci okresní správní komise ve Skutči a ve Vysokém Mýtě, musejního spolku v Luži, okrašlovacího spolku v Luži, Sokola lužského, městské rady v Luži, zpěváckého spolku Diviš a ochotnické jednoty Jaroslav v Luži, zástupce správy lesní a důchodenské komory v Rychmburce*“. Do čela výkonného výboru byl zvolen Václav Vladimír Jeníček, kterému připadly veškeré administrativní kompetence, pokladníkem pak nájemce místního pivovaru František Kašpar a správcem technických potřeb majitel realit Jan Křepelka. Rozhodčími pravomocemi ve správních záležitostech DZHK a revizí jeho agendy byl pověřen coby náměstek předsedy DZHK starosta Košumberka Čeněk Šmaha. Účetnictví DZHK podléhalo revizím okresní správní komise ve Skutči. Veškeré záležitosti týkající se restaurování hradu byly vázány zákonnými normami a nařízeními ministerstva školství a národní osvěty o ochraně památek. DZHK bylo povinno dvakrát ročně předkládat zprávu o činnosti obecnímu zastupitelstvu, okresní správní komisi ve Skutči i okresní politické správě ve Vysokém Mýtě. V závěru zprávy o ustanovení je připojena žádost o prohlídku zřícenin odborníkem zastupujícím Státní památkový úřad a následné vypracování projektu záchranných prací.

Budoucí činnost DZHK byla zakotvena v jeho stanovách¹²⁷. Hlavním posláním DZHK se má stát údržba a ochrana zřícenin hradu Košumberka, ochrana jeho starožitného a estetického rázu a osvětová činnost v oblasti povědomí o dějinách hradu a významu ochrany památek. Jako prostředky k dosažení těchto cílů jsou vyjmenovány: úprava a konzervace zřícenin na základě projektu schváleného Státním památkovým úřadem, shromažďování a ochrana všech památek souvisejících s dějinami hradu prostřednictvím hradního muzea v budově purkrabství, výzkum areálu hradu a zabezpečení případných nálezů, povznesení cizineckého ruchu na hradě, propagační činnost prostřednictvím tisku a osvětových přednášek a také možnost pronájmu hradu pro národní a lidová shromáždění, slavnosti a výlety. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že konzervace Košumberka představovala v kontextu dobové regionální i celorepublikové památkové péče počín výjimečný jak rozsahem, tak formou provedení. Vůdčí ideou záchranných prací, stvořenou účelově předsedou Jeníčkem, bylo zachovat dávný odkaz ducha

¹²⁷ Písemná podoba stanov DZHK je uložena v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 44, kart. 1/5. folio 1-2. Stanovy Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka. 1921.

košumberských Slavatů, kteří byli podle tohoto výkladu označeni za nositele všeho dobrého a pravdivého, které zkvalitňovalo život obyvatel přilehlého kraje¹²⁸.

Součástí ustavení DZHK se stalo též stanovení zásad ochrany obsahujících nastínění projektu záchranných prací¹²⁹:

- „1. Nejnutnější práce v novém paláci k zajištění stability čelné zdi proti vsi.
2. Pásky v oknech vyzdít, aby okna se nesesouvala.
3. Zalíti cementem vrchní vrstvy zdiva.
4. Staré podpěráky starého hradu připojit a vyzdít.
5. Zabezpečit zbytky původního vchodu do st.[arého] hradu.
6. Stromoví vykácet.
7. Strop zachovalé místnosti v nov.[ém] paláci v přízemí zbavit rumu a vybetonovat. Oprava k zabezpečení reservoiru může být i finančně kryta Zem.[ským] fondem.
8. Hradní věž vyspravit a vyčistit.
9. Purkrabího dům restaurovat.
10. Sesuté zdivo, zasypaná místa i celé nádvoří v původní terrain upravit.
11. Upravit ploty a stromoví po celkové úpravě vhodně vysázet.“

Upřesněný nástin projektu obsahoval nově konkrétní postupy k zabezpečení zřícenin „nového paláce“ a purkrabství, úpravě ploch okolo hradu i záměr zbavit hradní nádvoří sutinových zásypů. Za konkrétní cíl projektu je prvně zmiňována i záchrana zbytků vstupní věže „starého hradu“.

Vznik DZHK byl pozitivně přijat ze strany Ministerstva školství a národní osvěty, které ve svém vyjádření označilo DZHK coby „sružení domácích faktorů“ za příklad pro budoucnost ideálního modelu péče o hradní zříceniny¹³⁰. O vzniku a záměrech DZHK byla vyrozuměna rovněž Lesní a důchodenská komora v Rychmburku coby zástupce majitele hradu knížete Thurn-Taxis¹³¹. Úvodním motivem této zprávy je zde opět apel na povinnost majitele

¹²⁸ Srovnatelně viz VOREL, Milan. Hrad Košumberk. op. cit. s. 16-17.

¹²⁹ K nástinu projektu záchrany Košumberka z roku 1921 podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 48, kart. 1/5. folio 1. Zásady ochrany. 8. 8. 1921.

¹³⁰ K vyjádření Ministerstva školství a národní osvěty ve věci založení DZHK podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 45, kart. 1/5. folio 1. Košumberk, ustavení Družstva na jeho záchranu. Ministerstvo školství a národní osvěty výkonnému výboru Družstva pro záchranu zřícenin Košumberka, do rukou předsedy V. V. Jenička v Čáslavi. 14. 9. 1921.

¹³¹ Uváděná zpráva rovněž poukazuje na skutečnost, že správa velkostatku rozdělovala ve svých inventářích areál hradu na dva samostatné celky, „Ruine“ (vlastní zříceniny) a „Burggrafenwohnung“ (předhradí, tedy budova purkrabství). Na tuto skutečnost reaguje DZHK příslibem, že jeho záměrem je pracovat a podporovat záchranu obou částí hradu jako nedělitelného celku. O zprávě DZHK ředitelství velkostatku v Rychmburku podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 53, kart. 1/5. folio 1, s. 1-2. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Lesní a důchodenské komoře /ředitelství velkostatku/ v Rychmburce. 26. 8. 1921.

hradu, nyní již odkazovanou na zákony a vládní nařízení československé republiky, udržovat stav zříceniny v takovém stavu, aby nepodléhala zkáze a neohrožovala bezpečnost veřejnosti. Aktuální stav zříceniny je zde komentován následujícími slovy:

„Východní zeď t.[ak] zv.[aného] „nového paláce“ hrozí sesutím, nejvyšší zdi severní i staré opěráky t.[ak] zv.[aného] „starého hradu“ jsou ve své stabilitě vážně porušeny, vrcholní plochy veškerého zdiva ve své vazbě rozpoutány, takže záchranné práce jsou neodkladny, ...“

Dále uvedená zpráva zmiňuje uskutečněné „komisionelní vyšetření“ hradu za přítomnosti předsedy Jeníčka, ředitele rychmburského velkostatku, zástupce Státního památkového úřadu a technického znalce. Následně autor zprávy předseda Jeníček zdůvodňuje její zaslání rekapitulací souvisejících požadavků, které dosud nebyly ze strany důchodenské komory vlivem úředních průtahů vyřízeny. Zmíněné požadavky jsou formulovány do tří bodů. Zaprvé DZHK požaduje okamžité zabezpečení ohroženého zdiva nového paláce dřevěnými trámy coby dočasné provizorium před budoucím neodkladným stažením zdiva železnými kleštinami. Druhý bod obsahuje požadavek souhlasného postoje komory k záměru DZHK včetně splnění podmínky povinné spoluúčasti majitele hradu na hmotné podpoře záměru. Konečně třetí bod požadavků obsahuje nabídku DZHK, aby důchodenská komora doporučila knížeti Thurn-Taxisovi odkoupení hradu Košumberka do vlastnictví DZHK. DZHK argumentuje záměr odprodeje důvody ochrannými i hospodářskými, neboť zříceniny Košumberka představují pro knížecí velkostatek pouze nevýnosnou pasivní realitu. Jako motivace ke konzervaci a udržování zříceniny jsou zde výslovně zmíněny účely „historicko-archaeologické a estetické“. Prodejní cena by podle Jeníčka měla odpovídat nevýnosnosti objektu a ideovému záměru DZHK. DZHK se zároveň zavazuje, že k prodeji hradu vyžádá a opatří od státních úřadů všechny potřebné povolovací dekrety.

Odpověď Lesní a důchodenské komory stručně shrnuje Václav Vladimír Jeníček ve svém díle *Košumberská kronika*¹³². Úřad v ní varuje Jeníčka před nebezpečností plánovaného záměru, neboť „dle vyjádření vrchního stavebního inženýra jest oprava zřícenin spojena s velikým nebezpečím a jest obava, že práce tato staviteli převzata nebude.“

9.3. Technická prohlídka zřícenin a úsilí DZHK o převzetí hradu

Pro postup záchranných prací na hradě Košumberku měla klíčový význam úřední technická prohlídka zřícenin, která se uskutečnila 1. října 1921, neboť se stala hlavním podkladem

¹³² Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 10.

pro vypracování závazného projektu záchranných prací¹³³. Kolaudační prohlídky se zúčastnili architekti Říha a Cechner coby zástupci Státního památkového úřadu v Praze, ředitel lesního a důchodenského úřadu v Rychmburku ing. Celler jako zástupce velkostatku Košumberk, stavitel Josef Netolický z Rychmburku, předseda DZHK Václav Vladimír Jeníček, starosta obce Košumberk Čeněk Šmaha a člen výboru DZHK Jan Křepelka. V úvodu jednání zhodnotil předseda Jeníček hodnoty hradu Košumberka, *„které ačkoliv postrádají architektonických dokladů prvotní stavitelské výzdoby hradní, vynikají vlastní svou rázovitostí a bohatou tradiciální úctou nejbližšího okolí východočeského kraje, jakožto býv.[alé] sídlo i kolébka slav.[ného] lidumilného a vždy českého rodu Slavatů Košumberských.“* Následná formulace záměrů DZHK uvádí, že *„Družstvo chce po etapách veškeré zdivo v nynějším stavu konservovati a to dokonale a pietně, zdivo sesutého rumu oprostiti, dle potřeby zabezpečiti, aby bezpečnost a intimita zřícenin dosáhla svého uplatnění na tomto, tak význačném a širém kraji dominujícím místě.“* Coby podklady pro technickou prohlídku sloužily výsledky výše zmíněné „komisionální prohlídky“ hradu, které do podoby předložených skic a rozpočtu shrnul přítomný stavitel Josef Netolický. Plánované práce měly být provedeny s příkladnou důsledností, aby se záchrana hradu Košumberka mohla stát podle intencí Státního památkového úřadu *„příkladným místem moderní konservační techniky i intimity zříceninové“*.

Výsledek technické prohlídky Košumberka shrnuje zápis následovně:

„1. Stabilita hl.[avní] zdi nov.[ého] paláce proti vsi i příční zdi jest ohrožena, čemuž trhlinka dosvědčuje. Dle dosavadních známek nesměřuje až k základům, toliko k niveau podlah a lze proto záchranu obou zdí provést dle postupu ve skizzách vyznačeného, aniž by se sesilování základu jevílo nutným. Z těchto příčin není nyní zapotřebí opěrného pilíře a uznává se za nejvýše nutné, aby před letošní zimou kleštěmi zdivo bylo svázáno tak, jak v návrhu vyznačeno a trhlinka zazděna raz, menšími kameny uklínována a řídkou maltou nastavovanou zalita. S touto prací současně nutno vyzditi pás klenbový v rohovém vchodu do záchodu, čímž utuží se spojitost a neschvaluje se zazdívat vchod ten. Sousední okna opatřiti nutno klenbovými jednoduchými pásy tak, aby zdivo dále se nesesouvalo. Veškeré nové pásy budou provedeny tak, aby ustupovaly za líc zdiva. Klenbu místnosti v novém paláci nutno zajistiti a usneseno odstraniti sesuté zdivo na klenbě spočívající, klenbu pak betonovým povlakem opatřiti, odtok dešťové vody upravit. Rozpočet nákladu s těmito pracemi spojeného, záhodno specifikovati

¹³³ Kompletní informace k technické prohlídce hradu Košumberka obsahuje Zápis o prohlídce zřícenin Košumberka ze 4. října 1921, viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-3. Zápis o prohlídce zřícenin Košumberka. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 4. 10. 1921.

a jednotky práce vyznačiti. Současně uznáno jednomyslně, že vodní nádrž ve sklepe nového paláce postavena, jest zříceninám na závalu, taktéž svého času chystané projekty pro stavbu nádrže na nádvoří hradním neznamenal by nic jiného, než zkázu rázu zřícenin.

2. Pro další práce záchranné stanoveno: Podezdítí staré opěráky při starém paláci, spojení je částečně s hlav.[ním] zdívem, upevniti zdivo hl.[avní] věže star.[ého] paláce, odkliditi sesuté zdivo a rum se strany této věže, upevniti zdivo vyspárováním a vysazením jednotlivých vypadaných částí, tímže způsobem zachrániti zeď starého paláce zevně nádvoří, upravit vchod na starý palác, jehož svrchní plocha se všemi zbytky zdiva očistiti a cementovým povlakem je proti dešti zabezpečiti. Štít renesanční budovy pře(d)hradní nutno restaurovati, zdivo budovy opravit a v jižním rohu zabezpečiti. Věž hradní nutno doplniti kleštěmi, dříve jsoucími, okna opatřiti pásy, aby se klenba jich nesesouvala, taktéž vchod do věže upravit, vnitřek věže zbaviti sesutého zdiva a zřícené hradební zdivo urovnati. Znak Slavatovský a Žerotínský nad bránou předhradí restaurovati a konservovati, pokud bude možno.

3. Zříceniny utrpěly největšího poškození též stromovím a křovinami, které kořeny zdivo ničí a hlavně při větrech zdívem otřásají a trhliny, rozpadávání zdiva urychlují. Záhodno opatrně veškeré zdivo od stromů a keřů oprostiti.

4. Zbytky ostatních hradních věží záhodno od násypu a sesutého zdiva oprostiti a zabezpečiti.

5. Zdivo všech vrchních vrstev zdí přezditi na cementovou maltu a to tak, aby silhoueta zříceninová v nižádném směru neutrpěla změny.

6. Sklepní prostory v jednotlivých částech hradu vyčistiti, původní niveau všech prostor hradních před změnami zabezpečiti a odtok vody dešťové upravit.

7. Po odklizení všeho sesutého zdiva a zabezpečení téhož bude možno teprve stanoviti, kde a jak stromoví a keře osázeti.

8. Ke všem pracím budiž použito malty cementové s pískem mletým ze skutečského kamene, aby tak barvitosti tmele rozpoznány mohly býti práce nynější konservační techniky a práce na záchranu zřícenin podnikané.

4. října 1921 zasílá Václav Vladimír Jeníček Státnímu památkovému úřadu v Praze spolu s výše uvedeným čistopisem zápisu o technické prohlídce hradu rovněž stížnost na liknavost úředního jednání ze strany lesního a důchodenského úřadu v Rychmburku¹³⁴. Václav Vladimír Jeníček proto žádá Státní památkový úřad, aby projednal s rychmburským úřadem nejen urychlené provedení schválených záchranných prací na zdivu „nového paláce“ ještě do zimy

¹³⁴ K uvedené problematice podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Záchrana zřícenin hradu Košumberka. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 4. 10. 1921.

tohoto roku, ale také pomohl uspišit předání žádosti DZHK o odkoupení hradu ústřední knížecí komoře v Řezně.

Reakce Státního památkového úřadu byla vyhotovena 13. října¹³⁵. Lesnímu a důchodenskému úřadu v Rychmburku zaslal Státní památkový úřad přípis obsahující výše zmíněné žádosti DZHK. Především však památkový úřad reaguje na zasláný zápis o technické prohlídce žádostí, aby „do programu opravných prací byl pojat i bedlivý dohled na event.[uálnými] nálezy a vykopávky a aby bylo zajištěno jejich zachování jakožto národního majetku v museu“. Konkrétní místo uložení nálezů mělo být určeno dohodou mezi muzeem místním, okresním a Národním. Jedná se tak o přímý podnět, na jehož základě bylo založeno hradní muzeum v budově purkrabství. Zároveň Státní památkový úřad žádá DZHK o sestavení plánu prací pro rok 1922, aby bylo možné včas sestavit rozpočty prací a zabezpečit případnou státní subvenci.

Jednání o odkoupení zříceniny Košumberka mezi DZHK, lesním a důchodenským úřadem v Rychmburku a ústřední knížecí komorou v Řezně nakonec skutečně proběhlo bez větších průtahů, neboť v prohlášení výkonného výboru z 27. listopadu 1921 DZHK oznamuje převedení hradu Košumberka do svého majetku na základě přípisu ústřední knížecí komory v Řezně ze dne 31. října a přípisu lesního a důchodenského úřadu v Rychmburku ze dne 12. listopadu¹³⁶. Kníže Albert z Thurn-Taxisu nakonec nepřevedl hrad na DZHK odprodejem, ale darem. DZHK tak převzalo do svého majetku „zříceniny starého hradu a nového paláce, dům purkrabího, hradní věž, nádvoří a přiléhající zahradu kolem jmenovaných hradních objektů, tedy jmenovitě parcelu v katastru obce Košumberka čís.[lo] parc.[elní] 330 cestu k hradní bráně, čís.[lo] parc.[elní] 66 zahradu až na část, která jest dnes jako role užívána, čís.[lo] parc.[elní] 54 celou parcelu, čís.[lo] parc.[elní] 57 s vyjmutím užívané části jako cesty za sklepy“¹³⁷. V užívání knížete z Thurn-Taxisu zůstal nadále reservoár pod sklepením „nového paláce“ a vodovodní potrubí k němu přináležející. V souvislosti s tím se DZHK zavázalo ke spolupráci na budoucí údržbě této vodárenské soustavy.

¹³⁵ O vyjádření Státního památkového úřadu ze dne 13. října 1921 podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Hrad Košumberk-opravy. Státní památkový úřad v Praze panu V. V. Jeníčkovi, předsedovi Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka v Čáslavi. 13. 10. 1921.

¹³⁶ K výsledkům jednání o převzetí zřícenin Košumberka do majetku DZHK podrobněji viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 53, kart. 1/5. folio 1. Prohlášení Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka. 27. 11. 1921.

¹³⁷ Podrobněji viz níže na obr. 5.

9.4. Rozpočet záchranných prací a jeho vývoj

Na základě usnesení komise, která provedla 1. října 1921 technickou prohlídku zřícenin, zadalo DZHK staviteli Josefovi Netolickému vypracování podrobného projektu a rozpočtu záchranných prací¹³⁸. Vypracované dokumenty byly odevzdány výkonnému výboru DZHK 5. listopadu, načež bylo na jejich základě příslušnými činiteli provedeno nové komisní šetření. 29. prosince předkládá DZHK Státnímu památkovému úřadu žádost o povolení státní subvence na záchranu Košumberka spolu se stanovením plánu prací pro rok 1922, který je založen právě na přiloženém rozpočtu¹³⁹. DZHK tímto předalo rozpočet záchranných prací k přezkoušení Státnímu památkovému úřadu, který měl následně doporučit Ministerstvu školství a národní osvěty přidělení státní subvence pokrývající úhradu části nákladů na konzervaci hradu. Zbývající část nákladů se zavázalo DZHK zajistit vlastními prostředky.

Záchranné práce a zároveň celý hrad jsou v projektu rozděleny do pěti oddílů:

1. „*Opravy v novém paláci*“ s rozpočtem 101 832 Kč
2. „*Nádvoří a prostory zřícenin dalších*“ s rozpočtem 150 000 Kč
3. „*Oprava věže*“ – myšlena „hradební čtyřboká věž“ - s rozpočtem 5 000 Kč
4. „*Oprava na budově purkrabství*“ s rozpočtem 15 900 Kč
5. „*Lešení a jiné*“ s rozpočtem 18 000 Kč

Celkový rozpočet záchranných prací byl stanoven na 290 132 Kč. Úkolem přezkoušet projekt košumberských prací byl Státním památkovým úřadem pověřen člen komise provádějící technickou prohlídku zřícenin architekt J. K. Říha¹⁴⁰. Předložené rozpočty byly takto shledány jako příliš nadhodnocené, načež byly rozpočty vráceny DZHK k opravám. Provedené úpravy ovšem opět nebyly shledány jako dostatečné, neboť DZHK „*vrátilo je celkem nezměněné s vynecháním několika málo položek, zvláště neodůvodněně vysokých a nebo bezvýznamných.*“ Rozpočty byly následně důkladně přezkoušeny v celém rozsahu bez ohledu na opravy navržené DZHK, kdy jednotlivé položky byly vypuštěny nebo alespoň výrazně upraveny. Přezkoušená a doplněná verze rozpočtu byla pro oddíly 1. a 2. vyhotovena k 16. 2. 1922, pro oddíly 3. a 4.

¹³⁸ K okolnostem vypracování projektu a rozpočtu záchranných prací podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 11. Zpráva o činnosti a pracovních projektech Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka, kterou ve valné hromadě Družstva, dne 18. března 1922 v Luži konané, přednesl předseda V. V. Jeníček. 18. 3. 1922.

¹³⁹ K žádosti DZHK o povolení státní subvence ze dne 29. 12. 1921 a okolnostem vzniku rozpočtu záchranných prací blíže viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Žádost o subvenci na záchranu zřícenin hradu Košumberka. Předseda V. V. Jeníček Státnímu památkovému úřadu v Praze. 29. 12. 1921.

¹⁴⁰ K procesu přezkoušení rozpočtů na záchranu Košumberka Státním památkovým úřadem podrobněji viz: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 1, s. 1-2. Záchranu hradu Košumberka. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze Ministerstvu školství a národní osvěty. 24. 2. 1922.

k 18. 2. 1922¹⁴¹. Význam těchto programových změn měl být v procesu vyřízení státní subvence zohledněn. Za novou souhrnnou částku na konzervaci Košumberka byla uznána částka 117 360,80 Kč. Státní památkový úřad následně navrhuje udělení státní subvence ve výši 58 000 Kč (tedy cca poloviny z požadované částky), která „byla by vyplácena stále ve stejném poměru k nákladu vykonaných prací jednotlivých položek rozpočtu, a to ve splátkách ročních, jichž maximální výši určí ministerstvo“.

Na základě výsledného rozpočtu záchranných prací je možné stanovit plán prací pro areál „starého hradu“, který náleží společně se „spojovacím křídlem nového paláce“ a hlavním nádvořím do oddílu č. 2 „Nádvoří a prostory zřícenin dalších“. Z celkového počtu 34 zde vypsaných položek se ke „starému hradu“ přímo vztahují položky č. 5 a č. 15-33. Dále se „starým hradem“ částečně souvisí položka č. 1 vztahující se k hlavnímu nádvoří a skrze intertextové odkazy v rozpočtu položek ze „starého hradu“ i položky č. 2 a č. 3, které se vztahují k nádvořní zdi „spojovacího křídla nového paláce“.

Konečné znění výše uvedených položek včetně závěrečné souhrnné kalkulace a poznámek zní¹⁴²:

„1. Proveďte se odkopání vrstvy země v pr[ů]m.[ěrné] hloubce 80 cm po celém nádvoří.

Při zkoušce odkopávky konané dne 12. 10. 1921 přišlo se při hloubce 80 cm na původní dlažbu nádvořní, která sestává ze žulových a porfírových neopracovaných kamenů. Zřejmy jsou též pískovcové obruby vyvýšeného chodníku kol paláce jdoucího.

Odkopávka celého nádvoří měří:

$(8.30 \times 17.00/2 \times 26.00) \times 0.80 = 221.50 [m^3]$, $5.30 \times 24.00/2 \times 2.00 = 127.20 [m^3]$

v místě před padacím mostem v rozloze asi $100 m^2$ při hl. $0.60 m = 60 [m^3]$

¹⁴¹ Původní verze projektu a rozpočtu záchranných prací doplněná o poznámky pocházející z kontroly arch. J. K. Říhou je uložena v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-40. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-4. Předchozí rozpočet na opravu věže hlásky. Zříceniny hradu Košumberka. naposledy upraveno 18. 2. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-4. Předchozí rozpočet na neodkladné stavební opravy na budově purkrabství při zříceninách hradu Košumberka. naposledy upraveno 18. 2. 1922.

Čistopis přepracovaného rozpočtu záchranných prací je uložen v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 1-36. Opis předchozího rozpočtu na opravy hradu Košumberka dle originálu přezkoušeného a schváleného státním památkovým úřadem v Praze č. 2/22 16. a 18. února 1922. nedatováno.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-39. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5. 1922

¹⁴² K uváděným položkám rozpočtu srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 22-23, 25-31. Záchranné práce na hradě Košumberce. Rozpočet. Rok 1922. nedatováno.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 21-22, 24-30. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5. 1922. Popis položek byl převzat z dokumentu uloženého v NA v Praze.

před purkrabstvím $(17.00 + 11.40 \times 6.00) \times 0.60 = 120.20 [m^3]$

vedle sbořených částí za „nov.[ým] palácem“ směrem k Luži $5.00 \times 9.00 \times 1.50 = 67.50 [m^3]$

[Celkem] 578.40 $[m^3]$

1. 578.40 m^3 odkopu zeminy, t.j. nahromaděného za léta rumu a kamení ze sesutých zřícenin, s oddělením potřebného materiálu ku stavbě užitečného, s odvozem a složením nepotřebného rumu mimo zříceninu pod svah s vyčistěním dlažby a chodníku, se vším, beře se proti zúčtování dle skutečných výdajů maximální náklad na práci dělnickou a náradí za 1 m^3 [cena] 15 [Kč], [obnos] 8.676 [Kč]
2. ... Vypadalá a sesutá oná část zdi se zajistí, případně pak-li vrchem nad zbytky špalet nese ještě nadpražní zdivo, toto se podchytí záklenkem ustupujícím v lici i rubu¹⁴³.
Místo položek 2.) 3.) 4.) paušál [celkem] 2.100 [Kč]¹⁴⁴.
5. Dozdívka (?) přilehlé sesuté zdi měří: b1) zmenší se na minimum stačící na zajištění nového líce vzniklého zřícením¹⁴⁵.
15. Podezdění sesypané části zdiva v místech, kde zeď fi činí oblouk ke straně jižní měří: 8.00 x 0.50 x 0.50 = 2.00 $[m^3]$
15. 2.00 m^3 vyzdění kamenem vydrolené a vypadalé části zdiva (způsobené křovím) jinak vše jak v pol.[ožce] č. 2. str. 22 - beře na vsí práci zedn.[ickou], děln.[ickou], hmoty a náradí za 1 m^3 [cena] 210 [Kč] [obnos] 420 [Kč]
16. 4.00 m^2 spárování této zdi = (8.00 x 0.50) – jinak vše jak v pol. č. 3 uvedeno – beře se na vsí práci – hmoty a náradí za 1 m^2 [cena] 20 [Kč] [obnos]) 80 [Kč]

¹⁴³ Popis položky č. 2 v původní verzi projektu obsahoval navíc následující poznámku: „... zdiva z kamene ložného v místě se nalézajícího, na maltu nastavovanou t.j. maltu z vápna praž.[ského] hydraul.[ického], portland.[ského] cementu I^{ma} jakosti, písku (skutečské žulové drtě $\frac{3}{4}$) a písku říčního $\frac{1}{4}$ - s předchozím odebráním a očištěním zdiva s řádným zavázáním obého, ...“. Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 26. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.

¹⁴⁴ Popis položky č. 3 je v konečné verzi projektu vynechán, v původní verzi projektu obsahoval tento popis následující všeobecný předpis: „... spárování zdiva kamenného maltou cementovou z I^{ma} portland.[ského] cementu s předchozím očištěním a proškrabnutím spar, ...“. Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 27. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.

¹⁴⁵ V původní verzi projektu s úpravami arch. Říhy patří k této položce ještě doplněná poznámka: „Paušál 500 [Kč]“. Viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 27. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922. Označení b1 a jemu podobná odkazují na plán Oprava zřícenin hradu Košumberka. Přízemí., který je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 117, kart. 3/7. Oprava zřícenin hradu Košumberka. Přízemí. Návrh konzervátora V. V. Jeníčka. 3. 9. 1921. Srovnatelně rovněž viz níže v kapitole 28.2., plán 4.

17. Na zdivu tomto zapotřebí jest as 12.00 m² spárování líců t.j. vyspárování omšelého zdiva od povětrnosti 12.00 [m²]
17. 12.00 m² spárování, jinak vše jako minule za 1 m² [cena] 22 [Kč] [obnos] 264 [Kč]
18. Úprava oken polosbořených a sesutých pilířů okenních v části, kde se zahýbá obloukem ve stranu jižní. Pilíře ty, nyní jsou kusy zdí, čnějící g₁) k obloze. Ostění a špalety jsou sesuté – parapety vymoklé a sbourané. Zachování těchto zdí a pilířů státi se může obezděním částečným Viz nákres!¹⁴⁶. Sesílení a zachycení těchto pilířů může se státi jen tím, že se po stranách částečně přezdí přidáním nového vazného materiálu.
- Nové zdivo nutno provésti s ústupkem z líce a jen tam, kde pilíře mají okraje konsolovitě vyčnívající, jinak se provedou jen do určité nižší výšky. Ježto je zapotřebí svázání pilířů i ve směru vodorovném, provedou se záklenky v přibližné výši záklenků okenních, ale rovněž s ústupkem a ne takovým způsobem, aby se neexistující okna znovu zdila. Nového zdiva a přezdívek cca m³ 8.00.
18. 12.00 m³ zdiva kamenného na maltu nastavovanou, ostatní vše jak v pol.[ožce] č. 2. str. 23. beře se na práci zedn.[ickou], děln.[ickou], hmoty a nářadí za 1 m³ á [cena] 210 [Kč] [obnos] 1680 [Kč]
19. 45.00 m³ vyčistění a vyklínování místy, spárování zdiva maltou cementovou, ostatní vše jak v pol.[ožce] č. 3. uvedeno, beře se na vší práci zednické, dělnické, hmotách a nářadí za 1 m² průměrně [cena] 12 [Kč] [obnos] 540 [Kč]
20. Vyspravení paždí mezi zahýbající se zdí a pilířem h₁) měří: 8.00 x 0.30 x 0.50 = m³ 1.20
20. 1.20 m³ zdiva potřebného ku vyspravení paždí, ku vyklínování a p. ostatně jak v pol.[ožce] 2. uvedeno – beře se na práci zednickou, dělnickou, hmoty a nářadí za 1 m³ [cena] 210 [Kč] [obnos] 252 [Kč]
21. 4.00 m² spárování zdiva tohoto (8.00 x 0.50) ostatně vše jak v pol.[ožce] č. 3. uvedeno, beře se na práce zedn.[ické], děln.[ické], hmoty, nářadí za 1 m² [cena] 20 [Kč] [obnos] 80 [Kč]
22. Vyspravení zdiva na pilíři od strany severozáp.[adní] měří: (8.00 + 10.10)/2 x 4.30 = 39.77 m², strana jižní 4.30 x 10.00 = 43 [m²], [strana] východ.[ní] 9.50 x 1.20 = 11.40 [m²] [celkem] 94.17 [m²]
22. 94.17 m² vyspravení skulin a děr v lícném zdivu kamenném – na pilíři s eventuálním očištěním, vyklínováním zdiva a místy vyspárováním maltou cementovou – beře se – na vší práci – hmoty a nářadí za 1 m² [cena] 15 [Kč] [obnos] 1412.55 [Kč]

¹⁴⁶ Popisovaný nákres se nepodařilo v dostupných archivních fondech dohledat.

23. Další vyspravení zdiva mezi pilíři a na pilířích pilíř č. 2. vyzdění sesutého rohu od šípkových keřů:
 $3.00 \times 1.00 \times 0.60 = 1.80 \text{ [m}^3\text{]}$, $2.00 \times 1.50 \times 0.70 = 2.10 \text{ [m}^3\text{]}$
 podezdívka na skálu (ch1): $5.40 \times 1.00 \times 0.50 = 2.70 \text{ [m}^3\text{]}$
 Dohromady m^3 $6.60 - (+) 0.40 \text{ m}^3$ [celkem m^3] 7.00
23. 7.00 m^3 zdiva kamenného s vyspravením děr a skulin, sesutých částí rohů a coklů, jinak vše jak v pol.[ožce] č. 2. str. 22. uvedeno, beře se na vši práci i hmotách a náradí za 1 m^3 [cena] 210 [Kč] [obnos] 1470 [Kč]
24. Spárování opravených těchto částí měří:
 $3.00 \times 1.00 \times 2 = 6 \text{ [m}^2\text{]}$, $2.00 \times 1.50 \times 2 = 6 \text{ [m}^2\text{]}$, $5.40 \times 0.50 = 2.70 \text{ [m}^2\text{]}$, ca $1 \text{ [m}^2\text{]}$
 [celkem] $15.70 \text{ [m}^2\text{]}$
24. 15.70 m^2 spárování zdiva, ostatní vše jak v pol.[ožce] č. 3. uvedeno – beře se – na práci zednické, dělnické, hmoty a náradí za 1 m^2 [cena] 18 [Kč] [obnos] 282.60 [Kč]
25. Další vyspárování zdiva měří:
 Zed' mezi pilíři: $3.5 \times 5.00 = \text{m}^2$ 17.50
 Pilíř č. 2. $7.00 \times 1.90 + 1.50 \times 1.35 + 2.00 \times 0.50 = 16.30 \text{ [m}^2\text{]}$
 Stěna k padacímu mostu ca $10 \text{ [m}^2\text{]}$ [celkem] $43.80 \text{ [m}^2\text{]}$
25. $43.80 \text{ [m}^2\text{]}$ místy vyčistění a vyklínování na maltu nastavovanou omšelych částí zdiva, jinak vše jak v pol.[ožce] č. 3. uvedeno – beře se – na práci zedn.[ickou], náden.[ickou], hmoty a náradí za 1 m^2 průměrně [cena] 12 [Kč] [obnos] 525.60 [Kč]
26. Vyspravení a upravení zdiva zbylého po bývalém padacím mostě: i₁) Zdivo toto jest z velké části sesuté a rozrušené, takže sotva pohromadě drží. Kámen po kameni opadává, poněvadž malta jest vymoklá a odplavena. Tomu zabráni se pouze odejmutím všech uvolněných kamenů, při očištění zdiva a omytí jeho a znovu položením kamene do malty nastavované.
 Tato práce provést se musí s největší bedlivostí, poněvadž jedná se zde o pozoruhodnější památnost zdi, o čemž svědčí zbylé pískovcové kvádříky, které jakž takž drží pohromadě.
 Plocha ta měří $8.00 \times 5.00 = 40.00 \text{ m}^2$
26. 40.00 m^2 vyspravení zdiva kamenného po sesutých částech, spojené s odebráním potřebného uvolněného zdiva s očištěním jeho s opětným obezděním, vzhledem na obtížnou práci neznámého rozsahu – beře se pravděpodobný – přibližný náklad na práci zedn.[ickou], děln.[ickou], hmoty, lešení a náradí za 1 m^2 [cena] 55 [Kč] [obnos] 2.200 [Kč]

27. Odebrání zvětralého a odmoklého zdiva s povrchu zdí, jich očištění, s opětným položením jeho do malty nastavované.

Místo po pad.[acím] mostě: $9.00 \times 3.10 \times 1.00 = 28.00 \text{ [m}^3\text{]}$

27. 28.00 m³ zdiva kamen.[ného] odmoklého, z větší části zvětralého odebrati a očistiti, potřebný materiál vyřaditi, znovu do nastav.[ované] malty 1:3 položit, se zatřením spar – na povrchu, běže se na práci zednické, dělnické, hmotách a náradí (vzhledem k položce 26.) za 1 m³ [cena] 170 [Kč] [obnos] 4760 [Kč]

28. Vyspárování toto měří: $2 \times 9.00 \times 1.00 = 18.00 \text{ [m}^2\text{]}$

28. 18.00 m² spárování odebraného a znovu položeného kamenného zdiva – jinak vše jak v pol.[ožce] č. 3. uvedeno – běže se – na vše práce, hmoty a náradí za 1 m² [cena] 18 [Kč] [obnos] 324 [Kč]

Položky: 29.) 30.) 31.) 32.) vynechány¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Podle původní verze projektu obsahovaly zmíněné vynechané položky následující:

„29. Odebrání ostatních masivů zdiva, které zvětrané ponecháno jest od nepamětných dob svému osudu. Kvůli zamezení dalšího větrání těchto zbylých zdí, nutno jest vrchní zdivo odmoklé a travou zarostlé odebrati, očistiti a opět do nastavované malty uložiti a zatříti po způsobu spárování.

Toto měří:

$(8.00 \times 2.00 \times 0.60) + (15.00 \times 1.80 \times 0.60) + (3.30 \times 1.90 \times 0.60) + \text{pilíř: } (4.25 \times 3.5 \times 0.60) + (7.00 \times 1.80 \times 0.70) + (11.00 \times 2.00 \times 0.70) + (8.00 \times 2.00 \times 0.60) + (4.00 \times 1.50 \times 0.60) = \text{m}^3 76.90$

Zdivo uvnitř:

nad sklepením: $(6.00 \times 1.00 \times 0.70) + (8.00 \times 0.60 \times 0.50) + (8.00 \times 1.00 \times 0.50) + (5.50 \times 1.20 \times 0.60) + (5.00 \times 0.90 \times 0.50) = \text{m}^3 16.80$

[Celkem] 93.70 m³

29. 93.00 m³ odebrání zvětralého, travinami a křovím zarostlého zdiva kamenného, s očištěním, rozřaděním potřebného materiálu s opětným uložením do malty nastavované běže se na práci dělnickou, zednickou, hmoty a náradí za 1 m³ [cena] 440 Kč/h [obnos] 40.920 Kč

„30. Vyspárování těchto odebraných a znovupoložených částí zdiva měří:

$(8.00 + 15.00 + 3.30 + 4.25 + 7.00 + 11.00 + 8.00 + 4.00) \times 2 = \text{b[ěžných] m[etrů]} 121.10, 1.95 \times 2 + 4.30 + 2.70 = \text{b[ěžných] m[etrů]} 10.90, \text{ uvnitř: } 6.00 + 8.00 + 8.00 + 5.50 + 5.00 = \text{b[ěžných] m[etrů]} 32.50$

Dohromady b[ěžných] m[etrů] 164.50

$6.00 + 8.00 + 8.00 + 5.50 + 5.00 = \text{b[ěžných] m[etrů]} 32.50$

Úhrnem $197.00 / 0.50 = 98.50 \text{ m}^2$

30. 98.50 m² spárování zdiva, ostatní vše jak v pol. č. 3 uvedeno běže se na vsí práci hmotách a náradí za 1 m² [cena] 25 Kč/h [obnos] 2.962.00 Kč

„31. Vyspravení zdiva asi v takovém rozsahu jako u padacího mostu. Jest to část těsně spojená s vysokými zdmi po sesuté přístavbě měří: $(8.00 \times 3.00 \times 1.00) + (4.00 \times 0.10) = \text{m}^2 25.60$

31. 25.60 m² vyspravení (přezdění starého zdiva v tom samém pořádku jak u padacího mostu v 3. pol. č. 26. str.

34. běže se vzhledem na obtížnou práci tuto pravděpodobný náklad při vsí práci, hmotách a náradí za 1 m² [cena] 65 Kč/h [obnos] 1.664 Kč

„32. Začistění okrajů zdí po sesutých jich částech. To je odbourání potřebného zvětralého zdiva, zacelení trhlin, vyklínování, vyplnění spar maltou cementovou měří:

$12.00 \times 1.60 = 19.20 \text{ m}^2$

vchod do výstupku v zadu (od Luže) do zřícenin:

$12.90 \times 0.90 = 10.80 \text{ m}^2, 15.00 \times 0.90 = 13.50 \text{ m}^2, [\text{celkem}] 43.50 \text{ m}^2$

43.50 m² začistění a vyspárování okrajů zdí po sesutých částech s potřebným předchozím odbouráním a p. běže se vzhledem k obtížné práci – pravděpodobný přibližný náklad na práci zedn.[ickou], děln.[ickou], hmoty a náradí a t.d. za 1 m² á 31 Kč/h [obnos] 1.348 Kč“

Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 35-38. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.

33. *Vyčistění hořeniho traktu zřícenin od sesutých částí zdí hradu. Vyčistění zasypaných místností a sklepení od travin, křovin, rumu a kamení. Vyčistění a vyspárování znovu celých ploch zdí. Doplnění obezdívek s úpravou dodatečnou – dosud neznámých rozloh odkopávek na nově obnovených částech zřícenin.*
33. *Na různé odkopy a odvážky, vyčistění zřícenin od rumu a kamení za léta se zdí nahromaděného s odvozem pod svah zříceniny, s naložením a odvezením, běře se vzhledem ku práci neznámého rozsahu včetně místy se zajištěním obnažených zdí na práci zedn.[ickou], děln.[ickou], hmoty a náradí – zároveň na menší úpravy terénu a některé práce zrušených položek 29-32 běře se paušál proti vyúčtování maxim. 7.000 [Kč]*
- Pozn. Položka tato i následující nevyžaduje již práci tak pečlivých, jako ony předcházející. Odkopávky není rovněž nutno přeháněti, protože zasypaním rumem jsou zdi zároveň konzervovány. Rovněž v těchto podřízených částech je zapotřebí již více zachovávatí romantický vzhled zříceniny a rušiti ho jen tam, kde je to ho z konstruktivních důvodů pro uchování dnešního stavu nezbytně zapotřebí.*

Poznámky:

- 1.) Klínování zdiva v líci musí býti prováděno tak, aby se neporušilo vodorovné vrstvení ložného zdiva, stavěného vždy postupně ve vrstvách vodorovných.*
- 2.) Ohledně způsobu zajištění, uvedeného v položkách II.): 5.) 9.) 18.) 33.) a ... nutno před jeho prováděním se dohodnouti detailně na místě se znalcem památkového úřadu.*
- 3.) Začátek prací budiž předem oznámen památkovému úřadu.“*

Souhrnná částka rozpočtu č. II byla vypočítána na 42 301 Kč 45 h¹⁴⁸. K této částce bylo následně připočteno 3 500 Kč jako rezerva „na nepředvídaně nutné lešení, nezapočítané do kalkulace cen“ a 1 800 Kč jako rezerva „na práce nepředvídané, podniknuté během prací na žádost památk.[ového] úřadu proti vyúčtování“. Výsledná částka společně s rozpočtem č. I (ve výši 58 314 Kč 65 h) a částkou za vyhotovení obou rozpočtů a příslušných plánů (ve výši 3 000 Kč) stanovila konečnou schválenou částku za oba rozpočty ve výši 109 916 Kč 10 h¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Výsledná částka za rozpočet č. II je uvedena pouze v původní verzi projektu s doplněnými revizními poznámkami. Viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 40. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.

¹⁴⁹ Ke kalkulaci rozpočtů č. I a II podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 31. Opis předchozího rozpočtu na opravy hradu Košumberka dle originálu přezkoušeného a schváleného státním památkovým úřadem v Praze č. 2/22 16. a 18. února 1922. nedatováno.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 30. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5.

Na základě srovnání původní a konečné verze rozpočtu je zřejmé, že se zmiňované přezkoušení rozpočtu pověřencem Státního památkového úřadu projevilo v několika směrech. Nejradikálnějším zásahem do původního rozpočtu se stalo vypuštění několika položek, které byly z hlediska akutních oprav zříceniny posouzeny jako neaktuální, případně byly částečně převedeny pod jiné položky. Z výše jmenovaných se jedná zejména o položky č. 3 a č. 29-32, jejichž obsahem bylo přezdění a přespárování vrcholových nestabilních částí zdiva. Dále došlo místy k drobnějším korekcím textu, jinde byl popis položky doplněn rozsáhlejší poznámkou. Výrazná byla rovněž redukce kalkulace rozpočtu na jednotlivé položky, čímž byl projekt záchranných prací radikálně zlevněn. Tuto skutečnost je možné ilustrovat následujícím srovnáním rozpočtů¹⁵⁰:

- Položka č. 1 – stanovený obnos dříve 11 538 Kč, poté 8 676 Kč
- Položka č. 15 – stanovený obnos dříve 760 Kč, poté 420 Kč
- Položka č. 16 – stanovený obnos dříve 100 Kč, poté 80 Kč
- Položka č. 17 – stanovený obnos dříve 300 Kč, poté 264 Kč
- Položka č. 18 – stanovený obnos dříve 4 530, poté 1680 Kč
- Položka č. 19 – stanovený obnos dříve 1 170 Kč, poté 540 Kč
- Položka č. 20 – stanovený obnos dříve 462 Kč, poté 252 Kč
- Položka č. 21 – stanovený obnos dříve 100 Kč, poté 80 Kč
- Položka č. 22 – stanovený obnos dříve 3 013 Kč, poté 1 412.55 Kč
- Položka č. 23 – stanovený obnos dříve 2 660 Kč, poté 1 470 Kč
- Položka č. 24 – stanovený obnos dříve 392 Kč, poté 282.60 Kč
- Položka č. 25 – stanovený obnos dříve 1182 Kč, poté 525.60 Kč
- Položka č. 26 – stanovený obnos dříve 2 800 Kč, poté 2 200 Kč
- Položka č. 27 – stanovený obnos dříve 12 320 Kč, poté 4 760 Kč
- Položka č. 28 – stanovený obnos dříve 450 Kč, poté 324 Kč
- Položka č. 33 – stanovený obnos dříve 29 265 Kč, poté 7 000 Kč

1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 40. Předchozí rozpočet na opravy zřícenin hradu Košumberka. naposledy upraveno 16. 2. 1922.

¹⁵⁰ K uváděným položkám rozpočtu srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 22-23, 25-31. Záchrané práce na hradě Košumberce. Rozpočet. Rok 1922. nedatováno.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 21-22, 24-30. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5. 1922. Popis položek byl převzat z dokumentu uloženého v NA v Praze.

Rozpočet záchranných prací na „starém hradě“ byl tak z původního součtu 71 042 Kč snížen na konečných 29 966 Kč 75 h.

Postup záchranných prací na „starém hradě“ byl rozvržen do dvou dílčích částí¹⁵¹. První z nich spočívala v konzervaci „vnější obvodové zdi“, která měla navázat na práce na „spojovacím křídle“ a dále postupovat proti směru hodinových ručiček až k torzu vstupní věže¹⁵². Cílem oprav zde bylo podezdění vydrolených částí zdiva při základech, opětovné propojení zdiva vnějších opěrných pilířů s „vnější obvodovou zdí starého hradu“, přezdění zvětralých vrcholových částí zdiva a vyčištění a vyspárování všech dostupných ploch zdiva. Pro statické zajištění meziokenních pilířů v severním úseku „vnější obvodové zdi“ byla zvolena kombinace jejich částečného obezdění a vyzdění nových záklenků v místech původních okenních záklenků (položka č. 18). U veškerého nově přidaného zdiva byla uplatněno několik zásad, stanovených na základě předpisů Státního památkového úřadu. Nově vyzděné zdivo mělo být odlišeno od původního zdiva odsazením do hloubky 10 cm z obou lícních stran¹⁵³. Statické zabezpečení otvorů ve zdivu mělo být zajištěno cihelnými záklenky podle návrhu architekta J. K. Říhy¹⁵⁴. Použitá cementová malta měla svojí barvou cíleně odlišit původní a nově dozděné zdivo. Cílem druhého dílčího oddílu záchranných prací se stalo odstranění zříceninových zásypů z plochy „starého hradu“ a přilehlé části nádvoří, motivované potřebou statického odlehčení obvodového zdiva i kleneb předpokládaných sklepů skrytých pod zásypem (položka č. 33). Odstranění zříceninového rumu mělo proběhnout pouze v nejnútnejší míře, aby nedošlo k narušení dosavadního rázu „starého hradu“.

Z projektu záchranných prací je možné vyčíst řadu dalších podrobností týkajících se provedení záchranných prací¹⁵⁵. Jako stavební materiál měly být použity výhradně očištěné

¹⁵¹ Podrobnosti k jednotlivým užitým formám záchranných prací jsou uvedeny výše v této kapitole v popisu jednotlivých položek rozpočtu oprav.

¹⁵² Z výše uvedených položek rozpočtu odpovídají úseku „vnější obvodové zdi“ mezi „spojovacím křídlem“ a „opěrákem č. 1“ položky č. 15-19, úseku „vnější obvodové zdi“ mezi „opěrákem č. 1“ a vstupní věží položky č. 20-25 a vstupní věži položky č. 26-28.

¹⁵³ Podrobněji viz popis položky č. 1 v oddíle 1. „*Opravy v novém paláci*“, kde je uvedeno: „*V položce této jakož i ve všech následujících obdobných položkách budiž změněn navrhovaný způsob nového vyzdění tím způsobem, že zdivo nově vyzděné odsadí se v lici i rubu o cca 10 cm zpět z plochy stěny původní tak, aby ustupovalo a byly tak patrné nové části zdiva.*“ Srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 1. Opis předchozího rozpočtu na opravy hradu Košumberka dle originálu přezkoušeného a schváleného státním památkovým úřadem v Praze č. 2/22 16. a 18. února 1922. nedatováno.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-2. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5. 1922.

¹⁵⁴ K tématu srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konservace, státní subvence. Příloha k č. 141235/22. Opis. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze-III. 15. 12. 1922.

¹⁵⁵ K uvedeným zásadám záchranných prací podrobněji výše v poznámkách 141-142. Srovnatelně rovněž viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 1-2. Opis předchozího rozpočtu na opravy hradu Košumberka dle originálu přezkoušeného a schváleného státním památkovým úřadem v Praze č. 2/22 16. a 18. února 1922. nedatováno.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu

zlomky původního zdiva, nalezené ve zříceninovém rumu v prostorách hradu i na přilehlých svazích, případně nové ručně vyráběné cihly. Pro zednické práce byla využívána „malta nastavovaná“, jejímiž složkami byly „vápno pražské hydraulické“, portlandský cement I^{ma} jakosti a písek, složený ze ¾ ze skutečské žulové drtě a z ¼ z říčního písku. K vyzdívání zdiva bylo místy užito i vápenné malty¹⁵⁶. Spárování zdiva mělo být provedeno vždy uvnitř spár, používána byla cementová malta vyrobená z portlandského cementu I^{ma} jakosti. Místy (hlavně na plochách obou opěráků a na záklencích mezi meziokenními pilíři) byly plochy zdiva pokryty cementovou omítkou¹⁵⁷. Před započítáním zednických prací mělo být původní zdivo vždy řádně očištěno, spáry pak před spárováním proškrábnuty. Důraz byl také kladen na řádné provázání starého a nového zdiva.

Na základě vypracovaného rozpočtu byl tedy na schůzi Družstva, konané 27. listopadu 1921, připraven plán oprav pro první pracovní období na jaře a v létě roku 1922, kdy měly být provedeny nejnaléhavější zajišťovací práce¹⁵⁸. Z hlediska „starého hradu“ měly tak být uskutečněny položky č. 5 a 15-28. Zbývající práce, tedy vyklizení sutin ze „starého hradu“ a snížení úrovně nádvoří kolem „starého hradu“, se měly jakožto práce neřešící aktuální havarijní stav zřícenin, uskutečnit až v následujících pracovních obdobích.

9.5. Převzetí hradu do majetku DZHK

Souběžně s přípravami konzervace hradu pokračovala jednání s majitelem hradu knížetem Thurn-Taxisem o spoluúčasti na záchraně zříceniny a případném převzetí hradu do majetku DZHK¹⁵⁹. 21. září 1921 se jménem DZHK obrací předseda Jeníček přímým přípisem přímo na knížete Alberta Thurn-Taxise, ve kterém žádá o svolení s akcí DZHK a případnou finanční podporu tohoto záměru. Přípis zároveň obsahuje nabídku odprodeje zříceniny do majetku DZHK „za přiměřený peníz“ a možnost budoucího vystavení všech památek, obrazů a spisů,

hradů Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-2. Pracovní projekt pro rok 1922. /Opis předchozího rozpočtu schváleného státním památkovým úřadem v Praze/. 12. 5. 1922.

¹⁵⁶ Složení vápenné malty je ve stavebním deníku charakterizováno poznámkou: „(malta 2:7 = váp[no] + pís[ek])“. Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 35. Hradní museum na Košumbece. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

¹⁵⁷ Složení použité omítky je ve stavebním deníku charakterizováno poznámkou: „(omítka 1:1:5, hydr.[aulický] cem.[ent] říční písek)“. Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 30. Hradní museum na Košumbece. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

¹⁵⁸ K rozvrhu stavebních prací pro rok 1922 podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Žádost o subvenci na záchranu zřícenin hradu Košumberka. Předseda V. V. Jeníček Státnímu památkovému úřadu v Praze. 29. 12. 1921.

¹⁵⁹ O průběhu jednání o převzetí hradu do majetku DZHK v období září 1921 až březen 1922 je podrobně pojednáno v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 10a. Zpráva o činnosti a pracovních projektech Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka, kterou ve valné hromadě Družstva, dne 18. března 1922 v Luži konané, přednesl předseda V. V. Jeníček. 18. 3. 1922.

kteřé se týkají hradu Košumberka a kteřé jsou uchovávány pod správou panských úřadů, v plánovaném hradním muzeu. Podle následné odpovědi z 27. září si kníže vyžádal příslušná vyjádření od svých úřadů. 19. října vydal Státní památkový úřad svolení k převzetí hradu do péče DZHK¹⁶⁰. 10. listopadu obdrželo DZHK z Řezna nabídku, zdali by převzalo zříceninu i s přilehlými pozemky do svého vlastnictví jakožto bezplatný dar s podmínkou, že užívání a údržba vodárenského reservoáru ve sklepeních „nového paláce“ včetně příslušného vodovodního potrubí bude ponechána správě panství. Na již výše zmíněné schůzi DZHK 27. listopadu byla tato nabídka schválena, načež proběhla příslušná jednání se zástupcem panství. Ta byla komplikována skutečností, že panství Košumberk podléhalo probíhající pozemkové reformě, díky čemuž byl V. V. Jeníček nucen vyjednat u Státního pozemkového úřadu urychlení vydání povolovacího dekretu, který umožnil přijmout příslušné parcely formou daru. Konečně 10. března 1922 vydalo ředitelství rychmburského panství prohlášení o darování zříceniny a přilehlých pozemků DZHK. Započetí záchranných prací tak z právního hlediska již nic nebránilo.

11. března 1922 proto oznamuje DZHK Státnímu památkovému úřadu i Ministerstvu školství převzetí hradu Košumberka do svého majetku¹⁶¹. O darovací smlouvě byl následně učiněn notářský zápis 29. dubna u notáře Eduarda Pinze ve Vysokém Mýtě¹⁶². Řízení byli za své strany účastni lesmistr v Rychmburku Ladislav Celler, který byl plnou mocí z 30. března pověřen zastupováním knížete Thurn-Taxisa, a Václav Vladimír Jeníček coby předseda DZHK. Kníže tímto způsobem daroval hrad DZHK „do jeho úplného a neobmezeného vlastnictví, držení a užívání, a to se všemi v příčině pozemků i inaedifikátu příslušícími právy a povinnostmi, tak jak sám s předchůdci svými je držel a jich užíval aneb k tomu aspoň právo měl“.

Předmětem darovací smlouvy se stal vlastní areál hradu s příslušnými pozemky a nejbližším okolím. V užívání dosavadního majitele podle dohody zůstal reservoár ve sklepení „nového paláce“ s příslušným vodovodním potrubím. DZHK se proto zavázalo umožnit na svých

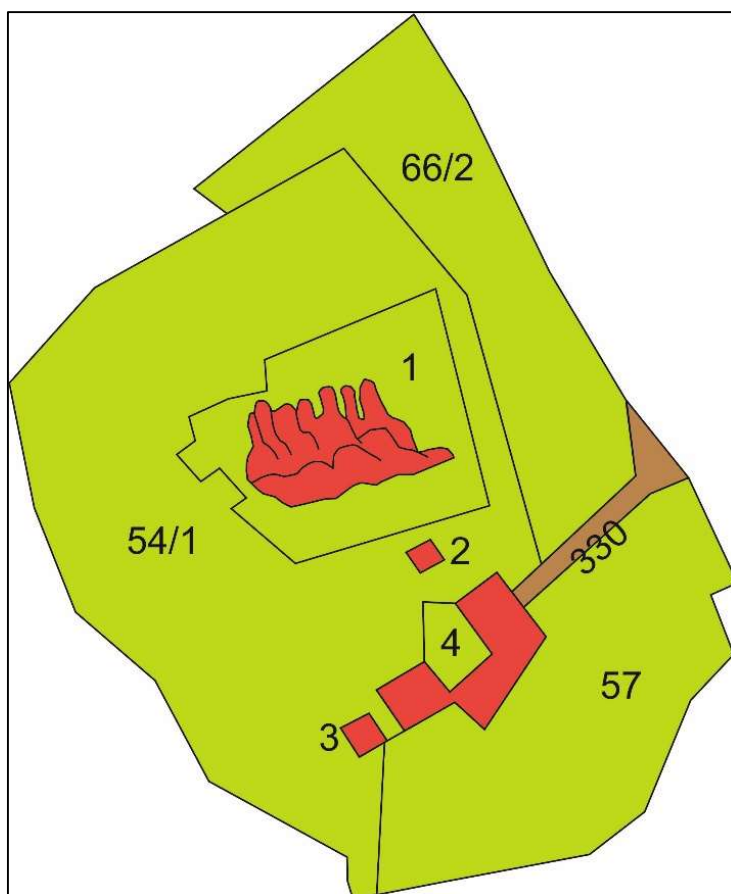
¹⁶⁰ Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 51, kart. 1/5. folio 1, s. 2. Spis notářský, číslo jednací 7671. 29. 4. 1922.

¹⁶¹ K převzetí hradu Košumberka do majetku DZHK podrobněji viz: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 1. Oznámení o převzetí hradu Košumberka. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Ministerstvu školství a národní osvěty. 11. 3. 1922.; NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Oznámení o převzetí hradu Košumberka. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu pro Čechy v Praze. 11. 3. 1922.

¹⁶² Příslušný notářský spis je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 51, kart. 1/5. folio 1-11, s. 1-21. Spis notářský, číslo jednací 7671. 29. 4. 1922.

pozemcích vykopávky nutné k údržbě tohoto zařízení. V notářském spisu jsou jako nově nabytý majetek DZHK konkrétně jmenovány následující položky¹⁶³:

- č. kat. 1, stavební parcela, zřícenina hradu, výměra 1867 m²
- č. kat. 2, stavební parcela, kašna, výměra 25 m², sloučená s parcelou č. kat. 54/1
- č. kat. 3, stavební parcela, hradní věž, výměra 36 m²
- č. kat. 4, stavební parcela, dům čp. 1 s nádvořím, výměra 514 m², s inaedifikanty na této stavební parcele se nalézajícími
- č. kat. 54/1, pastvina, výměra 6006 m²
- č. kat. 57, zahrada, výměra 2333 m²
- č. kat. 330, cesta, výměra 187 m²
- část č. kat. 66 označená jako 66/2 s částí pozemku neoznačeného parcelním číslem, pastvina, výměra 2439 m²
- celkem výměra „1 ha 34 a 07 m²“, tedy 13407 m²

Obr. 6. Situační plán parcel v areálu hradu Košumberka, které byly darovány DZHK. Vytvořeno v programu Corel Draw 2018 podle: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 51, kart. 1/5. folio 11, s. 21. Spis notářský, číslo jednací 7671. 29. 4. 1922.

¹⁶³ Podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 51, kart. 1/5. folio 1-2, s. 2-3. Spis notářský, číslo jednací 7671. 29. 4. 1922. Srovnatelně viz též výše na obr. 6.

9.6. Jarní období záchranných prací

V návaznosti na právní zajištění převzetí hradu do svého vlastnictví svolal výkonný výbor DZHK na 18. března valnou hromadu, na které předseda Jeníček ve své *Zprávě o činnosti a pracovních projektech Družstva* shrnul dosavadní průběh příprav záchrany hradu včetně stručného výtahu z projektu konzervačních prací¹⁶⁴. Záchrana „starého hradu“ byly v tomto referátu věnovány následující pasáže:

„Provedeny budou podezdívky starých opěráků při starém paláci, budou částečně spojeny s hlavní zdi a zdivo původní hlavní věže starého paláce bude upevněno, ze stran všeho rumu zbaveno. Odklidí se veškeré sesuté zdivo kolem starého paláce u strany v nádvoří i zevně, nově objevší se plochy zdiva budou upevněny zaspárováním i vyspravením zdí. Bude zřízen vhodný vchod na vrchol starého paláce, kde bude stanoveno místo jako rozhledna s orientačními značkami do okolí. Zdivo všech vrchních vrstev zdí bude přizděno na cementovou maltu a to tak, aby silhoueta zříceninová v nižádném směru neutrpěla změny. ... Sklepní prostory v jednotlivých částech hradu budou vyčištěny, původní niveau všech prostor hradních bude upraveno, před změnami zabezpečeno a odtok vody dešťové účelně bude upraven.“

Na valné hromadě byla rovněž uzavřena dohoda mezi DZHK, místním muzeem a okresním muzeem ve Vysokém Mýtě ohledně nakládání s archeologickými nálezy, které mohou být v průběhu záchranných prací učiněny¹⁶⁵. Podle této dohody mají být všechny tyto nálezy společně s dalšími slavatovskými památkami uloženy v budoucím „museu městském na hradě Košumberce“. Družstvo má dále evidovat získané nálezy ve zvláštním seznamu a pravidelně oznamovat nálezy Státnímu památkovému úřadu.

Ve stejný den jako valná hromada uskutečnila se i schůze dozorčí rady DZHK, která se zabývala především otázkou rozpočtu a financování záchranných prací¹⁶⁶. Předseda Jeníček zde referoval o stanovené konečné výši rozpočtu oprav 118 360,80 Kč i o příslibu státní subvence ve výši 58 000 Kč, která bude DZHK vyplacena ve čtyřech splátkách. Zbývající obnos měl být splácen příspěvkem a podporami, které plánovalo DZHK sjednávat u svých podporovatelů.

¹⁶⁴ K okolnostem svolání valné hromady a uvedené zprávě předsedy Jeníčka podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchrana hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 10-14. Zpráva o činnosti a pracovních projektech Družstva na záchrana zřícenin hradu Košumberka, kterou ve valné hromadě Družstva, dne 18. března 1922 v Luži konané, přednesl předseda V. V. Jeníček. 18. 3. 1922.

¹⁶⁵ K podmínkám uzavřené dohody o archeologických nálezech podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Hrad Košumberk, opravy. Družstvo na záchrana zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 21. 4. 1922.

¹⁶⁶ K zápisu ze schůze dozorčí rady DZHK ze dne 18. 3. 1922 podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchrana hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 1. Zápis o schůzi dozorčí rady Družstva na záchrana zřícenin hradu Košumberka, konané dne 18. března 1922 v Luži. 18. 3. 1922.

Záležitost povolení státní subvence byla uzavřena 19. května, kdy ministr školství a národní osvěty Dr. Vavro Šrobár ve své zprávě DZHK povoluje udělení výše zmíněné státní subvence v Státním památkovém úřadem navržené výši 58 000 Kč¹⁶⁷. Subvence má být splatná ve čtyřech ročních splátkách nepřesahujících 15 000 Kč, které mají být podmíněny předložením příslušné zvláštní žádosti podložené předběžnou zprávou o postupu a výsledcích prováděných prací. Jako podmínka udělení subvence je zde výslovně zmíněna spoluúcast Státního památkového úřadu na průběhu záchranných prací formou metodického dozoru.

Záchranné práce na zřícenině hradu Košumberka byly oficiálně zahájeny 18. dubna 1922¹⁶⁸. V oznámení o započetí prací, zaslaném předsedou Jeničkem Státnímu památkovému úřadu, je dřívější začátek prací vysvětlen neodkladnou nutností statického zajištění narušených úseků hradního zdiva, které má být provedeno podezděním či svázáním zdiva kleštinami¹⁶⁹. Hlavní část záchranných prací byla prozatím odložena na později. Předseda Jeníček zde zároveň potvrzuje svoji úlohu stálého odborného dohlázeatele nad konzervačními pracemi. Jejich průběh podrobně zachycuje dochovaný stavební deník vedený pravděpodobně vedoucím stavebních prací Vincentem Tejmarem¹⁷⁰. Provedení prací bylo zadáno firmě blízkého spolupracovníka DZHK stavitele Josefa Netolického z Rychmburku¹⁷¹. Jako přednostní úkol byla stanovena konzervace a statické zajištění objektu „nového paláce“. Souběžně byly rovněž zahájeny první práce v prostoru „starého hradu“¹⁷²:

¹⁶⁷ K okolnostem povolení státní subvence DZHK podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Ministerstvo školství a národní osvěty Družstvu na záchranu zřícenin hradu Košumberka /do rukou předsedy p. V. V. Jenička, učitele v Čáslavi/. 19. 5. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 45, kart. 1/5. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Ministerstvo školství a národní osvěty Družstvu na záchranu zřícenin hradu Košumberka /do rukou předsedy p. V. V. Jenička, učitele v Čáslavi/. 19. 5. 1922.

¹⁶⁸ Podrobněji viz níže v poznámce 170.

¹⁶⁹ O skutečnostech podmiňujících dřívější zahájení prací podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Hrad Košumberk, opravy. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 21. 4. 1922.

¹⁷⁰ Stavební deník záchranných prací na hradě Košumberku je uložen v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 1-39. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922. K zahájení záchranných prací a provádějíci firmě podrobněji viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 1. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. Výplatní listina. 1. týden [prací] od 18. dubna do 22. dubna 1922. 22. 4. 1922.

¹⁷¹ Na záchranných pracích byli za stavební firmu J. Netolického zaměstnáni: stavbyvedoucí Vincenc Tejmar, zedníci Jan Petr, Václav Petr, František Trnka, uředníci Josef Sotona, Josef Kysela, dělníci František Kalousek, Antonín Bém, František Moučka, František Ventura. K tématu podrobněji viz výběrově: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. Výplatní listina. 1. týden [prací] od 18. dubna do 22. dubna 1922. 22. 4. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. Týdenní seznam. 26. týden [prací] od 26/6-1/7 1922. 1. 7. 1922.

¹⁷² Údaje o stavebních pracích na „starém hradě“ v průběhu jarního období stavebních prací jsou obsaženy v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 2-4. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

22. dubna *Započato s podezdíváním základu na zvětralém čediči pod starým palácem.*
24. dubna *... a podezdívaly se základy a opěráky. 4 dělníci sbírali kamen na vyzdívání základu.*
25. dubna *Tatáž práce, ...*
26. dubna *Pracovalo se na podezdívání základu.*
27. dubna *Pracovalo se na podezd.[ívání] základu, ...*
29. dubna *Vylamovali se základy ve zvětralé čedič[ové] skále.*
3. května *Podezdívaly se základy na západní straně horního paláce.*
4. května *Podezdívaly se základy.*
5. května *Podezdívaly se základy.“*

Dle těchto údajů je zřejmé, že v souladu s navrženým postupem záchranných prací¹⁷³ byly první práce na „starém hradě“ soustředěny na statické zajištění „vnější obvodové zdi“, které bylo provedeno podezděním dochovaného zdiva a vylámaním základů v místech, kde bylo v pozdější fázi prací nutné vyzdít nové líce zdiva. V následujících měsících se ve stavebním deníku další zmínky o pracích, které by bylo možné vztáhnout ke „starému hradu“, neobjevují. Pracovní úsilí se po nejnutnějším statickém zabezpečení zřícenin podle projektu plně soustředilo na konzervační práce na „novém paláci“.

9.7. Letní období záchranných prací

Během června zkomplikovala spolupráci mezi DZHK a stavební firmou Josefa Netolického jednání ohledně stavitelových požadavků na úpravu mzdových podmínek¹⁷⁴. Jejich výsledkem se nakonec stalo ukončení spolupráce s touto stavební firmou. Od 3. července pak záchranné práce na Košumberku prováděla nová stavební firma p. Josefa Šáry z Chrasti, pracovní tým se ovšem obměnil jen z části¹⁷⁵.

¹⁷³ Podrobněji viz výše v poznámce 169.

¹⁷⁴ K okolnostem vedoucím k ukončení spolupráce se stavební firmou J. Netolického podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. folio 1. Zápis o schůzi výkonného výboru Družstva na záchranu hradu Košumberka dne 11. června 1922 na Košumberce konané. 11. 6. 1922.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. folio 1-2. Zápis o schůzi výkonného výboru Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka, konané 18. června 1922. 18. 6. 1922.

¹⁷⁵ O navázání spolupráce se stavební firmou J. Šáry podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. s. 12-13. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922. Z původního pracovního týmu zůstali nadále na záchranných pracích zaměstnáni stavbyvedoucí Vincenc Tejmar, zedník František Trnka a dělníci František Moučka a František Ventura. Pod novou stavební firmou se na záchranných pracích dále podíleli zedníci Karel Pleskot, Jan Vrátil, František Myška, Josef Kvapil, Josef Hradecký, Jan Zamastil, Josef Mikulka a Josef Pinkas, učedník Rudolf Matura a dělníci Josef Chalupník, František Řezníček, Josef Hrubý, Josef Vrátil, Vilém Klepešta a Josef

Během července byly dokončeny konzervační práce na novém paláci, postupně se začalo pracovat na zříceninách „spojovacího křídla“¹⁷⁶. Koncem měsíce bylo dokončováno lešení kolem „starého hradu“. Zároveň již došlo k výkopu nádvoří na plánovanou původní úroveň, tudíž muselo nutně dojít k odstranění zříceninového zásypu v prostoru „starého hradu“. Položka rozpočtu č. 33 byla tak oproti stanovenému plánu oprav z 27. listopadu 1921 začleněna již do prvního pracovního období. S tímto zjištěním souvisí rovněž skutečnost, že v průběhu srpna 1922 vypracoval stavitel Josef Šár rozpočet výloh na postavení vyhlídkové plošiny na torzu zvýšené části „spojovacího křídla nového paláce“ s přístupem z již odkrytého „ochozu na starém hradě“¹⁷⁷. Tento projekt však z dosud neznámých důvodů nebyl nikdy realizován, funkci hradní vyhlídky následně převzala upravená pochozí plocha na koruně západního úseku „vnější obvodové zdi“ a přilehlých opěráků.

V průběhu srpna je možné ve stavebním deníku opět najít údaje, které se vztahují k pracím na „starém hradě“¹⁷⁸:

„8. srpna Dělali se nové jamky pro štenýře na stavbu lešení ke starému paláci na severozápadní straně.

9. srpna ... kopaly se jamky pro štenýře ke staremu paláci.

10. srpna ... rozebralo se na kuse zdivo ve starém paláci připojené k novému.

11. srpna Vyzdila se nadezdívka na zdivu patřícímu ke star.[ému] paláci ...

14. srpna ... sparovalo se ... na zdivu patř.[ícimu] ku staremu hradu ...

17. srpna Spárovalo se ... na zdivu starého hradu. Oprava omítky na staré zdi.

18. srpna Oprava patek od starých kleneb na staré hradní zdi, sparování tamtéž, oprava omítky tamtéž zevnitř.

21. srpna ... opravovali se šmorce ... pod starou hradní zdi.

Vávra. Podrobněji viz výběrově: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. [Týdenní seznam]. 28. týden [prací] od 10. července do 15. července 1922. 15. 7. 1922.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. [Týdenní seznam]. 34. týden [prací] od 28. srpna do 2. září 1922. 2. 9. 1922.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 187, kart. 4/8. folio 1. [Týdenní seznam]. 47. týden [prací] od 27. listopadu do 2. prosince 1922. 2. 12. 1922.

¹⁷⁶ O stavu záchranných prací k 28. červenci pojednává zpráva předsedy V. V. Jeníčka, přednesená téhož dne na schůzi výkonného výboru DZHK, viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. folio 1. Zápis o schůzi výkonného výboru Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka dne 28. července v přítomnosti podepsaných. 28. 7. 1922.

¹⁷⁷ Zmíněný rozpočet je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. folio 1-2, s. 1-2. Rozpočet výloh na postavení rozhledny na hradě Košumberku u Luže. srpen 1922. Plán zamýšlené rozhledny je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 117, kart. 3/7. folio 1. Plán úpravy rozhledny na zříceninách hradu Košumberku. srpen 1922.

¹⁷⁸ K tématu podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23. kniha 23/1. s. 18-25. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

22. srpna *Vyzdívalo se a spárovalo ... na šmorcích pod starou zdi, oprava omítky na téže zdi, ...*

25. srpna ... *stavba lešení na zapad.[ní] straně starého hradu.*

26. srpna ... *vyzdění vypadlého licu na staré hradní zdi a omítnutí.“*

Podle výše uvedených údajů pokračovala stavba lešení kolem „vnější obvodové zdi“. Zároveň docházelo ke konzervaci zdiva přiléhajícího k opravovanému „spojovacímu křídlu“ a patrně též ke konzervaci úseku „vnější obvodové zdi“, ve stavebním deníku označované jako „*stará hradní zed*“. Podle zprávy předsedy Jeníčka¹⁷⁹, přednesené na schůzi výkonného výboru DZHK 24. srpna, dosáhly záchranné práce „*na vysoké štíty a přístavby nového paláce při starém hradě.*“

Konkrétní stav průběhu konzervačních prací následně shrnulo DZHK ve *Zprávě o postupu záchranných prací na hradě Košumberce*, zaslané 26. srpna Státnímu památkovému úřadu¹⁸⁰. Podle této zprávy byly práce na „novém paláci“ až na několik vynechaných položek dokončeny, stejně tak byla provedena i část položek vztahujících se ke „spojovacímu křídlu“. Z hlediska „starého hradu“ jsou zde jako již provedené uvedeny položky č. 15 (dozdění vnějšího líce severozápadního úseku „vnější obvodové zdi“ pod meziokenními pilíři), č. 33 (odstranění zříceninového zásypu z prostoru „starého hradu“ s odkrytím výše zmíněných částí hradu) a částečně i č. 23 (vyzdění vydroleného zdiva na opěrácích a v úseku zdi mezi nimi). Dále se zpráva zmiňuje o řadě prací provedených operativně mimo rozpočet prací, které byly vykonány na základě rozhodnutí kontrolní komise ze dne 22. června. V případě „starého hradu“ je konkrétně zmíněno následující: „*Otevřen vchod do sklepů na starém hradě, aby zjištěno bylo zdivo i klenby sklepní a získán potřebný materiál stavební. Dle usnesení komise z 22. 6. odstraněn násyp zříceninový na starém hradě a získán tak ochoz zpříjemňující procházku i prohlídku zřícenin, jehož dlažba je opuková po požáru starého hradu uložena. Odstraněním tohoto násypu v předním traktu starého hradu odkryt charakteristický ráz starého hradu. U ochozu na straně parkánů odhalena místnost s plně zachovalou omítkou.*“ Výše zmíněné

¹⁷⁹ Ke stavu záchranných prací k 24. srpnu 1922 podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. folio 1-2. Zápis o schůzi výkonného výboru Družstva na záchranu zřícenin hradu Košumberka dne 24. srpna 1922 na hradě Košumberce v přítomnosti podepsaných. 24. 8. 1922.

¹⁸⁰ Popisovaný dokument je uložen v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Zpráva o postupu záchranných prací na hradě Košumberce. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 26. 8. 1922.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 118, kart. 3/7. folio 1-2. Zpráva o postupu záchranných prací na hradě Košumberce. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 26. 8. 1922. Koncept této zprávy je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 1. Konservace hradu Košumberka. Hotové práce. nedatováno.

upřednostněné provedení položky č. 33 je tedy možné označit za práci schválenou dodatečně na základě aktuálních zjištění učiněných v průběhu oprav, a to patrně v souvislosti s potřebou odstranit nadbytečnou zátěž z opravovaných úseků „vnější obvodové zdi“.

Výše zmíněné práce provedené neplánovaně mimo schválený rozpočet byly zpětně zahrnuty do „*Dodatečného rozpočtu výloh na speciální práce, oplocení a neuvažované práce v základ.[ním] rozpočtu na adaptaci hradu Košumberku*“, vytvořenému stavitelem Josefem Šárem k 9. dubnu 1923¹⁸¹. Uváděné zápisy zároveň zachycují stav odhalených partií „starého hradu“ po odkrytí zříceninového zásypu. Práce provedené na „starém hradě“ jsou tedy popsány následovně¹⁸²:

„Práce během roku 1922 provedené a nezapočítané jež bylo nutno provést na základě usnesení komise ze dne 22. VI. 1922. ...

... hlavní zeď starého hradu z nádvoří po odkopávce zříceninového násypu shledána z 50 % rozrušena a musela se podchytiti a nejnútnejší zabezpečiti měří

dl. 7.00 [m] = 50 % - 3.50 [m], v. 6.00 [m], š. 0.60 [m]

(Spolu m³) 12.60

Zaklenutí spadlé klenby ve dvou sklepích (otvory v klenbě) měří obě části 2.40 [m]

Spolu m³ 33.66

14. Za 1 m³ tohoto zdiva z vybouraného kamene opuky na maltu nastavovanou s vyspárováním spár maltou cementovou a říčního písku v pom.[ěru] 1:2 s podchycením zdí s ohledem na zdoluhavou práci spojenou se zabezpečováním se vším všudy [cena] 160 [Kč] [obnos] 5385 [Kč] 60 [h]

15. Betonová podlaha v [„malé“] místnosti měří celkem m² 10.00

Za 1 m² této beton[ové] dlažby 10 cm silné z betonu 1:4 s dodáním všech potřebných hmot a práce se vším [cena] 38 [Kč] [obnos] 380 [Kč]

16. Po vyčištění sklepů na starém hradě shledáno, že veškeré schody jsou ztraceny, jedna postranní zeď nesoucí klenbu jest rozvalena a klenba poškozena, která se musela postupně s odebíráním sesutin zapážovati potom po vyzdění postranní zdě na maltu nastavovanou

¹⁸¹ Uvedený dokument je uložen v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 1-8. Dodatečný rozpočet výloh na speciální práce, oplocení a neuvažované práce v základ.[ním] rozpočtu na adaptaci hradu Košumberku. 9. 4. 1923.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 1-8. Dodatečný rozpočet výloh na speciální práce, oplocení a neuvažované práce v základ.[ním] rozpočtu na adaptaci hradu Košumberku. 9. 4. 1923.

¹⁸² Srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. s. 5-7. Dodatečný rozpočet výloh na speciální práce, oplocení a neuvažované práce v základ.[ním] rozpočtu na adaptaci hradu Košumberku. 9. 4. 1923.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 186, kart. 4/8. s. 5-7. Dodatečný rozpočet výloh na speciální práce, oplocení a neuvažované práce v základ.[ním] rozpočtu na adaptaci hradu Košumberku. 9. 4. 1923.

z vybour.[aného] kamene klenbu opravit. Zhotoveno bylo celkem 27 kusů betonových schodů do sklepa s upravením přístřešku železob.[etonového] Vše vyžádalo si náklad celkem [obnos] 1200 [Kč]“

9.8. Podzimní období záchranných prací – hlavní práce na „starém hradě“

Po 26. srpnu pokračovaly práce v areálu „starého hradu“ podle stavebního deníku následovně¹⁸³:

„28. srpna Spárovalo se na západ.[ní] straně při rohu, sundávalo se a stavělo lešení na zapad.[ní] straně st.[arého] hradu

29. srpna Spárování záp.[adní] strany, ... vyzdění vypadlého zdiva ve staré hrad.[ní] zdi, podezdívání zdiva nad sklepním klenutím ve st.[arém] hradě ...

30. srpna Dozdění zdiva vedle vchodu do sklepa, ...

31. srpna ... sparování na západ.[ní] straně, zachraňování omítky v místnost.[i] v starém hradě, ... (opět myšlena „malá světnička“)

2. září ... oprava zdiva nad skálou uvnitř hradu, ...

4. září Stavba věže pro dopravu materiálu na starý hrad.

5. září Stavělo se lešení pro tahání mater.[iálu] na starý hrad.

7. září ... vyzdívalo se vypadané zdivo na levé straně nádvoří, ... Stavělo se lešení a vjezd ve starém hradě.

8. září Vyzdívala se zeď na levé str.[aně] nád.[voří], ... počalo se s opravou prvního pilíře na starém hradě, stavělo se lešení tamtéž, ...“

Kromě dalších prací na vyzdívání a spárování „vnější obvodové zdi“ v prostoru mezi opěráky začaly konzervační práce i na jejím nádvorním úseku. Podle dostupných údajů probíhalo i vyzdívání vnitřního líce „vnější obvodové zdi“ v prostoru při „malé světničce“, v samotné „malé světničce“ proběhla konzervace zachovalé omítky. Pro snadnější dopravu materiálu na „starý hrad“ bylo budováno speciální lešení.

8. září proběhla na Košumberku kolaudační prohlídka dosud provedených prací. O jejím výsledku informoval Státní památkový úřad Ministerstvo školství a národní osvěty až 15. prosince. V této zprávě je souhrn provedených prací na „starém hradě“ popsán následovně¹⁸⁴:

¹⁸³ Podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23. kniha 23/1. s. 25-27. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

¹⁸⁴ Zápis o kolaudační prohlídce z 8. září 1922 je uložen v: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 2. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze-III. 15. 12. 1922.;

„Spárování provedeno po všech částech, odvoz zdiva a odkopávky tamtéž, cihelným pasem v původní záklence bylo opatřeno okno v 1. patře na straně západní (pův.[odně] mimo rozpočet) z ohledů konstruktivních. Tím provedeny práce z rozpočtených položek: ... II) 1-2 částečně, 9-15, 23 částečně, 33 a 34 úplně.

Kromě toho práce mimo původní rozpočet, jejichž nutnost byla zjištěna při místní prohlídce dne 22. června zdejšími zástupci, provedeny tyto: ... Dle doporučení z místního ohledání dne 22. června odstraněn násyp zříceninový na starém hradě, jenž neobyčejně zatěžoval klenby spodních partií a objevena při tom opuková dlažba, nenesoucí známek požáru, pravděpodobně tedy až po tomto požáru položená. Tím získal však hrad i pohledově a byl tak získán i ochoz, velmi názorně zjevující celou dispozici středověkého hradu i způsobu jeho stavění. U ochozu na straně parkánů objevena při tom místnost se zachovanou renesanční omítkou z části malby, ve zlomcích zachovanou ve sbírkách, výkopů, dnes uložených v purkrabství.“

Závěrem zápisu o kolaudační prohlídce se pověření pracovníci Státního památkového úřadu vyjádřili o probíhající konzervaci Košumberka velmi pozitivně: „Nutno zdůrazniti, že konzervace hradu Košumberka, tak jak byla zahájena a jak v letošním roce se provádí – v práci totiž se i po kolaudaci pokračuje – reprezentuje jednu z nejzdařilejších konservací hradních vůbec.“

Podzimní období záchranných prací, spadající do září až listopadu 1922, charakterizuje přesun středobodu těchto prací z „nového paláce“ na „starý hrad“, což se odráží i v nárůstu příslušných poznámek ve stavebním deníku¹⁸⁵:

9. září Vyzdívala se zed' v nádvoří, opravovalo se na prvním a druhém meziokenním pilíři.

11. září Opravovalo se na krajním pilíři a na druhém, klenulo se okno mezi druhým a třetím pilířem, ...

12. září Nadezdávalo se nad klenbou mezi pilíři, upravoval se povrch. Spárovalo se na 1. a 2. pilíři.

13. září Nadezdávalo se nad 3. pilířem, spárovalo se na 1. a 2. pilíři, vyzdíval se otvor mezi opěrákem a star.[ým] hrad.[ním] zdivem.

Koncept tohoto zápisu je uložen v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze Družstvu na záchranu zřícenin hradu Košumberka, do rukou předsedy p. V. V. Jenička, učitele v Čáslavi. 21. 10. 1922.

¹⁸⁵ Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23. kniha 23/1. s. 28-39. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

14. září Opravování omítky na 2. pilíři, sparování na 1. a 2. a 3. pilíři. Vyzdívání otvoru mezi opěr.[ným] zd.[ivem] a hradem. Vyzdívání vypadlého zdiva zevnitř při 4. pilíři.
15. září Nadezdívání pilíře a zdiva při opěráku, spárování na 1. 2. a 3. pilíři.
16. září Nadezdívání 4. pilíře, připravení podskružení pod klenbu, zaklenutí okna, nadezdívání nad klenutím, vyzdívání vypadlého zdiva pod 2. pilířem.
18. září Nadezdívalo se nad klenutím mezi 4.-3. pilířem, upravoval se povrch, dozdil se 4. pilíř i s upr.[avou] povrchu, sparovalo se na 4. pil.[íři], omítalo se na ploše nového pásu mezi 4.-3. pil.[ířem] Vyzdívalo se vypadané zdivo mezi 3-2-1 pil.[ířem] Podezdil se 2. pilíř ze vnitř.[ní] strany.
19. září Omítalo se klenutí a špalety, spárovalo se na povrchu a na 4. 3. pilíři, vyzdívalo se mezi 1-2. 2-3 pilířem.
20. září Vyzdívalo se mezi 4-3 pilířem, opravovaly se špalety v malém okně. Spárovalo se na 4. pilíři a v okně mezi 1-2 pilířem.
21. září Vyzdívalo se mezi 4-3 pilířem, spárovalo se na 4 zevnitř a na 2 a 3 zvenčí, upravil se povrch v prostřed.[ním] okně, spárovaly se šmorce na 1 pilíři, ...
22. září Opravovalo se zdivo na západ.[ní] straně a spárovalo se.
23. září Spárovalo se na západ.[ní] straně, vyzdívala se zeď pod střed.[ním] oknem. Spárovalo uvnitř hradu, upravil se povrch v levém okně, ...
25. září Spárovalo se na straně západní a uvnitř, ...
26. září Opravovalo se zdivo a spárovalo na západ.[ní] straně po velký opěrák, počalo s opravou opěráku, ...
27. září Spárovalo se na západ.[ní] str.[aně] započalo s nadezdíváním zdiva mezi 1 pil[ířem](omítka 1:1:5, hydr.[aulický] cem.[ent] říční písek) a starou hrad.[ní] zdí. Omítalo se na opěr.[ném] pilíři, ...
29. září Vyzdívala se zeď mezi 1. pil.[ířem] a starou hrad.[ní] zdí. Omítalo se na 1 opěráku.
2. října Upravil se povrch nadezdívky a spárovalo se na povrchu a na sever.[ní] straně. Upravoval se povrch 1 opěráku a sparovalo se na jeho ploše.
3. října Spárovalo se na opěr.[ném] pilíři, nadezdívalo se, vyzdívala se zídka při okně vedle pilíře, spárovalo se na severní straně pod nadezdívkou u 1. pilíře.
4. října Spárovalo se na západní straně dole při 1. opěráku, upravil se povrch na opěráku, dozдила se zídka při opěr.[áku] ... vyzdívala se zeď nadvorní od star.[ého] hradu a v malém sklípku.

5. října Pracovalo se na zdi v malém sklípku, opravovalo se na zapad.[ní] str.[aně] při důle, čistilo se zdivo na 2 opěráku a mezi 1-2 opěr.[ákem], připravovalo se podskružení na zaklenutí vpadlé části ve střed.[ním] sklepe starého hradu.
6. října Dozdila se zeď ve sklípku, pracovalo se na vyzdívce mezi 1-2 opěr.[ným] piliřem. Hotovilo se podskružení.
7. října Spárovalo se na 1. opěr.[ném] piliři (Kvapil-Zamastil)¹⁸⁶, vyzdívaly se šmorce vedle opěr.[ného] piliře, upravil se povrch na 2. opěr.[ném] piliři
9. října Spárovalo se na opěr.[ném] piliři a na malé zídce při opěráku, vyzdívaly se šmorce vedle piliře. (Pinkas. H[rad]e.[cký] Mat[ura]) Stavělo se lešení vedle 2. opěr.[ného] piliře.
10. října Spárovalo se na šmorcích vedle opěráku (Kvap.[il] Vrátíl), na ploše opěr.[áku] obrácené k severozápadu. Omítalo se na západ.[ní] ploše (Matura). Opravovala se omítka na jižní straně opěráku a na zdivu podle. Počalo se spárovati na 2. opěráku. ... a spárovalo se na vnitřní straně nadez.[dívký] mezi 1. pil.[ířem] a starou hrad.[ní] zdí. Stavělo se lešení na konci západ.[ní] strany.
11. října Dospárovaly se šmorce vedle 1. opěráku, upravila se polovina příčky v místnosti při opěr.[áku] Spárovalo se na zdivu mezi 1-2 opěr.[ákem] a to v licu i na povrchu. Práce na 1. opěr.[áku] se ukončila. Počalo se spárovati na 2 opěr.[áku] na vrchní ploše (Hradecký).
12. října Omítalo se (Trnka) a spárovalo na 2. opěr.[ném] pil.[íři], spárovalo se na zdi mezi 1-2 pil.[ířem] na povr.[chu] a v licu (Kvapil). Bet.[onovala] se dlažba v malé míst.[osti] při opěráku. Spárovalo se na nádvořním zdivu a při dule vedle vchodu na sever.[ní] stranu zahrady (Zamastil). Počalo s opravou zdiva od 2. opěr.[áku] k levému rohu při bráně.
13. října Spárovalo se na zdivu mezi 1-2 pil.[ířem], na vnitř.[ní] ploše mezi 1 oken.[ním] pil.[ířem] a hradní zdí, vyzdívalo se v nádvoří.
14. října Opravovalo se zdivo a spárovalo mezi 1-2 piliřem. Omítalo se na 2 opěr.[áku] Spravovala se trhlina, přezdívalo se od 2. opěr.[áku] k levému rohu. Zhotovil se cementový potěr na dlažbě malé místnosti.

¹⁸⁶ Tato a obdobné poznámky dále odkazují na jména zedníků a dělníků, kteří provedli zmiňované práce. Srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23. kniha 23/1. s. 32. Hradní museum na Košumberce. Opravování zřícenin Košumberských. 18. 4. – 25. 11. 1922.

16. října Dospárovalo se zdivo na sever.[ní] straně, omítalo se na druhém opěráku, dospárovalo se zdivo mezi 1-2. opěrákem. Spárovalo se zdivo od 2. opěráku po ohyb.
17. října Spárovalo se a opravovalo zdivo od 2. opěr.[áku] po ohyb, přezdíval se kraj zdiva od ohybu po roh, omítalo se na 2. opěráku.
18. října Spravovalo se a spárovalo zdivo od 2. piliře po roh.
19. října Spárovalo se od 2. pil.[íře] po roh, ...
20. října ... bourala se stará lešení uvnitř st.[arého] hradu. ... opravovalo se po důle od 2. opěr.[áku] po roh.
21. října ... spárovalo se ... na zdi pod nadezdívkou mezi 1. oken.[ním] piliřem a hrad.[ní] zdi, zaklenul se otvor ve sklepě.
23. října Klenulo se ve sklepě.
25. října ... upravil se vchod do malé světničky při 1 opěráku, vyzdívala se vyvalená zeď na levé straně při vchodu do sklepa.
26. října Vyzdívala se zeď v nádvoří (malta 2:7 = váp[no] + pís[ek]) na levé straně při vchodu do sklepa. Nadezdila se zeď pod klenutí ve vrchním sklepě. Zaklenoval se otvor po vypadlém klenutí.
27. října Zaklenul se otvor ve sklepě a upravili se schudky do druhého sklepa, vyzdívala se zeď ve sklep.[ním] schod.[išti]
2. listopadu Omítalo se v okně do malé míst.[osti] při 2. opěráku.
4. listopadu ... vyzdívala se levá zeď ve sklep.[ním] schod.[išti]
6. listopadu ... zhotovily se schody ze skl.[epa] pod malou světničkou do sklepa druhého.
7. listopadu Vyzdívala se zeď do sklepa.
8. listopadu Dozdila se zeď na levé str.[aně] do skl.[epa] a počato s opravou na ... straně druhé.
9. listopadu Upravil se povrch na zaklence v malé světničce při 1. opěr.[áku] Dozdila se pravá strana ve sklep.[ním] schodišti.
10. listopadu Spárovaly šmorce při vchodu do malé světnice. Odskružovalo se klenutí ve sklepích.
11. listopadu Spárovalo se pod velkou nadezdívkou mezi 1. oken.[ním] pil.[ířem] a hrad.[ní] zdi. Opravilo se kousek šmorcu pod toutéž hr.[adni] zdi
13. listopadu Betonovalo se klenutí nad vchod.[em] do sklepa, ... Dělali se schody na starý hrad. Opravovalo se zdivo ve sklepě.

14. listopadu Opravovalo se zdivo ve sklepech, dělali se schody na st.[arý] hrad. Tloukl se šutr na schody do hl.[avního] sklep.[ního] vchodu.

15. listopadu Dělali se schody do nejspodnějšího sklepa, tloukl se štěrek do betonu. (Dělali se schody do malé svět.[ničky])

16. listopadu Dodělali se schody z posledního nejdol.[nějšího] sklepa, tloukl se štěrek (čedičový). Dělali se schody z ochozu do malé svět[ničky] (dřevěné schody).

17. listopadu Dodělali se dřevěné schody, jež se natřeli karbolínem. Tloukl se šutr, dělal se pořádek v nejspod.[nějších] sklepech.

18. listopadu Ve sklepech se tloukl šutr, upravoval se vchod do skl.[epa] ve skále.

20. listopadu Pracovalo se jen ve sklepech, dopravoval se materiál a zhot.[ovila] se podlaha na míchání betonu.

21. listopadu Betonovali se schody.

22. listopadu Betonovali se schody do 10 hod.

V průběhu září pokračovalo vyzdívání a spárování jednotlivých úseků „vnější obvodové zdi“¹⁸⁷. Proběhlo zabezpečení čtveřice meziokenních pilířů na severozápadním oblouku „vnější obvodové zdi“, práce spočívaly v lokálních dozdvíčkách zdiva a ve vyzdění dvojice cihelných záklenků mezi 2. – 3. a 3. – 4. pilířem včetně nadezdívky do úrovně výšky zdiva přilehlých pilířů. Následně došlo k vyspárování veškerého zdiva včetně částečného omítnutí ploch záklenků i vnitřních ploch pilířů č. 2 a 3. Vyzdívání a spárování probíhalo také na vnitřní straně „vnější obvodové zdi“ a pravděpodobně i na „zdivu obytné věže“. Zahájena byla také konzervace „opěráku č. 1“, která spočívala v opětovném propojení jeho zdiva s „vnější obvodovou zdi“ formou dozdvíčky a úpravě ploch zdi opěráku spárováním a částečným omítnutím.

Říjnové práce navázaly na předchozí etapu skrze dokončení konzervace „opěráku č. 1“, na které navázaly totožné práce na úseku „vnější obvodové zdi“ od „opěráku č. 1“ po vstupní věž včetně „opěráku č. 2“. Pokračovalo vyzdívání a spárování vnitřních ploch „vnější obvodové zdi“. Proběhlo zabezpečení „horního patra sklepů“ (ve stavebním deníku snad „vrchní sklep“ a „druhý sklep“), kde kromě vyzdění a spárování obvodových stěn došlo též na nové zaklenutí propadlé části klenby. Dílčí práce probíhaly také v „malé svět[ničce“, konkrétně úpravy zdiva při vstupu do místnosti a betonování dlažby. Začala konzervace obvodových zdí „dolního patra sklepů“ a vstupního schodiště. Pracovní úsilí se postupem měsíce začalo potýkat s důsledky horšícího se počasí.

¹⁸⁷ K postupu prací v průběhu září, října a listopadu 1922 podrobněji viz: Tamtéž, s. 28-39.

V listopadu byla již konzervace vnějších zdí až na spárování nedokončených ploch patrně ukončena, neboť se záchranné práce soustředily především na konzervaci zdiva a kleneb ve sklepech a v „malé světničce“. Zároveň probíhaly práce na přístupových schodištích do všech sklepů, vstupu do „malé světničky“ i na přístupovém schodišti na „starý hrad“. Popisované přístupové schodiště není ovšem totožné se současným přístupovým schodištěm. Na dobovém snímku „starého hradu“, který zachycuje stav po dokončení konzervačních prací, není totiž dnešní schodiště zachyceno¹⁸⁸. Vznik tohoto schodiště je tak možné snad spojit až s dalšími dílčími pracemi DZHK v následujících letech, neboť na zaměření „starého hradu“, pořízeném při statickém průzkumu v roce 1975, je dnešní přístupové schodiště již zachyceno¹⁸⁹. 25. listopadu byly pak záchranné práce pro stavební sezónu 1922 ukončeny.

9.9. Dění v posledních měsících roku 1922

21. října zaslal Státní památkový úřad DZHK zprávu o vyhodnocení kolaudační prohlídky záchranných prací z 8. září¹⁹⁰. Podle tohoto zápisu „*práce letošního roku podniknuté byly po stránce ideové, organizační i výkonně technické provedeny vzorně.*“ Státní památkový úřad tímto vyslovil DZHK i pracovnímu kolektivu „*své plné uznání a dík za vzornou péči, kterou věnovalo práci tak důležité nejen pro konkrétní případ konservačních prací, nýbrž vůbec pro ideový prospěch ochrany památek propagací jejich cílů slovem i skutkem.*“ Státní památkový úřad zároveň žádá DZHK, aby ke zprávě o kolaudační prohlídce, kterou bude památkový úřad zasílat Ministerstvu školství a národní osvěty, doplnilo žádost o proplacení prvních dvou splátek z přidělené státní subvence.

26. listopadu, tedy den po ukončení záchranných prací, referoval předseda Jeníček na valné hromadě DZHK o rozsahu vykonaných prací¹⁹¹. Z prací uvedených v rozpočtu se podařilo v případě „starého hradu“ provést veškeré plánované úkony. Kromě nich byla nad rámec rozpočtu „*betonována podlaha na starém hradě k záchraně klenby sklepní* (myšlena je betonová deska nad „malou světničkou“), *zřízena betonová klenba nad vchodem do hlavních sklepů na starém hradě* (patrně „dolní patro sklepů“), *zřízeny dřevěné schody v ochozu a 10*

¹⁸⁸ Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 12.

¹⁸⁹ Podrobněji viz níže v kapitole 22.

¹⁹⁰ K tématu podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 45, kart. 1/5. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze P. T. Družstvu na záchranu zříceniny hradu Košumberka do rukou předsedy p. V. V. Jeníčka v Čáslavi. 21. 10. 1922. Znění zprávy částečně cituje ve svém díle V. V. Jeníček, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 17-18.

¹⁹¹ Ke zhodnocení provedených záchranných prací za rok 1922 srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 23, kniha 23/1. folio 1. Zápis o schůzi výkonného výboru Družstva na záchranu hradu Košumberka, konané na hradě Košumberce dne 26. listopadu 1922. 26. 11. 1922.

betonových schodů do hlavních sklepů na starém hradě, šije sklepní opatřeny schody kamennými, vylicována zeď poboční starého hradu v hlavním nádvoří a vyspárována, opravena klenba prvního sklepu na starém hradě zasypaného (buď první prostora „horního patra sklepů“ nebo první prostora „dolního patra sklepů“), sklepy úplně vyčištěny a nový sklep na starém hradě se zachovalým bazainem objeven („III. sklep“ v „dolním patře sklepů“ s hradní cisternou). ... Odkryta věkovitá čedičová skála u hradní věže v hlavním nádvoří a opravena, přeložen vchod na starý hrad přes násyp pod starými agáty v hl. nádvoří.“ Neplánovaně provedené práce plně odpovídají očekávaným důsledkům provedení položky rozpočtu č. 33, jejímž výsledkem se stal právě objev systému sklepů pod „starým hradem“.

6. prosince zaslalo DZHK Ministerstvu školství a národní osvěty zprávu shrnující konzervační práce v roce 1922¹⁹². Jednalo se v podstatě o reakci na výše zmíněnou zprávu Státního památkového úřadu o vyhodnocení kolaudační prohlídky. Zpráva vyjmenovává rozpočtové položky, které se nepodařilo v uplynulé stavební sezóně provést, jejich souhrnný rozpočet je zde stanoven na 18 748 Kč 26 h. Ve výčtu vykonaných prací byly práce na „starém hradě“ shrnuty následovně: „... nově odkrytý ochoz na starém hradě zabezpečen a klenba opatřena betonovým povlakem, zřízen vchod i schodiště do sklepů na starém hradě; nově odkrytá zeď starého hradu v hlavním nádvoří opravena a vyspárována, ...“. Veškeré náklady na záchranné práce v roce 1922 byly DZHK vyčísleny na 151 512 Kč 35 h, z toho pak na zednické práce 96 365 Kč 85 h, na stavební materiál (cement, vápno, písek, cihly, dříví, žulová drť, dovozní) 43 516 Kč 21 h a konečně na nářadí, železo a kovářské práce 11 630 Kč 29 h. Závěrem zprávy žádá DZHK uctivě Ministerstvo školství a národní osvěty o vyplacení prvních dvou splátek státní subvence ve výši 30 000 Kč.

V souvislosti s odeslanou zprávou DZHK zasílá Státní památkový úřad Ministerstvu školství a národní osvěty rovněž zprávu o postupu konzervace hradu Košumberka, která obsahuje i výše zmíněný zápis o kolaudační prohlídce zřícenin z 8. září¹⁹³. Státní památkový úřad touto zprávou doporučuje ministerstvu vyřídit žádost DZHK ohledně státní subvence, přičemž argumentuje následujícími důvody:

¹⁹² Uvedený dokument je uložen v: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 1-2. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. K čís. 24509/22. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Ministerstvu školství a národní osvěty. 6. 12. 1922. Koncept této zprávy je uložen v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 1-5. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Koncept. Ministerstvu školství a národní osvěty. 6. 12. 1922.

¹⁹³ K uvedené zprávě Státního památkového úřadu podrobněji viz: NA Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165. folio 1-2. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Státní památkový úřad pro Čechy v Praze Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze-III. 15. 12. 1922.

„Konservační práce během r. 1922 na zřícenině Košumberka provedené nejen kvalitou, ale i kvantitou dosáhly značného významu a byly tak dobře organizovány, že takového množství vykonaných prací nebylo podle dosavadních zkušeností dosud nikde docíleno a že bylo po té stránce úplně předstiženo očekávání. Nehledíc k tomu, že byly v době od 8. září do konce října za příznivého počasí vykonány ještě další práce, je úhrn prací v kolaudační zprávě uvedený a jejich náklad tak značný, že úřad pokládá za úplně vhodné, na práce původně předpokládané a v po[vo]lovacím výměru vyjádřené formou čtyř splátek, vyplatiti v souhlase s úhrnem práce za běžný rok provedené místo splátky jediné splátky dvě, v celkové sumě 30.000 Kč, slovy třicettisíc korun č[esko]sl.[ovenských].

Podrobné vyúčtování bude podle Státního památkového úřadu předloženo ministerstvu společně se zprávami o činnosti v příštím roce. Ministerstvo školství následně tuto žádost schválilo a vyplatilo DZHK navržené dvě splátky státní subvence ve výši 30 000 Kč¹⁹⁴. Vyplacení zbývající částky 28 000 Kč bylo přislíbeno ve dvou ročních splátkách, nebo najednou po výsledném vyúčtování konzervačních prací.

Záchranné práce na zřícenině hradu Košumberka v roce 1922 je možné shrnout prostřednictvím kalkulací nákladů za tyto práce¹⁹⁵. Ve stavební sezóně 1922 byly uskutečněny práce o souhrnných nákladech 151 133 Kč 34 h, přičemž 101 252 Kč připadalo na práce plánované a zbylých 49 881 Kč 34 h na „vícepráce“ provedené na základě schválení památkové komise. Uváděná souhrnná částka za veškeré práce je dále rozpočítána na náklady za stavební materiál (39 753 Kč 66 h), za nářadí (3 803 Kč 64 h), na mzdy zedníkům (79 732 Kč 55 h) a za řemeslnické práce a plat stavitele (27 843 Kč 49 h). Náklady na mzdy dělníkům o celkové výši 39 843 Kč 12 h byly z velké části uhrazeny prostřednictvím příspěvku ministerstva sociální péče ve výši 33 150 Kč 80 h. DZHK tak hradilo zbývajících 6 692 Kč 32 h. Průběžné náklady

¹⁹⁴ K vyplacení státní subvence za rok 1922 podrobněji viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Opis. Ministerstvo školství a národní osvěty Družstvu na záchranu zřícenin hradu Košumberka /do rukou předsedy p. V. V. Jeníčka, odbor.[ného] učitele, člena okresní správní komise v Čáslavi/. 28. 12. 1922.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 45, kart. 1/5. folio 1. Košumberk, zřícenina hradu, konzervace, státní subvence. Ministerstvo školství a národní osvěty Družstvu na záchranu zřícenin hradu Košumberka /do rukou předsedy p. V. V. Jeníčka, odbor.[ného] učitele, člena okresní správní komise v Čáslavi/. 28. 12. 1922. Ve výročních účtech DZHK je kalkulováno s čistou vyplacenou částkou státní subvence „po srážce poplatků“ ve výši 29 698 Kč, viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 181, kart. 4/8. folio 1-2. Výroční účty Družstva na záchranu hradu Košumberka na Košumberce za správní rok 1922. 10. 4. 1923.

¹⁹⁵ Kalkulace nákladů na konzervační práce za rok 1922 je podrobněji vyčíslena v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 2, kniha 2/1. folio 5. Poznámky předsedy V. V. Jeníčka k referátu přednesenému na schůzi dozorčí rady Družstva na záchranu hradu Košumberka dne 13. května 1923. před 13. 5. 1923.; SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 181, kart. 4/8. folio 1-2. Výroční účty Družstva na záchranu hradu Košumberka na Košumberce za správní rok 1922. 10. 4. 1923.

na dovozné byly vyčísleny na 6 985 Kč. Z uváděného seznamu „víceprací“ jsou za „starý hrad“ uvedeny položky: odkrytí ochozu (za 1 747 Kč 20 h), zabezpečení odkryté klenby „malé světničky“ betonovým povlakem (za 380 Kč), vybudování vchodu do sklepů a úprava betonového schodiště (za 1 200 Kč), vyčištění sklepů a sklenutí propadlých částí kleneb (za 3 800 Kč) a odkrytí, vyspravení a vyspárování nádvorní zdi (za 2 880 Kč). Kromě výše uvedených položek jsou ve výročních účtech zaneseny také náklady na položky „výlohy správní, získání hradu, plány, pojistné“ (za 6 898 Kč) a „kancelářské potřeby, fotografické práce, instalace vykopávek“ (za 854 Kč 8 h). Hradní objekty jsou zde ve formě jmění DZHK oceněny na 10 000 Kč.

9.10. Práce provedené v letech 1923-1924

Zhodnocení záchranných prací za rok 1922 proběhlo na jednání dozorčí rady DZHK 13. května 1923¹⁹⁶. Předseda Jeníček zde ve svém referátu mj. uvedl:

„Hrad Košumberk ve své partii zříceninové jest úplně zajištěn, konzervován. Vykonány byly téměř všechny práce dle loňského projektu, ba vykonány byly i neodkladné a během pracovní sezony se vyskytnuvší vícepráce po komisionálním zjištění památkovou komisí, takže za dobu od 18/4 do 30/XI 1922 vykonáno mnohem více než rozsah prací projektovaných, jak ze samé úvahy nákladové vysvitne. Projekt záchranných prací tak, jak byl mnou zpracován a v rozpočtu výloh zkalkulován, dozorčí radou a valnou hromadou 18. března 1922 schválen, jest dnes uskutečněn. Jen malé změny byly z ohledů potřeby učiněny a jen několik položek odloženo na sezónu příští, zejména betonování stropu a úprava staré brány odročeny pro rok letošní.“

Součástí referátu předsedy Jeníčka bylo opět i shrnutí provedených „víceprací“, které je oproti starším záznamům poněkud rozšířeno¹⁹⁷:

„4. Odkryt a zabezpečen ochoz na starém hradě	1.747.20 Kč
5. Dřevěné schody v ochozu	180 Kč
6. Odkryta klenba a betonovým povlakem na starém hradě zabezpečena	480 Kč
7. Zřízen vchod do původních sklepů na starém hradě, upraveno nové betonové schodiště, sesuté klenby sklepů znovu zbudovány, sklepy úplně vyčištěny	4.206 Kč
8. Zeď nádvorní starého hradu, nově odkrytá, vyspravena a vyspárována	2.881 Kč

¹⁹⁶ Zápis z jednání dozorčí rady DZHK dne 13. května 1923 je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 2, kniha 2/1. folio 1-7. Zápis o schůzi dozorčí rady Družstva na záchranu hradu Košumberka, konané dne 13. května 1923, u přítomnosti 9 členů, pokud se týče 9 zástupců sdružených korporací, a za předsednictví konzervátora V. V. Jeníčka. 13. 5. 1923.

¹⁹⁷ K tématu rovněž viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 23-24.

9. Ve výstupu nového paláce zřízeny okenní klenby a na starém hradě okenní pilíře spojeny 2.680 Kč
12. Nově vyzděny opěrné pilíře při starém hradě 2.578 Kč“

Pracovní sezóna 1923 probíhala na Košumberku především ve znamení konzervačních prací na budově purkrabství. Zároveň byly provedeny i položky záchranných prací, které se nepodařilo provést v předchozím roce. Zprávu o postupu prací v roce 1923 zaslalo DZHK Státnímu památkovému úřadu 20. listopadu. Vznik dokumentu patrně souvisel s vypracováním kolaudačního protokolu za stavební sezónu 1923, jehož obsah postihuje příslušná kolaudační zpráva¹⁹⁸. Podle těchto dokumentů byly práce zahájeny 4. června, přičemž ukončení prací bylo plánováno na 24. listopad¹⁹⁹. O pracích provedených v této stavební sezóně pojednává následující zápis²⁰⁰:

„Nejprve provedeny byly zbylé práce z loňského roku na zříceninové části, které zřízením betonového povlaku nad sklepními klenbami v novém paláci a pořízení rour pro odtok vody dešťové s jednotlivých ploch zříceninových byly skončeny a nezbylo ničeho z loňského rozpočtu k provedení, nýbrž provedeny značné vícepráce, které se přirozeně během prací nutnými stále ukazovaly a to zvláště po přesunu násypu zříceninového. Tím vznikla potřeba rozšířiti konservační plán na nově odkryté zdivo a bylo nově upraveno, spárováno a p, celkem 264 čtvereční metry plochy. Taktéž v důsledku skrytých vad a poruch zdiva, které se objevily teprve při opravách, bylo přezděno, vyspraveno o 186 krychlových metrů více, než v rozpočtu projektováno.

Dnes jsou zříceniny hradu Košumberka zvláště přesně zabezpečeny a upraveny. V této jediné větě spočívá vše, co znamená splnění velkého úkolu svědomitou prací ...“

¹⁹⁸ Zpráva o postupu a ukončení prací je uložena v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 118, kart. 3/7. folio 1-5. Zpráva o postupu a ukončení prací na hradě Košumberce. Konservace zřícenin-adaptace purkrabího domu. Subvence. Družstvo na záchranu hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 20. 11. 1923. Kolaudační zpráva za rok 1923 je uložena v: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Kolaudační zpráva o konservaci hradních zřícenin košumberských ve stavební saisoně 1923 jako doplněk kolaudačního protokolu ze dne 21. listopadu 1923. 21. 11. 1923.

¹⁹⁹ Záchranné práce byly ve skutečnosti ukončeny až 30. listopadu, viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 10.

²⁰⁰ K zápisům o provedených konzervačních pracích, vynaložených nákladech a plánech na příští stavební sezónu srovnatelně viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 118, kart. 3/7. folio 1, s. 1. Zpráva o postupu a ukončení prací na hradě Košumberce. Konservace zřícenin-adaptace purkrabího domu. Subvence. Družstvo na záchranu hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 20. 11. 1923.; NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Kolaudační zpráva o konservaci hradních zřícenin košumberských ve stavební saisoně 1923 jako doplněk kolaudačního protokolu ze dne 21. listopadu 1923. 21. 11. 1923. Uváděné citace jsou převzaty ze Zprávy o postupu a ukončení prací na hradě Košumberce. Ke kalkulaci vynaložených nákladů na konzervační práce srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 22.

Práce na „zříceninové části“ hradu byly ukončeny k 12. červnu, kdy byly zahájeny konzervační práce na budově purkrabství. Z tohoto zápisu vyplývá, že se těžištěm prací na „starém hradě“ v roce 1923 stalo kromě zřízení odvodů dešťové vody z prostoru zříceniny především přezdívaní a vyspárování ploch zdiva, které bylo odkryto při odstranění zříceninového zásypu. V této souvislosti připadá v úvahu „zdivo obytné věže“, případně vnitřní plochy zdiva „vnější obvodové zdi“ a vstupní věže.

Zmíněné zprávy obsahují rovněž požadavek na provedení dílčích stavebních zásahů na „starém hradě“ i v následujícím roce²⁰¹:

„Ze zkušeností, získaných pozorováním hotové konservace, vychází jediná potřeba, kterou bude Družstvo hned na počátku jara realizovat: betonování povrchu klenby nad sklepy na starém hradě a zřízení příslušného odtoku vody pod schodiště do vedlejšího dolního ochozu a hlavní zdi pak ven na stranu jihozápadní. Jiných nedostatků zřícenina nemá.“

Nedílnou součástí dokumentů je také zhodnocení nákladů na záchranné práce v roce 1922:

„Z přiloženého účtu pokladního za rok 1922 zřejmo, že konservace vyžádala celkového nákladu za práce stavební a s úpravou ploch hradních spojené Kč 197.961.-- v čemž zahrnuty i platy za práce ministerstvem školství a národní osvěty nesubvencované, t.j. úprava hradních ploch, cest a p. které splaceny penězem 49.725 Kč, takže na konzervační práce zapláceno vedle rozpočtového nákladu per Kč 120.000.-- ještě 28.236 Kč na vicepráce. Stavebního materiálu koupeno za 39.753 Kč, nářadí a drobné potřeby za 3.803 Kč, dovozní za stavební materiál Kč 6.985 jeví se jako průběžná položka, ježto povozy získány darem od občanů, mzdy zedníkům a stavebním dělníkům Kč 79.732 Kč, práce řemeslnická a hlavně staviteli provisi a režii Kč 27.843.--

V celku jeví se výsledek po stránce nákladu a jeho krytí zvláště uspokojivým.“

Ke zhodnocení záchranných prací vykonaných v období let 1922-1923 se předseda Jeníček ještě jednou vrátil ve své výroční zprávě, přednesené na valné hromadě DZHK 16. prosince 1923, která se již konala v „malém sále“ obnovené budovy purkrabství²⁰². Výsledek prací zhodnotil následujícími slovy²⁰³:

²⁰¹ Viz předchozí poznámka.

²⁰² Rukopis výroční zprávy předsedy Jeníčka z 16. prosince 1923 je uložen v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 2, kniha 2/1. folio 1-26. Výroční zpráva předsedova za r. 1922-23 přednesená ve valné hromadě Družstva na záchranu hradu Košumberka 16. prosince 1923. 16. 12. 1923. K okolnostem valné hromady DZHK srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 10-11.

²⁰³ K tématu zhodnocení záchranných prací srovnatelně viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 2, kniha 2/1., folio 11, 13. Výroční zpráva předsedova za r. 1922-23 přednesená ve valné hromadě Družstva na záchranu hradu Košumberka 16. prosince 1923. 16. 12. 1923.; JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 21-22.

„Veškero zdivo v části zříceninové bylo konzervováno, vrchní vrstvy veškerých zdí přezděny aniž by zříceninová dřívější silhoueta byla změněna, vrchním vrstvám zdí dán střechovitý sklon, aby voda dešťová a sněhová správně odtékala, upraveny svody pro odtok vody z jednotlivých ploch, zdivo všude dle potřeby vyspárováno, a staré omítky upevněny, původní výzdoby stěn, sgrafitto odkryty, klenby zajištěny betonovými povlaky okenní a dveřní otvory zabezpečeny proti sesouvání záchrannými pásy v původních záklencích. Zříceninový násyp přesunut a v hlavních prostorách hradních docíleno původního niveau, aniž by rostlinný porost, stromoví zříceniny zdobící bylo porušeno. Tak hlavní velké nádvoří získalo původní prostor, na starém hradě odkryt starý ohoz, vyčištěny sklepy a objeven nový sklep v jádru starého hradu s nádržkou vodní.“

V následujícím výčtu nákladů se v seznamu provedených víceprací objevuje oproti předcházejícím shrnutím nově částka 1 549 Kč za „zajišťovací práce po sejmutí vrchních vrstev zdiva“.

Záchranné práce na Košumberku pokračovaly i v období 14. 4. – 13. 9. 1924²⁰⁴. Jejich cílem bylo především dokončení konzervace budovy purkrabství, konzervace pozůstatků bašty pod parkány, vybudování oplocení kolem hradu a výsadba vhodného porostu v areálu zříceniny. Na vlastních zříceninách došlo k dokončení spárování přízemních částí zdiva a k dílčím stavebním zásahům v přízemí a sklepech „nového paláce“. Provedeny byly rovněž výše zmíněné plánované dokončovací práce na „starém hradě“.

Slavnostní zpřístupnění konzervované zříceniny proběhlo 3. srpna 1924²⁰⁵. Tehdy byla v projevu přítomného zástupce Národního muzea K. Gutha záchrana Košumberka označena za vzorový příklad záchrany neudržované hradní zříceniny skrze užití dobových zásad a prostředků památkové péče. Rozsáhlá propagace v dobovém tisku podnítila již v období konzervačních prací velký zájem turistické veřejnosti o návštěvu hradu, který neutuchal ani v následujících letech. Ministerstvo školství a národní osvěty i Státní památkový úřad doporučovaly postup záchrany Košumberka za vzor všem výkonným orgánům a organizacím, které plánovaly záchrany jiných českých zřícenin²⁰⁶.

²⁰⁴ K záchranným pracím probíhajícím v roce 1924 podrobněji viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 3, kart. 3/1. folio 2-3. Výroční zpráva předsedy Družstva na záchranu hradu Košumberka o činnosti a stavu Družstva ve správním období r. 1924/25, přednesená ve valné hromadě Družstva na záchranu hradu Košumberka dne 13. prosince 1925. 13. 12. 1925.

²⁰⁵ Podrobněji viz: GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu*. op. cit. s. 11.; VOREL, Milan. Hrad Košumberk. op. cit. s. 16-17.

²⁰⁶ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika*. op. cit. s. 19-20.

Zbývající záchranné práce proběhly na Košumberku v roce 1925²⁰⁷. V průběhu jarních měsíců byl vybudován tolik diskutovaný nový vodárenský rezervoár v prostoru mezi „starým hradem“ a „hradební čtyřbokou věží“²⁰⁸. Dále proběhly úpravy nově zpřístupněných sklepů pod „novým palácem“, odkud byl odstraněn původní vodárenský rezervoár, a prostoru kolem nového rezervoáru. Dokončeno bylo rovněž oplocení hradního areálu. Konzervace hradu Košumberka byla definitivně ukončena 30. října 1925. Dílčí práce však na zřícenině probíhaly i v následujících letech. Dokladem je identifikační záznam k nálezovému souboru č. 34 z „hradní sbírky“, kde je zmíněn v srpnu 1932 probíhající výzkum „III. sklepa“²⁰⁹. Jeho podstatou se stal odkryv násypu kolem roubení hradní cisterny.

10. Vznik, vývoj a základní analýza nálezového souboru ze „starého hradu“²¹⁰

Za počátek archeologického zájmu o areál hradu Košumberka bývají všeobecně pokládány zde již mnohokrát zmiňované záchranné práce DZHK v letech 1922-1924. Zprávy o dílčích náhodných nálezech byly ovšem registrovány již v období před započítím těchto prací. Již Václav Vladimír Jeníček se ve své práci *Na Košumberce jindy a dnes* zmiňuje o nálezech střepů „vinných pohárů ze skla nazelenalého, pěkně zdobeného“ v tehdy částečně přístupných sklepech pod „starým hradem“²¹¹. Dále je zmíněna rovněž hromada kostí a zubů, nalezená v období před rokem 1912 u hradeb blízko hradní kuchyně v místě, kde se zřejmě shromažďoval kuchyňský odpad. Nález vydal na několik vozů, kterými byl vyvezen na okolní pole.

Samotné konzervační práce provedené DZHK představují dodnes nejrozsáhlejší akci v dějinách archeologického zkoumání hradu, jejíž výsledky byly následně citelně ovlivněny jak dobovým stavem badatelských a dokumentačních metod, tak také formou uložení sbírek a následnou péčí o ně²¹². Během záchranných prací byla shromážděna rozsáhlá kolekce

²⁰⁷ K postupu záchranných prací v roce 1925 podrobněji viz: NA Praha, fond č. 864 Státní památková správa, inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258, folio 1. Zpráva o konečném vyúčtování, přehled práce a nákladu. Žádost o podporu. Društvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 27. 12. 1925.

²⁰⁸ K tématu podrobněji viz výše v kapitole 6.5.

²⁰⁹ Podrobněji viz níže v kapitole 10.

²¹⁰ K okolnostem vzniku a vývoje nálezového souboru z let 1922-1924 podrobněji viz příslušné pasáže v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 8-9.; MUSIL, Jan. *Apotéka na hradě.* op. cit. s. 6.; MUSIL, Jan. *Nález kolečkového zámku.* op. cit. s. 95.; MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. *Soubor středověkého a raně novověkého.* op. cit. s. 103-104.

²¹¹ Srovnatelně viz: JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit. s. 18.

²¹² Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 8-9.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 12-13.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12-13.

archeologických nálezů dokumentující rozmanitost dobové hmotné kultury na sídle významné šlechty období gotiky, renesance a raného baroka. Objevy nálezů souvisely s řadou prováděných terénních úprav, jmenovitě s odstraňováním sesutých částí zdiva a zříceninových zásypů, odkryvem plochy hlavního nádvoří na původní úroveň, zásahy do klenebních zásypů, vyklížením zasypaných sklepních prostor, lokální sondáží pro účely prací a úpravou terénu v místě bývalého parkánu. Část získaného nálezového souboru souvisí rovněž s výstavbou nového vodojemu v západní části hlavního nádvoří v roce 1925. Získané nálezy byly objeveny převážně v druhotných polohách, v případě „starého hradu“ je ovšem možné uvažovat o zisku nálezů z intaktních nálezových situací, které byly v průběhu prací narušeny lokálními výkopy

Ve srovnání se současným stavem archeologické metodiky je nutné zdůraznit, že vypovídací hodnotu nálezového souboru výrazně ovlivnila dobově užívaná praxe dokumentace archeologických situací. Veškeré nálezové okolnosti se zde totiž omezují na stručný více či méně upřesňující popis lokalizace nálezu a pouze občas se vyskytující údaj o hloubce, ze které byly popisované nálezy vyzdviženy. V dostupných souborech písemných pramenů se dosud bohužel nepodařilo objevit kompletnější seznamy nálezů, které by mohly obsahovat bližší údaje o identifikaci a lokalizaci jednotlivých nálezových souborů. Podle uzavřené smlouvy měl sice předseda Jeníček pravidelně zasílat takovéto seznamy Státnímu památkovému úřadu, není však jisté, zda tyto seznamy skutečně vznikaly. Důvodem nedostatečné evidence archeologických nálezů v dokumentech souvisejících se záchrannými pracemi může být skutečnost, že pro jejich velkou četnost a rozmanitost nebylo v silách předsedy Jeníčka provést včas základní rozřídění nálezů do příslušných kategorií, natož pak vytvářet jejich kompletní seznamy. Dokumenty vztahující se k archeologickým nálezům z Košumberka nebyly ovšem doloženy ani v dalším období fungování DZHK. Zároveň není možné vyloučit, že pokud tyto seznamy skutečně existovaly, tak mohly být v pozdějších letech z neznámých důvodů zničeny či skartovány.

Dokumenty pocházející z období záchranných prací se o získaných nálezech zmiňují jen velmi obecně ve stručných výčtech:

„Nálezy při vykopávkách sestávají většinou z fragmentů kachlů a nádob XVI i XV. století²¹³, fragmenty hlavic a patek ze sloupů v loggiích, jeden zachovalý pískovcový sloup z loggií, fragmenty ostění okenních i dveřních většinou renesanční, 6 husitských válečných kulí, několik klíčů renesančních, jeden gotický, bronzová jehlice /?/, fragmenty nožů a nožníků, 5

²¹³ V konceptu zprávy popisováno jako „výrobky hrnčírů lužských, svrateckých, skutečských aj.“ Viz: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 1. Konservace hradu Košumberka. Hotové práce. Příloha Konceptu zprávy o činnosti za rok 1922 pro Ministerstvo školství a národní osvěty. 6. 12. 1922.

fragmentů figurální plastiky keramické /pozoruhodné/, skupina vyspělých krápníků sklepních, kolekce lastur ušřícových z vrstvy 16. století, aj.

Nálezy vyloženy jsou v sále domu purkrabího, pokud mi (předseda DZHK Jeníček) je bylo možno roztríditi a upravit, ostatní jsou v bednách a postupně je třídím²¹⁴.“

„Z vykopávek získány pěkné předměty, jež připraveny k instalaci a jsou To zejména vykopávky z XV. – XVII. století, fragmenty kachlů, nádob, klíče, nože, zámky, válcová koule kamenná, dlaždice, cihly renaissanční i gotické, hlavice sloupů, fragmenty pískovcových ostění, mince a různé drobnosti, jež vyniknou až budou na svém místě²¹⁵.“

Získán tak byl velmi rozsáhlý archeologický soubor, který je možné obecně datovat do období 13. – 17. století²¹⁶. Na základě dostupných údajů je možné stanovit seznam míst v areálu hradu, označených často specifickými dobovými označeními, ze kterých pocházejí dílčí nálezové soubory²¹⁷. Kromě „starého hradu“ (obr. 2:1) jsou jimi „nový palác“ (obr. 2:2-3), hlavní nádvoří (obr. 2:4), „malé nádvoří“ (obr. 2:7), interiér „hradební čtyřboké věže“ (obr. 2:9), „u bašty 1 v parkánu“ (obr. 2:10), „bašta v „šildvochu“ (obr. 2:12), „nad severními hradbami/pod severními hradbami/pod parkány/pod hradbami Nazdar“²¹⁸ (v parkánu pod severním průčelím „starého hradu“, obr. 2:11) a „pod novým palácem“. Jednotlivé nálezy a nálezové celky byly zapsány do Inventáře DZHK („Inventář Družstva na záchranu hradu Košumberka – výkaz veškerého jmění“), kde bližší označení nálezů zajišťovaly dvě řady inventárních čísel (v případě archeologických nálezů ve formě kódu I-xx a II-A-xx)²¹⁹. Přiřazená inventární čísla byla následně formou nalepených štítků připevněna buď přímo na konkrétní nálezy, nebo na kartony,

²¹⁴ Srovnatelně viz: NA Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258. folio 1-2. Zpráva o postupu záchranných prací na hradě Košumberce. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 26. 8. 1922.; SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 118, kart. 3/7. folio 1-2. Zpráva o postupu záchranných prací na hradě Košumberce. Družstvo na záchranu zřícenin hradu Košumberka Státnímu památkovému úřadu v Praze. 26. 8. 1922. Koncept této zprávy je uložen v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1, kniha 1/1. folio 1. Konservace hradu Košumberka. Hotové práce. nedatováno.

²¹⁵ Viz: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 2, kniha 2/1. folio 8. Poznámky předsedy V. V. Jeníčka k referátu přednesenému na schůzi dozorčí rady Družstva na záchranu hradu Košumberka dne 13. května 1923. před 13. 5. 1923.

²¹⁶ K bližší specifikaci popisovaného nálezového souboru, jeho uložení a následným osudům podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 8-9.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 12-14.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12-14.; MUSIL, Jan. *Apotéka na hradě.* op. cit. s. 6.; MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. *Soubor středověkého a raně novověkého.* op. cit. s. 103-104.

²¹⁷ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 9, 77, obr. 2.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 12-14, 112, obr. 5.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12-13. Srovnatelně také viz výše v kapitole 7.3.

²¹⁸ Označení nálezové situace odkazuje na nápis, který byl v období první republiky namalován velkými písmeny na přilehlém torzu průčelí „starého hradu“. Jeho existenci dokládají dobové fotografie, viz níže v kapitole 28.1., foto 17.

²¹⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12.

na kterých byl připevněn dílčí nálezový celek určený k vystavení v hradním muzeu. Menší část archeologických nálezů byla evidována rovněž na trojdílných inventárních kartách.

Reprezentativní výběr z nálezů byl vystaven v expozici hradního muzea, Postupem let se bohužel na hradní expozici projevila dlouhodobě zanedbávaná konzervační péče. Řada štítků s inventárními čísly se ztratila, někdy došlo ke smísení několika štítků na jednom kartonu. Kromě štítků došlo rovněž k dílčím ztrátám či k promíchání také u samotných nálezů. Při sepisování archeologických nálezů z hradní expozice v roce 1982 byl zjištěn krajně nevyhovující stav velké části vystavených předmětů²²⁰. Roku 1986 proto proběhl převoz značně zanedbaného archeologického souboru na archeologické oddělení tehdejšího Okresního muzea v Chrudimi (dnes RM v Chrudimi), kde byla provedena jeho konzervace a nová inventarizace (přiděleno číslo sáčku a nové inventární číslo). Vybraná část nálezového souboru byla po konzervaci opět vystavena v hradní expozici, zbývající část nálezového souboru je dosud uložena ve sbírkách chrudimského muzea pod označením „hradní sbírka Košumberk“.

Soubor „hradní sbírky“ byl zásadním způsobem rozmnožen již výše zmíněným objevem zbývající větší části nálezového souboru z let 1922-1924. Ten souvisel s rekonstrukcí střechy purkrabství v roce 2008, kdy byl po dlouhých letech umožněn přístup na půdu budovy, kde bylo zmíněných 30 beden s archeologickými nálezy objeveno²²¹. Nalezený soubor byl následně převezen na archeologické pracoviště RM v Chrudimi, kde byly jednotlivé nálezy roztríděny, ošetřeny a vhodněji uloženy. Popisovaný soubor obsahuje zlomky keramiky, kachlů, skla, kostí, stavební keramiky a také předměty ze železa a barevných kovů. Ani u tohoto nálezového souboru nebylo možné dohledat bližší nálezové okolnosti, neboť jednotlivé bedny bylo možné identifikovat pouze na základě mnohdy velmi stručného označení. Označení beden vždy sestávalo z římské číslice, napsané modrou křídou na bedně, a jen místy ze stručné lokalizace původu nálezů (např. „*starý hrad, u bašty I, pod parkány*“, apod.)²²². Obdobně jako u výše zmíněné „hradní sbírky“ nebyl dosud objeven seznam beden s konkrétnějšími nálezovými okolnostmi.

Podstatou následující části této práce bude vyhodnocení dosud nepublikovaného nálezového souboru, který se vztahuje k areálu „starého hradu“ a který je zároveň výběrem z obou

²²⁰ Tehdejší stav hradní archeologické expozice dokládá dobová dokumentace, viz níže v kapitole 28.1., foto 20-21.

²²¹ K nálezovému souboru, objevenému v roce 2008, podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 9.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 12.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12.; MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého. op. cit. s. 103-104.; MUSIL, Jan. Nález kolečkového zámku. op. cit. s. 95. K místu nálezu srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 22-23.

²²² Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 24.

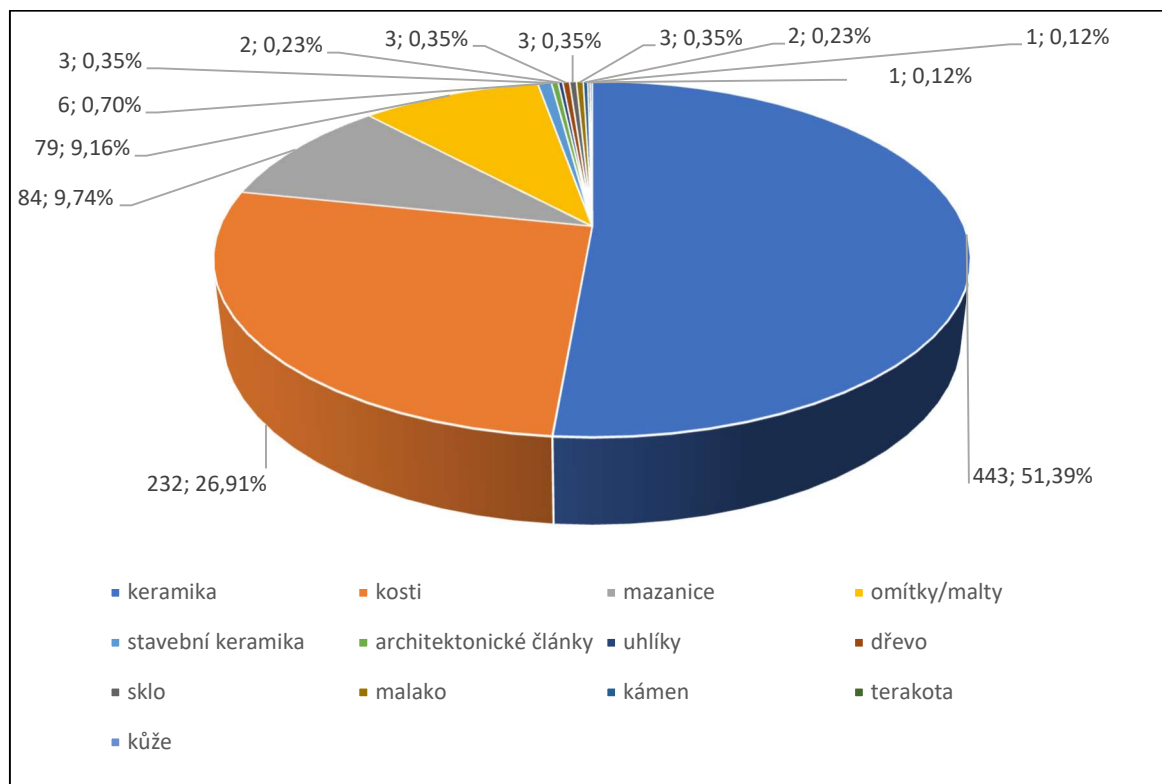
zmíněných nálezových souborů. Z hlediska nálezového souboru ze střechy purkrabství se práce zabývá nálezovými soubory z beden č. XVI., XVII. a XXV. Nálezy z bedny č. XVII pocházejí podle dostupných údajů přímo z prostoru „starého hradu“. Obdobná situace se původně týkala i souboru z bedny č. XVI. V průběhu vyhodnocování souboru následně došlo v souvislosti s paralelně probíhajícími zpracováváními souboru zlomků kamenných kachlů k upřesnění lokace bedny do místa zaniklé „bašty v šildvochu“. Vzhledem ke skutečnosti, že nově určená lokalita těsně přiléhá k hmotě „starého hradu“ a také k faktu, že zdejší nálezový soubor je možné s velkou pravděpodobností považovat za odpad či trosky původem právě ze „starého hradu“, zůstal rozbor souboru z bedny č. XVI součástí této práce. Nálezový soubor z bedny č. XXV postrádá bližší nálezové okolnosti, nicméně jediná stručná poznámka „hrad“ pravděpodobně naznačuje lokalizaci souboru právě do prostoru „starého hradu“. Přehled struktury nálezových souborů zmíněných beden je uveden níže v kapitole 28.3., tabulka 1-3.

Z hlediska „hradní sbírky“ byly dle dostupných identifikačních údajů do souvislosti se „starým hradem“ zařazeny dílčí nálezové soubory č. 15, 27 (vlivem nedostatečné identifikace mohou nálezy patřit i k souboru č. 28, nebo č. 50), 34, 42, 43, 50, 51, 52, 58, 60, 61, 62 a 81. Jejich složení je popsáno níže v kapitole 28.3., tabulka 4. Označení uvedených souborů odpovídá novému číslování kartonů s nálezy, které vzniklo při konzervaci a inventarizaci „hradní sbírky“ v roce 1986. Následně byl uskutečněn pokus o propojení nálezových souborů s inventárními dokumenty DZHK, jehož úspěšnost se lišila karton od kartonu. Někdy bylo možné k inventárním zápisům DZHK hypoteticky přiřadit položky z více souborů „hradní sbírky“, někdy naopak položky z jednoho souboru „hradní sbírky“ odpovídaly několika inventárním zápisům DZHK. Pro účely práce byly tak vybrány všechny položky „hradní sbírky“, jejichž obsah podle inventárních zápisů DZHK alespoň podle jedné položky odpovídá lokaci nálezu „starému hradu“. Takto vybrané soubory jsou pak zpracovány v této práci. Výjimku představují do těchto souborů náležející nálezy zlomků kachlů a kovových předmětů (mj. kompletní soubory č. 15, 51 a 62), které byly již publikovány v rámci série Katalogů archeologických nálezů z hradu Košumberka²²³. U některých dílčích souborů bylo možné stanovit konkrétnější lokalizaci nálezů v prostoru „starého hradu“, jak ukazuje následující tabulka:

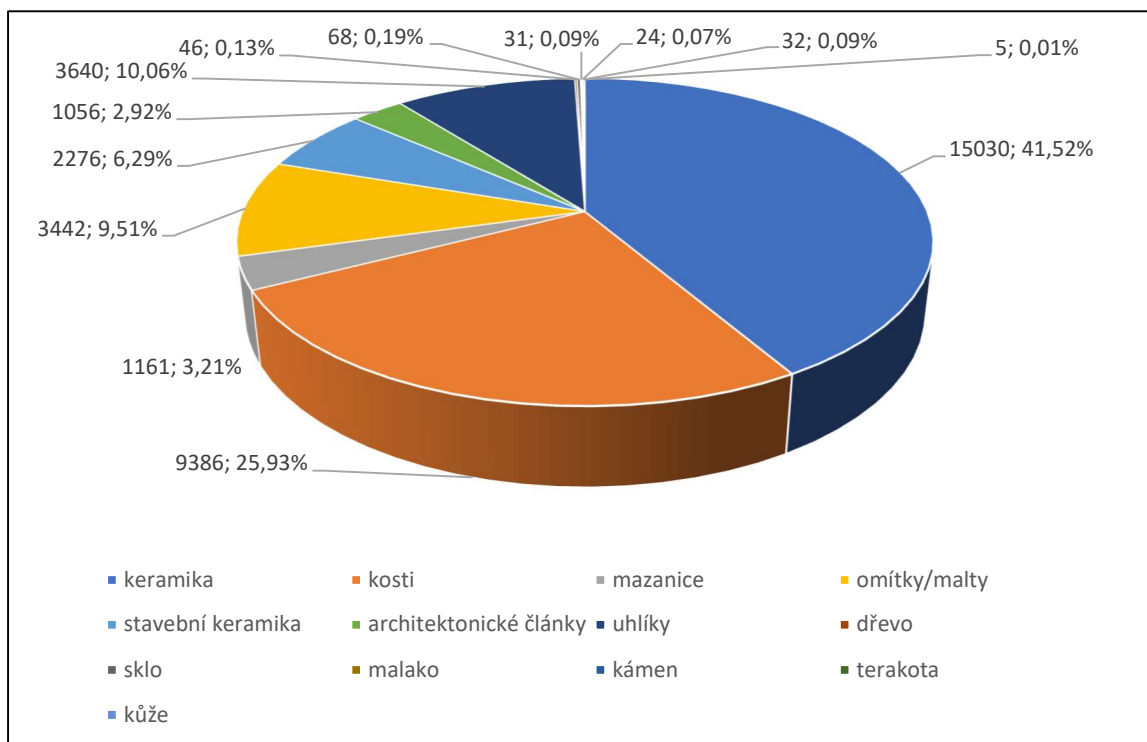
²²³ Publikovány byly rovněž nálezy zlomků kachlů a kovových předmětů z beden č. XVI, XVII a XXV. K publikovaným nálezům kovových předmětů z „hradní sbírky“ a beden č. XVI, XVII a XXV podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 23, 41-44, 48-49, 83-84, 113-117, 123, obr. 8/3-8/5, 9/11-9/12, 38/3-38/8, 39/1-39/7, 40/3, 40/5-40/21, 41/1-41/5, 42/1-42/6, 48/1-48/2. O publikovaných nálezech zlomků kachlů ze „starého hradu“ podrobněji viz níže v kapitole 13., pozn. 604-607.

Soubor č. 15	„Výkop malé světničky na starém hradě 31. 8. 1922“.
Soubor č. 27, 28, 50?	Starý hrad – bez bližších nálezových okolností. Není zcela jisté, zda opravdu pochází ze sáčků 27, 28, 50.
Soubor č. 34	Starý hrad, sklep III., z násypu při levé straně studničního okruží, výzkum v srpnu 1932, výkop až na skálu pod pískovcové desky, V. Jeníček
Soubor č. 42	Výkop starý hrad 1922.
Soubor č. 43	V požárovém násypu v ochoze na starém hradě, kde jen malá část z kraje prokopána
Soubor č. 50	Hrad, výkop malé světničky na starém hradě 31. 8. 1922 + kobka starý palác
Soubor č. 51	Starý hrad – ochoz r. 1922 "vykopávky v ochozu na starém hradě (z doby před požárem) (byl zasypán)"
Soubor č. 52	Starý hrad (ochoz?) 1922
Soubor č. 58	Starý hrad
Soubor č. 60	Starý hrad – ochoz r. 1922, "V požárovém násypu v ochoze na starém hradě, kde jen malá část z kraje prokopána"
Soubor č. 61	Starý hrad r. 1922
Soubor č. 62	Starý hrad – ochoz r. 1922, "V požárovém násypu v ochoze na starém hradě, kde jen malá část z kraje prokopána"
Soubor č. 81	Starý hrad

Obr. 7. Lokalizace dílčích nálezových souborů „hradní sbírky“ v prostoru „starého hradu“.

Obr. 8. Rozdělení zpracovávaných nálezů do popisovaných kategorií podle počtu nalezených kusů.

Obr. 9. Rozdělení zpracovávaných nálezů do popisovaných kategorií podle hmotnosti.

Ve dvou případech (soubory č. 15 a č. 50) byla za pravděpodobné místo nálezu označena „malá světnička“, druhá lokace „kobka“ patrně souvisí s některou z dalších částí sklepení „starého hradu“. Datace 31. 8. 1922 odpovídá záznamům ve stavebním deníku²²⁴. Druhým místem nálezů je „ochoz“ mezi severním úsekem „vnější obvodové zdi“ a „zdivem obytné věže“, odkud pocházejí soubory č. 43, 51, 52, 60 a 62. Výše zmíněné údaje naznačují, že při vykopávkách DZHK byly zasaženy stratigrafické vrstvy uložené před požárem roku 1573 i po něm. Poslední známou lokaci na „starém hradě“ představuje „III. sklep“ s cisternou, kam je lokalizován nálezový soubor č. 34²²⁵. Zbývající dílčí nálezové soubory postrádají bližší lokalizační údaje.

V následujících kapitolách bude věnována pozornost nálezům zlomků keramiky, architektonických článků, stavebních materiálů, omítky, malty, mazanice, skla, kostí a dalších méně zastoupených kategorií nálezů. Nálezům zlomků keramiky ze „starého hradu“, které datačně spadají do období 11. – 13. století, byla již v minulosti věnována částečná pozornost v článku J. Frolíka a J. Sigla K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku a v práci E

²²⁴ Srovnatelně viz výše v kapitole 9.8.

²²⁵ Srovnatelně viz výše v kapitole 9.10.

Voráčka Luže v dějinách: Díl 1.²²⁶. Vzhledem k dataci vzniku prací pracovali autoři pouze s nálezovým souborem „hradní sbírky“, kde „starému hradu“ přináležejí do vymezeného období datované zlomky z nálezového souboru č. 42 s lokalizací „výkop Starý hrad 1922“. V následujícím textu budou tyto zlomky publikovány znovu v rámci kompletní publikace nálezového souboru keramiky ze souboru č. 42.

Ve výše zmíněných pracích je rovněž věnována stručná pozornost nejstarším známým nálezům mincí v areálu hradu. Přezkoumání stavu, zachyceného v inventáři DZHK, je v dnešní době obtížné vzhledem k formě uložení souboru na Městském úřadu v Luži. Ke sklepení „starého hradu“ se zde vztahuje zmínka o nálezů pražského groše Václava II. a pražského groše Jana Lucemburského.

11. Popis technologických skupin keramiky a kachlů²²⁷

Technologická skupina Košumberk 204

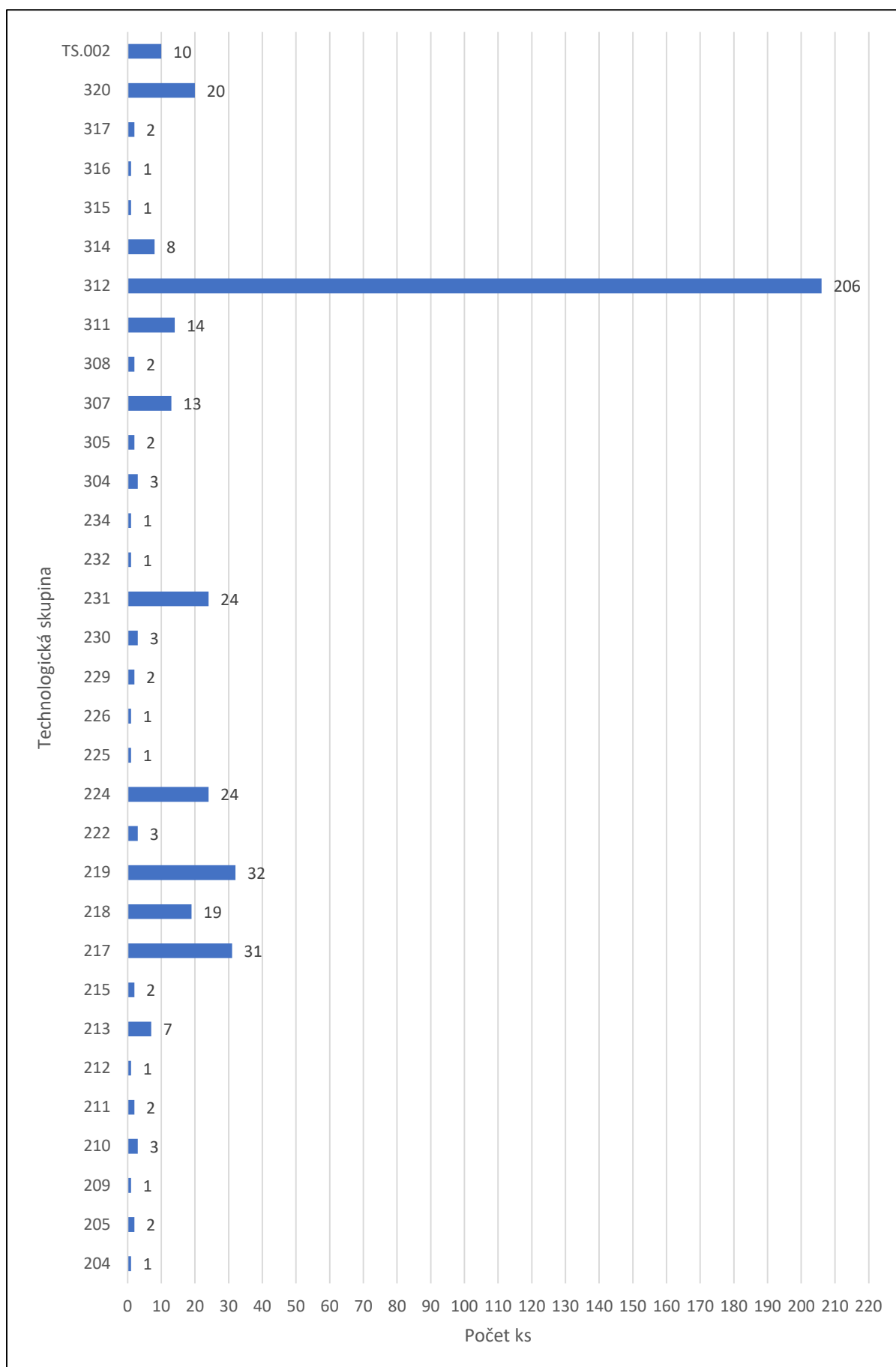
1. Hnědá, hnědošedá, šedohnědá
2. Písčité ostřivo (až 4 mm), absence slídy
3. Hnědý, hnědošedý (jako barva povrchu)
4. Oxidačně-redukční, opticky tvrdý
5. Pečlivě upravený, střední až jemný, obtáčení
6. 204, CRF 4, Rychmburk 17, Podlažice 11, Dražkovice 8, Hrochův Týnec 1, Lažany 9

Technologická skupina Košumberk 205

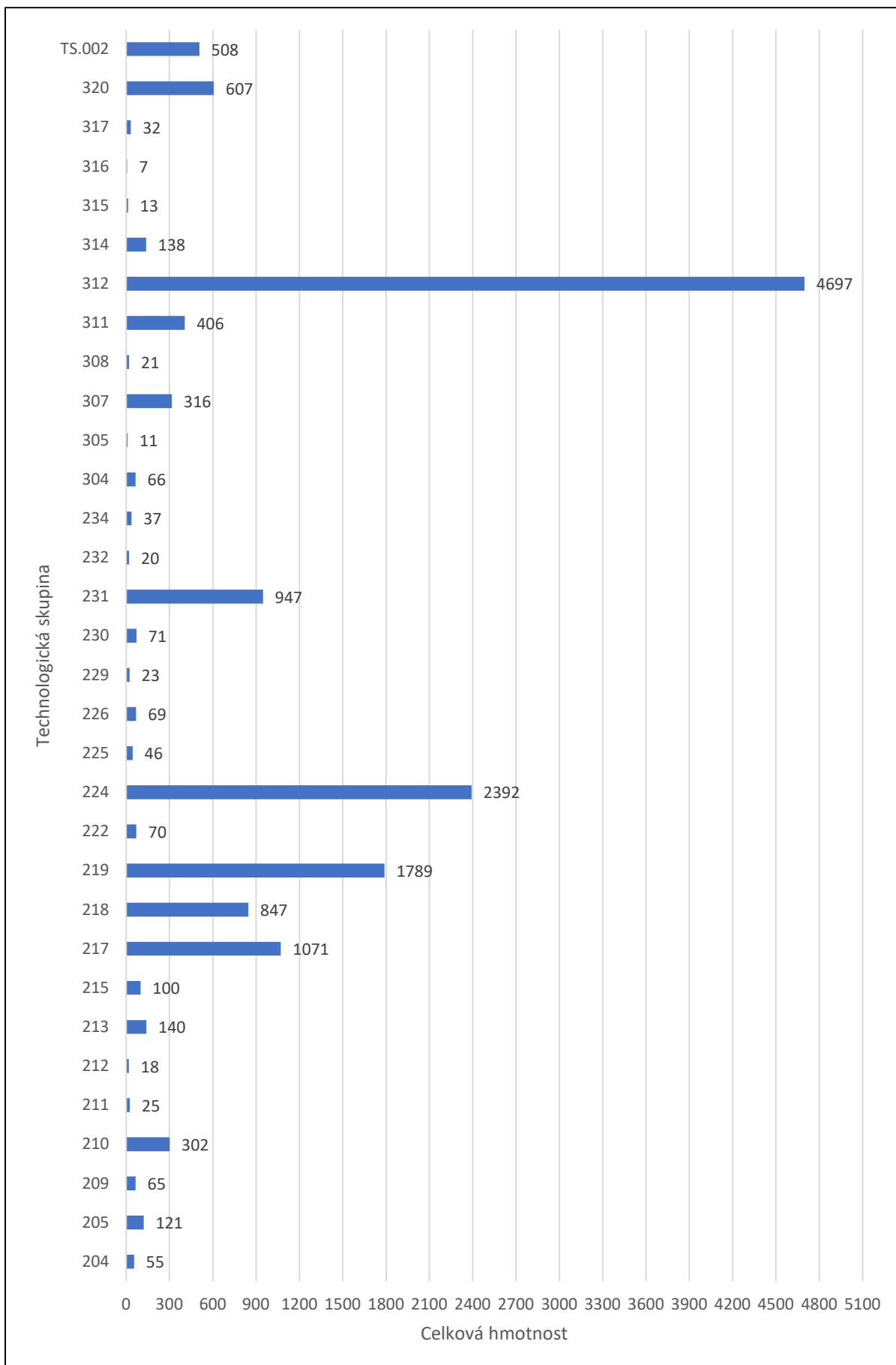
1. Světle hnědá, hnědá
2. Hrubší písčité ostřivo (až 1,5 mm), dutiny až 1 mm, absence slídy
3. Hnědý, hnědošedý (jako barva povrchu)
4. Opticky měkký, oxidačně-redukční
5. Pečlivě upravený, střední až jemný, obtáčení
6. 205, CRF 5, Rychmburk 18, Podlažice 9, Lažany 10

²²⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 64-65, obr. 5.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 15.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31, obr. 3/5.

²²⁷ Definovány podle makroskopicky postižitelných vlastností: 1. Barva povrchu, 2. Typ použitého ostřiva, 3. Barva lomu, 4. Typ a tvrdost výpalu, 5. Vzhled a úprava povrchu, 6. Příbuznost s jinými technologickými skupinami. Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

Obr. 10. Rozdělení technologických skupin keramiky a kachlů podle počtu nalezených kusů.

Obr. 11. Rozdělení technologických skupin keramiky a kachlů podle hmotnosti.

Technologická skupina Košumberk 209

1. Běžová, okrová, světle hnědá
2. Písčité ostřívo (1-3 mm), absence slídy, dutinky
3. Černé až šedé jádro, sendvičový efekt
4. Oxidační, sendvičový efekt, obtáčení, vytáčení
5. Střední povrch, krupičkovitý
6. 209, CRF 9, Rychmburk 12, Dvakačovice 26, Jezbořice 3, Lažany 3

Technologická skupina Košumberk 210

1. Hnědá, tmavěhnědošedá a šedohnědá
2. Písčité ostřívo (1-2 mm), velmi jemně mletá slída
3. Sendvičový efekt, šedé jádro
4. Oxidační, sendvičový efekt, obtáčení, vytáčení
5. Jemný až hladký povrch pečlivě upravený, modelační rýžky
6. 210, CRF 10, blízka 206, Rychmburk 11, Podlažice 21, Dvakačovice 25, Hrochův Týnec 5, Lažany 2, Lhota 1

Technologická skupina Košumberk 211

1. Hnědá, hnědošedá
2. Velmi jemný křemičitý písek (zrna $\leq 0,5$ mm), dutiny, póry
3. Černošedé jádro, sendvičový efekt
4. Oxidačně redukční výpal, opticky tvrdý až slinutý střep, vytáčení
5. Charakteristický bradavičnatý povrch s kožovitým povrchem
6. 211, CRF 11 (tato technologická skupina je definována v případě nálezů z Filištínské ulice jako importy všech druhů), NH 6, Oheb 12, Rychmburk 1, Strádov 15, Dvakačovice 28, Ro 22

Technologická skupina Košumberk 212

1. Světle béžově šedá, místy černošedá
2. Písčité ostřívo (až 2 mm), slída se koncentruje v povrchové části střepu
3. Černošedé jádro, sendvičový efekt, velmi tenkostěnný
4. Oxidační, sendvičový efekt, opticky tvrdý

5. Jemný povrch, kožovitý přetah, vysoce slídnatý na povrchu
6. 212, CRF 12, Ra 35, Oheb 13, Rychmburk 10, Vildštejn 5, Jezbořice 1, Lažany 1, Ro 1, Seč 5

Technologická skupina Košumberk 213

1. Bělavá, bílá, béžová až světle okrová
2. Kamínky 0,05-1,5 mm, dutinky
3. Bělavá, bílá, béžová až světle okrová
4. Oxidační, opticky tvrdý
5. Hladký, vytáčení
6. 213, CRF 13, Ra 18, NH 2, Oheb 3, Rychmburk 2, Strádov 14, Žumberk 7, Podlažice 2, Dvakačovice 3, Hrochův Týnec 12, CHZ5, Jezbořice 4, Lažany 12, Střemošice 5, Štěnec-Mravín 5, TK 3, Bolešov 2

Technologická skupina Košumberk 215

1. Černošedá, šedá, tmavě šedá
2. Písčité ostřívo (1-2,5 mm), slída jemně mletá muskovitická v těstě i na povrchu
3. Šedý, světle šedý
4. Redukční, opticky tvrdý
5. Jemný hlazený a leštěný, slída na povrchu, vytáčení
6. 215, CRF 15, blízká 214, Ra 26, Oheb 19, Rychmburk 13, Strádov 9, Vildštejn 4, Dvakačovice 5, Lažany 4, Seč 8

Technologická skupina Košumberk 217

1. Černá, šedá, šedobéžová, bělošedá, šedobílá, kovově šedá lesklá
2. Mikroskopické ostřívo, místy ojedinělý kamínek
3. Světle šedá až bělobéžová a krémově bílá
4. Redukční, opticky tvrdý
5. Jemný, někdy leštěný vodorovně a radiálně, často kovově lesklý, vytáčení
6. 217, CRF 17, Ra 4, NH 4, Oheb 4, Rychmburk 4, Strádov 8, Vildštejn 2, Žumberk 1, P001, Podlažice 7, Dvakačovice 4, Hrochův Týnec 8, CHZ3, Jezbořice 5, Kovářov 1, Křižanovice 4, Lažany 13, Lhota 2, Liboměřice 2, Ro 4, Seč 3, Střemošice 3, Štěnec-Mravín 3, TK 4, Bolešov 5, Stoupec 7

Technologická skupina Košumberk 218

1. Oranžová, světle hnědá, okrová
2. Jemné písčité ostřívo (okolo 0,5 mm), slída velmi jemně mletá, dutiny (0,5 – 1 mm)
3. Sendvič, světlá, tmavé jádro, světlá
4. Oxidační, opticky měkký až střední
5. Jemný přetažený krupičkovitý povrch, jemné na dotyk
6. 218, CRF 18, Ra 36, NH 13, Oheb 6, Strádov 12, Vildštejn 6, Dvakačovice 14, CHZ4, Lhota 3, Ro 14, Seč 6, Střemošice 4, Štěnec-Mravín 4

Technologická skupina Košumberk 219

1. Běžová, hnědookrová a světle hnědá
2. Písčité ostřívo, kamínky (0,5 – 2 mm), jemně krupičkovité, mírně porézní
3. Sendvičový efekt
4. Oxidační, sendvičový efekt, opticky tvrdý
5. Kožovitý, pečlivě upravený povrch
6. Částečně spadá i do okruhu bílé červeně malované, místy i archaičtější radélko, 219, Ra 16, NH 10, Oheb 24, Rychmburk 14, Vildštejn 7, Žumberk 16, P003, Podlažice 1, Dvakačovice 15, CHZ2, Křižanovice 3, Lažany 5, Ro 12, Seč 9, Střemošice 2, Štěnec-Mravín 2

Technologická skupina Košumberk 222

1. Světle i tmavě oranžová, cihlově okrová, hnědookrová
2. Kamínky 0,5 – 1 mm
3. Světle i tmavě oranžová, cihlově okrová, hnědookrová
4. Oxidační, opticky střední
5. Hladký
6. 222, Ra 11, NH 1, Oheb 2, Rychmburk 3, Žumberk 8, P006, Podlažice 16, Dvakačovice 1, Ro 25

Technologická skupina Košumberk 224

1. Vně béžové až šedé a tmavě hnědé a hnědošedé, uvnitř šedé, béžové, hnědé a tmavě hnědé až šedohnědé

2. Ostřívo 0,5 – 5 mm, kamínky, póry
3. Sendvičový efekt
4. Oxidačně-redukční, opticky tvrdý
5. Hrubý, silně porézni, vytáčení/obtáčení
6. 224, Ra 14, NH 8, Oheb 5, Rychmburk 5, Strádov 2, Vildštejn 1, Žumberk 14, Podlažice 8, Dvakačovice 19

Technologická skupina Košumberk 225

1. Hnědá, šedá, žlutá
2. Slinutý
3. Šedý
4. Oxidační, velmi tvrdý
5. Pečlivě upravený povrch vně, solná glazura hnědých tónů, uvnitř deformační rýžky
6. 225, Dvakačovice 27, Seč 10

Technologická skupina Košumberk 226

1. Okrová, světle oranžová, uvnitř hnědočerveně transparentně glazovaný
2. Mikroskopické ostřívo, plavené těsto
3. Okrová, světle oranžová
4. Oxidační, opticky střední až měkký
5. Hladký, pečlivě upravený, vytáčení, částečně i oboustranně glazovaný hnědou, hnědočervenou žlutavou, žlutozelenou transparentní glazurou
6. 226, Ra 8, NH 5, Oheb 26, Vildštejn 8, Žumberk 4, Dvakačovice 11, Jezbořice 8, Ro 15

Technologická skupina Košumberk 229

1. Vně hnědá, uvnitř černošedá
2. Mikroskopické ostřívo, dutinky, absence slídy
3. Hnědočervený, hnědý
4. Tvrdý, oxidačně-redukční, vytáčení
5. Hladký, pečlivě upravený
6. 229, Oheb 14, Dvakačovice 16, Křižanovice 5, Liboměřice 3

Technologická skupina Košumberk 230

1. Šedá, šedočerná a černá
2. Středně hrubý písek, výrazné procento jemně mleté slídy
3. Světle šedá
4. Redukční, opticky tvrdý
5. Středně hrubý, pečlivě upravený
6. 230, Ra 27, Oheb 18, Podlažice 15, Dvakačovice 23, Lhota 5, Bolešov 4, Stoupec 5

Technologická skupina Košumberk 231

1. Oranžová, hnědočervená, červená
2. Písčité ostřívo (do 1 mm), dutinky
3. Oranžový, okrový, červený, místy i sendvičový efekt
4. Oxidační, opticky měkký až střední
5. Pečlivě upravený, vytáčení, modelační rýžky
6. 231, Ra 32, Oheb 15, Strádov 16, P008, Dvakačovice 13, Kovářov 5, Křižanovice 2, Lhota 6, Ro 5, Štěnec-Mravín 11, Bolešov 6, Stoupec 6

Technologická skupina Košumberk 232

1. Světle šedá
2. Velmi drobné písčité a slídnaté ostřívo (1,5 – 2 mm)
3. Světle šedý
4. Redukční, opticky měkký
5. Pečlivě upravený hladký až střední, vytáčení
6. 232, Ra 34, Oheb 10, Podlažice 6, Dvakačovice 6, Ro 9, Seč 2, Bolešov 3

Technologická skupina Košumberk 234

1. Běžová, šedoběžová, černá, šedočerná
2. Písčité ostřívo, jemně mletá slída
3. Černé jádro, sendvičový efekt
4. Oxidační se sendvičovým efektem, opticky měkký, obtáčení/vytáčení (?)
5. Hrubší povrch, ostřívo vystupuje na povrch, abraží povrchu dochází k obnažování černého jádra, vlivem styku s plamenem dochází k oprýskání

6. 234, Oheb 23, Strádov 3, Podlažice 12, CHZ8, Kovářov 4, Křižanovice 1, Lažany 16, Liboměřice 1, Licibořice 1, Ro 13, Seč 1, Štěnec-Mravín 8, TK 1, Bolesov 1, Stoupec 3

Technologická skupina Košumberk 304

1. Bílá opakní cínčitoolovnatá glazura s malbou
2. Mikroskopické ostřívo
3. Běžový, červený, oranžový
4. Oxidační, opticky měkký
5. Hladký, jemný, vytáčení
6. 304

Technologická skupina Košumberk 305

1. Uvnitř světle oranžová transparentní glazura s proškrabávaným ornamentem, vně rezná okrová, vně rezná okrová, oranžová
2. Mikroskopické ostřívo
3. Okrový, oranžový, červený
4. Oxidační, opticky střední až měkký
5. Jemný pečlivě upravený povrch, krytý transparentní glazurou, proškrabávaný ornament, hladký, modelační rýžky
6. 305

Technologická skupina Košumberk 307

1. Oranžová, okrová, zelená, nástřepí, červenooranžový stěp
2. Mikroskopické ostřívo
3. Oranžový, okrový, cihlově červený
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. De facto umělá skupina, do které spadá kukačkou a štětcem malované zboží, 307, Dvakačovice 8, Ro 17

Technologická skupina Košumberk 308

1. Bílá, běloběžová

2. Bez makroskopických příměsí, jemně plavená kaolínová hlína
3. Bílá, krémově béžová
4. Oxidační, opticky měkký
5. Hladký, střední stěna, oboustranná glazura
6. 308, Ro 23

Technologická skupina Košumberk 311

1. Okrová a oranžová, uvnitř částečně transparentní glazura žlutá, nazelenalá, nahnědlá
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Okrový, oranžový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. 311, Ra 25, NH 15, Rychmburk 7, Žumberk 5, Žumberk 20, Dvakačovice 29, Lhota 9, Ro 20, Štěnec-Mravín 10

Technologická skupina Košumberk 312

1. Bělobéžová, uvnitř částečně transparentní glazura žlutá, nazelenalá, nahnědlá
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Bílý, bělobéžový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. 312, Ra 28, Rychmburk 8, Žumberk 3, Žumberk 10, Žumberk 11, Žumberk 15, Dvakačovice 9, Křižanovice 7, Lhota 10, Liboměřice 4, Ro 7, Seč 4, TK 5

Technologická skupina Košumberk 314

1. Vně tmavě fialová burelová opakní glazura, uvnitř hnědočervená či oranžová transparentní glazura
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Oranžový, červený a okrový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. 314, Ra 29, Podlažice 18, Dvakačovice 30, Lhota 11, Ro 21

Technologická skupina Košumberk 315

1. Tmavě hnědá opakní zemitá glazura (v případě zboží z Boleslawiece/Bunzlau je na vnitřní straně bílá opakní glazura)
2. Částečně slinutý
3. Běloběžový, bělošedý až světle šedý
4. Oxidační, opticky tvrdý
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký
6. 315, Dvakačovice 7, CHZ7, Ro 19, Štěnec-Mravín 7

Technologická skupina Košumberk 316

1. Okrová a oranžová
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Světle růžový, okrový, oranžový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. 316

Technologická skupina Košumberk 317

1. Běloběžová, rezné i glazované
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Bílý, běloběžový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
6. 317, Ra 10, NH 9, Rychmburk 9, Dvakačovice 2, CHZ1, Ro 11, Střemošice 1, Štěnec-Mravín 1

Technologická skupina Košumberk 320

1. Běloběžová
2. Jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
3. Bílý, běloběžový
4. Oxidační, opticky střední
5. Jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky

6. Technologicky jako 312 jen bez glazury, 320, Oheb 20, Podlažice 4, Dvakačovice 17, Kovářov 7, Křižanovice 8, Ro 10, Štěnec-Mravín 9

12. Analýza technologických skupin keramiky

12.1. Technologická skupina Košumberk 204

První popisovanou technologickou skupinou je technologická skupina Košumberk 204 s pracovním názvem „bez slídy“. V nálezovém souboru ze „starého hradu“ je zastoupena jediným zlomkem okraje nádoby o hmotnosti 55 g, který pochází ze souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 42). Zlomek reprezentuje jednoduché okraje hrnců typu H112²²⁸ (1x, tab. 45/6) s průměrem 140 mm, zároveň je zdoben rytou hřebenovou vlnicí. Uvedený nález byl již v minulosti publikován v pracích J. Frolíka, J. Sigla a E. Voráčka²²⁹. Analogické nálezy zlomků keramiky typu Košumberk 204 jsou v regionu Chrudimska doloženy z výzkumů v katastru samotné Chrudimi (skupina 204²³⁰), dále z výzkumů v Chrudimi – Filištínské ulici (skupina CRF 4²³¹), na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 17²³²), z výzkumu areálu zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích (skupina Podlažice 11²³³) a také z výzkumů v katastrech obcí Dražkovice (skupina Dražkovice 8²³⁴), Hrochův Týnec (skupina Hrochův Týnec 1²³⁵) a Lažany (skupina Lažany 9²³⁶). Technologická skupina Košumberk 204 je na základě známých analogií datovatelná do období 12. – 13. století²³⁷.

²²⁸ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²²⁹ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 64, 66, obr. 5.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31, obr. 3/5.

²³⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 204 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. Středověká jímka 962 z Chrudimi – Hradební ulice. In *Archaeologia historica* 45, 2020, č. 1, s. 450, 469. ISSN 0231-5823.

²³¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²³² Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

²³³ Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

²³⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; KOŠAŘOVÁ, Markéta – BULVOVÁ, Kristýna. Rané středověké osídlení v Dražkovicích (okr. Pardubice), In *Východočeský sborník historický* 32, 2017, s. 18, 20. ISSN 1213-1733.

²³⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec, počátky zdejšího kostela sv. Martina a feudálního sídla. In *Archeologie ve středních Čechách* 22, 2018, s. 987-988, 990-991, 995. ISSN 1214-3553.

²³⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG 3/2*. Praha, 2019, s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²³⁷ K dataci analogických technologických skupin 204 a Hrochův Týnec 1 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450,

12.2. Technologická skupina Košumberk 205

Technologická skupina Košumberk 205 je v souboru reprezentována dvěma zlomky se součtem hmotností 121 g, které pocházejí opět z „hradní sbírky“ (soubor č. 42). Zastoupen je zde zlomek jednoduchého okraje hrnce typu H142²³⁸ (1x, tab. 45/2) o průměru 200 mm, který je zdoben oběžnou šroubovicí, a zlomek výdutě a části dna hrnce. Uvedené zlomky byly již v minulosti publikovány v pracích J. Frolíka, J. Sigla a E. Voráčka²³⁹. Nálezy zlomků technologické skupiny typu Košumberk 205 jsou známy z výzkumů v Chrudimi (skupina 205²⁴⁰), v Chrudimi – Filištině ulici (skupina CRF 5²⁴¹), na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 18²⁴²), na klášterišti v Podlažicích (skupina Podlažice 9²⁴³) a v Lažanech (skupina Lažany 10²⁴⁴). Datace technologické skupiny Košumberk 205 spadá svým datačním vymezením na základě známých analogií do období 11. – 12. století²⁴⁵.

12.3. Technologická skupina Košumberk 209

Jedním zlomkem okraje nádoby o hmotnosti 65 g, který pochází opět ze souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 42), je v prostoru „starého hradu“ doložena technologická skupina Košumberk 209²⁴⁶. Uvedený zlomek představuje zástupce jednoduchých okrajů hrnců typu H112²⁴⁷ (1x, tab. 45/3) o průměru 200 mm, který je opatřen oběžnou šroubovicí a několikanásobnou vlnicí. Nález byl již v minulosti publikován v pracích J. Frolíka, J. Sigla a E. Voráčka²⁴⁸. Technologická skupina Košumberk 209 má své analogie doloženy v Chrudimi

469.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 987-988, 990-991, 995.

²³⁸ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²³⁹ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 64, 66, obr. 5.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31, obr. 3/5.

²⁴⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 205 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 469.

²⁴¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁴² Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

²⁴³ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

²⁴⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁴⁵ K dataci analogické technologické skupiny 205 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 469.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁴⁶ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 209 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 32, 38, 60.

²⁴⁷ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²⁴⁸ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 64, 66, obr. 5.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31, obr. 3/5.

(skupina 209²⁴⁹), v Chrudimi – Filištínské ulici (skupina CRF 9²⁵⁰), při výzkumech v areálu hradu Rychmburka (skupina Rychmburk 12²⁵¹), v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 26²⁵²), v Jezbořicích (skupina Jezbořice 3²⁵³) a v Lažanech (skupina Lažany 3²⁵⁴). Datována je na základě známých analogií do období 13. století²⁵⁵.

12.4. Technologická skupina Košumberk 210

Technologickou skupinu Košumberk 210 zastupují tři zlomky nádob o souhrnné hmotnosti 302 g. Rozpoznán byl jeden zlomek okraje hrnce, jeden zlomek výdutě s částí dna hrnce a jeden zlomek výdutě pokličky. Všechny tři nálezy pocházejí opět z „hradní sbírky“ (soubory č. 42 a 81). Uváděný zlomek okraje hrnce se opět řadí k jednoduchým okrajům typu H142²⁵⁶ (1x, tab. 45/1) s průměrem 200 mm, zdoben je oběžnou šroubovicí. Nález byl již v minulosti publikován v pracích J. Frolíka, J. Sigla a E. Voráčka²⁵⁷. Obdobné nálezy byly doloženy v Chrudimi (skupina 210²⁵⁸), v Chrudimi – Filištínské ulici (skupina CRF 10²⁵⁹), na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 11²⁶⁰), v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 25²⁶¹),

²⁴⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 209 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450, 470.

²⁵⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁵¹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

²⁵² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86 – Archeologická sonda do minulosti vesnice. In *Východočeský sborník historický* 37, 2020, s. 114, 116. ISSN 1213-1733.

²⁵³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. O nálezech keramiky z archeologického výzkumu u kostela v Jezbořicích podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích (okr. Pardubice) a počátky pohřbívání u něho. In *Východočeský sborník historický* 30, 2016, s. 29-33. ISSN 1213-1733.

²⁵⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁵⁵ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 209 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 209 a Dvakačovice 26 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450, 470.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114, 116.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 32, 38, 60.

²⁵⁶ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²⁵⁷ Srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 64, 66, obr. 5.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30-31, obr. 3/5.

²⁵⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 210 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450, 470.

²⁵⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁶⁰ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

²⁶¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114, 116.

v Hrochově Týnci (skupina Hrochův Týnec 5²⁶²), v Lažanech (skupina Lažany 2²⁶³), ve Lhotě u Skutče (skupina Lhota 1²⁶⁴) a na klášteřišti v Podlažicích (skupina Podlažice 21²⁶⁵), Svoji charakteristikou je technologická skupina Košumberk 210 rovněž blízká technologické skupině 206²⁶⁶. Její dataci je možné na základě známých analogií stanovit do 14. století²⁶⁷.

12.5. Technologická skupina Košumberk 211

Pod označením technologická skupina Košumberk 211²⁶⁸ je mezi nálezy z Košumberka známa charakteristická tzv. „loštická“ keramika, která byla vyráběna v Lošticích na Šumpersku a představuje tak zástupce produkce severomoravské výrobní oblasti. Na „starém hradě“ byly objeveny dva zlomky nádob o souhrnné hmotnosti 25 g, které náležejí právě této technologické skupině. Jedná se o zlomek okraje typického loštického poháru a o zlomek výdutě blíže nespecifikovatelné nádoby. Oba zlomky pocházejí z bedny č. XVII. Okraj poháru reprezentuje varianty okruží typu H541²⁶⁹ (1x, tab. 28/8) o průměru 80 mm. Podle typologie Zdeňka Měřinského je možné tento okraj přiřadit k bezuchým pohárům typu IB, které je možné blíže datovat do časového rozmezí 2. třetiny 15. století – konce 15. století.

Loštická keramika je na Chrudimsku doložena v městském, vesnickém i v hradním prostředí. Městské nálezy reprezentují nálezy z výzkumů v Chrudimi (skupina 211²⁷⁰), v Chrudimi – Filiščínské ulici (skupina CRF 11²⁷¹, která je definována jako importy všech druhů) a v okolí

²⁶² O technologické skupině Hrochův Týnec 5 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 987-988, 990-991.

²⁶³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁶⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče (archeologie žijící vesnice). In *Chrudimské vlastivědné listy* 26, 2017, č. 5, s. 15-16, pozn. 15. ISSN 1214-7508.

²⁶⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

²⁶⁶ Srovnatelně viz popis technologické skupiny 206 v: Tamtéž.

²⁶⁷ K dataci analogických technologických skupin 210, Hrochův Týnec 5, Lhota 1 a Dvakačovice 25 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450, 470.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 987-988, 990-991.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114, 116.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-16, pozn. 15.

²⁶⁸ K doložení výskytu technologické skupiny Košumberk 211 v publikovaných nálezu souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 32, 38, 55, 57, 59-60.

²⁶⁹ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 184, obr. 5. K loštickým pohárům typu IB podrobněji viz: MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Přehled typů loštické keramiky, jejich vývoj a datování. In *Vlastivědný věstník moravský* XXI, 1969, č. 2-3, s. 90-92, 94-97, tabulka I-III. ISSN 0323-2581.

²⁷⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁷¹ Podrobněji viz: Tamtéž.

Ronova nad Doubravou (skupina Ro 22²⁷²), vesnické nálezy pak pocházejí z výzkumu v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 28²⁷³). Z hlediska hradního prostředí byla tato keramika kromě Košumberku doložena při výzkumech na zříceninách hradů Nové Hrady (skupina NH 6²⁷⁴), Oheb (skupina Oheb 12²⁷⁵) a Strádov (skupina Strádov 15²⁷⁶) a také na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 1²⁷⁷). Dataci technologické skupiny Košumberk 211 je možné na základě známých analogií stanovit do období 14. století až 16. století²⁷⁸.

12.6. Technologická skupina Košumberk 212

Technologická skupina Košumberk 212²⁷⁹, označovaná rovněž jako „kožovitá se slídou“, je v popisovaném souboru zastoupena jediným zlomkem okraje nádoby o hmotnosti 180 mm, který je součástí souboru z bedny č. XVII. Tento zlomek byl určen jako zlomek okraje hrnce patřícího mezi deriváty nepravého okruží typu H371²⁸⁰ (1x, tab. 28/11) o průměru 160 mm, který je zdoben oběžnou šroubovicí. Analogické doklady k této technologické skupině jsou známy z Chrudimi (skupina 212²⁸¹), z Chrudimi – Filiščínské ulice (skupina CRF 12²⁸²),

²⁷² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur v okolí Ronova nad Doubravou. In *Archaeologia historica* 44, 2019, č. 2, s. 872, 881. ISSN 0231-5823.

²⁷³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114-115, 122.

²⁷⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný náleзовý soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

²⁷⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný náleзовý soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

²⁷⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání hmotné kultury hradu Strádova (k. ú. Ochoz u Nasavrku, okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 8, 2014, s. 60-62. ISSN 1805-4676.

²⁷⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

²⁷⁸ K dataci náleзовů technologické skupiny Košumberk 211 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 211, Strádov 15 a Dvakačovice 28 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114-115, 122.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 60-62.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 32, 38, 55, 57, 59-60.

²⁷⁹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 212 v publikovaných náleзовých souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38, 53, 55, 62.

²⁸⁰ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²⁸¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 212 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450-451, 470.

²⁸² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

ze zřícenin hradů Rabštejn (skupina Ra 35²⁸³), Oheb (skupina Oheb 13²⁸⁴) a Vildštejn (skupina Vildštejn 5²⁸⁵), z hradu Rychmburka (skupina Rychmburk 10²⁸⁶) a v neposlední řadě též z Jezbořic (skupina Jezbořice 1²⁸⁷), z Lažan (skupina Lažany 1²⁸⁸), z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 1²⁸⁹) a z výzkumu prostoru zaniklé středověké vsi (dále jen ZSV) na dně Sečské přehrady (skupina Seč 5²⁹⁰). Technologická skupina Košumberk 212 je na základě známých analogií datována do 14. století²⁹¹.

12.7. Technologická skupina Košumberk 213

Obdobně jako „loštická keramika“ patří mezi nezaměnitelné technologické skupiny rovněž tzv. „bílá červeně malovaná“ keramika, které v systému technologických skupin z hradu Košumberka náleží označení Košumberk 213²⁹². V případě nálezového souboru ze „starého hradu“ k ní náleží sedm zlomků o celkové hmotnosti 140 g. V souboru z bedny č. XVI byly identifikovány dva zlomky o celkové hmotnosti 26 g, v souboru z bedny č. XVII rovněž dva zlomky o celkové hmotnosti 24 g a v souboru z bedny č. XXV tři zlomky o celkové hmotnosti 90 g. Z hlediska morfologie byly rozpoznány čtyři zlomky okrajů nádob, jeden zlomek podhrdlí

²⁸³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 48, 78-79, 117, 119, 128.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání hradu Rabštejnka (okr. Chrudim) a jeho hmotné kultury. In *Castellologica bohemica* 19, 2020, s. 10, 52. ISSN 1211-6831.

²⁸⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

²⁸⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

²⁸⁶ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

²⁸⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. O nálezech keramiky z archeologického výzkumu u kostela v Jezbořicích podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích. op. cit. s. 29-33.

²⁸⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁸⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 873-874, 877.

²⁹⁰ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice pod Sečskou přehradou (k. ú. Seč a k. ú. Hoješín, o. Chrudim). In *Chrudimský vlastivědný sborník* 11, 2007, s. 65-86. ISSN 1214-6048.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice pod Sečskou přehradou (katastrální území Seč a Hoješín, okres Chrudim) aneb Ústupky roku 1315?. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 23, 2019, s. 119-150. ISSN 1214-6048. K popisu zmíněné technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 128-129.

²⁹¹ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 212 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 212, Ra 35, Ro 1 a Seč 5 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 450-451, 470.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 10.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 873-874, 877.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 128-129.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38, 53, 55, 62.

²⁹² K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 213 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38, 51-52, 58.

nádoby a dva zlomky výdutí nádob. Okraje hrnců jsou zastoupeny třemi zlomky, okraj džbánu pak jedním zlomkem. Zbývající tři zlomky nebylo možné blíže zařadit. Zlomky okrajů hrnců představují zástupce jednoduchých okrajů typu H142²⁹³ (1x, tab. 29/6), okruží typu H521²⁹⁴ (1x, tab. 37/3) a zavínutých okrajů typu H811²⁹⁵ (1x, tab. 8/4), hodnoty jejich průměrů se pohybují mezi mezními hodnotami 240 a 280 mm. Okraj džbánu byl určen jako zástupce okruží typu D511²⁹⁶ (1x, tab. 8/3) s průměrem okraje 180 mm, jeho povrch je zdoben oběžnou šroubovicí.

Nálezy „bílě červeně malované“ keramiky jsou v regionu Chrudimska známy z řady lokalit. Městské prostředí zastupuje samotná Chrudim (skupina 213²⁹⁷) a lokalita Chrudim – Filištínská ulice (skupina CRF 13²⁹⁸). V hradním prostředí je tato keramika známa z nálezových souborů ze zřícenin hradů Rabštejnek (skupina Ra 18²⁹⁹), Nové Hrady (skupina NH 2³⁰⁰), Oheb (skupina Oheb 3³⁰¹), Strádov (skupina Strádov 14³⁰²) a Žumberk (skupina Žumberk 7³⁰³) a rovněž z hradu Rychmburk (skupina Rychmburk 2³⁰⁴). Z dalších lokalit je možné jmenovat prostor zaniklého klášterství v Podlažicích (skupina Podlažice 2³⁰⁵), areál zaniklé středověké vsi (dále jen ZSV) Bolešov (skupina Bolešov 2³⁰⁶), Dvakačovice (skupina Dvakačovice 3³⁰⁷), Hrochův

²⁹³ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

²⁹⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 213 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 454, 470-471.

²⁹⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

²⁹⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 18-19, 44, 64-66, 109, 111, 117, 125, 128, 136, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12-13, 45, 49.; MUSIL, Jan. An assemblage of Late Middle Age and Early Modern period ceramics from Rabštejnek Castle in the cadastral territory of Smrkový Týnec in the district of Chrudim. In *Studies in Post-Medieval Archaeology* 3, 2009, s. 51, 61, tab. 1. ISBN 978-80-904408-1-4.

³⁰⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

³⁰¹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

³⁰² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 60, 62.

³⁰³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³⁰⁴ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

³⁰⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

³⁰⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká a raně novověká ves Bolešov v k. ú. Spačice, okres Chrudim, Pardubický kraj. In *Východočeský sborník historický* 22, 2012, s. 90, 92. ISSN 1213-1733.

³⁰⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 123-124.

Týnec (skupina Hrochův Týnec 12³⁰⁸), Chrast-Zaječice (skupina CHZ5³⁰⁹), Jezbořice (skupina Jezbořice 4³¹⁰), Lažany (skupina Lažany 12³¹¹), Střemošice (skupina Střemošice 5³¹²), Štěnec-Mravín (skupina Štěnec-Mravín 5³¹³) a Trhovou Kamenici (skupina TK 3³¹⁴). Pro technologickou skupinu Košumberk 213 je možné na základě známých analogií určit její datační období do intervalu 13. – 16. století³¹⁵.

12.8. Technologická skupina Košumberk 215

Pod označením Košumberk 215³¹⁶ se skrývá technologická skupina s pracovním názvem „redukční s písčitém ostrivem“. V popisovaném souboru ji zastupují dva zlomky o souhrnné hmotnosti 100 g, které pocházejí ze souboru „hradní sbírky“ (soubory č. 42 a 81). Jedná se konkrétně o dvojici nezdobených zlomků výdutí s částí dna hrnců. Na Chrudimsku jsou nálezy obdobných zlomků keramiky doloženy v Chrudimi (skupina 215³¹⁷), v Chrudimi – Filištínské ulici (skupina CRF 15³¹⁸) i na zříceninách hradů Rabštejnek (skupina Ra 26³¹⁹), Oheb (skupina

³⁰⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezové situaci v Hrochově Týnci podrobněji viz: FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 971-1004.

³⁰⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³¹⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. O nálezech keramiky z archeologického výzkumu u kostela v Jezbořicích podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích. op. cit. s. 29-33.

³¹¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³¹² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³¹³ Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³¹⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Nálezový soubor z Trhové Kamenice byl publikován v: MUSIL, Jan. Příspěvek archeologie k dějinám Trhové Kamenice, okr. Chrudim. In *Archeologie ve středních Čechách* 15, 2011, s. 971-986. ISSN 1214-3553.

³¹⁵ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 213 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 213, Ra 18, Strádov 14 a Dvakačovice 3 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 454, 470-471.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12-13.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 51, 61, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 123-124.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 60, 62.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38, 51-52, 58.

³¹⁶ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 215 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38-39, 52-53, 55-56, 58, 60-61.

³¹⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 215 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 453, 471.

³¹⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³¹⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 46, 69-70, 107, 109, 111, 114, 117, 119, 126, 128, 136.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12, 50.

Oheb 19³²⁰), Strádov (skupina Strádov 9³²¹) a Vildštejn (skupina Vildštejn 4³²²) a rovněž na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 13³²³). Dalšími nálezovými lokalitami jsou pak Dvakačovice (skupina Dvakačovice 5³²⁴), Lažany (skupina Lažany 4³²⁵) a areál ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 8³²⁶). Svoji charakteristikou je technologická skupina Košumberk 215 blízká další definované technologické skupině 214³²⁷. Datačně spadá popisovaná technologická skupina na základě známých analogií do období 15. století³²⁸.

12.9. Technologická skupina Košumberk 217

První početněji zastoupenou technologickou skupinu představuje v nálezovém souboru technologická skupina Košumberk 217³²⁹, známá též pod označením „šedá redukční keramika“. Celkem je zastoupena 31 zlomky o celkové hmotnosti 1071 g. Z toho z bedny č. XVI pochází jeden zlomek o hmotnosti 28 g, z bedny č. XVII patnáct zlomků o celkové hmotnosti 482 g, z bedny č. XXV osm zlomků o celkové hmotnosti 160 g a ze souboru „hradní sbírky“ (soubory č. 34, 42, 58, 60 a 81) sedm zlomků o celkové hmotnosti 401 g. Zlomky okrajů nádob zde zastupuje osm zlomků, zlomky okrajů nádob s uchem dva zlomky, zlomky podhrdlí nádob jeden zlomek, zlomky výdutí nádob patnáct zlomků, zlomky výdutí nádob s částí ucha dva zlomky, zlomky výdutí nádob s částí dna dva zlomky a zlomky uch nádob jeden zlomek. Hrnčům náleží šest zlomků okrajů nádob, oba zlomky okrajů nádob s uchem a všechny tři

³²⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

³²¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 59, 62.

³²² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

³²³ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

³²⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 119.

³²⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

³²⁶ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmíněné technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 124, 130.

³²⁷ Srovnatelně viz popis technologické skupiny 214 v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

³²⁸ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 215 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 215, Ra 26, Strádov 4, Seč 8 a Dvakačovice 5 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĎUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 453, 471.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 119.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 59, 62.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 124, 130.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33, 38-39, 52-53, 55-56, 58, 60-61.

³²⁹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 217 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33-34, 39, 51, 54-61.

zlomky výdutí nádob s částí dna. Mísám náleží jeden zlomek okraje nádoby a pokličkám rovněž jeden zlomek okraje nádoby. Zbývajících osmnáct zlomků náleží nádobám neurčitých tvarů.

Okraje hrnců jsou v popisovaném souboru zastoupeny variantami pěti základních typů. Nalezneme zde jednoduchý okraj typu H142³³⁰ (1x, tab. 37/7), římsovitý okraj typu H233³³¹ (1x, tab. 47/6), varianty derivátů nepravého okruží typu H371³³² (4x, tab. 30/3, 4; 45/4; 53/1), přehnutý okraj typu H732³³³ (1x, tab. 33/6) a varianty kyjovitých okrajů typu H851³³⁴ (2x, tab. 33/5; 50/2). Hodnoty průměrů okrajů hrnců jsou vymezeny mezními hodnotami 100 a 380 mm. Okraj pokličky je reprezentován typem Pk21³³⁵ (1x, tab. 33/4) o průměru 160 mm, okraj mísy je zástupcem typu M233³³⁶ (1x, tab. 47/6) o průměru 260 mm. Z hlediska výzdoby byl v souboru zaznamenán výskyt oběžné šroubovice (6x – tab. 8/5; 30/4; 33/5; 47/6; 50/2; 53/5) a vývalkové šroubovice (2x – tab. 32/2, 3).

Nálezy technologické skupiny typu Košumberk 217 byly v prostoru Chrudimska prokázány na většině dosud zkoumaných lokalit. Její doklady jsou známy z výzkumů v Chrudimi (skupina 217³³⁷) i z Chrudimi – Filištínské ulice (skupina CRF 17³³⁸). Obdobně jako v případě Košumberka byla přítomnost „šedé redukční keramiky“ doložena i na zříceninách hradů Rabštejnec (skupina Ra 4³³⁹), Nové Hrady (skupina NH 4³⁴⁰), Oheb (skupina Oheb 4³⁴¹), Strádov (skupina Strádov 8³⁴²), Vildštejn (skupina Vildštejn 2³⁴³) a Žumberk (skupina Žumberk 1³⁴⁴) a rovněž i na hradě Rychmburku (skupina Rychmburk 4³⁴⁵). Četnou přítomnost popisované technologické skupiny ve vesnickém prostředí dokládají lokality Dvakačovice

³³⁰ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

³³¹ Tamtéž, s. 181, 183, obr. 5.

³³² Tamtéž, s. 181, 183, obr. 5.

³³³ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³³⁴ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³³⁵ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

³³⁶ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

³³⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 217 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 453-454, 471.

³³⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³³⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 18-19, 41, 53-56, 106-107, 109, 111-112, 114, 116, 118-119, 122-123, 126, 128, 135-136, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 13, 38, 41, 43, 46.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 50, 52-55, 60, tab. 1.

³⁴⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

³⁴¹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

³⁴² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 59, 61-62.

³⁴³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

³⁴⁴ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

³⁴⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

(skupina Dvakačovice 4³⁴⁶), Hrochův Týnec (skupina Hrochův Týnec 8³⁴⁷), Chrast-Zaječice (skupina CHZ3³⁴⁸), Jezbořice (skupina Jezbořice 5³⁴⁹), Kovářov (skupina Kovářov 1³⁵⁰), Křižanovice (skupina Křižanovice 4³⁵¹), Lažany (skupina Lažany 13³⁵²), Lhota u Skutče (skupina Lhota 2³⁵³), Liboměřice (skupina Liboměřice 2³⁵⁴), okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 4³⁵⁵), Střemošice (skupina Střemošice 3³⁵⁶), Štěnec-Mravín (skupina Štěnec-Mravín 3³⁵⁷) a Trhová Kamenice (skupina TK 4³⁵⁸). Specifickými nalezišti jsou pak areály ZSV Bolešov (skupina Bolešov 5³⁵⁹), areál tvrzíště Stoupec (skupina Stoupec 7³⁶⁰) a ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 3³⁶¹), dále pak areál klášterišť v Podlažicích (skupina Podlažice 7³⁶²) a prostor velitelského stanoviště husitských obláhatelů u hradu Lichnice (skupina

³⁴⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 120-121.

³⁴⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 987-988, 990-991, 995.

³⁴⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

³⁴⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. O nálezech keramiky z archeologického výzkumu u kostela v Jezbořicích podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích. op. cit. s. 29-33.

³⁵⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy z tzv. bojanovského újezdu (Železné hory, okres Chrudim). In *Praehistorica* XXXIII, 2016, č. 1-2, s. 282, 284-286. ISSN 0231-5432.

³⁵¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³⁵² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³⁵³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-16, pozn. 15.

³⁵⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

³⁵⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 878.

³⁵⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze Střemošic blíže viz výše v poznámce 312.

³⁵⁷ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

³⁵⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. Nálezový soubor z Trhové Kamenice byl publikován v: MUSIL, Jan. Příspěvek archeologie k dějinám. op. cit. s. 971-986.

³⁵⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká. op. cit. s. 90, 93-94.

³⁶⁰ K popisu nálezové situace na tvrzíšti Stoupec podrobněji viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec a jeho hospodářské zázemí. Výsledky povrchového průzkumu na k. ú. Březinka u Hošťalovic (okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 5, 2013, s. 148-180. ISSN 1805-4676. O zmiňované technologické skupině více viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³⁶¹ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 130-131.

³⁶² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

P001³⁶³). Technologickou skupinu Košumberk 217 je možné na základě známých analogií datovat do časového rozpětí konce 14. století až 16. století³⁶⁴.

12.10. Technologická skupina Košumberk 218

Celkem devatenáct zlomků s celkovou hmotností 847 g tvoří zastoupení technologické skupiny Košumberk 218³⁶⁵, známé též pod pracovním označením „oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“. Dle bližšího dělení náleží jeden zlomek o hmotnosti 16 g do souboru z bedny č. XVII, sedmnáct zlomků o souhrnné hmotnosti 712 g do souboru z bedny č. XXV a jeden zlomek o hmotnosti 119 g do souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 58). Mezi popisovanými zlomky bylo rozpoznáno devět zlomků okrajů nádob, čtyři zlomky výdutí nádob, tři zlomky výdutě nádoby s částí dna, jeden zlomek dna nádoby a dva zlomky uch nádob. Jako zlomky hrnců bylo určeno osm zlomků okrajů nádob a všechny tři zlomky výdutí nádob s částí dna. Zbývající zlomek okraje nádoby byl určen jako zlomek okraje mísy. Zbývající zlomky náleží nádobám blíže neurčitelných tvarů.

Okraje hrnců zastupují příklady čtyř základních typů okrajů. Jedním zlomkem jsou zastoupeny deriváty nepravého okruží typu H371³⁶⁶ (1x, tab. 34/2), rovněž jedním zlomkem okruží typu H521³⁶⁷ (1x, tab. 34/4), jedním zlomkem přehnutý oblý okraj typu H731³⁶⁸ (1x, tab. 33/11), dvěma zlomky přehnutý oblý okraj typu H735³⁶⁹ (2x, tab. 33/7; 34/1), jedním zlomkem zavínutý okraj typu H831³⁷⁰ (1x, tab. 34/3), rovněž jedním zlomkem zavínutý okraj typu H833³⁷¹ (1x, tab. 33/8) a nakonec jedním zlomkem kyjovitý okraj typu H852³⁷² (1x, tab.

³⁶³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Několik poznámek k obléhání hradu Lichnice v letech 1428-1429. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 17, 2013, s. 164, 176, pozn. 45. ISSN 1214-6048.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³⁶⁴ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 217 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 217, Ra 4, Hrochův Týnec 8, Kovářov 1, Ro 4, Seč 3 a Dvakačovice 4 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 453-454, 471.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec. op. cit. s. 987-988, 990-991, 995.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 13.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 878.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 50, 52-55, 60, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 120-121.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 130-131.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy. op. cit. s. 282, 284-286.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 33-34, 39, 51, 54-61.

³⁶⁵ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 218 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 34, 39-40, 52-53, 55, 59-61.

³⁶⁶ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁷¹ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁷² Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

33/9). Průměry okrajů hrnců se pohybují mezi hodnotami 120 a 440 mm. Z výzdobných motivů byla doložena oběžná (2x – tab. 34/3, 4) a vývalková šroubovice (1x – tab. 34/2). Na zlomku dna hrnce byly zaznamenány stopy zelené glazury. Okraj mísy je reprezentantem vodorovných obloukovitých úzkých okrajů typu M312³⁷³ (1x, tab. 33/10) o průměru 300 mm. Na podhrdlí je tento zlomek zdoben plastickým límcem.

Výskyt uváděné technologické skupiny je z oblasti Chrudimska znám z Chrudimi (skupina 218³⁷⁴), z Chrudimi – Filištínské ulice (skupina CRF 18³⁷⁵), ze zřícenin hradů Rabštejnec (skupina Ra 36³⁷⁶), Nové Hrady (skupina NH 13³⁷⁷), Oheb (skupina Oheb 6³⁷⁸), Strádov 12 (skupina Strádov 12³⁷⁹) a Vildštejn (skupina Vildštejn 6³⁸⁰), dále pak z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 14³⁸¹), z Chrasti-Zaječic (skupina CHZ4³⁸²), ze Lhoty u Skutče (skupina Lhota 3³⁸³), z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 14³⁸⁴), ze Střemošic (skupina Střemošice 4³⁸⁵), ze Štěnce-Mravína (skupina Štěnec-Mravín 4³⁸⁶) a z areálu ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 6³⁸⁷). Na základě známých analogií je možné datovat technologickou skupinu Košumberk 218 do období druhé poloviny 14. století až poloviny 15. století³⁸⁸.

³⁷³ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

³⁷⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 218 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 452, 471.

³⁷⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

³⁷⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 49, 79-80, 107, 117-118, 128, 136, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 10, 52.

³⁷⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

³⁷⁸ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

³⁷⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 59, 61-62.

³⁸⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

³⁸¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 111, 117-118.

³⁸² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

³⁸³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

³⁸⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 871-872, 874, 879.

³⁸⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze Střemošic blíže viz výše v poznámce 312.

³⁸⁶ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

³⁸⁷ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmíněné technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 124, 129.

³⁸⁸ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 218 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 218, Ra 36, Lhota 3, Ro 14, Seč 6 a Dvakačovice 14 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 452,

12.11. Technologická skupina Košumberk 219

Poměrně hojně je v souboru ze „starého hradu“ zastoupena technologická skupina Košumberk 219³⁸⁹, která bývá označována také jako „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“. Rozpoznáno bylo 32 zlomků o celkové hmotnosti 1789 g. Z toho do souboru z bedny č. XVI náleží jeden zlomek o hmotnosti 154 g, do souboru z bedny č. XVII 24 zlomků o souhrnné hmotnosti 1441 g, do souboru z bedny č. XXV šest zlomků o souhrnné hmotnosti 65 g a do souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 60) jeden zlomek o hmotnosti 129 g. Okraje nádob zde zastupuje osmnáct zlomků, výdutě nádob sedm zlomků, výdutě nádob s částí dna šest zlomků a dna nádob jeden zlomek. Z určitelných zlomků bylo dle morfologie nádob přiřazeno čtrnáct zlomků okrajů a všech šest zlomků výdutí s částí dna k hrncům, zbývající čtyři zlomky okraje byly přiřazeny k mísám. Zbývající zlomky výdutí a zlomek dna náleží k blíže morfologicky nespécifikovatelným nádobám.

Z hlediska typologie okrajů hrnců bylo mezi zástupci technologické skupiny 219 rozeznáno sedm základních typů. Najdeme zde zástupce jednoduchých okrajů typu H151³⁹⁰ (1x, tab. 31/2), derivátů nepravého okruží typu H371³⁹¹ (1x, tab. 23/9), ovalených okrajů typu H411³⁹² (1x, tab. 15/2), variant okruží typu H531³⁹³ (3x, tab. 13/1; 14/3; 15/1), přehnutých ostrých okrajů typu H611³⁹⁴ (2x, tab. 14/4; 31/4), přehnutých ostrých okrajů typu H621³⁹⁵ (1x, tab. 13/2), přehnutých oblých okrajů typu H731³⁹⁶ (4x, tab. 12/2; 15/4, 5; 23/5) a kyjovitých okrajů typu H852³⁹⁷ (1x, tab. 31/3). Průměry okrajů hrnců se pohybují v rozmezí 100 až 350 mm. Ve dvou případech bylo zaznamenáno užití vývalkové šroubovice (tab. 31/2; 32/9). Okraje mís jsou v souboru zastoupeny dvěma typy, konkrétně vodorovnými plochými okraji typu M111³⁹⁸ (2x,

471.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 10.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 871-872, 874, 879.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 111, 117-118.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; MUSIL, Jan. *Zaniklá středověká vesnice*. op. cit. s. 124, 129.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 34, 39-40, 52-53, 55, 59-61.

³⁸⁹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 219 v publikovaných náleзовých souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 34, 40, 51-59, 61.

³⁹⁰ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Středověká keramika*. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

³⁹¹ Tamtéž, s. 181, 183, obr. 5.

³⁹² Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹³ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

tab. 14/1; 15/3) a ovalenými okraji typu M411³⁹⁹ (2x, tab. 9/3; 53/3). Mezní hodnoty průměrů okrajů mís činí 200 a 420 mm, jeden zlomek je zdoben vlnicí (tab. 9/3).

Doklady technologické skupiny Košumberk 219 patří opět mezi na Chrudimsku se často vyskytující nálezoové soubory. Nálezy jsou známy přímo z Chrudimi (skupina 219⁴⁰⁰), dále pak ze zřícenin hradů Rabštejn (skupina Ra 16⁴⁰¹), Nové Hrady (skupina NH 10⁴⁰²), Oheb (skupina Oheb 24⁴⁰³), Strádov (skupina Strádov 5⁴⁰⁴), Vildštejn (skupina Vildštejn 7⁴⁰⁵) a Žumberk (skupina Žumberk 16⁴⁰⁶) a v neposlední řadě rovněž z hradu Rychmburka (skupina Rychmburk 14⁴⁰⁷), z velitelského stanoviště obléhatelů u hradu Lichnice (skupina P003⁴⁰⁸), z areálu klášterišť v Podlažicích (skupina Podlažice 1⁴⁰⁹), z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 15⁴¹⁰), z Chrasti-Zaječic (skupina CHZ2⁴¹¹), z Křižanovic (skupina Křižanovice 3⁴¹²), z Lažan (skupina Lažany 5⁴¹³), z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 12⁴¹⁴), ze Střemošic (skupina Střemošice 2⁴¹⁵), ze Štěnce-Mravína (skupina Štěnce-Mravín 2⁴¹⁶) a z areálu ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 9⁴¹⁷). Datace technologické skupiny Košumberk 219

³⁹⁹ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

⁴⁰⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 219 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 452, 472.

⁴⁰¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 44, 64, 107, 128, 136, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 11, 48.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 61, tab. 1.

⁴⁰² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezoovému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁴⁰³ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezoovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁰⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 59, 61-62.

⁴⁰⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezoovému souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

⁴⁰⁶ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezoovému souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁴⁰⁷ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezoovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

⁴⁰⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Několik poznámek. op. cit. s. 164, 177, pozn. 45.

⁴⁰⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezoovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁴¹⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 112, 118.

⁴¹¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezoovému souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

⁴¹² Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezoovému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁴¹³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁴¹⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 871, 873-874, 879.

⁴¹⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezoovému souboru ze Střemošic blíže viz výše v poznámce 312.

⁴¹⁶ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezoovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁴¹⁷ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované

spadá na základě známých analogií do časového rozmezí druhé poloviny 14. století až poloviny 15. století⁴¹⁸.

12.12. Technologická skupina Košumberk 224

Mezi dobře rozeznatelné technologické skupiny keramiky se řadí rovněž keramika „severomoravského výrobního okruhu“, která je v nálezovém souboru z hradu Košumberka doložena pod označením Košumberk 224⁴¹⁹. V popisovaném souboru je zastoupena 24 zlomky o celkové hmotnosti 2392 g, které jsou zastoupeny v souborech z beden č. XVII (devět zlomků o souhrnné hmotnosti 401 g), č. XXV (jeden zlomek o hmotnosti 238 g) a v souboru „hradní sbírky“ (soubory č. 27⁴²⁰, 34, 58, 61, 81 – čtrnáct zlomků o souhrnné hmotnosti 1753 g). Okraje nádob zde zastupuje třináct zlomků, podhrdlí nádoby jeden zlomek, výdutě nádob šest zlomků a výdutě nádob s částmi dna čtyři zlomky. Všechny třináct zlomků okrajů a všechny čtyři zlomky výdutí s částí dna byly přiřazeny k hrncům, jeden zlomek výdutě pak k pokličkám.

Rozpoznané zlomky okrajů hrnců byly rozřazeny do tří základních typů. Konkrétně se jedná o zástupce derivátů nepravého okruží typu H371⁴²¹ (1x, tab. 54/1) a typu H386⁴²² (1x, tab. 16/1), dále zástupce okruží typu H521⁴²³ (4x, tab. 15/6, 7; 48/1, 2) a typu H531⁴²⁴ (4x, tab. 49/1; 50/4; 51/3; 52/3), zástupce zavlnitých okrajů typu H833⁴²⁵ (1x, tab. 36/6) a konečně zástupce kyjovitých okrajů typu H851⁴²⁶ (2x, tab. 49/2; 51/1). Průměry okrajů nádob se pohybují v rozmezí 180 až 380 mm.

Také tato technologická skupina má v oblasti Chrudimska hojné zastoupení. Kromě nálezů ze samotné Chrudimi (skupina 224⁴²⁷) jsou další doklady známy i ze zřícenin hradů Rabštejn

technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Zaniklá středověká vesnice*. op. cit. s. 124-125, 129-130.

⁴¹⁸ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 219 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 219, Ra 16, Ro 12, Seč 9 a Dvakačovice 15 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 452, 472.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 11.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 871, 873-874, 879.; MUSIL, Jan. *An assemblage*, op. cit. s. 61, tab. 1.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice čp. 86*. op. cit. s. 112, 118.; MUSIL, Jan. *Zaniklá středověká vesnice*. op. cit. s. 124-125, 129-130.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 34, 40, 51-59, 61.

⁴¹⁹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 224 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 35, 40-41, 51, 54-62.

⁴²⁰ Díky nepřesným identifikačním údajům není vyloučena ani příslušnost k nálezovému souboru č. 28 či č. 50.

⁴²¹ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Středověká keramika*. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

⁴²² Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁴²³ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁴²⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 224 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební

(skupina Ra 14⁴²⁸), Nové Hrady (skupina NH 8⁴²⁹), Oheb (skupina Oheb 5⁴³⁰), Strádov (skupina Strádov 2⁴³¹), Vildštejn (skupina Vildštejn 1⁴³²) a Žumberk (skupina Žumberk 14⁴³³) a rovněž i z hradu Rychmburka (skupina Rychmburk 5⁴³⁴), z areálu klášterišť v Podlažicích (skupina Podlažice 8⁴³⁵) a z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 19⁴³⁶). Období výskytu technologické skupiny Košumberk 224 bylo na základě známých analogií stanoveno do období 14. – 16. století⁴³⁷.

12.13. Technologická skupina Košumberk 225

Technologickou skupinu Košumberk 225⁴³⁸, též známou pod označením „kamenina“, zastupuje v popisovaném souboru jediný zlomek výdutě a části dna lahve na minerálku či pivo o hmotnosti 46 g. Uvedený zlomek patří do nálezového souboru z bedny č. XVII. V regionu jsou obdobné nálezy známy z Chrudimi (skupina 225⁴³⁹), z Dvakačovic (skupina Dvakačovice

ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 454-455, 472.

⁴²⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 18-19, 43, 62-63, 107, 109, 111-114, 116-117, 122, 128, 136, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12, 48.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 51, 54, 61, tab. 1.

⁴²⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁴³⁰ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴³¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 58, 62.

⁴³² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

⁴³³ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁴³⁴ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

⁴³⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁴³⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 112-113, 122-123.

⁴³⁷ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 224 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 224, Ra 14, Strádov 2 a Dvakačovice 19 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 454-455, 472.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 51, 54, 61, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 112-113, 122-123.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 58, 62.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 35, 40-41, 51, 54-62.

⁴³⁸ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 225 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 82-83.

⁴³⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 225 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 473.

27⁴⁴⁰) a z areálu ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 10⁴⁴¹). Uvedený zlomek je možné na základě známých analogií datovat do období 17. – 19. století⁴⁴².

12.14. Technologická skupina Košumberk 226

Označením Košumberk 226⁴⁴³ je definována pro Chrudimsko charakteristická technologická skupina, známá též pod názvem „zboží typu Husova ulice“. V souboru z Košumberku byl v rámci této technologické skupiny identifikován jediný zlomek výdutě trojnožky o hmotnosti 69 g, který je součástí „hradní sbírky“ (soubor č. 81). Zlomek postrádá pro technologickou skupinu typickou hnědo-žluto-červenou transparentní glazuru.

Doklady této technologické skupiny jsou včetně eponymního nálezu⁴⁴⁴ známy z Chrudimi (skupina 226⁴⁴⁵), dále ze zřícenin hradů Rabštejnec (skupina Ra 8⁴⁴⁶), Nové Hrady (skupina NH 5⁴⁴⁷), Oheb (skupina Oheb 26⁴⁴⁸), Vildštejn (skupina Vildštejn 8⁴⁴⁹) a Žumberk (skupina Žumberk 4⁴⁵⁰) a rovněž z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 11⁴⁵¹), Jezbořic (skupina

⁴⁴⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 114, 127.

⁴⁴¹ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 125, 131.

⁴⁴² K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 225 v prostoru zkoumané jímky při zdi purkrabství a analogických technologických skupin 225 a Seč 10 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 473.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Novověká jímka, op. cit. s. 83.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 125, 131.

⁴⁴³ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 226 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 35, 41, 51, 54-61.

⁴⁴⁴ K uvedenému nálezu podrobněji viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Soubor pozdněstředověké keramiky z Chrudimi – Husovy ulice. In SMETÁNKA, Zdeněk – ŽEGKLITZ, Jaromír (ed.). *Studies in Postmediaeval Archaeology. = Postmedievální archeologie*, sv. 1. Praha, 1990, s. 269-284.

⁴⁴⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 226 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 473.

⁴⁴⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 18-19, 42, 57-59, 106-107, 109, 111, 114, 116, 118-119, 122, 126-128, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 13-14, 38, 47.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 50-56, 60, tab. 1.

⁴⁴⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁴⁴⁸ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁴⁹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Vildštejn blíže viz výše v poznámce 285.

⁴⁵⁰ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezu souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁴⁵¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 111, 124.

Jezbořice 8⁴⁵²) a z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 15⁴⁵³). Na základě známých analogií je možné technologickou skupinu Košumberk 226 datovat do období konce 15. století až poloviny 16. století⁴⁵⁴.

12.15. Technologická skupina Košumberk 229

Technologická skupina Košumberk 229⁴⁵⁵, známá rovněž jako „hnědá tvrdá“ keramika, je v souboru ze „starého hradu“ zastoupena dvojicí okrajů hrnců o souhrnné hmotnosti 23 g, které patří do náleзовého souboru uloženého v bedně č. XVII. Typologicky se jedná o zástupce derivátů nepravého okruží typu H386⁴⁵⁶ (1x, tab. 16/3) a o zástupce přehnutých oblých okrajů typu H735⁴⁵⁷ (1x, tab. 16/4). Průměry zmiňovaných okrajů činí 180 a 200 mm.

V oblasti Chrudimska jsou obdobné nálezy doloženy v Chrudimi (skupina 229⁴⁵⁸), na zřícenině hradu Oheb (skupina Oheb 14⁴⁵⁹), v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 16⁴⁶⁰), v Křižanovicích (skupina Křižanovice 5⁴⁶¹) a v Liboměřicích (skupina Liboměřice 3⁴⁶²). Dataci technologické skupiny Košumberk 229 vymezují zjištěné morfologické vlastnosti do intervalu 14. století až poloviny 15. století⁴⁶³.

⁴⁵² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. O nálezech keramiky z archeologického výzkumu u kostela v Jezbořicích podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích. op. cit. s. 29-33.

⁴⁵³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872, 879-880.

⁴⁵⁴ K dataci nálezu technologické skupiny Košumberk 226 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 226, Ra 8, Ro 15 a Dvakačovice 11 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 473.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 13-14.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872, 879-880.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 50-56, 60, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 111, 124.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 35, 41, 51, 54-61.

⁴⁵⁵ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 229 v publikovaných náleзовých souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 51, 56-58, 60.

⁴⁵⁶ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 184, obr. 5.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5

⁴⁵⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 229 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 473.

⁴⁵⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁶⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 112, 118-119.

⁴⁶¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁴⁶² Podrobněji viz: Tamtéž. K náleзовému souboru z Liboměřic blíže viz výše v poznámce 354.

⁴⁶³ K dataci nálezu technologické skupiny Košumberk 229 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 229 a Dvakačovice 16 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 473.; FROLÍK, Jan – MUSIL,

12.16. Technologická skupina Košumberk 230

Třemi zlomky keramiky o celkové hmotnosti 71 g je v popisovaném nálezovém souboru zastoupena technologická skupina Košumberk 230⁴⁶⁴, která bývá někdy označována i jako „protoredukční“ keramika. Konkrétně se jedná o dva zlomky okrajů hrnců se součtem hmotností 41 g, které náleží do souboru z bedny č. XVII, a o jeden zlomek výdutě s částí dna hrnce o hmotnosti 30 g, který náleží do souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 42). Oba okraje hrnců patří typologicky mezi deriváty nepravého okruží typu H371⁴⁶⁵ (2x, tab. 31/5, 6) s průměry okrajů 180 a 200 mm. Jeden z nich je pak zdoben vývalkovou šroubovicí.

Další doklady technologické skupiny typu Košumberk 230 byly v oblasti Chrudimska prokázány přímo v Chrudimi (skupina 230⁴⁶⁶), dále na zříceninách hradů Rabštejn (skupina Ra 27⁴⁶⁷) a Oheb (skupina Oheb 18⁴⁶⁸), v areálu klášteru v Podlažicích (skupina Podlažice 15⁴⁶⁹), v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 23⁴⁷⁰), ve Lhotě u Skutče (skupina Lhota 5⁴⁷¹), v areálu ZSV Bolešov (skupina Bolešov 4⁴⁷²) a v areálu tvrziště Stoupec (skupina Stoupec 5⁴⁷³). Technologickou skupinu Košumberk 230 můžeme na základě známých analogií datovat do období 14. století až počátku 15. století⁴⁷⁴.

Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 112, 118-119.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 51, 56-58, 60.

⁴⁶⁴ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 230 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 52-53, 56, 58-60.

⁴⁶⁵ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Středověká keramika*. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

⁴⁶⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 230 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 451, 473.

⁴⁶⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 46, 70-72, 107, 109, 112, 114, 117-119, 124-126, 128.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 9-10, 38, 41, 45, 50.

⁴⁶⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁶⁹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁴⁷⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 113, 115-116.

⁴⁷¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁴⁷² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Zaniklá středověká*. op. cit. s. 90, 92-93.

⁴⁷³ K popisu nálezové situace na tvrzišti Stoupec podrobněji viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Tvrziště Stoupec*. op. cit. s. 148-180. O zmiňované technologické skupině více viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Tvrziště Stoupec*. op. cit. s. 158, 162-163.

⁴⁷⁴ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 230 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 230, Ra 27, Lhota 5 a Dvakačovice 23 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 451, 473.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 9-10.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 113, 115-116.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 52-53, 56, 58-60.

12.17. Technologická skupina Košumberk 231

V popisovaném nálezovém souboru z Košumberku je rovněž zastoupena „oxidační keramika s mikroskopickým ostřivem bez glazury“, jinak technologická skupina Košumberk 231⁴⁷⁵. Reprezentuje ji 24 zlomků o souhrnné hmotnosti 947 g, z čehož 21 zlomků se součtem hmotností 909 g náleží do souboru z bedny č. XVII a zbývající trojice zlomků se součtem hmotností 39 g patří do souboru z bedny č. XXV. Mezi nálezy byly rozlišeny tři zlomky okrajů nádob, jeden zlomek okraje s částí ucha nádoby, dva zlomky podhrdlí nádob, osm zlomků výdutí nádob, sedm zlomků výdutí s částí dna nádoby, jeden zlomek výdutě s částí ucha nádoby a dva zlomky uch nádob. Morfologicky je možné zařadit zlomek okraje s částí ucha nádoby a jeden zlomek výdutě s částí dna nádoby mezi hrnce, dále zbývajících šest zlomků výdutí s částí dna nádob mezi džbány, jeden zlomek okraje nádoby mezi poháry, rovněž jeden zlomek okraje nádoby mezi kahany a jeden zlomek okraje nádoby a jeden zlomek podhrdlí nádoby mezi mísy. Zbývající zlomky nebylo možné blíže určit.

Zlomek okraje hrnce představuje zástupce kyjovitých okrajů typu H851⁴⁷⁶ (1x, tab. 22/4) o průměru 130 mm, zlomek okraje poháru se řadí mezi jednoduché okraje typu H112⁴⁷⁷ (1x, tab. 23/1) o průměru 80 mm. Zlomek okraje kahanu náleží k oble zesíleným okrajům typu Kh11⁴⁷⁸ (1x, tab. 23/2) o průměru 140 mm a konečně zlomek okraje mísy k ovaleným oboustranně rozšířeným okrajům typu M411⁴⁷⁹ (1x, tab. 16/6) o průměru 340 mm. Zlomek podhrdlí mísy je zdoben plastickým límcem (tab. 22/3).

Doklady technologické skupiny typu Košumberk 231 jsou na Chrudimsku známy z několika lokalit. Jedná se v první řadě o samotnou Chrudim (skupina 231⁴⁸⁰), dále o zříceniny hradů Rabštejnec (skupina Ra 32⁴⁸¹), Oheb (skupina Oheb 15⁴⁸²) a Strádov (skupina Strádov 16⁴⁸³) či

⁴⁷⁵ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 231 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 51, 53, 55-56.

⁴⁷⁶ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Středověká keramika*. op. cit. s. 181, 184, obr. 5.

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 181, 183, obr. 5.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 181, 185, obr. 5.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

⁴⁸⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 231 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 455, 473-474.

⁴⁸¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 48, 75-77, 108-109, 114, 119, 128, 136.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 12, 51.

⁴⁸² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁸³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Příspěvek k poznání*. op. cit. s. 61-62.

o velitelské stanoviště obláhatelů u hradu Lichnice (skupina P008⁴⁸⁴). Z vesnických lokalit je možné zmínit Dvakačovice (skupina Dvakačovice 13⁴⁸⁵), Kovářov (skupina Kovářov 5⁴⁸⁶), Křižanovice (skupina Křižanovice 2⁴⁸⁷), Lhotu u Skutče (skupina Lhota 6⁴⁸⁸), Štěnec-Mravín (skupina Štěnec-Mravín 11⁴⁸⁹) a v neposlední řadě též okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 5⁴⁹⁰), areál ZSV Bolešov (skupina Bolešov 6⁴⁹¹) a areál tvrziště Stoupec (skupina Stoupec 6⁴⁹²). Dataci technologické skupiny Košumberk 231 je možné na základě známých analogií stanovit do 15. století⁴⁹³.

12.18. Technologická skupina Košumberk 232

Jedním zlomkem keramiky o hmotnosti 20 g je v popisovaném souboru zastoupena technologická skupina Košumberk 232⁴⁹⁴, známá též jako „světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce“. Jedná se konkrétně o zlomek výdutě s částí dna hrnce, který náleží do nálezového souboru z bedny č. XVII. Obdobné nálezy jsou doloženy v Chrudimi (skupina 232⁴⁹⁵),

⁴⁸⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Několik poznámek. op. cit. s. 164, 178, pozn. 45.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁴⁸⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 111, 125.

⁴⁸⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K publikovanému nálezovému souboru z Kovářova blíže viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy. op. cit. s. 275-290.

⁴⁸⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁴⁸⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁴⁸⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁴⁹⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 878.

⁴⁹¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká. op. cit. s. 90, 93-95.

⁴⁹² K popisu nálezové situace na tvrzišti Stoupec podrobněji viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec. op. cit. s. 148-180. O zmiňované technologické skupině více viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec. op. cit. s. 159, 162-163.

⁴⁹³ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 231 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 231, Ra 32, Strádov 16, Lhota 6, Ro 5 a Dvakačovice 13 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 473-474.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 12.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 878.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 111, 125.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 61-62.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 41, 51, 53, 55-56.

⁴⁹⁴ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 232 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 42, 52, 54-56, 59-60.

⁴⁹⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 232 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 474.

na zříceninách hradů Rabštejnek (skupina Ra 34⁴⁹⁶) a Oheb (skupina Oheb 10⁴⁹⁷), na klášterišti v Podlažicích (skupina Podlažice 6⁴⁹⁸), v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 6⁴⁹⁹), v okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 9⁵⁰⁰) a v areálech ZSV Bolešov (skupina Bolešov 3⁵⁰¹) a ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 2⁵⁰²). Technologickou skupinu Košumberk 232 můžeme na základě známých analogií datovat do období konce 14. století až 15. století⁵⁰³.

12.19. Technologická skupina Košumberk 234

Poslední technologickou skupinou středověké keramiky, která byla v nálezovém souboru ze „starého hradu“ rozpoznána, je technologická skupina Košumberk 234, kterou zastupuje opět jediný zlomek keramiky o hmotnosti 37 g. Jedná se konkrétně o zlomek okraje hrnce ze skupiny zavínutých okrajů typu H832⁵⁰⁴ (1x, tab. 31/1) o průměru 220 mm, který pochází ze souboru z bedny č. XVII.

Technologická skupina Košumberk 234 je na Chrudimsku označována rovněž termínem „zboží typu Sečská přehrada“, což souvisí s eponymním nalezištěm v areálu ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 1⁵⁰⁵). Dále byla popisovaná technologická skupina doložena

⁴⁹⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 48, 77-78, 107-109, 112, 117, 122, 126, 128, 138.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 11-12, 41, 51.

⁴⁹⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁴⁹⁸ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁴⁹⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 117.

⁵⁰⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 874, 878-879.

⁵⁰¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká. op. cit. s. 90, 93-94.

⁵⁰² Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 127-128.

⁵⁰³ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 232 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 232, Ra 34, Ro 9, Seč 2 a Dvakačovice 6 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 451, 474.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 11-12.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 874, 878-879.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 117.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 127-128.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 36, 42, 52, 54-56, 59-60.

⁵⁰⁴ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 184, obr. 5.

⁵⁰⁵ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 122, 125-126.

i v nálezových souborech ze zřícenin hradů Oheb (skupina Oheb 23⁵⁰⁶) a Strádov (skupina Strádov 3⁵⁰⁷) a z areálu klášterišť v Podlažicích (skupina Podlažice 12⁵⁰⁸). Nálezy z vesnického prostředí byly prokázány v Chrasti-Zaječicích (skupina CHZ8⁵⁰⁹), v Kovářově (skupina Kovářov 4⁵¹⁰), v Křižanovicích (skupina Křižanovice 1⁵¹¹), v Lažanech (skupina Lažany 16⁵¹²), v Liboměřicích (skupina Liboměřice 1⁵¹³), v Licibořicích (skupina Licibořice 1⁵¹⁴), v okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 13⁵¹⁵), v Štěnci-Mravíně (skupina Štěnec-Mravín 8⁵¹⁶), v Trhové Kamenici (skupina TK 1⁵¹⁷) a rovněž také v areálu ZSV Bolešov (skupina Bolešov 1⁵¹⁸) a v areálu tvrziště Stoupec (skupina Stoupec 3⁵¹⁹). Datačně je možné technologickou skupinu Košumberk 234 na základě známých analogií zařadit do období 13. – poloviny 14. století⁵²⁰.

⁵⁰⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁵⁰⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 58, 61.

⁵⁰⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁵⁰⁹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

⁵¹⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy. op. cit. s. 282, 284-286.

⁵¹¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁵¹² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech*. op. cit. s. 77-112.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁵¹³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Liboměřic blíže viz výše v poznámce 354.

⁵¹⁴ Podrobněji viz: Tamtéž. Dosud nepublikovaný nálezový soubor je uložen ve sbírkách RM v Chrudimi.

⁵¹⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 873-874, 879.

⁵¹⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁵¹⁷ Nálezový soubor z Trhové Kamenice byl publikován v: MUSIL, Jan. Příspěvek archeologie k dějinám. op. cit. s. 971-986. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁵¹⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká. op. cit. s. 90-92.

⁵¹⁹ K popisu nálezové situace na tvrzišti Stoupec podrobněji viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec. op. cit. s. 148-180. O zmiňované technologické skupině Stoupec 3 více viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec. op. cit. s. 158, 162-163.

⁵²⁰ K dataci analogických technologických skupin 234, Strádov 3, Kovářov 4, Ro 13 a Seč 1 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 869, 873-874, 879.; MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání. op. cit. s. 58, 61.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 122, 125-126.; MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy. op. cit. s. 282, 284-286.

12.20. Technologická skupina Košumberk 304

Škálu technologických skupin raně novověké keramiky zahajuje trojice zlomků keramiky o celkové hmotnosti 66 g, která reprezentuje technologickou skupinu Košumberk 304⁵²¹ označovanou též jako „fajáns“. Uvedené zlomky patří do nálezového souboru z „hradní sbírky“ (soubory č. 42 a 43). První zlomek byl rozpoznán jako zlomek okraje šálu typu 10.01⁵²² s perforovaným podhrdlím a profilací okraje ve formě provazce (1x, tab. 46/3), jehož průměr činí 130 mm. Rovněž druhý ze zlomků, který představuje nepravidelně perforovaný zlomek výdutě nádoby doplněný o límec profilovaný do podoby provazce, bylo možné přiřadit k šálům (1x, tab. 46/6). Zbývajícím zlomkem nádoby je zlomek ucha nádoby neurčitého tvaru, na jehož vnější straně je umístěn plastický motiv ve formě pleteného copu (tab. 46/9). Všechny tři zlomky jsou glazovány pro tuto technologickou skupinu typickou bílou opakní glazurou. Na základě charakteristických vlastností je možné zlomky technologické skupiny Košumberk 304 určit jako doklady novokřtěnecké fajánse, vyráběné v hrnčířských dílnách v oblasti jižní Moravy. Výskyt této specifické keramiky byl již na Košumberku dříve prokázán⁵²³.

Analogické nálezy jsou v regionu Chrudimska známy pouze ze samotné Chrudimi (skupina 304⁵²⁴). Dataci technologické skupiny Košumberk 304 je možné na základě známých analogií zařadit do 16. – 17. století⁵²⁵.

12.21. Technologická skupina Košumberk 305

Další technologickou skupinou novověké keramiky je technologická skupina Košumberk 305⁵²⁶, známá též pod označením „mezzomajolika oranžová“. V popisovaném souboru ji zastupují dva zlomky nádob se součtem hmotností 11 g. V prvním případě se jedná o zlomek okraje talíře typu 70.07⁵²⁷ (1x, tab. 8/6) o průměru 200 mm, který je glazován kombinací zelené, oranžové a bílo-šedé transparentní glazury ve spojení s proškraňovaným ornamentem. Zlomek

⁵²¹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 304 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. Fajánsová poklička. op. cit. s. 5-8.; MUSIL, Jan. Novověká jímka, op. cit. s. 82-84.

⁵²² Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.
URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵²³ Dokladům zlomků novokřtěnecké fajánse na Košumberku je včetně dostupné literatury věnována pozornost níže v kapitole 22.

⁵²⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵²⁵ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 304 v prostoru zkoumané jímky při zdi purkrabství a analogické technologické skupiny 304 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Novověká jímka, op. cit. s. 83.

⁵²⁶ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 305 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. Novověká jímka, op. cit. s. 82-83.

⁵²⁷ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.
URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/okrostatniweb.gif>>.

patří do nálezového souboru z bedny č. XVI. Druhý zlomek nádoby představuje okraj nádoby neurčitého tvaru typu 10.07⁵²⁸ (1x, tab. 46/8) s průměrem 100 mm, který je glazován hnědočernou transparentní glazurou. Na zlomku, který náleží do souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 43), se rovněž zachovalo torzo neurčitého ornamentu. Shodně s předchozí technologickou skupinou je technologická skupina Košumberk 305 doložena prozatím pouze mezi nálezy z chrudimského prostředí (skupina 305⁵²⁹). Rovněž je možné shodně stanovit její dataci na základě známých analogií do intervalu 16. – 17. století⁵³⁰.

12.22. Technologická skupina Košumberk 307

Souborem 13 zlomků keramiky o souhrnné hmotnosti 316 g je v popisovaném nálezovém souboru z hradu Košumberka zastoupena technologická skupina Košumberk 307⁵³¹ s pracovním názvem „majolika“. Tato skupina na Chrudimsku souhrnně označuje zlomky raně novověkého zboží malovaného „kukačkou“ a štětcem. Ze zmiňovaných zlomků náleží tři zlomky se součtem hmotností 130 g do souboru z bedny č. XVI, šest zlomků se součtem hmotností 148 g do souboru z bedny č. XVII, tři zlomky se součtem hmotností 34 g do souboru z bedny č. XXV a jeden zlomek o hmotnosti 4 g do souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 42). Z hlediska typologie bylo rozpoznáno šest zlomků okrajů nádob, jeden zlomek okraje nádoby s částí ucha, čtyři zlomky výdutě nádob, jeden zlomek výdutě s částí dna nádoby a jeden zlomek nádoby s kompletním profilem. Morfologicky náleží dva zlomky okraje nádob a zlomek okraje nádoby s částí ucha hrncům, jeden zlomek okraje nádoby pohárům a zlomek nádoby s kompletním profilem, zlomek okraje nádoby a zlomek výdutě s částí dna nádoby talířům. Specifický nález představuje zlomek pocházející z „hradní sbírky“ (tab. 46/4), který je možné interpretovat jako zlomek obkladačky. Na zlomku je v bílo-béžové glazuře vyryt zlomek nápisu v podobě „lyncz“, jehož význam se prozatím nepodařilo rozluštit. Všechny zlomky výdutí nádob patří k blíže neurčitelným tvarům.

Průměry doložených okrajů hrnců se pohybují v rozmezí 130 až 380 mm, průměry okrajů talířů pak v rozmezí 130 až 360 mm. Zlomek okraje poháru vykazuje průměr 90 mm. První zlomek okraje hrnce je typický okružím zdobeným vývalkovou šroubovicí, které bylo při

⁵²⁸ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵²⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵³⁰ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 305 v prostoru zkoumané jímky při zdi purkrabství a analogické technologické skupiny 305 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Novověká jímka*, op. cit. s. 83.

⁵³¹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 307 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. *Novověká jímka*, op. cit. s. 83.

výrobě k hmotě hrnce dodatečně přilepeno (typ 14.01⁵³², tab. 28/9). Zlomek je dále zdoben malbou v zelených, hnědých a bílých tónech. Druhý zlomek okraje hrnce je zevnitř zdoben hnědo-šedo-zelenou malbou s motivem vlnice (typ 11.03, tab. 44/8). Zlomek okraje hrnce s částí ucha je z obou stran zdoben malbou v odstínech zelené a hnědé barvy (typ 10.02, tab. 28/7). Pro popisovaný zlomek okraje poháru je typická sytě zelená malba (typ 20.02, tab. 29/5). Zlomek talíře s kompletním profilem je pokryt malbou v tónech zelené, žluté, hnědé a šedé barvy, na vnitřní straně bylo rovněž zaznamenáno užití malovaného motivu vlnice (typ 70.07⁵³³, tab. 10/3). První ze zlomků okrajů talířů je opět z vnitřní strany pokryt dvěma vrstvami glazury, kdy je do svrchní bílé glazury vyryt motiv mřížky, který odhaluje spodní vrstvu žluto-hnědé glazury (typ 70.02, tab. 11/3). Druhý zlomek okraje talíře je z vnitřní strany zdoben hnědo-bílo-běžovou malbou s motivem šroubovice (typ 70.01, tab. 44/9). Zlomek výdutě s částí dna talíře je z vnitřní strany glazován bílo-běžovou glazurou, která je při dně doplněna hnědě malovaným motivem stylizovaných květů (tab. 11/1). Zlomek výdutě talíře je rovněž z vnitřní strany zdoben hnědo-bílou malbou s motivy šikmých linií, šroubovice a puntíků (tab. 44/10). Jeden ze zlomků výdutě nádoby neurčitého tvaru je zdoben vývalkovou šroubovicí a bílo-zelenou malbou (tab. 28/10).

Přítomnost technologické skupiny typu Košumberk 307 byla na Chrudimsku dosud prokázána v nálezových souborech z Chrudimi (skupina 307⁵³⁴), z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 8⁵³⁵) a z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 17⁵³⁶). Datace technologické skupiny Košumberk 307 je na základě známých analogií stanovitelná do období 16. – 17. století⁵³⁷.

⁵³² Zmiňované okraje hrnců a poháru byly určeny podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵³³ Zmiňované okraje talířů byly určeny podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/okrostatniweb.gif>>.

⁵³⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵³⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 125-126.

⁵³⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 880.

⁵³⁷ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 307 v prostoru zkoumané jímky při zdi purkrabství a analogických technologických skupin 307, Dvakačovice 8 a Ro 17 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 880.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 125-126.; MUSIL, Jan. Novověká jímka, op. cit. s. 83.

12.23. Technologická skupina Košumberk 308

Jako technologická skupina Košumberk 308 je označena novověká keramika s pracovním názvem „tovární bělnina“. V souboru z Košumberku ji zastupují dva zlomky výdutí nádob se součtem hmotností 21 g, které pocházejí po jednom zlomku ze souborů z bedny č. XXV a z „hradní sbírky“ (soubor č. 43). V prvním případě se jedná o zlomek výdutě talíře zdobený plastickou lištou (tab. 37/4). Na vnější straně druhého zlomku se dochovalo torzo rytého nápisu ve formě „in Prag“, nebo „in Pracj“, který se nepodařilo blíže specifikovat (tab. 46/7). Oba zlomky jsou glazovány bílou opakní glazurou.

Nálezy zlomků technologické skupiny typu Košumberk 308 jsou známy z nálezových souborů z Chrudimi (skupina 308⁵³⁸) a z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 23⁵³⁹). Datační vymezení recentní technologické skupiny Košumberk 308 je možné na základě známých analogií stanovit do 19. - 20. století⁵⁴⁰.

12.24. Technologická skupina Košumberk 311

V nálezovém souboru ze „starého hradu“ je celkem 14 zlomky o souhrnné hmotnosti 406 g zastoupena rovněž technologická skupina Košumberk 311⁵⁴¹, která je na Chrudimsku známa též pod označením „glazovaná oxidační bez nástřepí I“. Z výše zmíněných náleží čtyři zlomky o celkové hmotnosti 229 g do nálezového souboru z bedny č. XVI, tři zlomky o celkové hmotnosti 99 g do nálezového souboru z bedny č. XVII a sedm zlomků o celkové hmotnosti 78 g do nálezového souboru z bedny č. XXV. Typologicky byly mezi zlomky rozpoznány jeden zlomek podhrdlí nádoby, osm zlomků výdutí nádob, čtyři zlomky výdutě nádoby s částí dna a jeden zlomek výdutě s částí ucha. Jeden ze zlomků výdutě s částí dna nádoby byl určen jako zlomek džbánu, další zlomek výdutě s částí dna nádoby byl určen jako zlomek poháru. Jako zlomky trojnožky byly rozpoznány dva zlomky výdutí nádob s částí dna, držadla a nožky a jeden zlomek výdutě nádoby s částí nožky, další zlomek výdutě nádoby včetně zachovalého knoflíku byl určen jako zlomek pokličky. Zbývajících sedm zlomků výdutí nádob a zlomek podhrdlí nádoby nebylo možné blíže morfologicky určit. Celkem dvanáct zlomků nese na svém

⁵³⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵³⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 881.

⁵⁴⁰ K dataci analogických technologických skupin 308 a Ro 23 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 881.

⁵⁴¹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 311 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. *Novověká jímka*, op. cit. s. 83.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 51-55, 57, 59.

povrchu vrstvu pro tuto technologickou skupinu typické částečně transparentní glazury ve variacích žluté, hnědé a zelené barvy. Na jednom z glazovaných zlomků byl užit motiv oběžné šroubovice (tab. 38/7).

V regionu Chrudimska jsou obdobné nálezy doloženy v řadě náleзовých souborů. Jmenovitě se jedná o náleзовé soubory z Chrudimi (skupina 311⁵⁴²), ze zřícenin hradů Rabštejn (skupina Ra 25⁵⁴³), Nové Hrady (skupina NH 15⁵⁴⁴) a Žumberk (skupiny Žumberk 5 a Žumberk 20⁵⁴⁵) a z hradu Rychmburk (skupina Rychmburk 7⁵⁴⁶) a rovněž také z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 29⁵⁴⁷), Lhoty u Skutče (skupina Lhota 9⁵⁴⁸), z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 20⁵⁴⁹) a ze Štěnce-Mravína (skupina Štěnec-Mravín 10⁵⁵⁰). Datace technologické skupiny Košumberk 311 je stanovitelná na základě známých analogií do intervalu 16. – 17. století⁵⁵¹.

12.25. Technologická skupina Košumberk 312

Nejpočetněji zastoupenou technologickou skupinu představuje v rámci popisovaného souboru technologická skupina Košumberk 312⁵⁵² s pracovním názvem „glazovaná oxidační bez nástřepí II“, kterou reprezentuje celkem 206 zlomků o souhrnné hmotnosti 4697 g.

⁵⁴² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁵⁴³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 46, 68, 88, 107, 112, 119, 122, 126, 128-129, 138.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 14, 50.

⁵⁴⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁵⁴⁵ Uvedené technologické skupiny se od sebe liší barvou použité glazury. Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁵⁴⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

⁵⁴⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 115, 124-125.

⁵⁴⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁵⁴⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-874, 880.

⁵⁵⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K náleзовému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁵⁵¹ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 311 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a v prostoru zkoumané jámy při zdi purkrabství a také analogických technologických skupin 311, Ra 25, Lhota 9, Ro 20 a Dvakačovice 29 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 14.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-874, 880.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 115, 124-125.; MUSIL, Jan. Novověká jámka, op. cit. s. 83.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 51-55, 57, 59.

⁵⁵² K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 312 v publikovaných náleзовých souborech z hradu Košumberka viz: MUSIL, Jan. Novověká jámka, op. cit. s. 83.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 53-54, 58-59.

K nálezovému souboru z bedny č. XVI náleží třináct zlomků s celkovou hmotností 572 g, k nálezovému souboru z bedny č. XVII náleží 82 zlomků s celkovou hmotností 1732 g, k nálezovému souboru z bedny č. XXV náleží 108 zlomků s celkovou hmotností 2227 g a k nálezovému souboru z „hradní sbírky“ (soubory č. 42 a 60) náleží tři zlomky s celkovou hmotností 166 g. Z hlediska typologie zlomků bylo rozpoznáno 53 zlomků okrajů nádob, tři zlomky okrajů nádob s částí podhrdlí, dva zlomky okrajů nádob s částí výdutí, deset zlomků okrajů nádob s částí ucha, dva zlomky podhrdlí nádob, 82 zlomků výdutí nádob, 36 zlomků výdutí nádob s částí dna, jeden zlomek výdutě nádoby s částí dna a s částí ucha, tři zlomky výdutě nádoby s částí ucha, čtyři zlomky dna nádoby, pět zlomků uch nádob a pět zlomků nožek nádob. Celkem 90 zlomků, konkrétně 48 zlomků okrajů nádob, všechny tři zlomky okrajů nádob s částí podhrdlí, devět zlomků okrajů nádob s částí ucha, 27 zlomků výdutí nádob s částí dna, zlomek výdutě nádoby s částí dna a s částí ucha a po jednom zlomku dna nádoby a ucha nádoby, bylo určeno jako zlomky hrnců. Jako zlomky mís byly určeny tři zlomky, konkrétně jeden zlomek okraje nádoby a dva zlomky výdutí nádoby s částí dna. Sedm zlomků nádob, konkrétně jeden zlomek okraje nádoby a šest zlomků výdutí nádob s částí dna, náleží pohárům. Jako zlomky trojnožek bylo určeno 19 zlomků, konkrétně jeden zlomek okraje nádoby s částí výdutě, držadla a nožky, jeden zlomek okraje nádoby s částí výdutě, devět zlomků výdutí s jednou nožkou, jeden zlomek výdutě s držadlem, dva zlomky výdutí nádob a pět zlomků nožek. Zbývajících 87 zlomků náleží nádobám blíže neurčitelných tvarů.

Okraje hrnců zastupují v rámci popisovaného souboru příklady řady známých typů. Jedná se konkrétně o zástupce typů 10.01⁵⁵³ (2x, tab. 7/1, 38/14), 10.02 (1x, tab. 26/5), 11.03 (2x, tab. 26/12, 42/11), 11.14 (1x, tab. 41/2), 11.15 (1x, tab. 26/7), 12.01 (1x, tab. 26/8), 12.07 (1x, tab. 25/9), 12.08 (2x, tab. 7/2, 44/4), 12.09 (2x, tab. 26/6, 11), 13.03 (3x, tab. 42/6, 12; 43/1), 13.05 (5x, tab. 25/4; 26/1, 3, 4; 42/2), 13.09 (3x, tab. 24/3, 42/1, 43/2), 14.02 (1x, tab. 8/2), 14.08 (2x, tab. 25/6, 7), 14.10 (2x, tab. 6/5, 25/8), 14.22 (1x, tab. 24/5), 14.25 (3x, tab. 25/1, 3, 5), 15.03 (1x, tab. 38/11), 15.13 (1x, tab. 26/2), 15.18 (1x, tab. 24/4), 16.02 (2x, tab. 42/3, 4), 16.14 (2x, tab. 26/9, 44/3), 16.16 (1x, tab. 41/10), 17.01 (1x, tab. 41/7), 17.05 (1x, tab. 41/1), 17.10 (1x, tab. 38/10), 18.04 (1x, tab. 41/9), 18.06 (1x, tab. 26/10), 18.08 (2x, tab. 38/13, 41/6), 18.09 (4x, tab. 41/4, 5, 8; 42/8), 18.13 (1x, tab. 41/3), 18.14 (1x, tab. 38/12), 19.01 (2x, tab. 34/6, 42/5) a 19.03 (2x, tab. 42/7, 9). Průměry těchto okrajů se pohybují mezi mezními hodnotami 100 a 460 mm. Zlomek okraje mísy představuje příklad typu 18.08⁵⁵⁴ (1x, tab. 43/5) s průměrem

⁵⁵³ Zmiňované okraje hrnců byly určeny podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵⁵⁴ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

okraje 220 mm, zlomek okraje poháru představuje příklad typu 10.01⁵⁵⁵ (1x, tab. 25/2) s průměrem okraje 90 mm. Zlomky okrajů trojnožek reprezentují zástupce typů P12⁵⁵⁶ (1x, tab. 53/4) a P51⁵⁵⁷ (1x, tab. 27/2) s průměry okrajů 180 a 190 mm. Na celkem 189 zlomcích byly doložena pro tuto technologickou skupinu typická částečně transparentní glazura v odstínech žluté, hnědé a zelené barvy. Na jednom ze zlomků bylo doloženo užití radélkové výzdoby typu 31⁵⁵⁸ (tab. 41/6), dále bylo zaznamenáno užití oběžné šroubovice (10x) a vývalkové šroubovice (rovněž 10x).

Zlomky technologické skupiny typu Košumberk 312 patří na Chrudimsku mezi časté soubory nálezů. Mezi známými nalezišti figuruje na prvním místě Chrudim (skupina 312⁵⁵⁹) a také hradní lokality Rabštejnek (skupina Ra 28⁵⁶⁰), Žumberk (skupiny Žumberk 3, Žumberk 10, Žumberk 11 a Žumberk 15⁵⁶¹) a Rychmburk (skupina Rychmburk 8⁵⁶²). Z dalších známých nalezišť je možné zmínit Dvakačovice (skupina Dvakačovice 9⁵⁶³), Křižanovice (skupina Křižanovice 7⁵⁶⁴), Lhotu u Skutče (skupina Lhota 10⁵⁶⁵), Liboměřice (skupina Liboměřice 4⁵⁶⁶), okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 7⁵⁶⁷), Trhovou Kamenici (skupina TK 5⁵⁶⁸)

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/okrmisyweb.gif>>.

⁵⁵⁵ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵⁵⁶ Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Středověká keramika*. op. cit. s. 182, 185, obr. 6.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 182, 185, obr. 6.

⁵⁵⁸ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/radylko0web.gif>>.

⁵⁵⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 312 v publikovaném souboru z výzkumu jímký 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 455, 474.

⁵⁶⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 47, 72-73, 107, 117, 119, 127-129, 138.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 14, 50.

⁵⁶¹ Uvedené technologické skupiny se od sebe liší barvou použité glazury. Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezoému souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁵⁶² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezoému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

⁵⁶³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 110, 126.

⁵⁶⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezoému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁵⁶⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁵⁶⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezoému souboru z Liboměřic blíže viz výše v poznámce 354.

⁵⁶⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872-873, 878.

⁵⁶⁸ Nálezový soubor z Trhové Kamenice byl publikován v: MUSIL, Jan. *Příspěvek archeologie k dějinám*. op. cit. s. 971-986. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

a areál ZSV na dně Sečské přehrady (skupina Seč 4⁵⁶⁹). Dataci technologické skupiny Košumberk 312 je možné na základě známých analogií stanovit do období 16. – 18. století⁵⁷⁰.

12.26. Technologická skupina Košumberk 314

Pod označením Košumberk 314⁵⁷¹ je v nálezovém souboru ze „starého hradu“ doložena technologická skupina s pracovním názvem „manganově opakně glazovaná“. Zastupuje ji osm zlomků o celkové hmotnosti 138 g, které náleží k nálezovým souborům z bedny č. XVII (jeden zlomek o hmotnosti 24 g), bedny č. XXV (šest zlomků o souhrnné hmotnosti 83 g) a „hradní sbírky“ (soubor č. 34 – jeden zlomek o hmotnosti 31 g). Z hlediska typologie částí nádob byly v nálezovém souboru identifikovány tři zlomky okrajů nádob, jeden zlomek okraje nádoby s částí ucha, dva zlomky výdutí nádob, jeden zlomek výdutě nádoby s částí ucha a jeden zlomek ucha nádoby. Jako zlomky hrnců byly určeny všechny tři zlomky okrajů nádob a zlomek výdutě nádoby s částí dna, zlomek okraje nádoby s částí ucha byl určen jako zlomek džbánu. Zbývající tři zlomky náleží blíže neurčitelným tvarům nádob.

Nalezené okraje hrnců reprezentují okraje typů 10.02⁵⁷² (1x, tab. 38/1), 11.15 (1x, tab. 38/2) a 12.08 (1x, tab. 38/3), jejich průměry se pohybují v rozmezí 180 až 280 mm. Zlomek okraje džbánu je zástupcem okrajů typu 501⁵⁷³ (1x, tab. 48/3) s průměrem okraje 90 mm. Všechny osm zlomků je glazováno charakteristickou kombinací tmavě fialové burelové opakní glazury na vnější straně zlomků a hnědočervené či oranžové transparentní glazury z vnitřní strany zlomků. Zlomek okraje džbánu je navíc zdoben oběžnou šroubovicí.

⁵⁶⁹ Nálezy z prostoru ZSV na dně Sečské přehrady byly publikovány v: MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 65-86.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 119-150. K popisu zmiňované technologické skupiny podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 131.

⁵⁷⁰ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 312 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a v prostoru zkoumané jámy při zdi purkrabství a také analogických technologických skupin 312, Ra 28, Lhota 10, Ro 7, Seč 4 a Dvakačovice 9 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĎUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 474.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 14.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 878.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 126.; MUSIL, Jan. Novověká jáma, op. cit. s. 83.; MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice. op. cit. s. 123, 131.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 53-54, 58-59.

⁵⁷¹ K doloženému výskytu technologické skupiny Košumberk 314 v publikovaných nálezových souborech z hradu Košumberka viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 56.

⁵⁷² Zmiňované okraje hrnců byly určeny podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/10az20web.gif>>.

⁵⁷³ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/okrdzbanyweb.gif>>.

Mezi známé blízké lokality s doloženým výskytem zlomků technologické skupiny typu Košumberk 314 patří Chrudim (skupina 314⁵⁷⁴), zřícenina hradu Rabštejnec (skupina Ra 29⁵⁷⁵), dále areál zaniklého kláštera v Podlažicích (skupina Podlažice 18⁵⁷⁶), Dvakačovice (skupina Dvakačovice 30⁵⁷⁷), Lhota u Skutče (skupina Lhota 11⁵⁷⁸) a okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 21⁵⁷⁹). Technologická skupina Košumberk 314 je na základě známých analogií datovatelná do období 17. – 18. století⁵⁸⁰.

12.27. Technologická skupina Košumberk 315

Jedním zlomkem o hmotnosti 13 g je v popisovaném nálezovém souboru zastoupena technologická skupina Košumberk 315 s pracovním názvem „šlemovka“. Jedná se o zlomek podhrdlí nádoby neurčitého tvaru, který náleží do nálezového souboru z bedny č. XXV. Povrch zlomku je pokryt tmavě hnědou opakní glazurou. Nálezy zlomků technologické skupiny typu Košumberk 315 jsou v regionu známy z Chrudimi (skupina 315⁵⁸¹), Dvakačovic (skupina Dvakačovice 7⁵⁸²), Chrasti-Zaječic (skupina CHZ7⁵⁸³), Lhoty u Skutče (bez specifikace místní technologické skupiny⁵⁸⁴), z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 19⁵⁸⁵) a ze Štěnce-

⁵⁷⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵⁷⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit, s. 47, 73, 117, 128-129.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 14, 51.

⁵⁷⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁵⁷⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 115, 127.

⁵⁷⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁵⁷⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 880.

⁵⁸⁰ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 314 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 314, Ra 29, Lhota 11, Ro 21 a Dvakačovice 30 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání*. op. cit. s. 14.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872, 880.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 115, 127.; MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 37, 42, 56.

⁵⁸¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

⁵⁸² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 110, 127.

⁵⁸³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

⁵⁸⁴ Podrobněji viz: MUSIL, Jan. *Počátky Lhoty u Skutče*. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁵⁸⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872-873, 880.

Mravína (skupina Štěnec-Mravín 7⁵⁸⁶). Datace recentní technologické skupiny Košumberk 315 spadá na základě známých analogií do období 2. poloviny 19. století až 20. století⁵⁸⁷.

12.28. Technologická skupina Košumberk 316

Technologickou skupinu Košumberk 316, známou též jako „jemné oxidační zboží bez glazury“, zastupuje rovněž jediný zlomek o hmotnosti 7 g. Jedná se o zlomek výdutě nádoby neurčitěho tvaru, který je součástí nálezového souboru z bedny č. XXV. Doklady přítomnosti zlomků technologické skupiny typu Košumberk 316 jsou na Chrudimsku známy pouze ze samotné Chrudimi (skupina 316⁵⁸⁸). Období výskytu technologické skupiny Košumberk 316 je možné na základě známých analogií stanovit do 16. století až poloviny 19. století⁵⁸⁹.

12.29. Technologická skupina Košumberk 320

Poslední technologickou skupinou novověké keramiky, která byla v nálezovém souboru ze „starého hradu“ doložena, představuje technologická skupina Košumberk 320 s pracovním názvem „běloběžová bez glazury“. Právě absence glazury vymezuje tuto technologickou skupinu od jinak totožné technologické skupiny Košumberk 312⁵⁹⁰. Popisovaný soubor zahrnuje dvacet zlomků o souhrnné hmotnosti 607 g, z něhož tři zlomky se součtem hmotností 164 g patří k nálezovému souboru z bedny č. XVI, sedm zlomků se součtem hmotností 261 g patří k nálezovému souboru z bedny č. XVII, devět zlomků se součtem hmotností 142 g patří k nálezovému souboru z bedny č. XXV a jeden zlomek o hmotnosti 40 g patří k nálezovému souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 81).

V rámci souboru byl rozpoznán jeden zlomek okraje s částí výdutě nádoby, jeden zlomek podhrdlí nádoby, jedenáct zlomků výdutí nádob, šest zlomků výdutě s částí dna nádoby a jeden zlomek ucha nádoby. Všech šest zlomků výdutí nádob s částí dna bylo určeno jako zlomky hrnců, zlomek okraje s částí výdutě nádoby jako zlomek mísy a dva zlomky výdutí nádob jako zlomky pokliček, přičemž jeden z nich představuje zlomek vrchlíku pokličky s kompletním držadlem. Zbývajících jedenáct zlomků se nepodařilo morfologicky určit. Doložený zlomek

⁵⁸⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁵⁸⁷ K dataci analogických technologických skupin 315, Ro 19 a Dvakačovice 7 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872-873, 880.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 110, 127.

⁵⁸⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁵⁸⁹ Podrobněji viz: Tamtéž.

⁵⁹⁰ Srovnatelně viz výše v kapitole 12.25.

okraje mísy reprezentuje okraje mís typu 61.03 (1x, tab. 52/4)⁵⁹¹ s průměrem 200 mm, jeho povrch zdobí motiv ryté vlnice. Na jednom ze zlomků výdutě nádoby jsou z vnitřní strany dochovány stopy červeného pigmentu, který se barevně shoduje s pigmentem užitým při tvorbě sgrafitové výzdoby budovy purkrabství.

Také zlomky keramiky typu Košumberk 320 patří mezi na Chrudimsku časté nálezy novověké keramiky. Její doklady jsou známy z Chrudimi (skupina 320⁵⁹²), ze zříceniny hradu Oheb (skupina Oheb 20⁵⁹³), z areálu klášterštitě v Podlažicích (skupina Podlažice 4⁵⁹⁴) a také z výzkumů v Dvakačovicích (skupina Dvakačovice 17⁵⁹⁵), Kovářově (skupina Kovářov 7⁵⁹⁶), Křižanovicích (skupina Křižanovice 8⁵⁹⁷), v okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 10⁵⁹⁸) a ve Štěnci-Mravíně (skupina Štěnec-Mravín 9⁵⁹⁹). Dataci technologické skupiny Košumberk 320 je možné na základě známých analogií stanovit do 17. století⁶⁰⁰.

12.30. „Přepálená keramika“ – skupina TS.002

V nálezovém souboru ze starého hradu bylo rovněž identifikováno deset zlomků nádob o souhrnné hmotnosti 508 g, které vykazují znaky dočasného působení vysokého žáru, díky čemuž nebylo možné rozpoznat jejich makroskopicky postižitelné vlastnosti. Z tohoto důvodu byly tyto zlomky zařazeny do speciálně vyčleněné skupiny tzv. „přepálené keramiky“, pro kterou se v oblasti Chrudimska běžně používá označení TS.002⁶⁰¹. Z uváděných nálezů

⁵⁹¹ Určeno podle: TETOUR, Michal. *Keramika on-line*. op. cit.

URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/typare/okrmisyweb.gif>>.

⁵⁹² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 320 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 455, 474-475.

⁵⁹³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁵⁹⁴ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁵⁹⁵ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 112, 126.

⁵⁹⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K publikovanému nálezovému souboru z Kovářova blíže viz: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Nové archeologické nálezy*. op. cit. s. 275-290.

⁵⁹⁷ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru z Křižanovic blíže viz výše v poznámce 351.

⁵⁹⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872-873, 879.

⁵⁹⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁶⁰⁰ K dataci analogických technologických skupin 320, Ro 10 a Dvakačovice 17 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou*. op. cit. s. 455, 474-475.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. *Změny sídlištních struktur*. op. cit. s. 872-873, 879.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 112, 126.

⁶⁰¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin*. op. cit.

náleží sedm zlomků o celkové hmotnosti 212 g do nálezového souboru z bedny č. XVII, zbývající tři zlomky se součtem hmotností 296 g pak do nálezového souboru „hradní sbírky“ (soubory č. 43 a 81). Typologicky byly v souboru identifikovány tři zlomky okrajů nádob, jeden zlomek okraje nádoby s částí podhrdlí, tři zlomky výdutí nádob, dva zlomky výdutí nádob s částí dna a jeden zlomek ucha nádoby. Morfologicky byly všechny zlomky okrajů nádob, zlomek okraje nádoby s částí podhrdlí i oba zlomky výdutí nádob s částí dna určeny jako zlomky hrnců. Zbývající čtveřici zlomků nebylo možné blíže určit.

Okraje hrnců jsou v souboru přepálené keramiky reprezentovány zástupci derivátů nepravého okruží typu H371⁶⁰² (1x, tab. 31/9), variant okruží typu H524⁶⁰³ (1x, tab. 23/4), přehnutých oblých okrajů typu H711⁶⁰⁴ (1x, tab. 29/8) a zavínutých okrajů typu H831⁶⁰⁵ (1x, tab. 47/1). Průměry okrajů hrnců se pohybují v rozmezí 120 mm až 160 mm. Na dvojici zlomků, konkrétně na zlomek okraje hrnce typu H371 a na jednom ze zlomků výdutí nádob (tab. 32/1) bylo zaznamenáno užití oběžné šroubovice.

13. Analýza zlomků kachlů

Z prostoru „starého hradu“ byl získán také početný soubor 152 zlomků kamnových kachlů, který byl již vyhodnocen v publikacích J. Frolíka a J. Musila. Zmiňovaný soubor představuje souhrn nálezů náležejících souborům z beden č. XVI⁶⁰⁶ (9 ks), XVII⁶⁰⁷ (9 ks), XXV⁶⁰⁸ (111 ks) a „hradní sbírky“⁶⁰⁹ (soubory č. 15, 27⁶¹⁰, 42, 43, 52, 60 a 81, celkem 23 ks). Tři z těchto zlomků jsou v rámci publikování kompletních dílčích nálezových souborů, k nimž náležejí⁶¹¹, stručně uvedeny i v této práci. Jedná se o zlomky publikované v třetím díle Katalogu archeologických

⁶⁰² Určeno podle: ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika. op. cit. s. 181, 183, obr. 5.

⁶⁰³ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁶⁰⁵ Tamtéž, s. 181, 184, obr. 5.

⁶⁰⁶ K popisovanému nálezovému souboru podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 27, 31, 53-54, 91-92, 119, 247-248, obr. 112-113.

⁶⁰⁷ K popisovanému nálezovému souboru podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 15, 18, 22, 59, 70, 73, 101, 112, 154, 162, 164, 167, 169, 172, 250, obr. 19, 27, 29, 32, 34, 37, 115.

⁶⁰⁸ K popisovanému nálezovému souboru podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 20-22, 24, 29, 32, 41, 46-47, 55-57, 72-73, 98-101, 115-117, 121-122, 159, 168, 170, 237-247, 249, obr. 24, 33, 35, 102-112, 114.

⁶⁰⁹ K popisovanému nálezovému souboru podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 29, 31, 36, 40, 50-51, 54, 64, 73, 75, 99, 114, 143, 145-147, 151-152, 158-159, obr. 36-40, 44-45, 51-52.

⁶¹⁰ Díky nepřesným identifikačním údajům není vyloučena ani příslušnost k nálezovému souboru č. 28 či č. 50.

⁶¹¹ Jedná se o nálezové celky s inventárními čísly A50044 a A50050.

nálezů z hradu Košumberk pod čísly 716, 1139 (v této práci viz tab. 29/1) a 1556⁶¹². Uvedené zlomky reprezentují obě základní technologické skupiny kachlů Košumberk 222 (1 ks) a Košumberk 317 (2 ks).

13.1. Technologická skupina Košumberk 222

Kromě výše zmíněného zlomku kachle dokládá výskyt technologické skupiny Košumberk 222 na „starém hradě“ rovněž dvojice zlomků keramiky se součtem hmotností 51 g. Jedná se konkrétně o zlomek výdutě s částí dna hrnce a zlomek výdutě nádoby blíže nespécifikovatelného tvaru. Uváděné nálezy představují součást nálezového souboru z bedny č. XXV.

V oblasti Chrudimska představují nálezy zlomků kamnových kachlů i keramiky technologické skupiny typu Košumberk 222 jednu z nejčastěji doložených nálezových komponent. Mezi známými nalezišti je nutné na prvním místě zmínit samotnou Chrudim (skupina 222⁶¹³). Doklady užívání kachlových kamen v hradním prostředí představují nálezové soubory ze zřícenin hradů Rabštejn (skupina Ra 11⁶¹⁴), Nové Hrady (skupina NH 1⁶¹⁵), Oheb (skupina Oheb 2⁶¹⁶) a Žumberk (skupina Žumberk 8⁶¹⁷) a z hradu Rychmburk (skupina Rychmburk 3⁶¹⁸). V neposlední řadě pocházejí analogické nálezy zlomků kachlů také z areálu zaniklého kláštera v Podlažicích (skupina Podlažice 16⁶¹⁹), z velitelského stanoviště husitských obléhatelů u hradu Lichnice (skupina P006⁶²⁰), z Dvakačovic (skupina Dvakačovice 1⁶²¹)

⁶¹² Ke zmiňovaným zlomkům kachlů podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 15, 70, 112, 250, obr. 115.

⁶¹³ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin.* op. cit. K dokladům přítomnosti technologické skupiny 222 v publikovaném souboru z výzkumu jímky 962 v chrudimské Hradební ulici viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. *Mezi sklem a keramikou.* op. cit. s. 455, 472.

⁶¹⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin.* op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj.* op. cit. s. 18-19, 42-43, 83-88, 107-109, 111, 113-115, 117, 119, 122, 124-126, 129, 138-139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. *Aktuální stav poznání.* op. cit. s. 14, 26, 38, 41, 45, 48.; MUSIL, Jan. *An assemblage.* op. cit. s. 51, 56, 60, tab. 1.

⁶¹⁵ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁶¹⁶ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Oheb blíže viz výše v poznámce 275.

⁶¹⁷ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Žumberk blíže viz výše v poznámce 303.

⁶¹⁸ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburk blíže viz výše v poznámce 232.

⁶¹⁹ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z Podlažic blíže viz výše v poznámce 233.

⁶²⁰ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Několik poznámek.* op. cit. s. 164, 177, pozn. 45.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin.* op. cit.

⁶²¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin.* op. cit.; MUSIL, Jan. *Dvakačovice* čp. 86. op. cit. s. 108-109, 127-128.

a z okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 25⁶²²). Technologická skupina Košumberk 222 je na základě známých analogií datovatelná do období 15. - 16. století⁶²³.

13.2. Technologická skupina Košumberk 317

Nálezy zlomků kachlů technologické skupiny typu Košumberk 317 patří rovněž mezi na Chrudimsku se čteněji vyskytující nálezy zlomků keramiky. Mezi lokality s prokázaným výskytem zlomků této technologické skupiny patří Chrudim (skupina 317⁶²⁴), hradní lokality Rabštejnec (skupina Ra 10⁶²⁵), Nové Hrady (skupina NH 9⁶²⁶) a Rychmburk (skupina Rychmburk 9⁶²⁷) a rovněž také Dvakačovice (skupina Dvakačovice 2⁶²⁸), Chrast-Zaječice (skupina CHZ1⁶²⁹), Lhota u Skutče (bez specifikace místní technologické skupiny⁶³⁰), okolí Ronova nad Doubravou (skupina Ro 11⁶³¹), Střemošice (skupina Střemošice 1⁶³²) a Štěnec-Mravín (skupina Štěnec-Mravín 1⁶³³). Dataci technologické skupiny Košumberk 317 je možné na základě známých analogií stanovit do 17. století⁶³⁴.

⁶²² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872, 881.

⁶²³ K dataci nálezů technologické skupiny Košumberk 222 v prostoru vstupní věže „starého hradu“ a analogických technologických skupin 222, Ra 11 a Dvakačovice 1 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VADUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. op. cit. s. 455, 472.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 14, 26.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 51, 56, 60, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 108-109, 127-128.; SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 44-45.

⁶²⁴ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.

⁶²⁵ O technologické skupině Ra 10 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin. *Stavební vývoj*. op. cit. s. 18, 42, 81-83, 107, 109, 111, 117, 119, 123-125, 129, 139.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 26, 41, 43, 45, 47.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 49, 58, 60, tab. 1.

⁶²⁶ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze zříceniny hradu Nové Hrady blíže viz výše v poznámce 274.

⁶²⁷ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru z hradu Rychmburka blíže viz výše v poznámce 232.

⁶²⁸ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 128.

⁶²⁹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru z Chrasti-Zaječic blíže viz výše v poznámce 309.

⁶³⁰ Podrobněji viz: MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče. op. cit. s. 15-17, pozn. 15.

⁶³¹ Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872, 879.

⁶³² Podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit. K nálezovému souboru ze Střemošic blíže viz výše v poznámce 312.

⁶³³ Podrobněji viz: Tamtéž. K nálezovému souboru ze Štěnce-Mravína blíže viz výše v poznámce 313.

⁶³⁴ K dataci analogických technologických skupin 317, Ra 10, Ro 11 a Dvakačovice 2 podrobněji viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin. op. cit.; LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání. op. cit. s. 26.; MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur. op. cit. s. 872, 879.; MUSIL, Jan. An assemblage, op. cit. s. 49, 58, 60, tab. 1.; MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86. op. cit. s. 109, 128.

14. Architektonické články

V popisovaném nálezovém souboru byla registrována trojice nálezů o celkové hmotnosti 1056 g, které bylo možné zařadit do kategorie zlomků architektonických článků. V prvním případě se jedná o zlomek interiérového pískovcového profilovaného ostění o hmotnosti 191 g (tab. 11/4), jehož zlomkovitost neumožňuje rozlišit, zda se jedná o zlomek ostění okna či dveří. V místě profilace byla navíc zaznamenána přítomnost pozůstatků třívrstvé hlazené omítky, kdy na spodní bílo-šedou vrstvu nasedá prostřední růžovo-šedo-okrová vrstva a na ní pak svrchní šedobílá vrstva omítky. Druhý nález představuje opět zlomek blíže nespecifikovatelného pískovcového ostění o hmotnosti 90 g. Vzhled zlomku umožňuje hypotetické úvahy o jeho dataci do období pozdní gotiky až rané renesance. Posledním z trojice nálezů je pak zlomek pískovcového architektonického článku, snad patka neprofilovaného výběhu klenby (hmotnost 775 g, tab. 12/1). Přítomnost silných stop očazení na povrchu zlomku může souviset s požárem hradu v roce 1573. Všechny uvedené zlomky náleží nálezovému souboru z bedny č. XVII.

15. Stavební keramika

Při zpracovávání nálezového souboru ze „starého hradu“ byla rovněž identifikována kolekce šesti nálezů ze souboru z bedny č. XVII o souhrnné hmotnosti 2276 g, která náleží do kategorie stavební keramiky. Jedná se konkrétně o trojici zlomků cihel, dva zlomky prejzy a zlomek dlaždice. První ze zlomků cihel o hmotnosti 1040 g vykazuje formát ? x ? x 64 mm⁶³⁵. Na jeho povrchu byly zaznamenány stopy prstování a řezání strunou, ze tří stran pak také zbytky ulpělé malty. U zbývající dvojice zlomků cihel nebylo možné stanovit jejich formát. První zlomek o hmotnosti 19 g vykazuje na svém povrchu stopy po dřevěné formě, druhý zlomek o hmotnosti 31 g pak stopy prstování a zbytky ulpělé malty na povrchu (tab. 32/5). Neurčitelný formát je rovněž průvodním znakem obou doložených zlomků prejzů. Na povrchu prvního ze zlomků (hmotnost 204 g) byly na svrchní straně zaznamenány stopy dřevěné formy a na spodní straně stopy podsýpky a zbytky ulpělé malty. Druhý zlomek (hmotnost 526 g) vykazuje kromě stop dřevěné formy i podsýpky navíc z obou stran stopy očazení. Zmiňovaný zlomek dlaždice

⁶³⁵ Z prostoru „starého hradu“ byly dosud publikovány nálezy cihel o formátu 180 x 100 x 40 mm, viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 45. K doloženým formátům nálezů cihel z chrudimských nalezišť srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Cihla a stavební keramika v Chrudimi ve středověku a novověku. In *Forum urbes medii Aevi IX.*, 2015, č. 1-2, s. 237-238. ISSN 1803-1749.

(hmotnost 456 g) je představován půdovkou o formátu ? x ? x 43,3 mm s výraznou prohlubní na horní ložné ploše a zbytky ulpělé malty⁶³⁶.

16. Zlomky omítky a malty

Mezi početné nálezové soubory patří soubor 79 nálezů z kategorie zlomků omítky a malty, jehož souhrnná hmotnost činí 3442 g. Celkem 68 zlomků o celkové hmotnosti 3003 g náleží do nálezového souboru z bedny č. XVI a čtyři zlomky o celkové hmotnosti 74 g náleží do nálezového souboru z bedny č. XVII. Posledních sedm zlomků o celkové hmotnosti 365 g, které náleží do nálezového souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 50), souvisí s lokalizací „výkop malé světničky na starém hradě 31. 8. 1922 + kobka starý palác“⁶³⁷. Většina zmiňovaných nálezů představuje úlomky interiérové omítky, ve dvou případech se jedná o zlomky ztuhlé malty. Nejzajímavější nález z této kategorie představuje zlomek štukového fabionu (tab. 3/1), u něhož jsou na řezu patrné stopy dodatečné opravy použité bílo-šedé omítky. Další zlomky nesou na svém povrchu pozůstatky barevně pojaté výmalby, čímž dokládají existenci nástěnných maleb v interiérech „starého hradu“. Mezi nimi vyniká výše zmíněný nálezový soubor z „hradní sbírky“, který obsahuje zlomky hlazené jednovrstvé (1 ks, tab. 48/4) a dvouvrstvé (zbývajících 6 ks) omítky se stopami barevné výmalby. Konkrétními zástupci jsou zlomek omítky se stopami zeleno-okrovo-oranžové malby (tab. 48/4), dále zlomek omítky se stopami zeleno-žluto-červené malby a druhotné úpravy povrchu (tab. 47/5), zlomek omítky se stopami šedé a bílošedé malby (tab. 47/3), dva zlomky omítky se stopami zelené a šedo-černé malby (tab. 47/2; 50/3), zlomek omítky se stopami červené a okrové malby (tab. 47/7) a nakonec zlomek omítky se stopami červené, okrové, černo-šedé a zelené malby (tab. 50/5). Dále se v souboru vyskytují dva zlomky šedo-bílé vícevrstvé štukové omítky zdobené šedo-hnědo-černými pruhy (tab. 3/2, 5), dále zlomek obdobné omítky zdobené šedo-černými pruhy (tab. 4/2) a zlomek hlazené omítky bílo-žluto-hnědé barvy (tab. 4/6). O vývoji úpravy vnitřních omítek možná svědčí další obdobný zlomek (tab. 11/2), kde na spodní vrstvu hlazené šedo-bílé omítky se stopami černé barvy, která opět může být pozůstatkem nástěnných maleb, nasedá svrchní vrstva šedo-bílého šuku. Celkem 12 ks představuje zlomky vícevrstvé šedo-bílé štukové omítky (tab. 2/2, 5; 3/3, 4; 4/1, 3, 4, 5; 5/1, 3; 6/2, 3), jedním zlomkem je zastoupena

⁶³⁶ Z prostoru „starého hradu“ byly dosud publikovány nálezy dlaždic o formátu 180 x 180 x 40 mm a ? x 130 x 40 mm, viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 45. K doloženým formátům nálezů dlaždic z chrudímských nalezišť srovnatelně viz: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Cihla a stavební keramika*. op. cit. s. 239-240.

⁶³⁷ Podrobněji viz výše v kapitole 10.

šedo-bílá štuková omítka (tab. 2/4), šedo-bílá hlazená omítka (tab. 5/2) a dvěma zlomky prostá šedobílá omítka (tab. 5/4; 6/1). Zbývajících 48 zlomků omítky a dva zlomky ztuhlé malty nenese výraznější zaznamenané znaky. Absence stop očazení na površích popisovaných nálezů umožňuje úvahu o dataci těchto zlomků omítek do období po požáru hradu roku 1573, díky čemuž by bylo možné tyto zlomky považovat za pozůstatky renesančních a raně barokních úprav interiérů „starého hradu“.

17. Zlomky mazanice

V popisovaném nálezovém souboru bylo rovněž registrováno 84 zlomků mazanice o souhrnné hmotnosti 1161 g, které náleží k nálezovým souborům z beden č. XVI (83 zlomků o celkové hmotnosti 1158 g) a č. XVII (jeden zlomek o hmotnosti 3 g). S velkou pravděpodobností se jedná o pozůstatky vymazávek dřevěných konstrukcí, čemuž nasvědčuje přítomnost hlazených ploch na površích zlomků, absence výpalu a vysoká míra příměsi slámy (viz tab. 1/1; 2/1, 3). Na dvou zlomcích byly zaznamenány i otisky blíže neurčitelných konstrukcí.

18. Sklo

Nálezy zlomků skla jsou v popisovaném nálezovém souboru ze „starého hradu“ zastoupeny trojicí zlomků z nálezového souboru „hradní sbírky“ (soubory č. 43, 52 a 81), jejichž součet hmotností činí 68 g. V prvním případě se jedná o zlomek stolního skla (pravděpodobně karafy) o hmotnosti 38 g, který představuje zlomek kónického hrdla s plasticky zvýrazněným ústím a páskového ucha zhruba obdélného průřezu s plastickými ornamenty při náběžích, jejichž součástí je mj. motiv vtlačené mřížky (tab. 47/4). Druhým nálezem je zlomek dřívku s prstencem a částí kupy poháru o hmotnosti 26 g (tab. 51/2). Zlomek je vyroben z opakního skla žlutozelené barvy. Třetího zástupce kategorie skla v popisovaném souboru představuje zlomek okenního terčíku se zvýrazněným okrajem o hmotnosti 4 g (tab. 53/6). Uvedené nálezy rozšiřují již dříve publikovaný početný nálezový soubor zlomků skla ze „starého hradu“, který čítá 102 zlomků o souhrnné hmotnosti 1392 g⁶³⁸. Datačně byl zmiňovaný soubor zařazen do období 15. – 17. století.

⁶³⁸ K vyhodnocení nálezového souboru skla ze „starého hradu“ podrobněji viz: MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MACHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého. op. cit. s. 104, 106-107, 110-113, 115-116.

19. Zlomky kostí

Své nepřehlédnutelné zastoupení má v popisovaném nálezovém souboru též kategorie zlomků kostí, která je reprezentována celkem 232 zlomky o součtu hmotností 9386 g. Soubor je možné označit jako kuchyňský odpad, místy se na některých zlomcích objevují stopy porcování a očazení. Zlomky jsou součástí všech dílčích nálezových souborů, konkrétně 49 zlomků náleží bedně č. XVI, 119 zlomků bedně č. XVII, 48 zlomků bedně č. XXV a zbývajících 26 zlomků „hradní sbírce“ (soubory č. 34, 42, 43, 52, 60 a 81). Nálezy zlomků kostí snad indikují přítomnost původní hradní kuchyně v objektu „starého hradu“ nebo souvisejí s blízkostí nové hradní kuchyně v suterénu „spojovacího křídla nového paláce“. Nálezy kostí z bedny č. XVI, které pocházejí z prostoru „bašty v šildvochu“, je možné s jistotou pokládat za odpad z nové hradní kuchyně.

20. Ostatní nalezené předměty

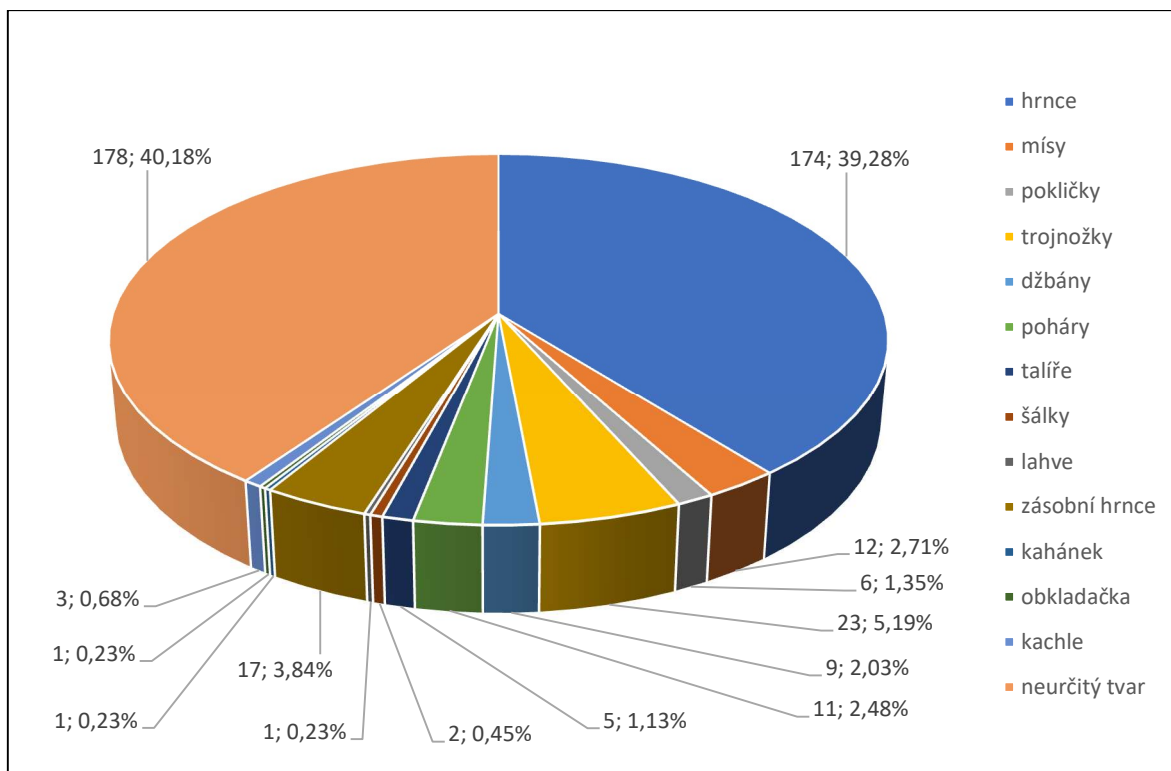
Součástí popisovaného nálezového souboru ze „starého hradu“ je rovněž několik nálezů, které nebylo možné zařadit do výše uvedených kategorií nálezů. Největší měrou jsou mezi nimi zastoupeny uhlíky, jejichž soubor o souhrnné hmotnosti 3640 g je zastoupen v nálezových souborech z bedny č. XVI a v „hradní sbírce“ (soubor č. 60). Za specifický nález je možné označit artefakt o hmotnosti 32 g, který byl určen jako pravděpodobný zlomek terakotové sošky se stopami šedo-zeleného pigmentu na povrchu (tab. 45/7). Na levé straně nálezu, který pochází z „hradní sbírky“ (soubor č. 42), byla identifikována profilace připomínající tvar mušle. Zlomek nebylo možné pro velkou torzovitost blíže specifikovat. Kategorii kamenných zlomků zastupuje zlomek kamenného brousku čtvercového průřezu o hmotnosti 19 g, který také patří do „hradní sbírky“ (soubor č.60), a zlomek pískovce o hmotnosti 5 g, který pochází z nálezového souboru z bedny č. XVII.

Z nálezového souboru z bedny č. XVII pochází rovněž trojice lastur ústřic o souhrnné hmotnosti 31 g. Tyto pozůstatky luxusní složky jídelníčku náročné na přepravu na velké vzdálenosti i uchování představují doklad vysoké životní úrovně hradních pánů Slavatů. Kategorii nálezů dřevěných předmětů zastupuje v první řadě dvojice dřevěných kolíků o souhrnné hmotnosti 16 g pocházející z nálezového souboru z bedny č. XVII (tab. 32/7, 8). Uvedené nálezy nevykazují výraznější charakteristické znaky, jejich dataci nebylo možné blíže specifikovat. Posledním nálezem z kategorie dřevěných předmětů je ohořelé prkénko ze souboru „hradní sbírky“ (soubor č. 60) o hmotnosti 30 g. Uvedený nález s velkou

pravděpodobností dokládá požár hradu roku 1573. Soubor „ostatních nalezených předmětů“ uzavírá odřezek kůže o hmotnosti 5 g, který opět pochází ze souboru z bedny č. XVII (tab. 32/6). Nález představuje pravděpodobně odpad z výroby bot recentního původu, dobře patrné jsou na něm řezy po vykrojení jednotlivých dílů boty.

21. Shrnutí rozboru nálezového souboru

V rámci výzkumů DZHK byl v prostoru „starého hradu“ získán nálezový soubor čítající celkem 862 nálezů. Nejpočetnější zastoupení zde mají zlomky keramiky s celkovým počtem 443 ks (51,39 % ze všech nálezů). Z hlediska morfologického zařazení bylo možné blíže určit 265 zlomků (59,82 % ze všech zlomků), blíže neurčitelným tvarům nádob náleží zbývajících 178 zlomků (40,18 % ze všech zlomků). Mezi určitelnými zlomkami jsou nejpočetněji zastoupeny zlomky kuchyňské keramiky (215 ks, 48,53 % ze všech zlomků). Podle bližšího morfologického rozdělení mají v nálezovém souboru své zastoupení zlomky hrnců (174 ks), mís (12 ks, technologické skupiny Košumberk 217, Košumberk 218, Košumberk 219, Košumberk 231, Košumberk 312 a Košumberk 320), pokliček (6 ks, technologické skupiny Košumberk 210, Košumberk 217, Košumberk 224, Košumberk 311 a Košumberk 320) a trojnožek (23 ks, technologické skupiny Košumberk 226, Košumberk 311 a Košumberk 312).

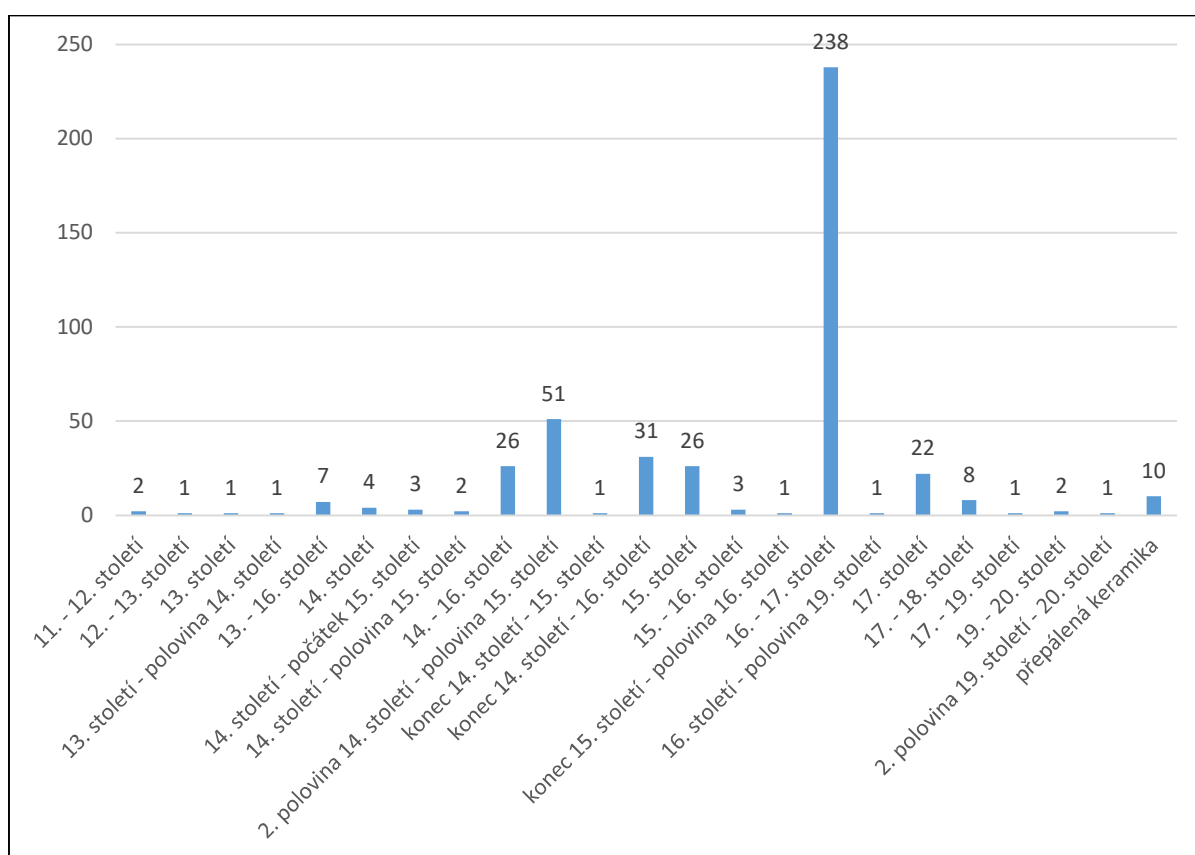
Obr. 12. Rozdělení keramických nálezů podle morfologie.

Doklady stolní keramiky představuje 28 zlomků (6,32 % ze všech zlomků), rozpoznáno mezi nimi bylo 9 zlomků džbánů (technologické skupiny Košumberk 213, Košumberk 231, Košumberk 311 a Košumberk 314), 11 zlomků pohárů (technologické skupiny Košumberk 211, Košumberk 231, Košumberk 307, Košumberk 311 a Košumberk 312), 5 zlomků talířů (technologické skupiny Košumberk 305, Košumberk 307 a Košumberk 308), 2 zlomky šálů (technologická skupina Košumberk 304) a zlomek lahve (technologická skupina Košumberk 225). Zásobní keramiku zastupuje 17 zlomků zásobních hrnců (3,84 % ze všech zlomků) náležejících náplni technologické skupiny Košumberk 224, technickou keramiku pak 2 zlomky (0,45 % ze všech zlomků) patřící k technologickým skupinám Košumberk 231 a Košumberk 307. Zbývající trojice zlomků (0,68 % ze všech zlomků) představuje zástupce zlomků kachlů⁶³⁹.

Chronologické zařazení zlomků keramiky a kachlů podle příslušných technologických skupin dokládá pro prostor „starého hradu“ přítomnost keramiky širokého datačního rozpětí 11. až 20. století. Jednotlivé technologické skupiny je možné přiřadit k dílčím časovým intervalům. Chronologicky nejstarším doloženým obdobím středověké keramiky je interval 11. – 12. století, reprezentovaný zlomky technologické skupiny Košumberk 205 (2 ks/0,45 % z celku, podle hmotnosti 121 g/0,81 % z celku). Technologická skupina Košumberk 204 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 55 g/0,37 % z celku) reprezentuje keramiku období 12. – 13. století. Keramiku čistě 13. století zastupuje technologická skupina Košumberk 209 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 65 g/0,43 % z celku). Do intervalu 13. století – poloviny 14. století spadá technologická skupina Košumberk 234 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 37 g/0,25 % z celku). Široké datační rozpětí 13. – 16. století charakterizuje technologickou skupinu Košumberk 213 (7 zlomků/1,58 % z celku, podle hmotnosti 140 g/0,93 % z celku). Čistě do 14. století spadají datačně technologické skupiny Košumberk 210 a Košumberk 212 (souhrnem 4 zlomky/0,90 % z celku, podle hmotnosti 320 g/2,13 % z celku). Období 14. století – počátku 15. století reprezentuje technologická skupina Košumberk 230 (3 zlomky/0,68 % z celku, podle hmotnosti 71 g/0,47 % z celku). Do časového intervalu 14. století – poloviny 15. století náleží technologická skupina Košumberk 229 (2 zlomky/0,45 % z celku, podle hmotnosti 23 g/0,15 % z celku). Hned dvojice technologických skupin, kterými jsou skupiny Košumberk 211 a Košumberk 224, spadá do širokého datačního intervalu 14. – 16. století (26 zlomků/5,87 % z celku, podle hmotnosti 2417 g/16,08 % z celku). Další dvojice technologických skupin, konkrétně skupiny Košumberk 218 a Košumberk 219, náleží časovému období 2. poloviny 14. století – poloviny 15. století (celkem 51 zlomků/11,51 % z celku, podle hmotnosti 2636 g/17,54

⁶³⁹ Podrobněji viz výše v kapitole 13.

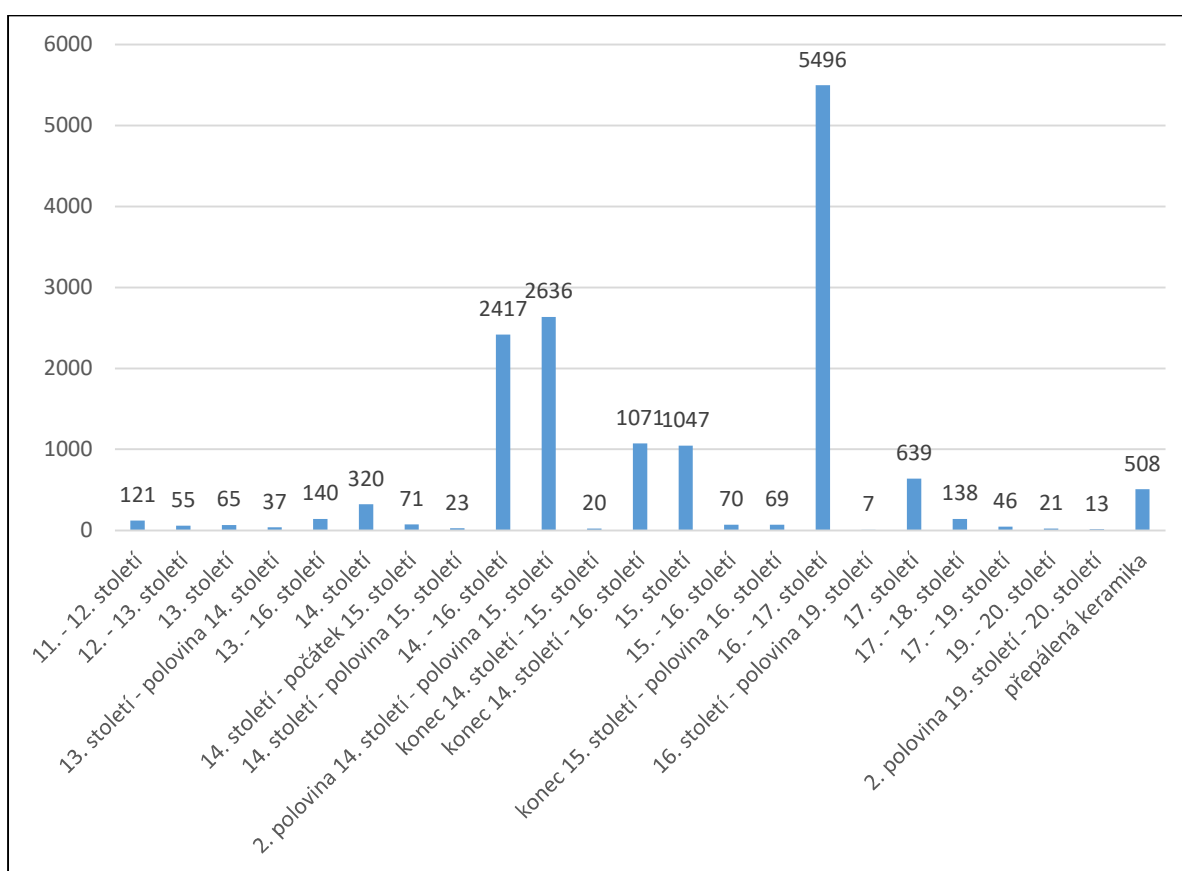
% z celku). Technologickou skupinu Košumberk 232 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 20 g/0,13 % z celku) charakterizuje datační rozpětí konec 14. století – 15. století. Datační interval konec 14. století – 16. století reprezentují zlomky technologické skupiny Košumberk 217 (31 zlomků/7 % z celku, podle hmotnosti 1071 g/7,13 % z celku). Keramiku čistě 15. století zastupují technologické skupiny Košumberk 215 a Košumberk 231 (celkem 26 zlomků/5,87 % z celku, podle hmotnosti 1047 g/6,97 % z celku). Do období 15. – 16. století náleží technologická skupina Košumberk 222 (3 zlomky/ 0,68 % z celku, podle hmotnosti 70 g/0,47 % z celku). Posledním technologickou skupinou středověké keramiky, která datačně náleží intervalu konce 15. století – poloviny 16. století, je skupina Košumberk 226 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 69 g/0,46 % z celku).

Obr. 13. Chronologické rozdělení keramických nálezů podle počtu kusů.

Škálu datačních intervalů novověké keramiky a kachlů začíná nejhojněji zastoupené období 16. – 17. století, kam spadají technologické skupiny Košumberk 304, Košumberk 305, Košumberk 307, Košumberk 311 a Košumberk 312 (souhrnem 238 zlomků/53,72 % z celku, podle hmotnosti 5496 g/36,57 % z celku). Do období 16. století – poloviny 19. století náleží technologická skupina Košumberk 316 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 7 g/0,05 % z celku). Dvojice technologických skupin Košumberk 317 a Košumberk 320 spadá datačně

do období 17. století (celkem 22 zlomků/4,97 % z celku, podle hmotnosti 639 g/4,25 % z celku). Do datačního intervalu 17. – 18. století náleží technologická skupina Košumberk 314 (8 zlomků/1,81 % z celku, podle hmotnosti 138 g/0,92 % z celku), do intervalu 17. – 19. století pak technologická skupina Košumberk 225 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 46 g/0,31 % z celku). Recentní keramiku 19. – 20. století reprezentuje technologická skupina Košumberk 308 (2 zlomky/0,45 % z celku, podle hmotnosti 21 g/0,14 % z celku), keramiku 2. poloviny 19. století – 20. století pak technologická skupina Košumberk 315 (1 zlomek/0,23 % z celku, podle hmotnosti 13 g/0,09 % z celku). Zbývajících 10 zlomků keramiky (2,26 % z celku, podle hmotnosti 508 g/3,38 % z celku) představují zástupce datačně nezařaditelné přepálené keramiky.

Obr. 14. Chronologické rozdělení keramických nálezů podle součtu hmotností.

Datační zařazení zlomků keramiky a kachlů plně odpovídá periodizaci vývoje „starého hradu“, v níž dominuje dvojice základních období. Prvním z nich je období vrcholného a pozdního středověku, které je v souboru zastoupeno 35,44 % nálezů (53,13 % nálezů podle hmotnosti), druhým pak období raného novověku, které reprezentuje 60,95 % nálezů (42,09 % nálezů podle hmotnosti). Opačný poměr zastoupení z hlediska hmotnosti je možné vysvětlit větší hmotovou subtilností raně novověkého keramického zboží. Zlomky raně středověké

keramiky představují v rámci zpracovávaného souboru 0,68 % nálezů (1,17 % nálezů podle hmotnosti), zlomky keramiky 19. – 20. století také 0,68 % nálezů (0,23 % nálezů podle hmotnosti) a zlomky přepálené keramiky 2,26 % nálezů (3,38 % nálezů podle hmotnosti).

Datování dalších kategorií nálezů závisí na povaze konkrétních nálezů a výskytu charakteristických datačních rysů. Pro přílišnou zlomkovitost a absenci charakteristických profilací není možné přesněji datovat trojici architektonických článků (0,35 % z celku, podle hmotnosti 2,92 % z celku). Bližší dataci nebylo díky skutečnosti nezměřitelného formátu možné upřesnit ani u souboru zlomků stavební keramiky (0,70 % z celku, podle hmotnosti 6,29 % z celku), pouze u dvojice zlomků prejzů je možné uvažovat o hrubé dataci do období renesanční fáze vývoje „starého hradu“ po požáru roku 1573. Do stejného období je možné datovat i soubor zlomků omítek (včetně chronologicky necitlivých zlomků malty 9,16 % z celku, podle hmotnosti 9,51 % z celku), dataci zde naznačuje absence stop po zmíněném požáru⁶⁴⁰. Datace zlomků skla (0,35 % z celku, podle hmotnosti 0,19 % z celku) pravděpodobně odpovídá dataci publikovaného souboru skla z hradu Košumberka, tedy intervalu 15. – 17. století⁶⁴¹. Absence výrazných znaků neumožňuje bližší dataci početných souborů zlomků kostí (26,91 % z celku, podle hmotnosti 25,93 % z celku) a mazanice (9,74 % z celku, podle hmotnosti 3,21 % z celku) stejně tak jako souboru uhlíků (coby 2 početní položky 0,23 % v celku, podle hmotnosti 10,06 % z celku). Pravděpodobně raně novověkého stáří je zlomek terakotové sošky (0,12 % z celku, podle hmotnosti 0,09 % z celku) a nálezy lastur ústřic (0,35 % z celku, podle hmotnosti 0,09 % z celku). Nalezený zlomek kůže (0,12 % z celku, podle hmotnosti 0,01 % z celku) představuje recentní ztrátový nález. Zbývající nálezy zlomků dřeva (0,35 % z celku, podle hmotnosti 0,13 % z celku) a kamene (0,23 % z celku, podle hmotnosti 0,07 % z celku) nebylo možné chronologicky určit.

22. Záchrané práce v letech 1973-1977 a areál „starého hradu“⁶⁴²

Etapu konzervačních a rekonstrukčních prací, které byly na Košumberku uskutečněny v letech 1973-1977, zahájil stavebně-geologický průzkum areálu zříceniny v roce 1973.

⁶⁴⁰ Podrobněji viz výše v kapitole 16.

⁶⁴¹ Podrobněji viz výše v kapitole 18., pozn. 638.

⁶⁴² Okolnostem rekonstrukčních prací v letech 1973-1977 a částečnému vyhodnocení získaných nálezů jsou věnovány články J. Frolíka, J. Sigla a J. Musila, viz: FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 62-64, 69, 73-74.; MUSIL, Jan. Fajánsová poklička. op. cit. s. 6.; MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 80-97. Srovnatelně rovněž viz: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 26-27.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 28-31, 33.

Základní pramen pro uskutečněné práce představuje závěrečná zpráva vypracovaná pracovníky projektanta celé akce, kterým byla projektově inženýrská organizace Interprojekt, závod Brno⁶⁴³. Investorem akce se stal Okresní národní výbor (dále jen ONV) v Chrudimi. Práce probíhaly podle podkladů „Projekt stavebně-geologického průzkumu“, který byl vypracován v dubnu téhož roku⁶⁴⁴. Podstatou průzkumu se stalo ověření kvality základových půd a zjištění jejich rozšíření v areálu zříceniny, dále posouzení stavu a kvality dochovaného zdiva a vyhodnocení mocnosti a charakteru navážek při rubové straně zdiva. Provedení technických, především výkopových prací, bylo svěřeno pracovníkům národního podniku (dále jen n. p.) Geindustria Jihlava, úsek Chrudim pod vedením p. Vojtěchovského. Zaměřením uskutečněných prací byla pověřena měřičská skupina projektující organizace vedená Ing. Kameníčkem. Vlastní práce na zřícenině započaly podle oznámení ONV v Chrudimi v období 6. – 7. 8. 1973⁶⁴⁵, ukončeny byly 25. 9. téhož roku.

V rámci technických prací bylo vyhloubeno celkem 10 kopaných šachtic (označeny kódy S1-S10), 20 kopaných sond (označených kódy K1-K10, K16, K19-23, K25-K28), 7 kopaných sond převedených do šachtic⁶⁴⁶ (označeny kódy K11S-K12S, K14S-K15S, K17S-K18S a K24S) a jedna kopaná rýha⁶⁴⁷. V ploše areálu „starého hradu“ byly konkrétně otevřeny šachtice S8, S9, S10 a K11S a sondy K7 a K28⁶⁴⁸. Během odkryvu některých šachtic a sond došlo k objevu dílčích souborů archeologických nálezů. Nejvýraznější zastoupení archeologického materiálu vykazovala šachtice S8/1973 otevřená při vnitřním líci severovýchodního úseku „vnější obvodové zdi starého hradu“⁶⁴⁹. Výkop šachtice o rozměrech 2,4 m x 1 m odhalil stratigrafii sestávající ze tří stratigrafických jednotek. V hloubce 2,2 m bylo dosaženo podloží slabě

⁶⁴³ Uvedený dokument je uložen v: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.

⁶⁴⁴ K průběhu stavebně-geologického průzkumu Košumberka podrobněji viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. s. 1, 3. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.

⁶⁴⁵ Srovnatelně viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1. Průzkumné práce na st. hradech Košumberku a Lichnici a na příhrádku v Předhradí. Okresní národní výbor v Chrudimi, odbor kultury-správa památek Krajskému muzeu východních Čech v Hradci Králové. 8. 8. 1973.

⁶⁴⁶ Výkopy sond překročily v průběhu prací projektovanou hloubku 3 m.

⁶⁴⁷ Popisu a vyhodnocení popisovaných sond je věnována pozornost v: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. s. 6-26. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.

⁶⁴⁸ K poloze zmiňovaných šachtic a sond srovnatelně viz níže na obr. 15.

⁶⁴⁹ K odkryvu šachtice S8/1973 a zde získaným nálezům podrobněji viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. s. 11. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.; Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. šachtice S8. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 62-63, obr. 1.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 30, obr. 3/4. Srovnatelně rovněž viz níže v kapitole 28.2., plán 5.

navětralé čedičové skály. Na ní nasedala 0,9 m mocná vrstva hrubě kamenité zahliněné vrstvy čedičových úlomků. Stratigrafickou situaci uzavírala kamenitá zahliněná navážka sahající do hloubky 1,3 m od povrchu. Právě tato vrstva obsahovala neglazované střepy nádob, kromě nich byla zachycena i přítomnost popeloviny. Získaný náleзовý soubor obsahoval četné zlomky keramiky z období 2. poloviny až konce 13. století. Charakter souboru naznačoval, že výkopem šachtice mohl být narušen neidentifikovaný zahloubený objekt. Výpovědní hodnota náleзовých okolností šachtice S8/1973 a následně i velké části dalších náleзовých souborů ze 70. let se ovšem bohužel blíží výše popisovaným náleзовým okolnostem náleзов z let 1922-1924⁶⁵⁰. I zde doplňují téměř vždy uváděná místa náleзов pouze ojediněle konkrétní informace týkající se jejich stratigrafického uložení. Uvedený stav vysvětluje skutečnost, že většina náleзов byla získána při stavebních pracích, které zprvu probíhaly bez přítomnosti archeologického dozoru. Zpráva Krajského muzea východních Čech (dnes Muzea východních Čech) v Hradci Králové z 25. 11. 1974 uvádí⁶⁵¹, že o sondážích z roku 1973 nebylo archeologické oddělení muzea informováno, načež došlo při návštěvě pracovníků muzea na hradě alespoň k převzetí archeologického materiálu. Kromě dokumentace n. p. Geindustria Jihlava nebylo provedeno žádné další zaměření odkryté situace.

Na výsledky stavebně-geologického průzkumu navázal Návrh projektu zpřístupňovacích prací, který byl vypracován v lednu 1974⁶⁵². Coby předstupeň statického zabezpečení zříceniny měl být prověřen stav a rozsah podzemních prostor a sklepů v areálu hradu včetně odstranění zásypu v cisterně na „starém hradě“. Podle projektu se měla pozornost pracovníků soustředit do prostor sklepů pod „novým palácem“, torza vstupní věže „starého hradu“ a na „III. sklep“ s cisternou na „starém hradě“. Současně měla být provedena měřičská dokumentace jednotlivých prostor. Provedení zpřístupňovacích a měřičských prací bylo opět svěřeno pracovníkům n. p. Geindustria Jihlava. Návrh prací počítal jednak s nutností statického zajištění zdiva a kleneb v průběhu prací, tak i s možností objevu archeologických náleзов. V takovém případě měly být případné nálezy zajištěny uložením do označených sáčků a zároveň ohlášeny na odboru kultury ONV Chrudim.

První etapa výše navržených prací proběhla na hradě hned v roce 1974. Práce se soustředily na vyčištění cisterny ve „III. sklepe“ na starém hradě“. Průběh prací byl 19. 11. téhož roku

⁶⁵⁰ Podrobněji viz výše v kapitole 10. Srovnatelně viz též: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 2. díl.* op. cit. s. 12.; FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 3. díl.* op. cit. s. 12-13.

⁶⁵¹ Uvedený dokument je uložen v: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1, s. 1-2. Luže. Košumberk. Chrudim. Středověký hrad. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 25. 11. 1974.

⁶⁵² Příslušný dokument je uložen v: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 126/2. s. 1-9. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Návrh projektu zpřístupňovacích prací. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. leden 1974.

prověřen komisí královehradeckého muzea, které začalo stavební činnost pravidelně sledovat⁶⁵³. Dna zkoumané cisterny bylo dosaženo v hloubce 2,1 m, kde byla odkryta 25 cm silná pískovcová deska uložená na rostlé skále. V prostoru cisterny oproti předpokladům nedošlo k objevu archeologických nálezů.

Obr. 15. Půdorys „starého hradu“ s vyznačením polohy šachtice S8/1973. Upravili J. Musil a M. Lacina v programech QGIS a Corel Draw 2018.

V průběhu srpna 1974 byl na Košumberku proveden vlastní statický průzkum, jehož závěry shrnuje příslušná průvodní zpráva⁶⁵⁴. Areál hradu byl v rámci předprojektové přípravy rozdělen do čtveřice dílčích celků, kterými se staly purkrabství coby objekt 1, „nový palác“ (zde

⁶⁵³ O pracích prováděných v roce 1974 a plánu prací na rok 1975 podrobněji viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1, s. 1-2. Luže. Košumberk. Chrudim. Středověký hrad. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 25. 11. 1974.

⁶⁵⁴ Uvedený dokument je uložen v: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 123/2. Hrad Košumberk – statické zabezpečení. Statický průzkum – průvodní zpráva. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. říjen 1974.

„renesanční palác“) coby objekt 2, „starý hrad“ (zde „gotický hrad“) coby objekt 3 a „hradby“ coby objekt 4. Závěry statického průzkumu „starého hradu“ jsou zde shrnuty následovně.⁶⁵⁵

„Nachází se v zcela ruinálním stavu.

Některé horní partie byly upraveny jako vyhlídkové plošiny a zdivo částečně konzervováno. Nejvýraznější statickou poruchou je postiženo jihovýchodní nároží, kde došlo k odtržení bloku zdiva a tato část hrozí zřícením⁶⁵⁶. Stav je nutno charakterizovat jako havarijní a vyžaduje neprodlené zabezpečení.

Podobné poruchy méně závažného rázu jsou i v oblasti risalitu na jižní zaoblené straně hradu. Západní část hradu se skládá z osamělých pahýlů zdiva trčících někde téměř až do výše původní římsy. Tyto pahýly jsou však zcela rozrušeny v lomových plochách a v koruně, mají četné previslé partie zdiva hrozící zřícením. Celkový stav je havarijní.

Některé části sklepů jsou v poměrně zchovalém stavu, pouze trpí vrchností z volně zatékající srážkové vody, která rozrušuje zejména maltové pojivo a působí na větrání stavebního kamene.“

Průvodní zpráva souhrnně konstatuje vážný statický stav „starého hradu“, „nového paláce“ a purkrabství, přičemž má být stanoveno pořadí zabezpečovacích prací podle naléhavosti. Coby postup oprav zpráva navrhuje:

„U torzálních částí zřícenin půjde v zásadě o konsolidaci zachovaných částí objektů, konservaci a částečné dozdění některých partií, které ohrožují existenci okolního zdiva. V rámci celkové konsolidace budou provedeny výklizy zasypaných prostor, odklizení sutí z destrukcí a zabezpečení kleneb a zdiva sklepů přístupných pro veřejnost. Rovněž se provede nutná sanace skalních výchozů a provizorní bezpečnostní zajištění havarijních úseků.“

Závěrem průvodní zprávy doporučuje projektant investorovi konkrétní pořadí zpracování projektové dokumentace pro statické zabezpečení hradu. Jako první by měly být zabezpečeny sklepy pod „novým palácem“ a výše zmíněné jihovýchodní nároží „starého hradu“. Následně by se měla pozornost soustředit na opravu purkrabství a poté na zbytek hmoty „starého hradu“ a nadzemní část „nového paláce“. V případě „starého hradu“ připouští návrh možné provedení prací ve dvou etapách, tedy zvlášť oprav sklepů a zvlášť oprav nadzemního zdiva. Poslední etapu měla představovat konzervace zbytků hradeb.

⁶⁵⁵ K návrhu postupu statického zajištění hradu a jeho konkrétním důsledkům pro „starý hrad“ podrobněji viz: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 123/2, s. 2-5. Hrad Košumberk – statické zabezpečení. Statický průzkum – průvodní zpráva. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. říjen 1974.

⁶⁵⁶ Zmínka odkazuje na dodnes patrnou trhlínu ve východní stěně vstupní věže. Popis částí „starého hradu“ podle světových stran je oproti textu této práce pootočen o 90 stupňů.

V další etapě se hlavní práce soustředily na torzo „nového paláce“, jehož statické zajištění spojené s měřičskou dokumentací a fotodokumentací se v podstatě stalo nejvýraznějším výsledkem záchranných prací v 70. letech. Pro vývoj bádání z hlediska archeologie mělo v této etapě největší význam zabezpečení sklepů pod „novým palácem“. Ve vlastních sklepech nebyla v souvislosti s výběhy skalního podloží předpokládána přítomnost archeologických nálezů. Na jaro 1975 bylo naplánováno vyklizení zásypů nad sklepními klenbami.

Při laboratorním zpracování nálezů z roku 1973 byl pracovníky archeologického oddělení královehradeckého muzea rozpoznán jejich význam pro poznání raně středověkého osídlení Chrudimska. V důsledku těchto skutečností bylo rozhodnuto o provedení zjišťovacího výzkumu na „starém hradě“, kterým by byly prověřeny možnosti případného rozsáhlejšího výzkumu. Ve dnech 6. – 7. května 1975 byl tak proveden výkop zjišťovací sondy 1/1975 o rozměrech 2x1x1,5 m, která byla vyměřena v sousedství výše zmíněné šachtice S8/1973⁶⁵⁷. Cílem akce měl být získání většího souboru zlomků keramiky pro lepší srovnání s nálezy z dosud známých lokalit a poznání jeho rozložení podle sídlištních vrstev. V rámci sondy byla odhalena situace zásahu obvodové hradby „starého hradu“, vyzděné z opukových kamenů pravidelného tvaru, do původního terénu hradního kopce. Úroveň základu zdi nebylo dosaženo, nicméně se předpokládá založení hradby přímo na skalním čedičovém podloží, které bylo v sousední šachtici S8/1973 zachyceno v hloubce cca 2,2 m. Odhalené souvrství obsahuje vrstvy vztahující se k období před vznikem kamenného hradu, následně zachycují jeho založení a poté následuje sled vrstev ukládaných v období existence hradu i po jeho zániku. Jednotlivé vrstvy obsahovaly velké množství zlomků keramiky, dále pak také zlomky kostí a mazanice. V nejspodnějších vrstvách č. 11 a 12, narušených posléze stratigraficky výkopem obvodové hradby (vrstva č. 13), byly nalezeny zlomky keramiky, které bylo možné datačně zařadit do 2. poloviny 13. století. Častá je zde přítomnost zlomků okrajů typu nízkých nepravých okrajů zdobených na vnější straně rytými liniemi. Poměrně překvapivý a z hlediska známých nálezů na Chrudimsku málo častý je četný výskyt vrypů na horních plochách řady nalezených okrajů. Stratigraficky náleží zmíněné vrstvy č. 11 a 12 období před vznikem kamenného hradu, který zde znázorňuje vrstva č. 13. V navazujících vrstvách č. 9 a 10 byla poté prokázána přítomnost zlomků keramiky datačně odpovídajících období konce 13. až počátku 14. století. Z hlediska typologie okrajů

⁶⁵⁷ Základní pramen k výzkumu sondy 1/1975, její stratigrafii a nálezům z ní získaných, představuje Zpráva o zjišťovacím výzkumu na hradu Košumberk, viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi, folio 1, s.1-2. Zpráva o zjišťovacím výzkumu na hradu Košumberk. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 3. 6. 1975. Tématu jsou dále věnovány příslušné pasáže v: FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických ... 1. díl.* op. cit. s. 6.; FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu. op. cit. s. 62-64, 69, 73-74, obr. 2-4.; VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách.* op. cit. s. 28-29, 33, obr. 3/1-3/3.

převažují zde již velká nepravá okruží, často doplněná vlnicí. Mezi nálezy jsou rovněž zastoupeny zlomky pokliček a mísy. Stratigrafie vrstev vzniklých v období existence hradu, se uzavírá vrstvou č. 3, následné vrstvy č. 2 a 1 vznikly až po jeho zániku. Nálezy z vrstev č. 1-8 nebyly dosud vyhodnoceny. Nálezy zlomků keramiky, získané ze sondy 1/1975, tak prokázaly přítomnost osídlení na hradním vrchu pro období 2. poloviny 13. století a zároveň umožnily blíže zařadit vznik kamenného hradu přibližně do období konce 13. století. Analýza stratigrafie této sondy má rovněž význam pro poznání stavebního vývoje „starého hradu“, neboť výkop sondy nezachytil pozůstatky vnitřní zástavby při tělese obvodové hradby⁶⁵⁸. Výkop sondy 1/1975 potvrdil výhodnost archeologického výzkumu severovýchodní části „starého hradu“, ten ale dosud nebyl proveden. Nálezy datačně spadající do období 13. století byly doloženy kromě výše zmíněné zjišťovací sondy 1/1975 a šachtice S8/1973 ještě v blíže lokačně nezařaditelném nálezovém souboru s přírůstkovým číslem 75/75⁶⁵⁹.

V témže roce ve 2. a 3. čtvrtletí proběhlo také zaměření „starého hradu“ včetně systému sklepů pod hradem, které na objednávku Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze provedli pracovníci Projekční kanceláře národního podniku Konstruktiva v Praze⁶⁶⁰. Měření v měřítku 1:50 bylo provedeno polární metodou s přímým měřením vodorovných délek vztaženou k základní síti 20 polygonálních bodů. Souběžně s výkopem sondy 1/1975 byl také zahájen výkliz klenebních zásypů nad suterénem „nového paláce“⁶⁶¹. Podle dostupných souvislostí se jednalo patrně o zásypy kleneb pod bývalou severní a prostřední místností přízemí paláce. Vlastnímu výzkumu předcházelo odstranění betonové podlahy, která byla zřízena DZHK v roce 1923. Ve vlastním zásypu byla zjištěna jen ojedinělá přítomnost archeologických nálezů, především zlomků cihel. Situace tak nevyžadovala přímý archeologický dozor, jednotlivé nálezy byly předávány do muzea pracovníky provádějící firmy.

V roce 1976 pokračovaly práce výklizem zásypu kleneb pod podlahou bývalé kaple v „novém paláci“ (s velkou pravděpodobností dnešní „zvonová síň“)⁶⁶². Práce spočívaly v odstranění

⁶⁵⁸ Srovnatelně viz výše v kapitole 8.

⁶⁵⁹ Zmíněné přírůstkové číslo odpovídá katalogu archeologické sbírky Muzea východních Čech v Hradci Králové, kde jsou veškeré nálezy ze 70. let uloženy.

⁶⁶⁰ Technická zpráva o provedení zaměření včetně příslušné plánové dokumentace je uložena v: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 241/1. Košumberk – hradní palác. Technická zpráva, seznam souřadnic. Projekční kancelář národního podniku Konstruktiva Praha. září 1975. K soudobému stavu „starého hradu“ srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 18-19.

⁶⁶¹ K prováděným pracím v „novém paláci“ v roce 1975 podrobněji viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1, s. 2. Zpráva o zjišťovacím výzkumu na hradu Košumberk. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 3. 6. 1975.

⁶⁶² Průběh záchranných prací v roce 1976 postihuje Zpráva vedoucího výzkumu za období 1976, viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1, s. 1-2. Luže – Košumberk – hrad – středověk. Zpráva vedoucího výzkumu za období 1976. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 1. 2. 1977. K lokaci „zvonové síně“ podrobněji viz výše v kapitole 7.2.

původních hlinito-písčitých zásypů a jejich nahrazení škvárou z důvodu odlehčení tlaků na klenby suterénu. Původní zásypy obsahovaly četné zlomky cihel, keramiky a skla, nalezen byl také železný nůž. Datace nálezů odpovídá širokému datačnímu období 14. – 17. století.

Souběžně byly prováděny zemní práce podél jižního průčelí purkrabství⁶⁶³. Při výkopu rýhy široké 0,7 m byla v hloubce 1,2 m a vzdálenosti 8 m od nároží purkrabství zachycena dvojice kamenných zdí o šířce 0,5 m zapuštěných do zdiva budovy. Zídky vymezovaly prostor o rozměrech 1,2x0,7x0,85 m, který uzavírala cihelná klenba ve výšce cca 1 m ode dna objektu. Pokračování situace za hranice výkopu nebylo zkoumáno. Odkrytý objekt byl interpretován jako novověká odpadní jímka vzniklá v souvislosti s přestavbou purkrabství v roce 1614, která byla přístupná z jižní strany z přilehlého svahu a která byla po zániku své funkce zasypána. Z uvedené situace byl získán soubor 161 nálezů o souhrnné hmotnosti 3818 g, který obsahoval 142 zlomků keramiky o celkové hmotnosti 3583 g, 17 zlomků skla, zlomek amorfní stavební keramiky a zlomek hřebíku⁶⁶⁴. Nejzajímavější nález představuje kompletní exemplář pokličky s límcem, která reprezentuje produkci novokřtěnecké raně novověké fajánse z oblasti jižní Moravy. Její výskyt na Košumberku je vysvětlován coby pozůstatek věna manželky Diviše Lacemboka Slavaty Veroniky ze Žerotína. Datačně spadá uvedený soubor zlomků keramiky do období konce 15. století až poloviny 17. století. Soubor zlomků skla je tvořen zlomky lahví, pohárů, číše, džbánů, konvic a holb. Datací odpovídá popisovaný soubor období 2. poloviny 16. století – 1. poloviny 17. století.

Jakým způsobem byly provedeny plánované zabezpečovací práce v areálu „starého hradu“, není dnes jisté. Archivní dokumentaci, která by postup těchto prací evidovala, se totiž dodnes nepodařilo vypátrat. Vzhledem k soudobému popisu stavu „starého hradu“ je však velmi pravděpodobné, že plánované práce v určitém rozsahu skutečně byly.

⁶⁶³ K popisu a interpretaci jímky při budově purkrabství podrobněji viz: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. folio 1, s. 1-2. Luže – Košumberk – hrad – středověk. Zpráva vedoucího výzkumu za období 1976. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové. 1. 2. 1977.; MUSIL, Jan. Fajánsová poklička. op. cit. s. 6.; MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 80-81.

⁶⁶⁴ Vyhodnocení popisovaného nálezového souboru jsou věnovány příslušné pasáže v: MUSIL, Jan. Fajánsová poklička. op. cit. s. 6-7.; MUSIL, Jan. Novověká jímka. op. cit. s. 82-96, obr. 5-15.

23. Koncepce současné konzervace „starého hradu“ – vývoj do budoucna⁶⁶⁵

Od ukončení konzervačních prací ze 70. let se stavebně-technický stav „starého hradu“ opět výrazně zhoršil. Při srovnání současného stavu s dobovými fotografiemi z dob DZHK je patrné, že na některých místech došlo dokonce k nenávratným ztrátám hmoty tehdy nově odhaleného zdiva⁶⁶⁶. Současný stav proto vyvolává ze strany vlastníka hradu města Luže potřebu provedení nových záchranných prací, v jejichž důsledku by došlo k zabezpečení dochovaných zbytků zdiva a umožnění dalšího bezproblémového turistického provozu na „starém hradě“. Pro potřeby plánovaných prací na „starém hradě“ a „spojovacím křídle nového paláce“ bylo již v roce 2019 provedeno zaměření stávajícího stavu obou částí hradu a vypracována též koncepce jejich konzervace. Město Luže zadalo projekt konzervace hradu firmě INRECO s.r.o., společnost pro rekonstrukce památek z Hradce Králové, zpracování zaměření hradu bylo zadáno Projekčnímu ateliéru pro dokumentaci, průzkum a obnovu historických staveb, s.r.o. rovněž z Hradce Králové. Vlastní zaměření bylo uskutečněno v období srpna až září 2019⁶⁶⁷. „Starý hrad“ i „spojovací křídlo“ byly zaměřeny laserovým scannerem a nasnímkovány kalibrovanou digitální komorou. Pro nivelaci získaných dat bylo užito totální stanice. Získaná data posloužila k vytvoření detailního virtuálního polygonového modelu řešeného areálu. Vzniklý model následně posloužil k vytvoření sítě horizontálních a vertikálních řezů v měřítku 1:50, které byly vytvořeny v netexturované i texturované verzi. Vytvořeny byly též rozvinuté pohledy na obvodovou hradbu. Závěrem byly získané výstupy převedeny do podoby čárových výkresů.

Na provedené zaměření navázal průzkum stavu stávajícího zdiva hradu, jehož cílem bylo vytvoření podkladů pro sestavení koncepce plánované konzervace hradu, k níž vypracovali podklady pracovníci projektanta oprav firmy INRECO, s.r.o. a firmy Bane spol. s.r.o.

⁶⁶⁵ Základní literaturu k plánované konzervaci „starého hradu“ představují následující dokumenty: ROHLÍČEK, Petr. *Hrad Košumberk, Luže. Koncepční návrh konzervace zříceniny vnitřního hradu, stavební část*. Hradec Králové, 2020.; ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu Košumberk. Průvodní zpráva*. Hradec Králové, 2019.; ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu Košumberk. Technická zpráva*. Hradec Králové, 2019.; VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu*. op. cit. Za poskytnutí uvedených zdrojů děkuji PhDr. Janu Musilovi.

⁶⁶⁶ Jedná se konkrétně o zdivo dělicí příčky v „ochozu“ a zbytky severní stěny „malé světničky“. Srovnatelně viz níže v kapitole 28.1., foto 13-14, 31, 35-36.

⁶⁶⁷ K tématu zaměření hradu podrobněji viz: ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu ... Průvodní zpráva*. op. cit. s. 2-3.; ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu ... Technická zpráva*. op. cit. s. 2-3.

z Prahy⁶⁶⁸. Ohledání stávajících zbytků zdiva odhalilo časté doklady vyplavování malty vlivem zatékající dešťové vody, mírně zvětralá je malta i na lomových plochách zdiva. Negativní vliv na zdivo „vnější obvodové zdi“ má rovněž zatékání dešťové vody do zásypů nad sklepními prostory, které způsobuje navlhlost zdiva mezi vstupní věží a „opěrákem č. 2“, rozrušení líce zdiva mezi opěráky i v současnosti neaktivní trhliny v hmotách opěráků. Koruny zdiva, upravené při záchranných pracích DZHK, jsou dnes rozrušené a místy porostlé zelení. Západní úsek „zdiva obytné věže“ se silně naklání východním směrem. Sklepní prostory opět vykazují doklady místy silně vydrolené malty. Statické poruchy, které by byly způsobeny pohybem podloží, nebyly zjištěny.

Výsledky provedených průzkumů posloužily k sestavení vlastního návrhu koncepce oprav zříceniny⁶⁶⁹. Její hlavní podstatou má být stabilizace současného stavu hradu a zpomalení degradace zachovalého zdiva. Vizuelní projevy provedených oprav by měly být co možná nejvíce minimalizovány. Veškerá náletová vegetace na korunách zdiva bude odstraněna. Rozrušené koruny zdiva mají být přezděny s využitím malty z přirozeně hydraulického vápna, případně malty z trasového vápna. Zdivo má být místy doplněno tak, aby byla vytvořena kompaktní koruna zdiva se střešovitým sklonem 3-5 % v původní linii vzniklé rozpadem zdiva. Obnovené koruny zdiva budou následně překryty betonovým krytem s rozptýlenou výztuží ze skleněných vláken, na který bude položena hydroizolační jílová rohož, vrstva hlíny a drnový pás. Odhalené lomové plochy zdiva budou přezděny a nově vyspárovány. Dozděny budou také vybrané části odpadlých líců zdiva, v případě potřeby bude užito jištění nerezovými kotvami či zazděním do nově vytvořených kapes ve zdivu. Pozůstatky vápenocementových omítek z 20. let budou z důvodu hrozby zadržování vlhkosti ve zdivu pravděpodobně odstraněny. Okraje dozdívek mají být od původního líce zdiva odlišeny vezděním malých zlomků keramických tašek tak, aby provedené změny byly co možná nejméně nápadné. Plochy se zvětralou maltou budou též přespárovány, v případě trhlín bude užito hloubkového spárování, případně injektáže podle potřeby. Zpevněny budou také všechny záklenky otvorů ve zdivu. Povrch vyhlídkového ochozu na koruně „vnější obvodové zdi“ bude přespárován a opatřen novým zábradlím. Naopak do prostoru sevřeného „zdivem obytné věže“ bude z důvodu nakloněného západního úseku zdiva omezen přístup veřejnosti. Stávající zásypy

⁶⁶⁸ Rozboru technického stavu zříceniny „starého hradu“ je věnována pozornost v následujících dokumentech: ROHLÍČEK, Petr. *Hrad Košumberk, Luže. Koncepční návrh konzervace*. op. cit. s. 13.; VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu*. op. cit. s. 16, 21, 23.

⁶⁶⁹ K návrhu koncepce konzervace „starého hradu“ podrobněji viz: ROHLÍČEK, Petr. *Hrad Košumberk, Luže. Koncepční návrh konzervace*. op. cit. s. 13-14, 16-23.; VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu*. op. cit. s. 32-35.

nad klenbami sklepů budou za přítomnosti archeologického dozoru odstraněny do hloubky cca 30 cm, vnitřní plocha „starého hradu“ bude vyspádována a doplněna drenáží tak, aby dešťová voda mohla volně odtékat do prostoru hlavního nádvoří. Pochozí povrch bude následně utěsněn vrstvou jílu a drnovým pokryvem. Nově upraven bude rovněž vstup do „dolního patra sklepů“, stěny a klenby ve sklepech budou přespárovány. Přístupové schodiště na „starý hrad“ bude vyspraveno tak, že dosavadní betonové stupně budou vybourány a nahrazeny pískovcovými kvádry uloženými do vápenné hydraulické malty. Schodiště bude rovněž opatřeno novým kovovým zábradlím. Pěší stezka v prostoru vrcholové plošiny „starého hradu“ má být tvořena nepravidelnou dlažbou provedenou ze štípaného kamene a zpevněnou vápennou stabilizací. Závěrem návrhu koncepce je připojen doporučený postup konzervace „starého hradu“ v pořadí: úprava vnitřní plochy hradu a konzervace sklepů – konzervace zbytků „zdiva obytné věže“ – oprava „vnější obvodové zdi“ – vybudování nové stezky pro návštěvníky.

24. Konzervace „starého hradu“ coby doklady vývoje památkové ochrany hradních zřícenin⁶⁷⁰

Bližší srovnání záchranných prací DZHK z 20. let a současného návrhu konzervace „starého hradu“ umožňuje provést srovnání dobových zásad památkové záchrany hradních zřícenin v odstupu téměř sta let. Díky této analýze je víceméně možné uvést, že základní ideje zůstávají i po sto letech v klíčových aspektech obdobné. Tehdy i dnes představuje hlavní cíl zadavatelů záchranných prací konzervace stávajícího stavu zříceniny, která zahrnuje co možná maximální eliminaci negativních vnějších vlivů a projevů destrukce dochovaných zbytků hradu, aniž by byla výrazně ovlivněna autenticita zříceniny. Větší či menší rozdíly je ovšem možné spatřovat v řešení konkrétních problémových okruhů záchrany hradu, kde se promítají jak podrobnější znalosti důsledků konzervačních postupů na zachované zdivo, tak i aktuální požadavky na turistické využití hradních areálů.

Víceméně neměnný zůstává tehdejší i soudobý postoj k eliminaci mechanických narušitelů a zátěže dochovaného zdiva. Areál zříceniny bývá v první fázi oprav zbaven většiny náletových dřevin, jejichž negativní vliv na stav zdiva se projevuje hrozbou rozrušení jeho hmoty jak

⁶⁷⁰ Aspekty konzervace „starého hradu“ provedené DZHK jsou podrobně analyzovány výše v kapitolách 9.1. – 9.10., návrhu budoucí konzervace hradu je věnována kapitola 23. K současným požadavkům památkové ochrany zřícenin hradů srovnatelně viz: SCHUBERT, Alfréd. Opravy hradů, městských hradeb a jiných neúplně dochovaných staveb. Požadavky památkové péče a jejich technické řešení. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, příloha časopisu Zprávy památkové péče* 58, 1998, s. 47-57. ISSN 1210-5538.; VINAŘ, Jan. Opravy a zpevnování zdiva zřícenin. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, příloha časopisu Zprávy památkové péče* 58, 1998, s. 58-69. ISSN 1210-5538.

kořenovým systémem, tak i nárazy větví při silnějším větru. Uprostřed více otevřených prostranství (především nádvoří) je ovšem možné ponechat solitérní stromy či keře, které zde mohou plnit roli regulátora zemní vlhkosti. Další fázi oprav, jejíž potřebnost byla v dobách DZHK vnímána stejně jako dnes, představuje přiměřené odstranění zříceninových zásypů z míst, kde může jejich zachování negativně působit na zdivo či klenby, které nebyly v době svého vzniku stavěny jako konstrukce odolávající nadměrnému horizontálnímu či vertikálnímu zatížení. Již ve 20. letech bylo požadováno odstranění zříceninových zásypů jen v takové míře, která nezpůsobí nežádoucí odhalení zděných konstrukcí, které byly dosud konzervovány právě vrstvami sutin a zeminy, či výrazné narušení dosavadního rázu zříceniny. Neopomenutelný faktor potřeby výklizů sutin z hradních prostor představují také snahy o co nejrozsáhlejší zpřístupnění hradních areálů veřejnosti.

Největší rozdíly v pojetí záchranných prací obsahuje problematika konzervace vlastního zdiva. V dobách DZHK byly za vhodný a také Státním památkovým úřadem odsouhlasený konzervační prostředek považovány cementová malta a cementová omítka, jejichž užití mělo zdivo dodat ztracenou soudržnost a odolnost proti povětrnostním vlivům. Cementovou maltou bylo prováděno jak spárování líců i korun zdiva, tak i vyzdívání odpadlých líců. Cementová omítka pak sloužila k vnější konzervaci těch líců zdiva, na kterých bylo při provedených průzkumech prokázáno dřívější omítnutí. Současné zkušenosti s působením povětrnostních vlivů na zdivo konzervované cementovou maltou či omítkou však nejsou již tak pozitivní jako před sto lety, kdy tehdejší památkáři neměli představu o dlouhodobém efektu těchto poživ. Cementová malta, jejíž hlavní složku představoval na Košumberku portlandský cement, vykazuje totiž oproti v minulosti používané vápenné maltě nízkou prodyšnost, díky čemuž zdivo ztrácí schopnost přirozeně odpařovat absorbovanou vlhkost. Rozrušování hmoty zdiva tak pokračuje dál a ve výsledku vede až k jeho rozpadu. Nepříznivé projevy užití cementové malty či omítky zvýraznila rovněž nedostatečná údržba hradu v 2. polovině 20. století. Současný návrh konzervace tak již počítá s odstraněním zbytků cementové malty z rozrušených spár a novým vyspárováním maltou na bázi hydraulického vápna, jejíž složení by mělo co možná nejvíce odpovídat složení původní malty z doby vzniku hradu.

Posun konzervačních postupů je možné vidět také v přístupu k dozdívkám korun a odpadlých líců zdiva. Ve 20. letech bylo běžné (a na Košumberku také uskutečněné) vizuální odlišení nově dozděného zdiva od líců původního zdiva formou ústupku do hloubky 10 cm. Tento přístup je dnes považován za výrazné vizuální narušení vzhledu dochovaného zdiva, který vnímá stejně výrazně odborník i laik. Současný postup odlišení shodně slícovaného původního i nového zdiva formou zlomků střešních tašek, které jsou vloženy do dělicí spáry mezi oběma etapami

zdění, by měl být oproti starému přístupu rozlišitelný jen okem odborníka. S uváděnou problematikou souvisí i otázka přezdění rozrušeného zdiva, které by dnes mělo být až krajním řešením v případě, že není možné vzniklou situaci vyřešit přespárováním či injektáží. V maximální míře by při něm mělo být užito původního kamene vyjmutého ze zdiva či zřícených kusů kamene získaných vyklizením sutin z hradních prostorů či sběrem na přilehlých svazích. Oproti postupům DZHK není dnes považováno za nutné ztužování zbytků zdiva doplněním dávno zřícených okenních a dveřních záklenků, neboť středověké zdivo vykazuje svými vlastnostmi v zajištěném stavu dostatečnou stabilitu při působení vodorovných sil. Vývoj konzervačních postupů se projevil také ve formách úprav korun zdiva. Střechovité dotvoření svrchní plochy koruny zdiva, které zamezuje zachycování dešťové vody a následnému zatékání do zdiva, bylo vnímáno jako vhodný zabezpečovací prostředek v dobách DZHK a je tak vnímáno i dnes včetně požadavku zachování původní linie koruny torza zdiva. Ve 20. letech ovšem nebyla řešena další izolace těchto ploch před zatékáním dešťové vody, díky čemuž docházelo postupem let k opětovnému rozrušování hmoty zdiva zatékající vodou. V dnešní době naopak převažuje snaha zamezit budoucímu zatékání do zdiva, které má být v případě „starého hradu“ řešeno betonovým povlakem coby izolační vrstvou a vrstvou drnu coby pohlcovačem vlhkosti.

Výraznou proměnou konzervačních postupů prošly také možnosti konzervace kleneb sklepních prostor a odvodnění zříceninových areálů. Při záchranných pracích DZHK byla při konzervaci „malé světničky“ plocha této prostory vyplněna betonovou deskou, jejímž cílem měla být ochrana klenby sklepní prostory o patro níže. Zároveň bylo provedeno přespárování zachovalých částí sklepních kleneb a zdí a dozdění propadlých částí klenby. V dnešní době byla již účinnost izolace rubů kleneb betonovými deskami zpochybněna z důvodů zamezení prodyšnosti chráněné klenby a zároveň zvýšení její zátěže. Plánovaná konzervace má proto řešit izolaci sklepních kleneb vykopáním jejich zásypů a položením funkčního systému drenáže, který bude následně překryt vrstvou jílu. Odvodnění prostoru „starého hradu“ bylo již provedeno při opravách prováděných DZHK, nicméně tento systém postupem let díky nedostatečné údržbě ztratil na účinnosti a dešťová voda mohla tak znovu zatékat do zásypů nad sklepními klenbami.

Závěrem je nutné se stručně zmínit také o úpravách „starého hradu“ směřujících k jeho turistickému zpřístupnění. V rámci konzervačních prací DZHK nedošlo naštěstí k razantním úpravám, které by nenávratně změnilы vzhled a siluetu „starého hradu“. Z plánované výstavby rozhledny v prostoru „ochozu starého hradu“ a pozůstatků „spojovacího křídla“ ze zatím neznámých důvodů sešlo, místo ní byla posléze na hradní vyhlídku upravena koruna západního

úseku „vnější obvodové zdi“ a přilehlých opěráků, takže ráz zříceniny nebyl touto úpravou výrazně narušen. Současné názory na uzpůsobení hradních prostor turistickému provozu také více preferují užití tradičních materiálů (dlažba z lomového kamene, pískovcové stupně přístupového schodiště) oproti dřívějšímu užití cementem spárované dlažby na vyhlídkové plošině a betonových schodišťových stupňů. Vše zmíněné tak zapadá do výše nastíněné koncepce konzervace „starého hradu“, která by měla zajistit jeho další existenci minimálně na dalších sto let.

25. Závěr

Cílem této diplomové práce se stalo vyhodnocení průběhu a výsledků záchranných a konzervačních prací, které v areálu „starého hradu“ hradu Košumberka uskutečnilo DZHK v letech 1922-1924, vyhodnocení možností poznání dřívější podoby „starého hradu“ na základě konfiskačního inventáře z roku 1623 a také zhodnocení dalších záchranných prací, které byly na „starém hradě“ uskutečněny v 70. letech 20. století a v roce 2019. Získané výsledky přinesly ve všech směrech řadu nových poznatků, které výrazně doplnily dosavadní možnosti poznání zaniklé podoby hradu, jeho hmotné kultury a dějin zde probíhajících záchranných prací. Ústřední téma práce představovala konzervace „starého hradu“ v průběhu 20. let 20. století, která byla studována jak z hlediska dochovaných archivních pramenů (spisový materiál, korespondence, stavební dokumentace), tak i prostřednictvím zpracování části rozsáhlé kolekce tehdy získaných archeologických nálezů. Prostřednictvím archivních materiálů bylo možné sledovat vývoj vlastní myšlenky záchrany hradu, proces vzniku provádějícího DZHK i peripetie prosazení plánu obnovy. Podstatné pasáže této práce byly věnovány tvorbě a vývoji projektu oprav, průběhu hlavní fáze konzervace „starého hradu“ v roce 1922 i vlivu probíhajících prací na operativní úpravy projektu oprav. Na základě korespondence DZHK se Státním památkovým úřadem a Ministerstvem školství a národní osvěty byly sledovány nejen aspekty institucionální podpory záchrany hradu, ale také formy aplikace dobově platných zásad památkové ochrany zřícenin středověkých hradů, díky čemuž se stala ve své době konzervace Košumberka vzorem pro rekonstrukce dalších českých a moravských hradů. Činnost DZHK na Košumberku tak představuje dobový příklad úsilí dobrovolného sdružení jednotlivců i institucí o záchranu hradní zříceniny, které bylo v kontextu národního nadšení v době těsně po vzniku Československa vnímáno jako projev péče o památky z dob největší slávy českého království.

Na základě rozboru konfiskačního inventáře hradu Košumberka z roku 1623 byl učiněn pokus o rozdělení zmiňovaných místností do jednotlivých hradních objektů. Stav zachování „starého hradu“ neumožňuje stanovit přesný počet a rozmístění místností, proto byly místnosti přiřazeny podle předpokládaných funkcí této části hradu a také podle sledu místností ve zmíněném inventáři. Ve „starém hradě“ byly tak s velkou pravděpodobností umístěny obytné a hostinské pokoje, přízemí a sklepy sloužily jako skladovací a úložné prostory.

Nálezový soubor archeologických nálezů ze „starého hradu“ tvoří příslušná část souboru „hradní sbírky“, představující reprezentativní výběr nálezů uložených dříve v hradní expozici, a trojice dílčích nálezových celků (bedny č. XVI, XVII a XXV) ze souboru nálezů objevených roku 2008 na půdě budovy košumberského purkrabství. Při rozboru souboru zlomků keramiky byla doložena přítomnost 20 technologických skupin středověké keramiky a 11 technologických skupin raně novověké a recentní keramiky. Datační zařazení zlomků keramiky potvrdilo předpoklad nejpočetnějšího zastoupení zlomků raně novověké keramiky, odpovídající fázi přestavby gotického hradu na renesanční zámek a období posledních šlechtických majitelů hradu, následované rovněž dosti početným zastoupením zlomků vrcholně a pozdně středověké keramiky z období největší slávy gotického hradu. Nezpochybnitelný význam pro poznání nejstarších dějin hradu má dílčí soubor zlomků raně středověké keramiky z období 11. – 13. století, který dokládá osídlení hradního kopce v době před první písemnou zmínkou o Košumberku. Mezi nálezy zlomků středověké keramiky vynikají doklady přítomnosti na Chrudimsku často zastoupené keramiky „severomoravského výrobního okruhu“ a „loštické keramiky“, v případě zlomků raně novověké keramiky představují nejzajímavější nálezy zlomky novokřtěnecké fajánse. Všechny doložené technologické skupiny keramiky byly zařazeny do kontextu analogických nálezů z chrudimského regionu. Ze zkoumaného souboru dalších kategorií archeologických nálezů je nutné zmínit početný soubor zlomků omítek nesoucí zbytky nástěnných maleb, zlomky prejzů dokládající zastřešení „starého hradu“ keramickou střešní krytinou či nálezy lastur ústřic.

V poslední části této práce byly analyzovány další na Košumberku provedené či plánované záchranné práce, které zároveň představují další etapy výzkumů na „starém hradě“ bezprostředně navazující na činnost DZHK. Při rozboru konzervačních prací z let 1973-1977 bylo sledováno několik provedených přístupů k záchraně areálu, které od staticko-geologického sondážního průzkumu dospěly přes zjišťovací archeologické sondáže až k plánu statického zabezpečení „starého hradu“, k jehož uskutečnění nebyly dohledány průkazné archivní materiály. Jedna ze závěrečných kapitol se též věnovala nejnovějšímu průzkumu a zaměření zříceninové části Košumberka z roku 2019, které představovaly předstupeň k sestavení

koncepce aktuálně stále plánované konzervace „starého hradu“ a přilehlého „spojovacího křídla nového paláce“. Závěrem práce proběhlo srovnání postupů památkové záchrany areálu „starého hradu“ v dobách DZHK a podle návrhu soudobé konzervace, na jehož základě byly sledovány proměny dílčích přístupů k jednotlivým problematikám záchrany hradních zřícenin v časovém odstupu téměř sta let. Výsledkem se stalo zjištění, že základní ideje konzervace zřícenin zůstávají i po sto letech víceméně totožné, pouze v případě dílčích konzervačních metod dochází k novým formulacím vhodných řešení, které souvisejí se stále bohatšími zkušenostmi jejich praktického použití.

26. Summary

The aim of this thesis was to evaluate the course and results of rescue and conservation work, which in the area of the "old castle" of the Košumberk castle carried out by the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle in 1922-1924, evaluation of the possibilities of learning about the former appearance of the "old castle" on the basis of confiscation inventory from 1623, as well as evaluation of other rescue work that were carried out on the "old castle" in the 1970s and 2019. The obtained results brought a number of new findings in all directions, which significantly supplemented the existing possibilities of understanding the extinct form of the castle, its material culture and the history of the rescue work underway here. The central theme of the work was the conservation of the "old castle" during the 1920s, which was studied both in terms of preserved archival sources (files, correspondence, construction documentation) and through the processing of part of an extensive collection of archaeological finds. Through archival materials, it was possible to follow the development of the idea of saving the castle, the process of creation of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle and the vicissitudes of enforcing the restoration plan. Substantial passages of this work were devoted to the creation and development of the repair project, the course of the main phase of conservation of the "old castle" in 1922 and the impact of ongoing work on the operational modifications of the repair project. Based on the correspondence of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle with the State Monument Office and the Ministry of Education and National Enlightenment, not only aspects of institutional support for castle preservation were monitored, but also forms of application of the period-valid principles of monument protection of the ruins of medieval castles, thanks to which in its time the conservation of the Košumberk castle became a model for the reconstruction of other Czech and Moravian castles. The activities of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle

at the Košumberk castle thus represent a contemporary example of the efforts of a voluntary association of individuals and institutions to save the castle ruins, which in the context of national enthusiasm in the period just after the founding of Czechoslovakia was perceived as a manifestation of care for monuments from the greatest glory of the Czech Kingdom.

Based on the analysis of the confiscation inventory of the Košumberk Castle from 1623, an attempt was made to divide the mentioned rooms into individual castle buildings. The state of preservation of the "old castle" does not allow to determine the exact number and location of rooms, so the rooms were assigned according to the expected functions of this part of the castle and also according to the sequence of rooms in the inventory. In the "old castle" were most likely located living and guest rooms, the ground floor and cellars served as storage and storage space.

The find set of archaeological finds from the "old castle" forms the relevant part of the set of the "castle collection", representing a representative selection of finds previously stored in the castle exposition, and three partial finds (boxes No. XVI, XVII and XXV) from the set of finds discovered in 2008 on the attic of the building of the Košumberk burgrave's office. During the analysis of the set of ceramic fragments, the presence of 20 technological groups of medieval ceramics and 11 technological groups of early modern and recent ceramics was documented. The dating classification of ceramic fragments confirmed the assumption of the most numerous representation of fragments of early modern ceramics, corresponding to the phase of reconstruction of the Gothic castle into a Renaissance chateau and the period of the last aristocratic owners of the castle, followed by a fairly large representation of fragments of high and late medieval ceramics from the period of the greatest glory of the Gothic castle. An undisputed significance for the knowledge of the oldest history of the castle is of a partial set of fragments of early medieval pottery from the period of the 11th - 13th century, which documents the settlement of the castle hill in the period before the first written mention of the Košumberk castle. Evidence of the presence in the Chrudim region of the often represented ceramics of the "North Moravian production circuit" and "Loštice ceramics" stand out among the finds of fragments of medieval ceramics, in the case of fragments of early modern ceramics, the most interesting finds are fragments of the newly baptized faience. All documented technological groups of ceramics were included in the context of analogous findings from the Chrudim region. From the examined set of other categories of archaeological finds, it is necessary to mention a numerous set of plaster fragments bearing the remains of wall paintings, fragments of passages proving the roofing of the "old castle" with a ceramic roof covering or finds of oyster shells.

In the last part of this work, other rescue works carried out or planned in the Košumberk castle were analyzed, which also represent further stages of research on the "old castle" immediately following the activities of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle. During the analysis of conservation works from the years 1973-1977, several approaches were taken to save the area, which from the static-geological sounding survey came through the exploratory archaeological sounding to the plan of static security of the "old castle", the realization of which no conclusive archival materials were found. One of the final chapters was also devoted to the latest survey and focus of the ruins of the Košumberk castle from 2019, which represented the pre-stage for compiling the concept of the currently still planned conservation of the "old castle" and the adjacent "connecting tract of the new palace". At the end of the work there was a comparison of procedures for the preservation of the monument of the "old castle" in the times of the Cooperative for the rescue of the Košumberk Castle and according to the concept of contemporary conservation, on the basis of which changes in partial approaches to individual issues of rescue of castle ruins were monitored over a period of almost one hundred years. The result was the finding that the basic ideas of the preservation of the ruins remain more or less the same even after a hundred years, only in the case of partial conservation methods, new formulations of suitable solutions occur, which are related to the ever richer experience of their practical use.

27. Seznam použité literatury a zdrojů

Archivní prameny:

Archiv archeologického pracoviště Regionálního muzea v Chrudimi

Národní archiv Praha. fond č. 371 Ministerstvo školství, Praha. inv. č. 1743, sign. 30 Košumberk, kart. 3165.

Národní archiv Praha. fond č. 864 Státní památková správa. inv. č. 229, sign. 30 Místa, kart. 258.

Národní památkový ústav, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K123/2, K126/2, K241/1

SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec. fond č. 287 Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec. inv. č. 119. sign. III.A 4a, kart. 19.

Státní oblastní archiv Zámorsk. Fond č. 394 Velkostatek Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk, oddělení Košumberk. inv. č. 4405, 4406, 4427.

Státní okresní archiv Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka.

Literatura a periodika:

CULEK, M. (ed.). *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996. ISBN 80-85368-80-3.

DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vydání. Praha, 2000. ISBN 978-80-7277-402-9.

FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR: Svazek IV. Pardubicko*. Praha, 2002. ISBN 80-86064-44-1.

FROLÍK, Jan. *Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG 3/2*. Praha, 2019, s. 77-112.

FROLÍK, Jan – KOZÁKOVÁ, Romana – MUSIL, Jan – VAĐUROVÁ, Kateřina. Mezi sklem a keramikou. Středověká jímka 962 z Chrudimi – Hradební ulice. In *Archaeologia historica* 45, 2020, č. 1, s. 445-481. ISSN 0231-5823.

FROLÍK, Jan – MÁCALOVÁ, Michaela – STRÁNSKÁ, Petra. Kostel sv. Václava v Jezbořicích (okr. Pardubice) a počátky pohřbívání u něho. In *Východočeský sborník historický* 30, 2016, s. 5-97. ISSN 1213-1733.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Cihla a stavební keramika v Chrudimi ve středověku a novověku. In *Forum urbes medii AEVI IX.*, 2015, č. 1-2, s. 236-247, obr. 7. ISSN 1803-1749.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 1. díl: Kovové předměty*. Praha – Chrudim, 2015. ISBN 978-80-87365-87-8.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 2. díl: Kamnové kachle, část první*. Praha – Chrudim, 2016. ISBN 978-80-87365-95-3.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka: 3. díl: Kamnové kachle, část druhá*. Praha – Chrudim, 2020. ISBN 978-80-7581-021-2.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Několik poznámek k obléhání hradu Lichnice v letech 1428-1429. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 17, 2013, s. 125-214. ISSN 1214-6048.

FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim, sine dato. Rukopis je uložen na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi.

FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. In *Archaeologia historica* 27, 2002, č. 1, s. 61-79. ISSN 0231-5823.

- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Soubor pozdněstředověké keramiky z Chrudimi – Husovy ulice. In SMETÁNKA, Zdeněk – ŽEGKLITZ, Jaromír (ed.). *Studies in Postmediaeval Archaeology. = Postmedievální archeologie. sv. 1.* Praha, 1990, s. 269-284.
- FROLÍK, Jan – STRÁNSKÁ, Petra – ŠVÉDOVÁ, Jarmila. Hrochův Týnec, počátky zdejšího kostela sv. Martina a feudálního sídla. In *Archeologie ve středních Čechách 22*, 2018, s. 971-1004. ISSN 1214-3553.
- GRIMMLOVÁ, Jana. *Družstvo na záchranu hradu Košumberka a osobnost Václava V. Jenička v tomto spolku.* Nepublikovaný rukopis bakalářské práce. Uloženo na Katedře pomocných věd historických a archivnictví FF Univerzity Hradec Králové.
- JENÍČEK, Václav Vladimír. *Na Košumberce jindy a dnes. Několik kapitol a obrázků pro turisty a domácí lid.* Praha, 1912.
- JENÍČEK, Václav Vladimír. *Košumberská kronika.* Praha, 1924.
- JENÍČEK, Václav Vladimír. *Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599. Přehled dějin hradu i rodu.* Praha, 1939.
- JENÍČEK, Václav Vladimír. *Poslední Slavatovna Košumberská 1633-1690. Zakladatelka poutnického chrámu Panny Marie na Chlumku v Luži.* Praha, 1940.
- KOŠAŘOVÁ, Markéta – BULVOVÁ, Kristýna. Raně středověké osídlení v Dražkovicích (okr. Pardubice), In *Východočeský sborník historický 32*, 2017, s. 5-115. ISSN 1213-1733.
- LACINA, Martin. *Stavební vývoj a hmotná kultura hradu Rabštejnka.* Pardubice, 2019. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce. Uloženo na Ústavu historických věd FF Univerzity Pardubice.
- LACINA, Martin – MUSIL, Jan. Aktuální stav poznání hradu Rabštejnka (okr. Chrudim) a jeho hmotné kultury. In *Castellologica bohemica 19*, 2020, s. 5-56. ISSN 1211-6831.
- MALINA, Ondřej – MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Změny sídlištních struktur v okolí Ronova nad Doubravou. In *Archaeologia historica 44*, 2019, č. 2, s. 855-885. ISSN 0231-5823.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. Přehled typů loštické keramiky, jejich vývoj a datování. In *Vlastivědný věstník moravský XXI*, 1969, č. 2-3, s. 89-105. ISSN 0323-2581.
- MUSIL, Jan. An assemblage of Late Middle Age and Early Modern period ceramics from Rabštejnec Castle in the cadastral territory of Smrkový Týnec in the district of Chrudim. In *Studies in Post-Medieval Archaeology 3*, 2009, s. 45-64. ISBN 978-80-904408-1-4.
- MUSIL, Jan. Apotéka na hradě Košumberk? Příspěvek k poznání laboratorního skla. In *Chrudimské vlastivědné listy 26*, 2017, č. 3, s. 6-9. ISSN 1214-7508.
- MUSIL, Jan. Dvakačovice čp. 86 – Archeologická sonda do minulosti vesnice. In *Východočeský sborník historický 37*, 2020, s. 101-148. ISSN 1213-1733.

- MUSIL, Jan. Fajánsová poklička z hradu Košumberka. In *Chrudimské vlastivědné listy* 27, 2018, č. 2, s. 5-8. ISSN 1214-7508.
- MUSIL, Jan. Neznámá zaniklá středověká vesnice pod Sečskou přehradou (k. ú. Seč a k. ú. Hoješín, o. Chrudim). In *Chrudimský vlastivědný sborník* 11, 2007, s. 65-86. ISSN 1214-6048.
- MUSIL, Jan. Nález kolečkového zámku palné zbraně z hradu Košumberka (okr. Chrudim). In *Castelloologica bohemia* 15, 2015, s. 94-105. ISSN 1211-6831.
- MUSIL, Jan. Novověká jímka na hradě Košumberku. In *Castelloologica bohemia* 18, 2018, s. 77-99. ISSN 1211-6831.
- MUSIL, Jan. Počátky Lhoty u Skutče (archeologie žijící vesnice). In *Chrudimské vlastivědné listy* 26, 2017, č. 5, s. 13-17. ISSN 1214-7508.
- MUSIL, Jan. Příspěvek archeologie k dějinám Trhové Kamenice, okr. Chrudim. In *Archeologie ve středních Čechách* 15, 2011, s. 969-988. ISSN 1214-3553.
- MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání hmotné kultury hradu Strádova (k. ú. Ochoz u Nasavrku, okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 8, 2014, s. 54-87. ISSN 1805-4676.
- MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberk v roce 2011. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 19, 2015, s. 147-179. ISSN 1214-6048.
- MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castelloologica bohemia* 13, 2016, s. 221-235. ISSN 1211-6831.
- MUSIL, Jan. Zaniklá středověká vesnice pod Sečskou přehradou (katastrální území Seč a Hoješín, okres Chrudim) aneb Ústupky roku 1315?. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 23, 2019, s. 119-150. ISSN 1214-6048.
- MUSIL, Jan. *Zpráva o záchraném archeologickém výzkumu provedeném na základě smlouvy č. 68/09 na hradě Košumberku. akce Zastřešení renesančního paláce*. Chrudim, 2009. Rukopis nálezové zprávy je uložen na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi.
- MUSIL, Jan – DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo* 5, 2011, s. 101-120. ISBN 978-80-903461-5-4.
- MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy z tzv. bojanovského újezdu (Železné hory, okres Chrudim). In *Praehistorica XXXIII*, 2016, č. 1-2, s. 275-290. ISSN 0231-5432.
- MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Tvrziště Stoupec a jeho hospodářské zázemí. Výsledky povrchového průzkumu na k. ú. Březinka u Hošťalovic (okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 5, 2013, s. 148-180. ISSN 1805-4676.

- MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká a raně novověká ves Bolešov v k. ú. Spačice, okres Chrudim, Pardubický kraj. In *Východočeský sborník historický* 22, 2012, s. 73-114. ISSN 1213-1733.
- ROHLÍČEK, Petr. *Hrad Košumberk, Luže. Koncepční návrh konzervace zříceniny vnitřního hradu, stavební část*. Hradec Králové, 2020.
- SCHUBERT, Alfréd. Opravy hradů, městských hradeb a jiných neúplně dochovaných staveb. Požadavky památkové péče a jejich technické řešení. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, příloha časopisu Zprávy památkové péče* 58, 1998, s. 47-57. ISSN 1210-5538.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl I. 3. vydání*. Praha, 1993. ISBN 80-85794-05-5.
- SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad a jeho vstup. Jeho podoba a vývoj na základě archeologického výzkumu*. Pardubice, 2019. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce. Uloženo na Ústavu historických věd FF Univerzity Pardubice.
- SVOBODA, Ladislav. O plášťových hradech. In *Archaeologia historica* 20, 1995, č. 1, s. 355-388. ISSN 0231-5823.
- ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František Radek – ZÁŘECKÁ, Klára. *Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské rezidence čp. 13 v Luži na Chlumku*. Pardubice, 2016.
- ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu Košumberk. Průvodní zpráva*. Hradec Králové, 2019.
- ŠVEJNOHA, Josef – KUDRNOVSKÝ, Miloš. *Zaměření vnitřního hradu Košumberk. Technická zpráva*. Hradec Králové, 2019.
- TEPLÝ, Jaroslav. *Feudální pozemková držba v předhusitském Chrudimsku*. Pardubice, 1997. ISBN 80-86046-26-5.
- VINAŘ, Jan. Opravy a zpevnování zdiva zřícenin. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, příloha časopisu Zprávy památkové péče* 58, 1998, s. 58-69. ISSN 1210-5538.
- VOJANEC, Marcel. *Hrad Košumberk. Koncept konzervace vnitřního hradu. Část D.1.2. Stavebně konstrukční*. Praha, 2019.
- VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách: Díl 1. Od počátků středověku do konce 17. století*. Luže, 2010. ISBN 978-80-254-8472-2.
- VOREL, Milan. Hrad Košumberk. In *Chrudimské vlastivědné listy* 9, 2000, č. 2, s. 15-17. ISSN 1214-7508.

WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století: XVI, Politický okres vysokomýtský*. Praha, 1902.

ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické LXIX*, 1978, č. 1, s. 171-238. ISSN 0031-0506.

Internetové zdroje:

Geologická mapa 1:50 000. In: *Geovědní mapy 1:50 000* [online]. Praha: Česká geologická služba [cit. 2021-02-03]. URL:< <https://mapy.geology.cz/geocr50/>>.

TETOUR, Michal. Keramika on-line. Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek o.p.s., 2005 [cit. 2021-02-07]. URL: <<http://www.zip-ops.cz/keramikaonline/>>.

28. Přílohy

Obsah příloženého CD:

- Elektronická verze diplomové práce ve formátu PDF
- Databáze zpracovávaných nálezů vytvořená v programu Microsoft Access

28.1. Fotografická dokumentace

Foto 1. Letecký pohled na areál hradu Košumberka. Vlevo dole „starý hrad“, nahoře vlevo „spojovací křídlo nového paláce“, nahoře uprostřed „nový palác“ před zastřešením, vpravo budova purkrabství. Foto: Městský úřad Luže. Převzato z: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 84, obr. 6/2.

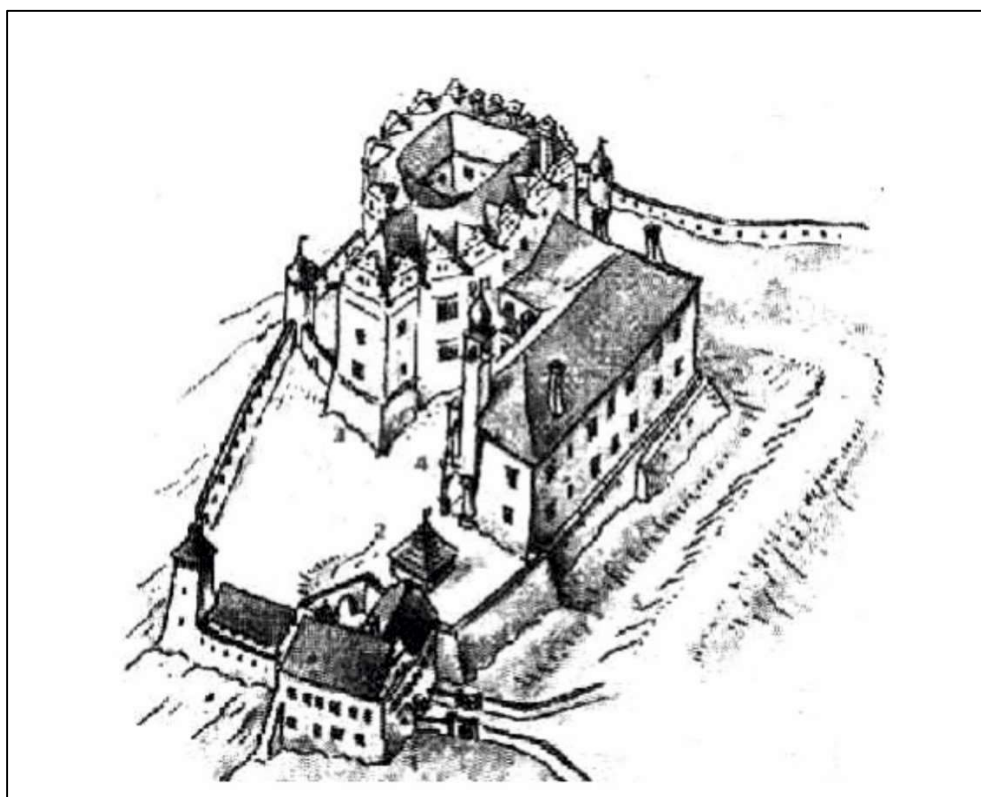

Foto 2. Rekonstrukce podoby hradu a zámku Košumberk, kolem roku 1620. Autor Jan Heřmánek podle rekonstrukcí Jaroslava Herouta. Převzato z: SEDLÁČKOVÁ, Michaela. *Košumberk – starý hrad*. op. cit. s. 10, obr. 2. Upraveno v programu Corel Draw 2018.

Foto 3. Sádřový model podoby hradu Košumberka po renesanční přestavbě, pohled od jihozápadu. Autor neznámý. Hradní muzeum na Košumberce. Foto autor, 15. 7. 2020.

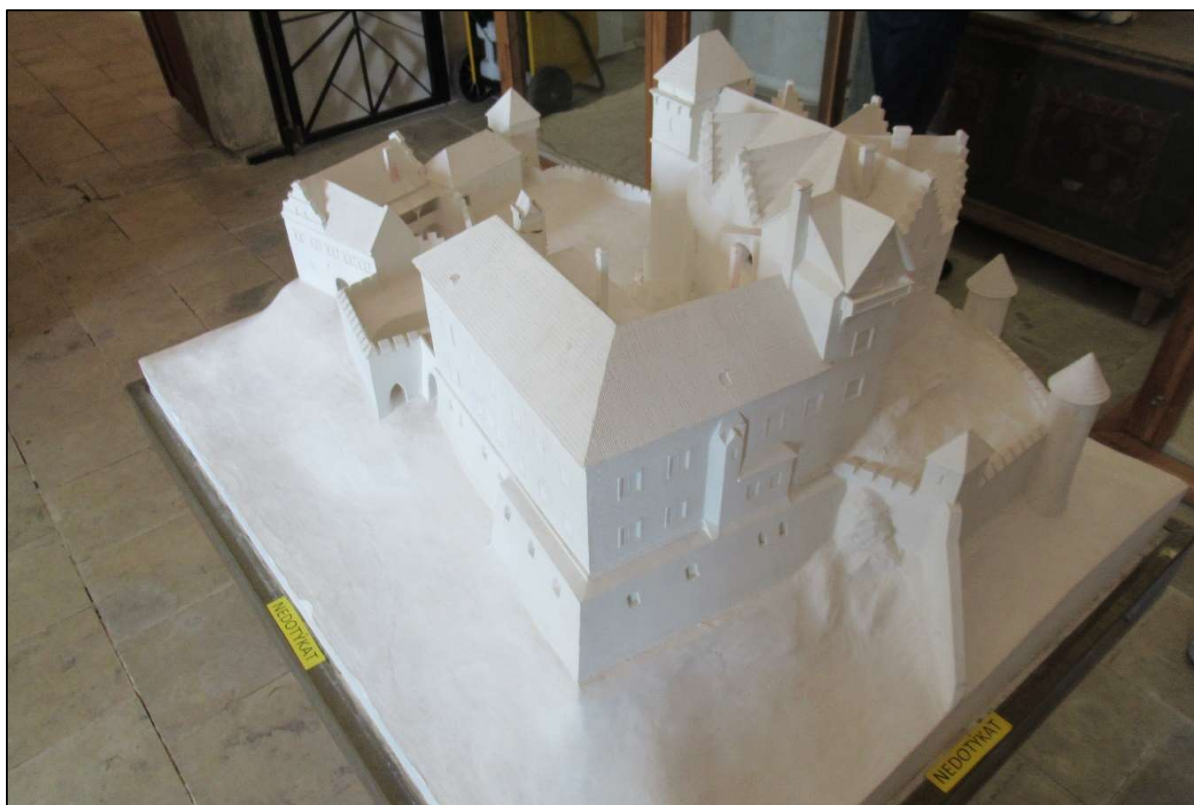

Foto 4. Sádřový model podoby hradu Košumberka po renesanční přestavbě, pohled od severovýchodu. Autor neznámý. Hradní muzeum na Košumberce. Foto autor, 15. 7. 2020.

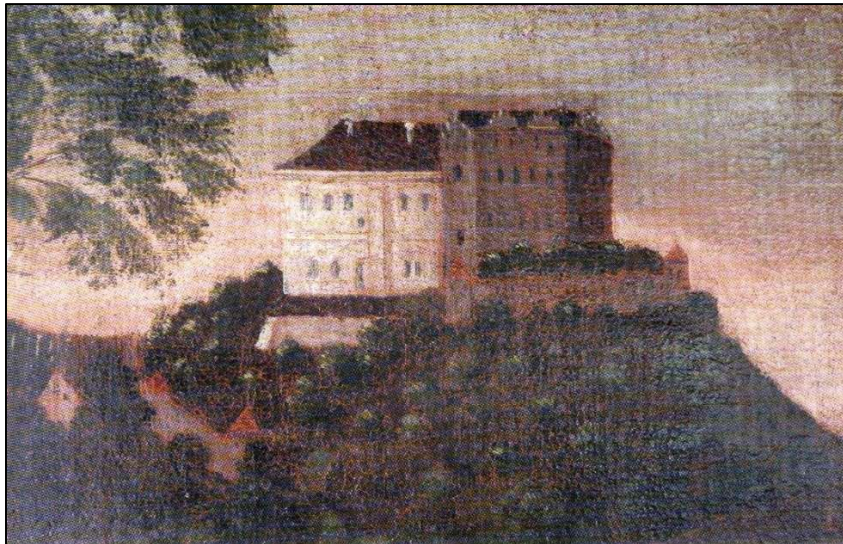

Foto 5. Nejstarší známá veduta hradu Košumberka, pohled od severu. Detail mariánského obrazu z konce 17. století, umístěného v hradním muzeu. Foto P. Němeček. Převzato z: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 83, obr. 6/1.

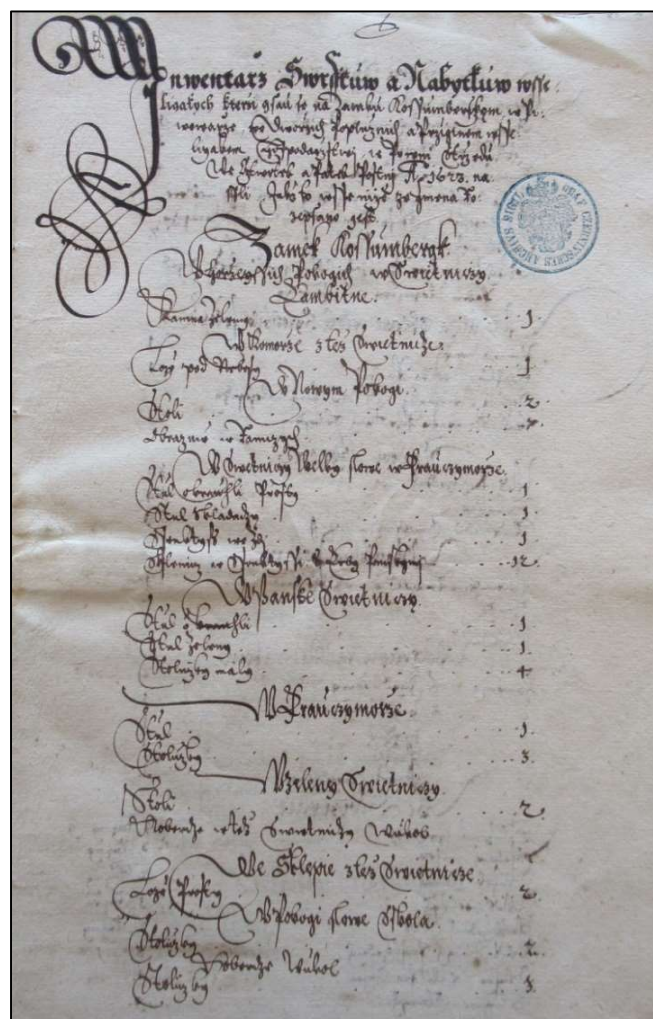

Foto 6. Titulní strana konfiskačního inventáře hradu Košumberka z roku 1623. Foto autor, 12. 8. 2020. K uložení dokumentu viz výše v kapitole 6.3.1 „Starý hrad“ ve světle konfiskačního inventáře z roku 1623, pozn. 52.

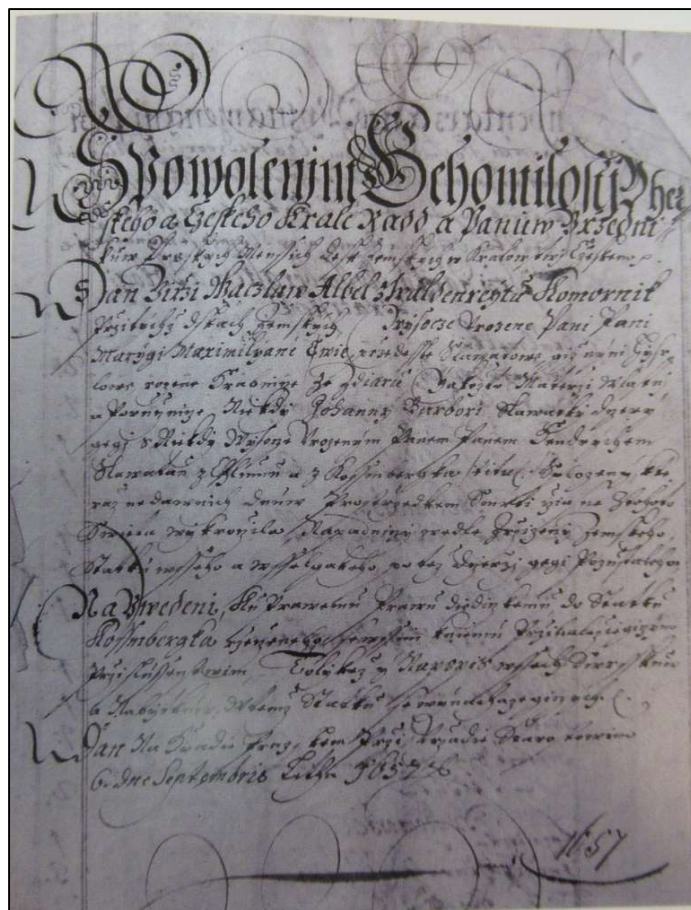

Foto 7. Titulní strana inventáře zámku Košumberk z roku 1657. Převzato z: VORÁČEK, Emil a kol. *Luže v dějinách*. op. cit. s. 67, obr. 5/6.

Foto 8. Hrad Košumberk na veduté Luže (detail). Johann Venuto, kolem 1815. Převzato z: ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František Radek – ZÁŘECKÁ, Klára. *Stavebněhistorický průzkum*. op. cit. s. 174, obr. 40.

Foto 9. Hrad Košumberk, pohled od severu. Autor neznámý, kolem 1910. Převzato z: ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František Radek – ZÁŘECKÁ, Klára. *Stavebněhistorický průzkum*. op. cit. s. 175, obr. 42.

Foto 10. Pohled na „starý hrad“ a „spojovací křídlo nového paláce“ z hlavního nádvoří. Stav před započítím záchranných prací DZHK. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1046, ft. 854/9. 3. 9. 1921.

Foto 11. „Starý hrad“ v průběhu konzervačních prací DZHK. Pohled z hlavního nádvoří. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 280, ft. 88/9. 1922.

Foto 12. „Starý hrad“ a „spojovací křídlo“ po konzervaci. Pohled z hlavního nádvoří. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1111, ft. 919/9. po 1922.

Foto 13. Pohled na vnitřní líc „vnější obvodové zdi“ s meziokenními pilíři a prostor „malé světničky“ v popředí. Stav po ukončení konzervačních prací. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 705, ft. 513/9. po 1922.

Foto 14. Prostor odkrytého „ochozu“ na „starém hradě“ po konzervaci. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1098, ft. 906/9. po 1922.

Foto 15. „Opěráky č. 1“ (v popředí) a „č. 2“ po konzervaci DZHK, vzadu jihozápadní nároží vstupní věže. Pohled od severozápadu. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 999, ft. 807/9. po 1922.

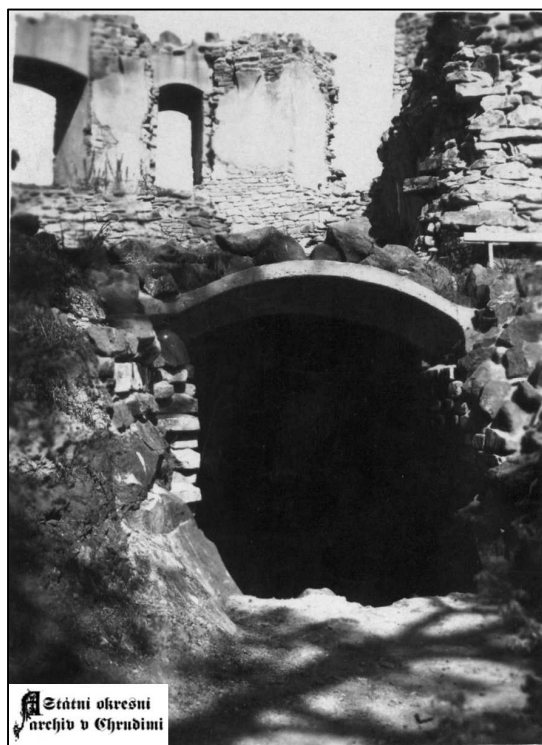

Foto 16. Vstup na schodiště do „dolního patra sklepů“, v pozadí „vnější obvodová zeď“ s meziokenními pilíři. Stav po konzervaci. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1059, ft. 867/9. po 1922.

Foto 17. Pohled na hrad Košumberk od severu. Zleva purkrabství, „nový palác“, torzo „spojovacího křídla nového paláce“ a torzo „starého hradu“ s nápisem NAZDAR. Stav po konzervaci. Uloženo v: SOkA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 1048, ft. 856/9. po 1922.

Foto 18. Stav „starého hradu“ v době statického průzkumu zříceniny v roce 1974, pohled z vyhlídky na „opěráku č. 1“. Vlevo torzo meziokenního pilíře „vnější obvodové zdi“, vpravo dole „zdivo obytné věže“, nahoře uprostřed torzo „spojovacího křídla“, vpravo vzadu „nový palác“. Převzato z: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 123/2. Hrad Košumberk. Statický průzkum. Fotodokumentace. foto 1. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. říjen 1974.

Foto 19. Stav „starého hradu“ v době statického průzkumu zříceniny v roce 1974, pohled z vyhlídky na „opěráku č. 1“. Uprostřed dole „zdivo obytné věže“ a prostor „malé světničky“, vzadu torzo „spojovacího křídla“ a „nového paláce“. Převzato z: NPÚ, archiv Územního odborného pracoviště v Pardubicích. sign. K 123/2. Hrad Košumberk. Statický průzkum. Fotodokumentace. foto 2. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. říjen 1974.

Foto 20. Stav nálezového souboru „hradní sbírky“ č. 42 při inventarizaci hradních sbírek v roce 1982. Foto J. Frolík, 19. 8. 1982.

Foto 21. Stav nálezového souboru „hradní sbírky“ č. 43 při inventarizaci hradních sbírek v roce 1982. Foto J. Frolík, 19. 8. 1982.

Foto 22. Půda purkrabství – místo původního uložení větší části archeologických nálezů z let 1922-1924. Foto J. Musil, 2007.

Foto 23. Uložení archeologických nálezů z let 1922-1924 na půdě purkrabství – detail. Foto J. Musil, 2007.

Foto 24. Původní označení beden s archeologickými nálezy z půdy purkrabství – pravděpodobně bedny č. XVII.
Foto J. Musil, 2007.

Foto 25. Areál „starého hradu“ a torzo „spojovacího křídla nového paláce“ Současný stav, pohled z hlavního nádvoří. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 26. Nádvoří průčelí „starého hradu“ s přístupovým schodištěm, vlevo torzo vstupní věže. Současný stav, pohled z hlavního nádvoří. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 27. Jižní průčelí vstupní věže s pozůstatkem vpadliny pro padací most, vlevo „opěráky č. 1 a č. 2“. Současný stav, pohled z hlavního nádvoří. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 28. Západní úsek „vnější obvodové zdi“ s „opěráky č. 1“ (vlevo) a „č. 2“ (uprostřed), vpravo západní průčelí vstupní věže. Současný stav, pohled od jihozápadu. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 29. Severní úsek „vnější obvodové zdi“ s meziokenními pilíři, vpravo „opěrák č. 1“, vlevo torzo „spojovacího křídla“. Současný stav, pohled od severozápadu. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 30. Torzo „zdiva obytné věže“, vpravo dole prostor „malé světničky“. Současný stav, pohled z vyhlídky na „opěráku č. 1“. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 31. Pohled na areál „starého hradu“ z vyhlídky na „opěráku č. 2“. Vlevo „opěrák č. 1“, dole uprostřed prostor „malé světničky“, vpravo dole „zdivo obytné věže“, vzadu severní úsek „vnější obvodové zdi“ s meziokenními pilíři. Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 32. Pohled na areál „starého hradu“ z vyhlídky na „opěráku č. 2“. V popředí „zdivo obytné věže“, za ním severní úsek „vnější obvodové zdi“ s meziokenními pilíři. Vpravo zříceniny „spojovacího křídla nového paláce“. Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 33. Prostor vyhlídky na koruně „vnější obvodové zdi“ a „opěráku č. 2“, pohled z vyhlídky na „opěráku č. 1“.
Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

Foto 34. Pohled z prostoru „malé světničky“ na severní úsek „vnější obvodové zdi“ s meziokenními pilíři.
Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

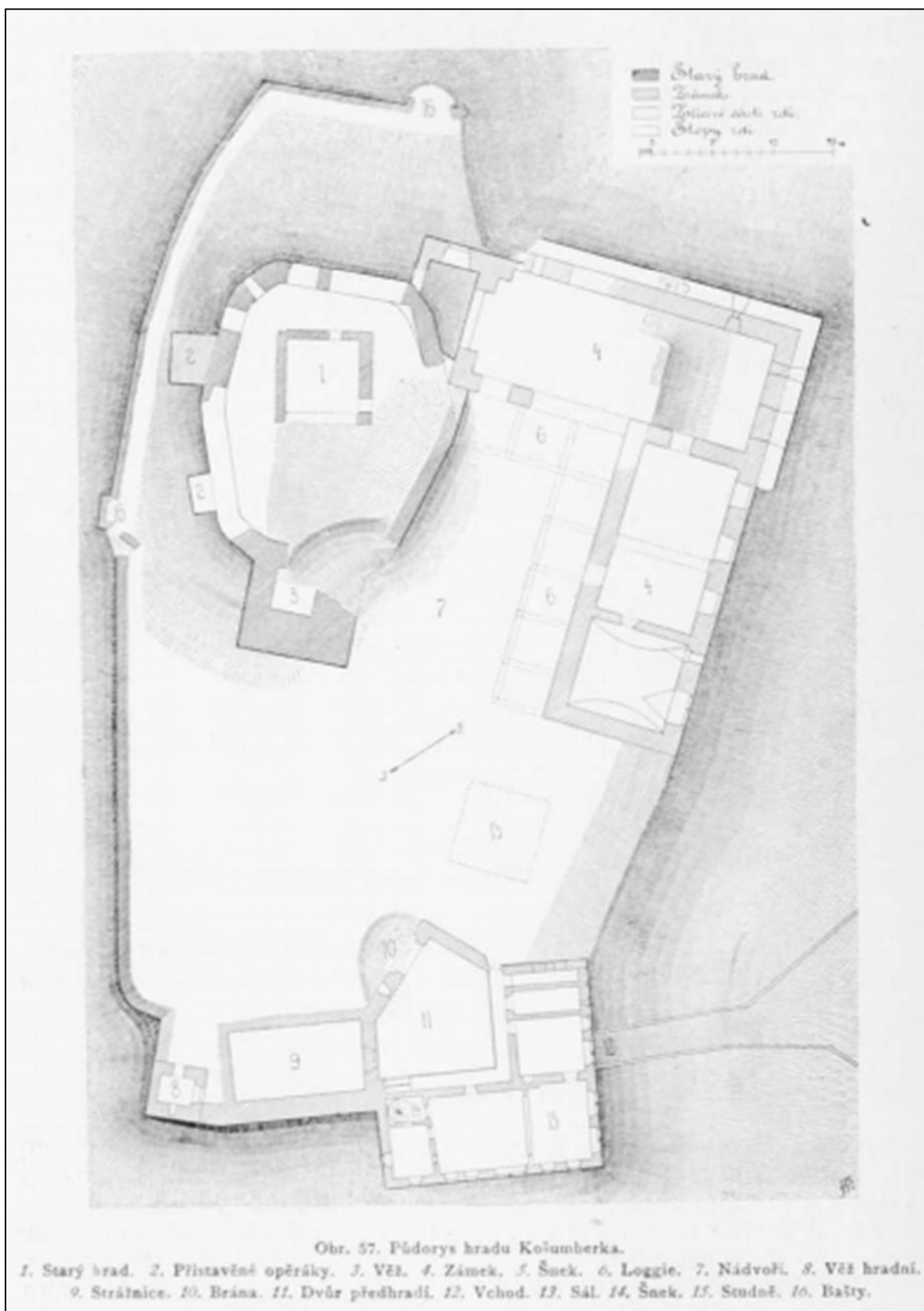

Foto 35. Prostor „ochozu na starém hradě“. Vlevo „vnější obvodová zeď“, vpravo „zdivo obytné věže“, vzadu zříceniny „spojovacího křídla“. Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

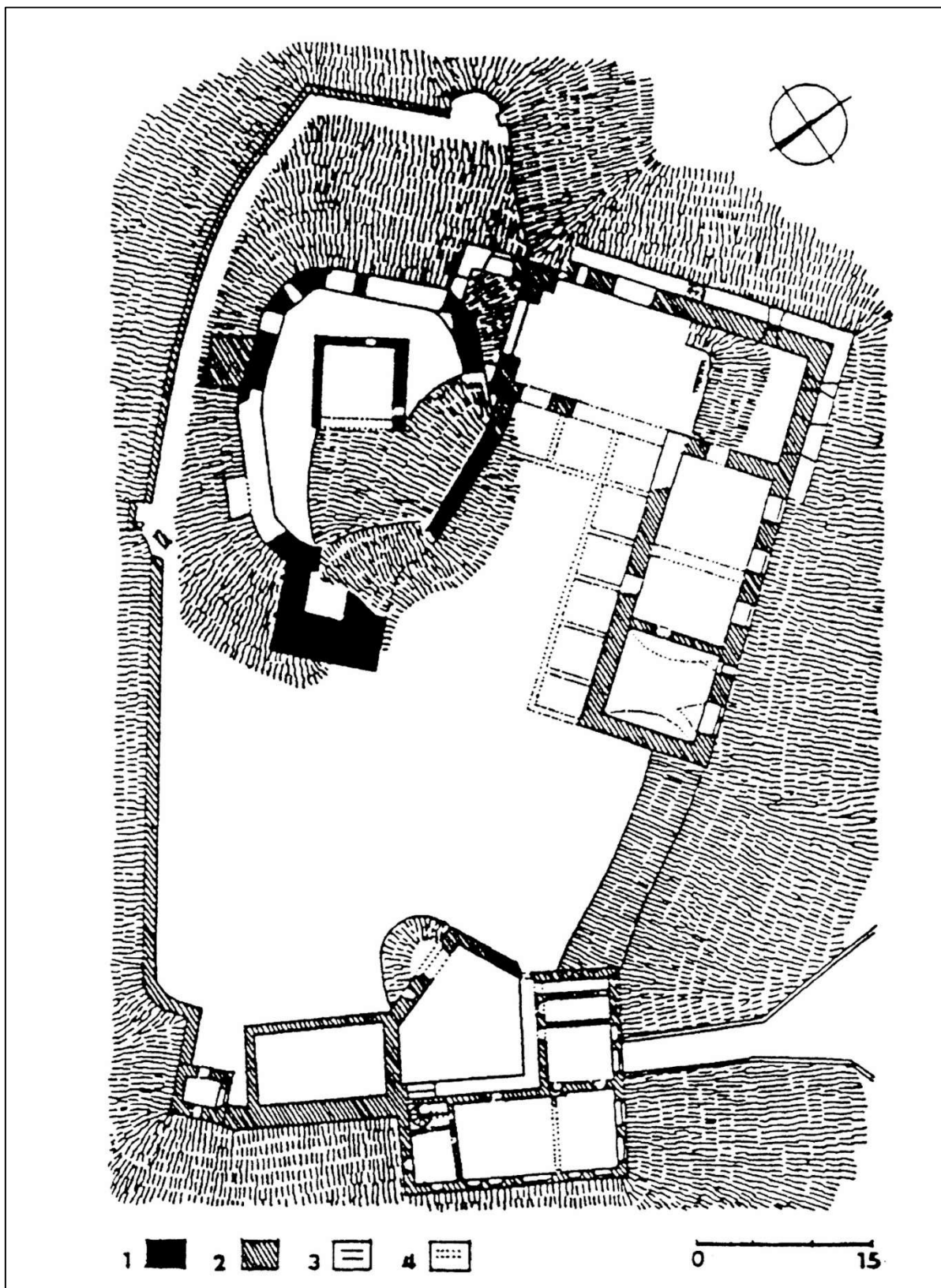

Foto 36. Vstup z „ochozu“ do „horního patra sklepů“, nad ním prostor „malé světničky“ se schodištěm na vyhlídku. Současný stav. Foto autor, 15. 7. 2020.

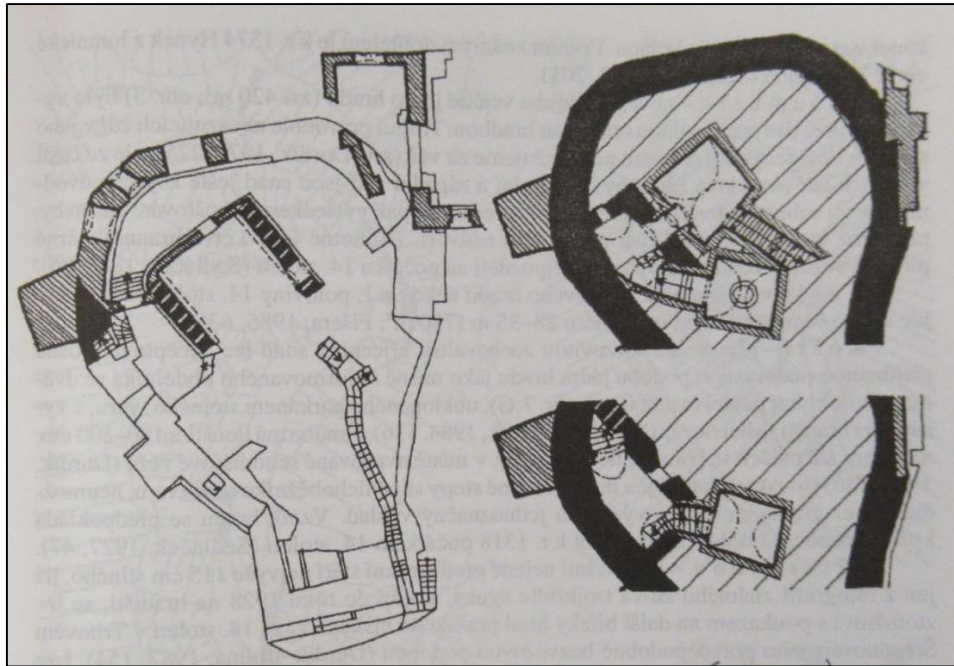
28.2. Plánová dokumentace

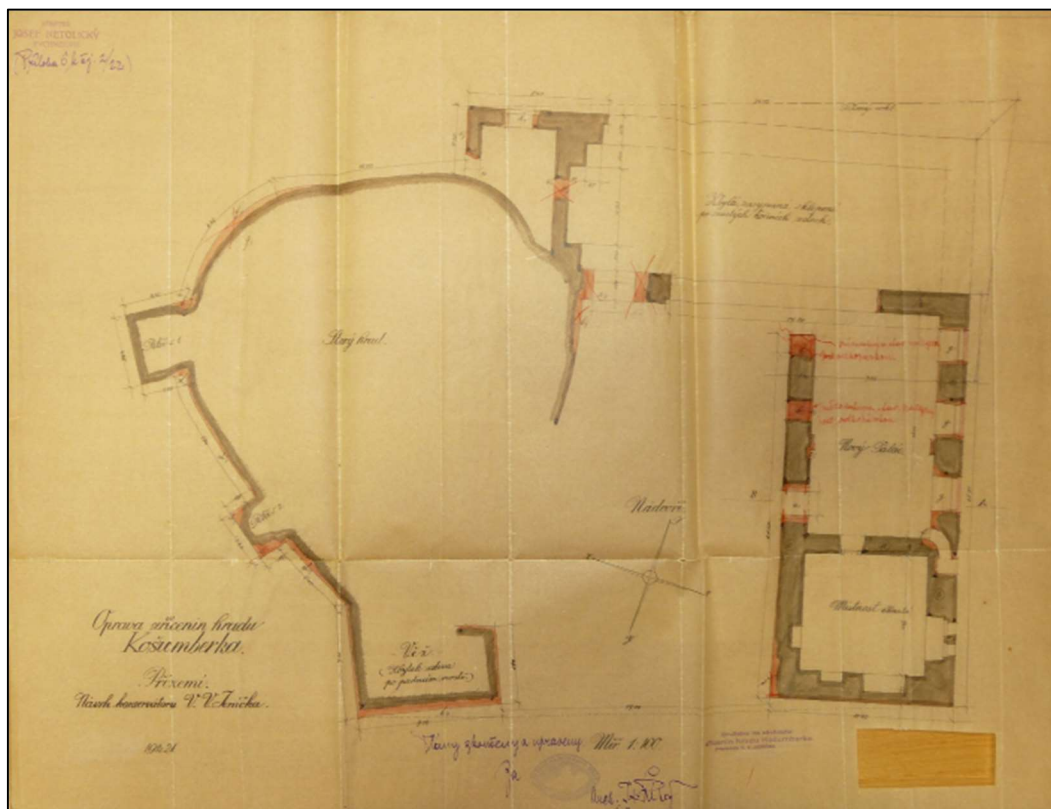
Plán 1. Půdorys hradu Košumberka podle Z. Wirtha. Převzato z: WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických*. op. cit. s. 66.

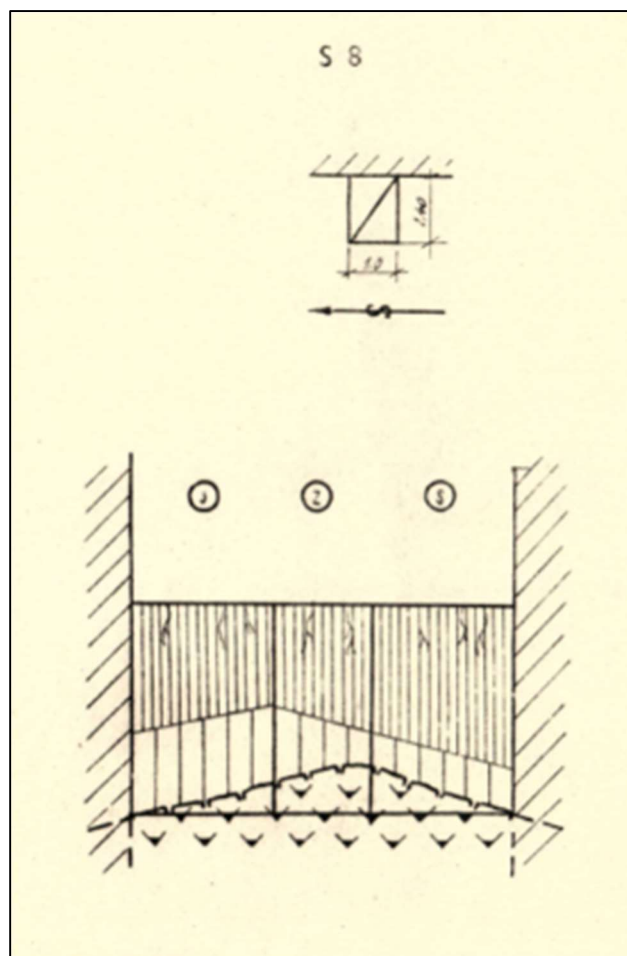
Plán 2. Půdorys hradu Košumberka podle V. V. Jeníčka. „1-dochované zdivo jádra, 2-ostatní dochované zdivo, 3- nesporný průběh zaniklého zdiva, 4-doplňný průběh zaniklého zdiva“ Převzato z: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie*. op. cit. s. 283, obr. 600.

Plán 3. Půdorysy „starého hradu“ hradu Košumberka podle L. Svobody. Vlevo přízemí, vpravo nahoře „dolní patro sklepů“, vpravo dole „horní patro sklepů“. Převzato z: SVOBODA, Ladislav. O plášťových hradech. op. cit. s. 361, obr. 3.

Plán 4 Plán přízemí „starého hradu“, „nového paláce“ a „spojovacího křídla“ před konzervací s vyznačením plánovaných konzervačních zásahů. Foto J. Musil. Uloženo v: SOKA Chrudim. fond č. 1480 Družstvo na záchranu hradu Košumberka. inv. č. 117, kart. 3/7. Oprava zřícenin hradu Košumberka. Přízemí. Návrh konzervátora V. V. Jeníčka. 3. 9. 1921.

Plán 5. Řez šachticí S8/1973. Uloženo v: Archiv archeologického pracoviště RM v Chrudimi. šachtice S8. Košumberk – statické zabezpečení hradu. Stavebně-geologický průzkum. Závěrečná zpráva. Interprojekt, projektově inženýrská organizace, závod Brno. prosinec 1973.

28.3. Tabulky nálezových souborů

Bedna č. XVI			
Inventární číslo	Kategorie nálezů	Počet kusů	Tabulka
A50044	Keramika	29 ks	6-11
A50046	Kosti	49 ks	Nekresleno
A50047	Stavební keramika	2 ks	11
A50048	Mazanice	33 ks	1-2
A50049	Omítka/malta	68 ks	2-6
bez inventárního čísla	Uhlíky	∞ ks	Nekresleno

Tabulka 1. Přehled nálezových souborů ze „starého hradu“ – bedna č. XVI.

Bedna č. XVII.			
Inventární číslo	Kategorie nálezu	Počet kusů	Tabulka
A50050	Keramika	189 ks	12-32
A50051	Kosti	119 ks	Nekresleno
A50052	Stavební keramika	5 ks	32
A50053	Kůže	1 ks	32
A50054	Malakofauna	3 ks	Nekresleno
A50055	Stavební keramika	1 ks	Nekresleno
A50056	Omítka/malta, Mazanice, Kámen	6 ks	11
A50057	Stavební keramika	3 ks	12
Pomocný studijní materiál	Dřevo	2 ks	32

Tabulka 2. Přehled nálezových souborů ze „starého hradu“ – bedna č. XVII.

Bedna č. XXV.			
Inventární číslo	Kategorie nálezu	Počet kusů	Tabulka
A50118	Keramika	41 ks	32-36
A50119	Keramika	70 ks	36-39
A50121	Keramika	55 ks	39-44
A50122	Keramika	5 ks	44
A50123	Keramika	3 ks	44
A50124	Kosti	48 ks	Nekresleno
A50126	Keramika	2 ks	44

Tabulka 3. Přehled nálezových souborů ze „starého hradu“ – bedna č. XXV.

„Hradní sbírka“						
Číslo souboru	Inventární číslo	Počet kusů	Inventární číslo DZHK	Sign. Katalogu DZHK	Kategorie nálezu	Tabulka
27, 28, 50 ?	A50542	1 ks	I-146?	II-A-50?	Keramika	54
34	A50543-A50547	7 ks	I-116	II-A-12? II-A-109	Kosti, Keramika	47-48

42	A50604, A50616, A50618-A50628, A50630	20 ks	I-153	II-A-57	Keramika, Kosti, Terakota	45-46
43	A50631-A50638, A50640-A50641	14 ks	I-97 I-145	II-A-2 II-A-49	Kosti, Sklo, Keramika	46-47
50	A50666	7 ks	I-133 I-154	II-A-38, II-A-58	Omítka/malta	47-48, 50
52	A50674-A50675	2 ks	I-149 I-151	II-A-22 II-A-53 II-A-55	Kosti, Sklo	53
58	A50728-A50734	7 ks	?	II-A-57	Keramika	49-50
60	A50737-A50738, A50740-A50744	7+∞ ks	I-147	II-A-51	Keramika, Kosti, Kámen, Dřevo, Uhlíky	53
61	A50751-A50757	7 ks	I-146	II-A-50	Keramika	50-51
81	A50798-A50806, A50813-A50814	16 ks	?	?	Keramika, Kosti, Sklo	51-53

Tabulka 4. Přehled nálezových souborů ze „starého hradu“ – „hradní sbírka“.

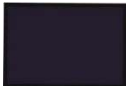
28.4. Kresebná dokumentace

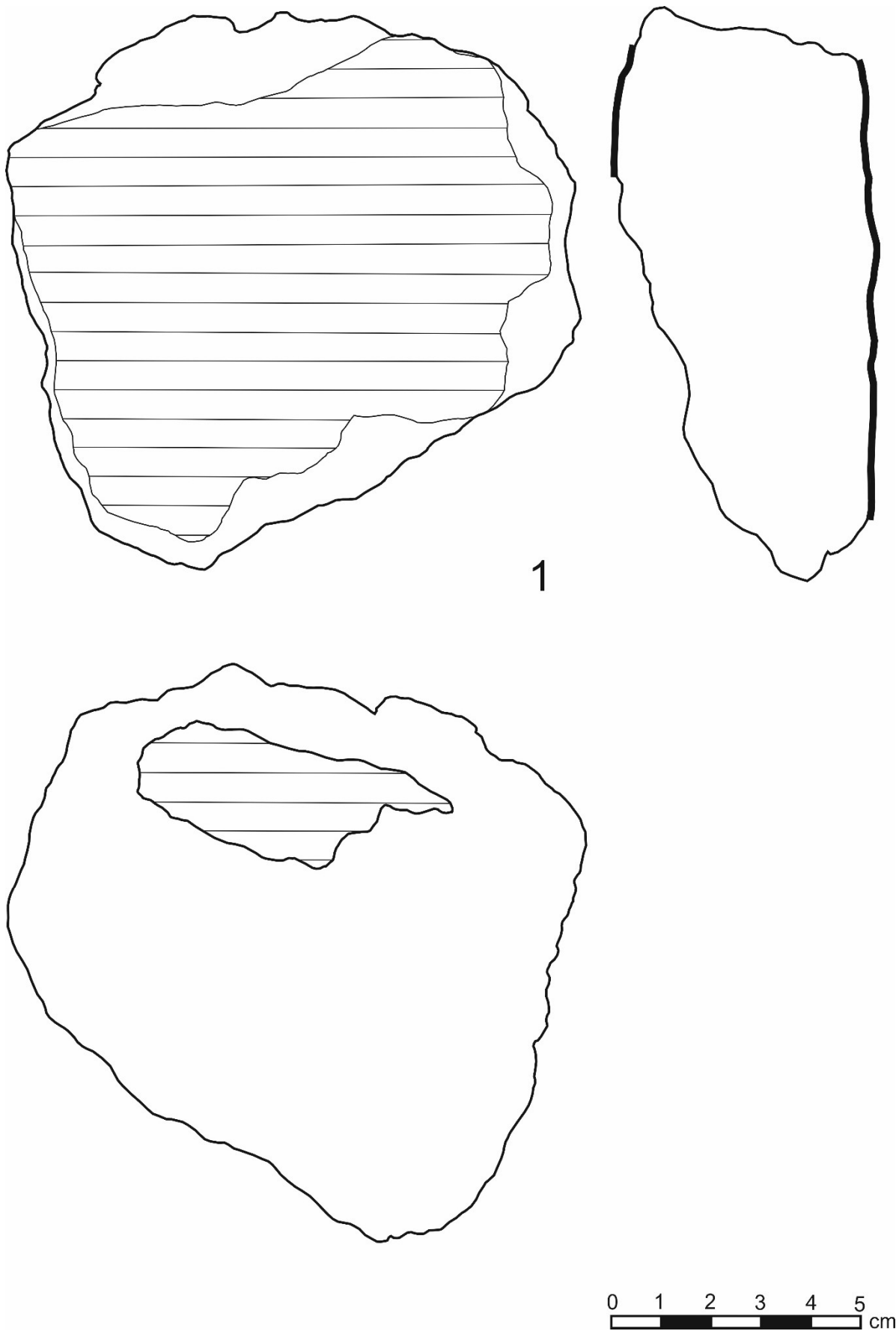
Legenda:

Profil zlomku

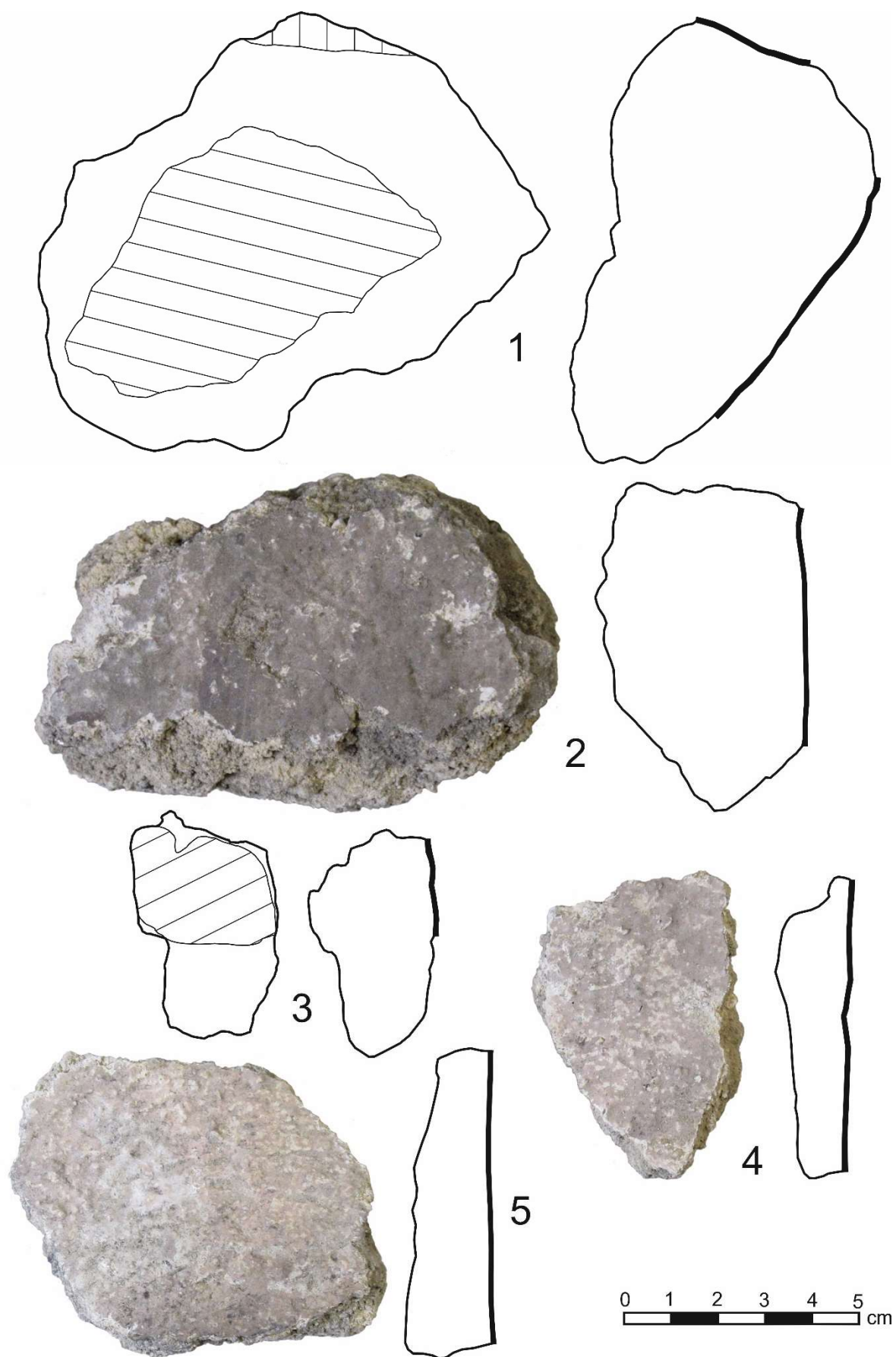
Profil glazovaného zlomku

Lomová plocha zlomku

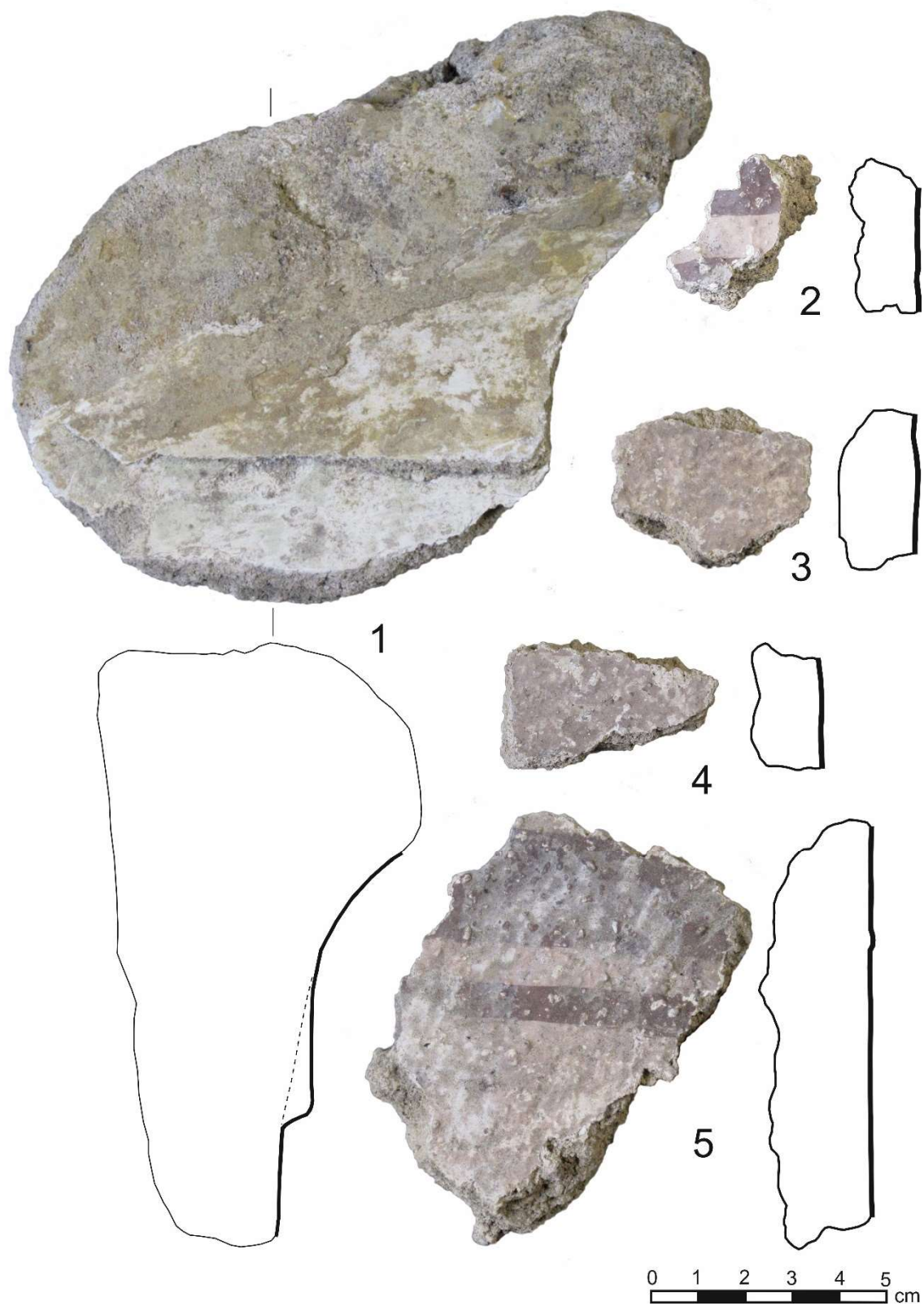
Glazované plochy zlomků   apod.

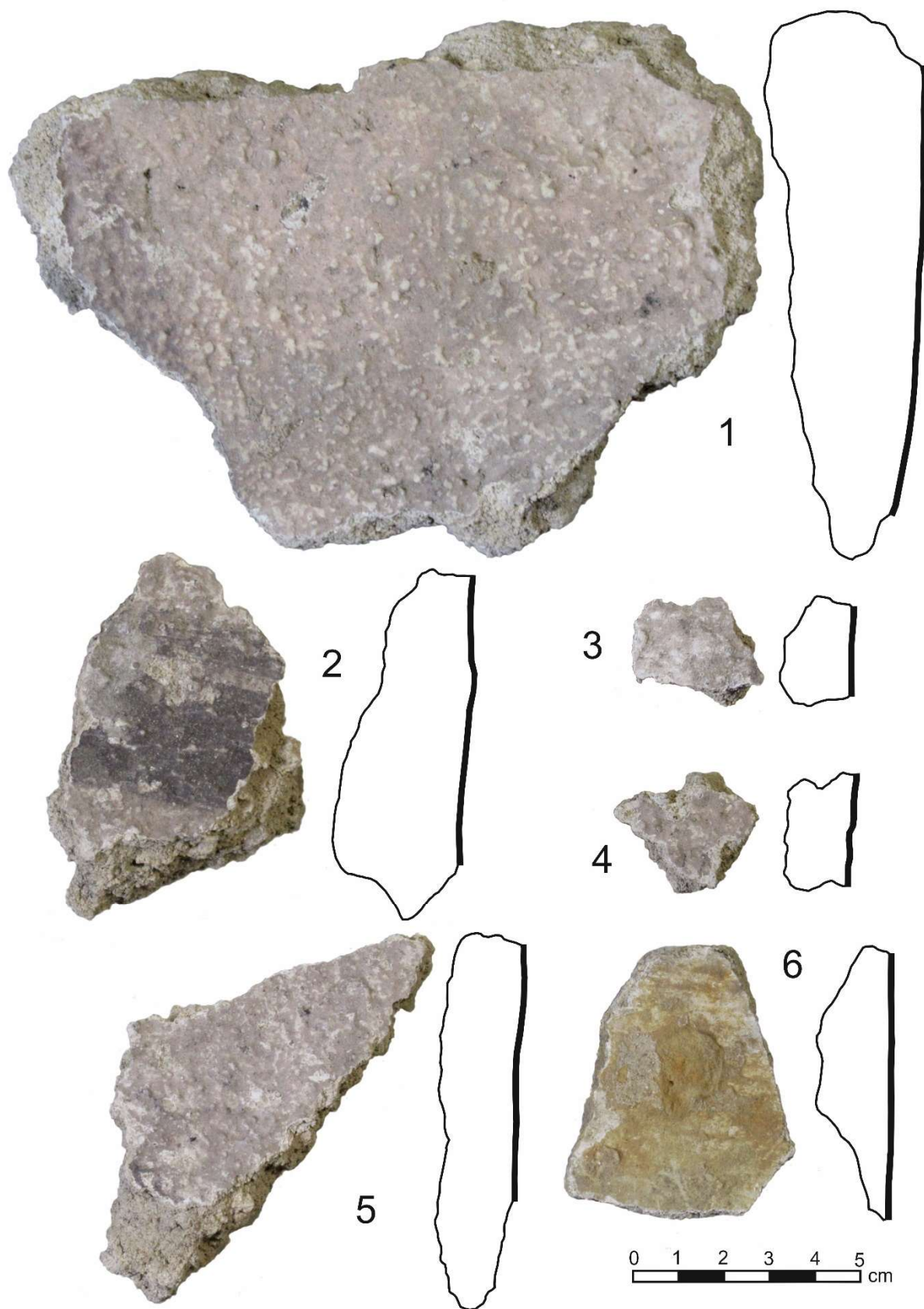
Tab. 1: Výběr nálezů zlomků mazanice z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

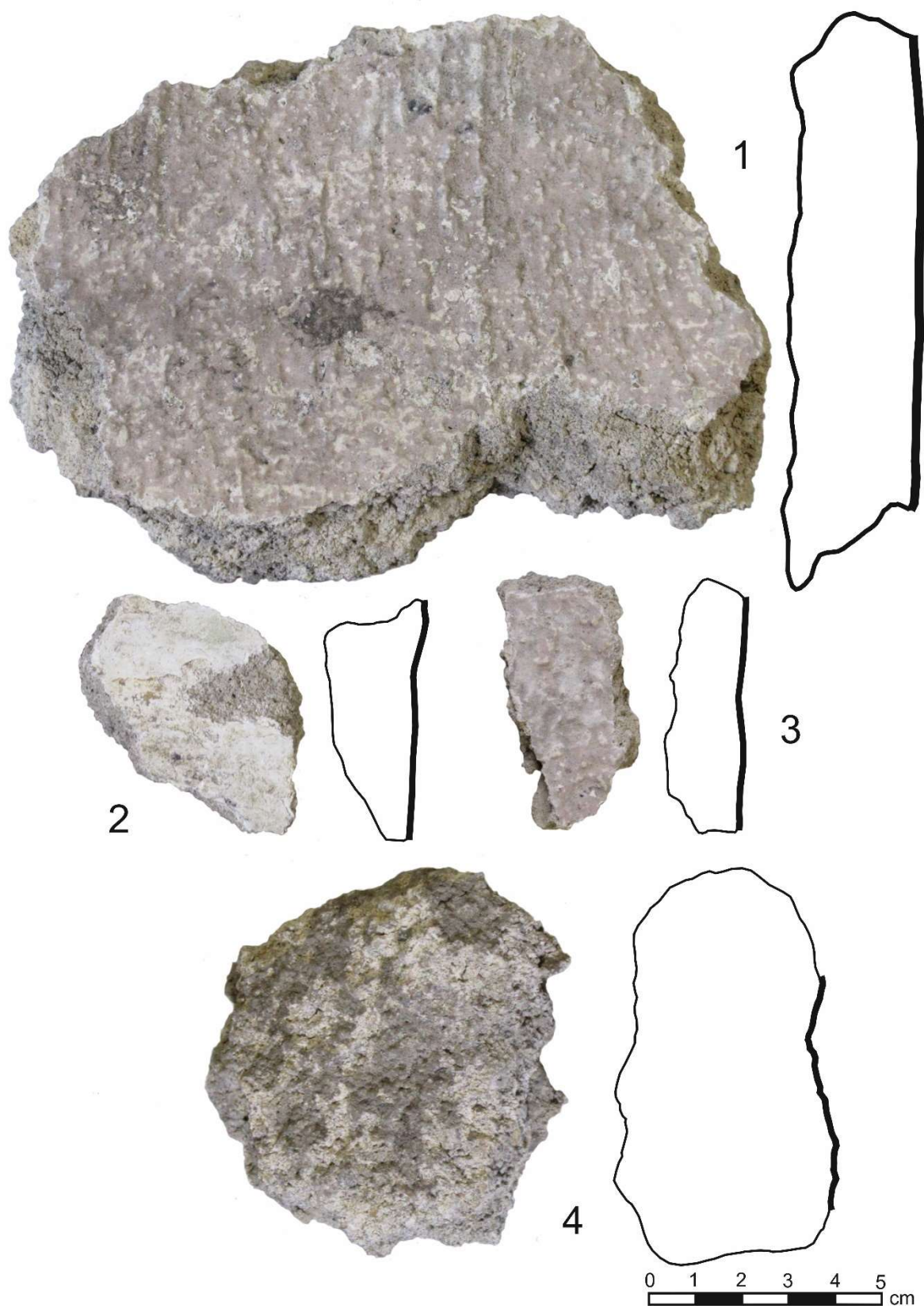
Tab. 2: Výběr nálezů zlofků mazanice a omítky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

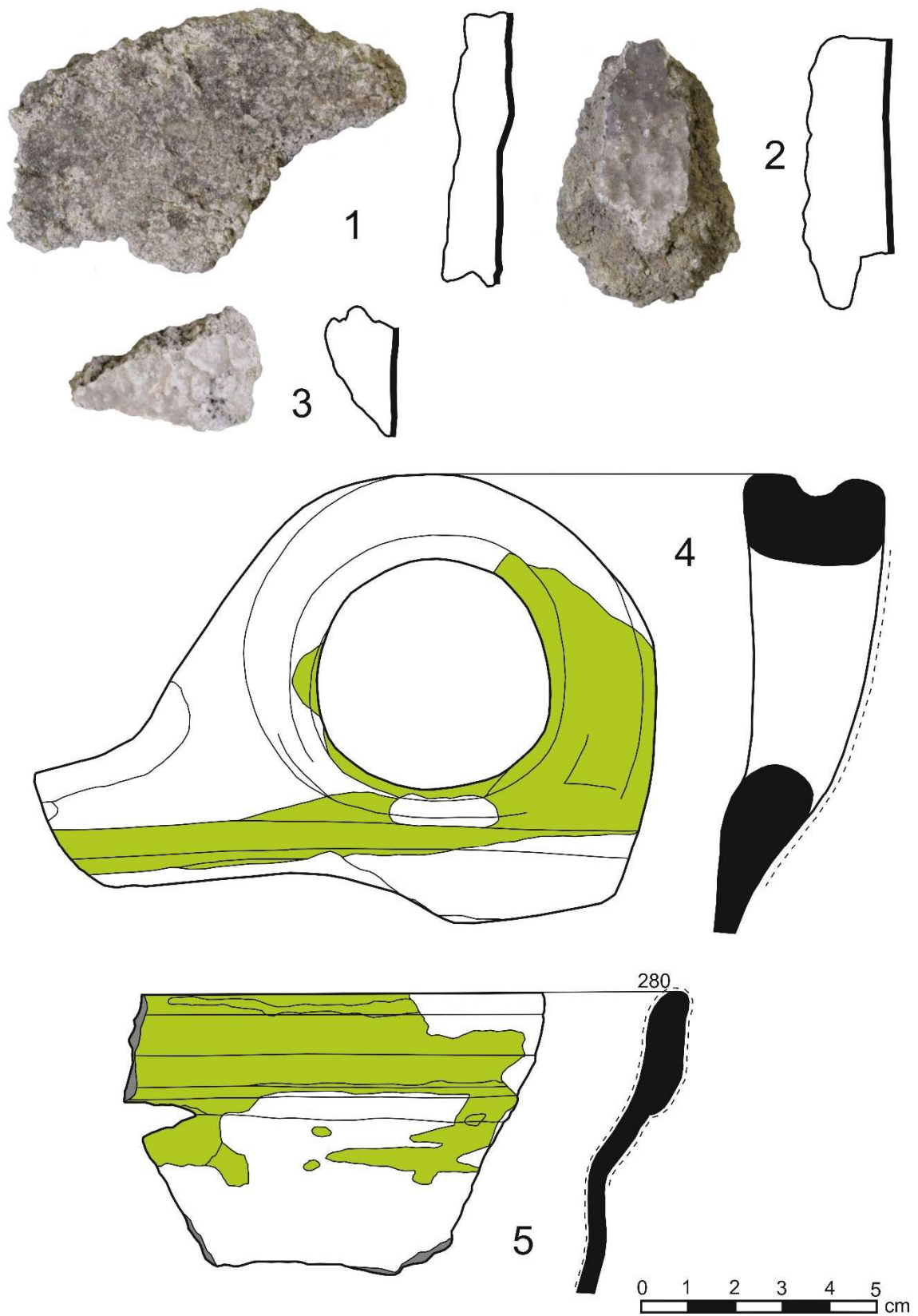
Tab. 3: Výběr nálezů zlofků omítky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

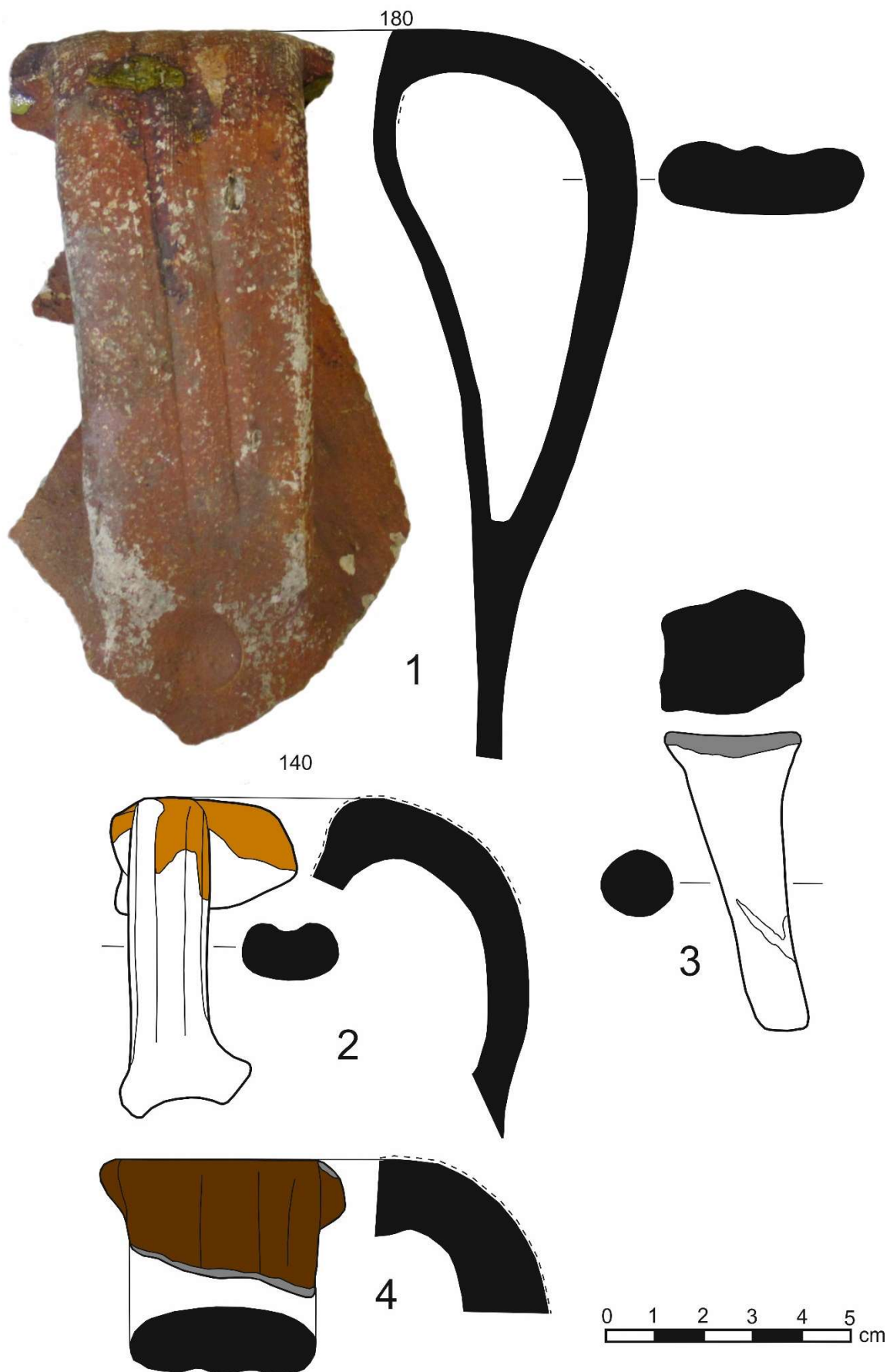
Tab. 4: Výběr nálezů zlomků omítky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

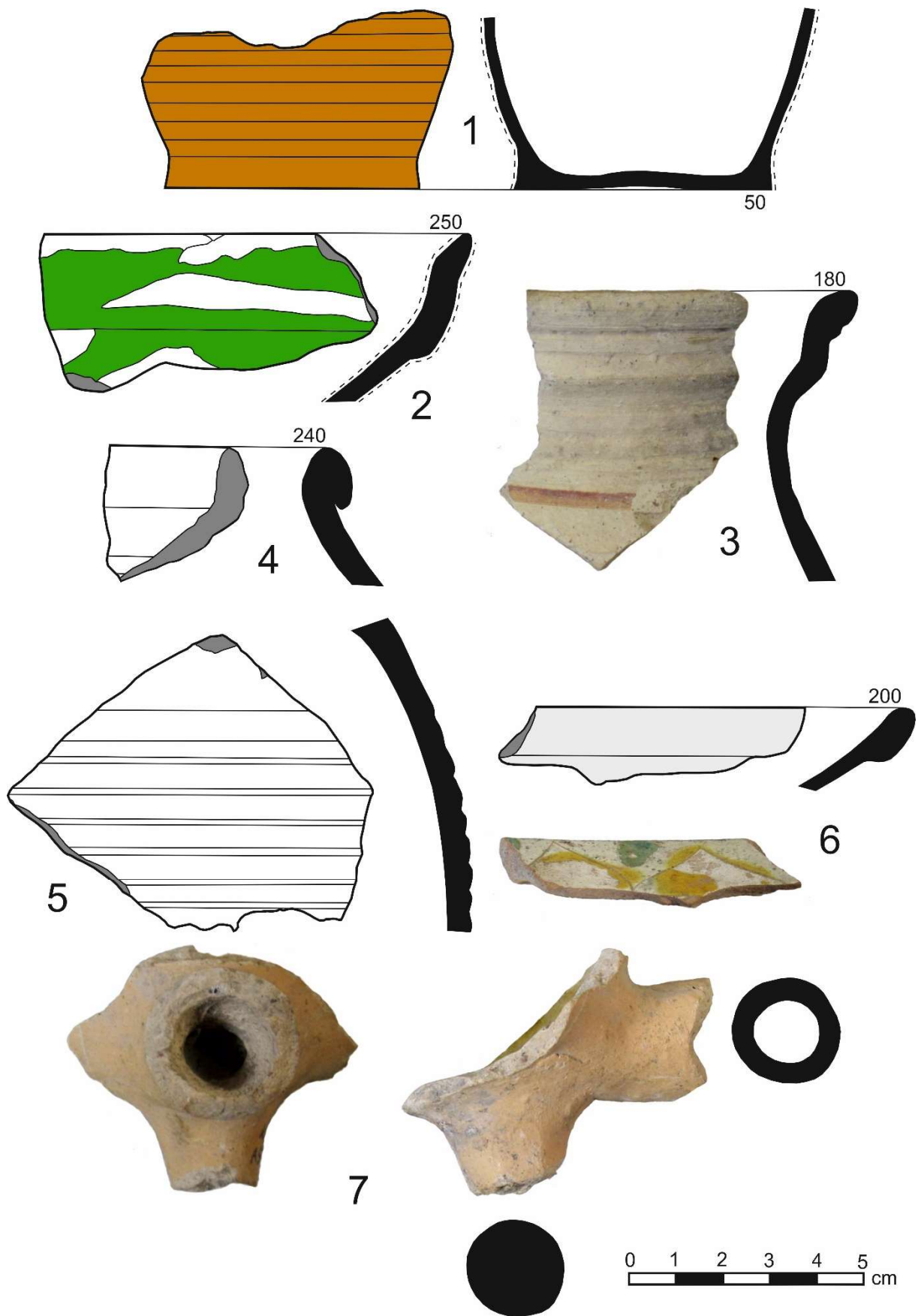
Tab. 5: Výběr nálezů zlomků omítky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

Tab. 6: Výběr nálezů zlomků omítky a keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

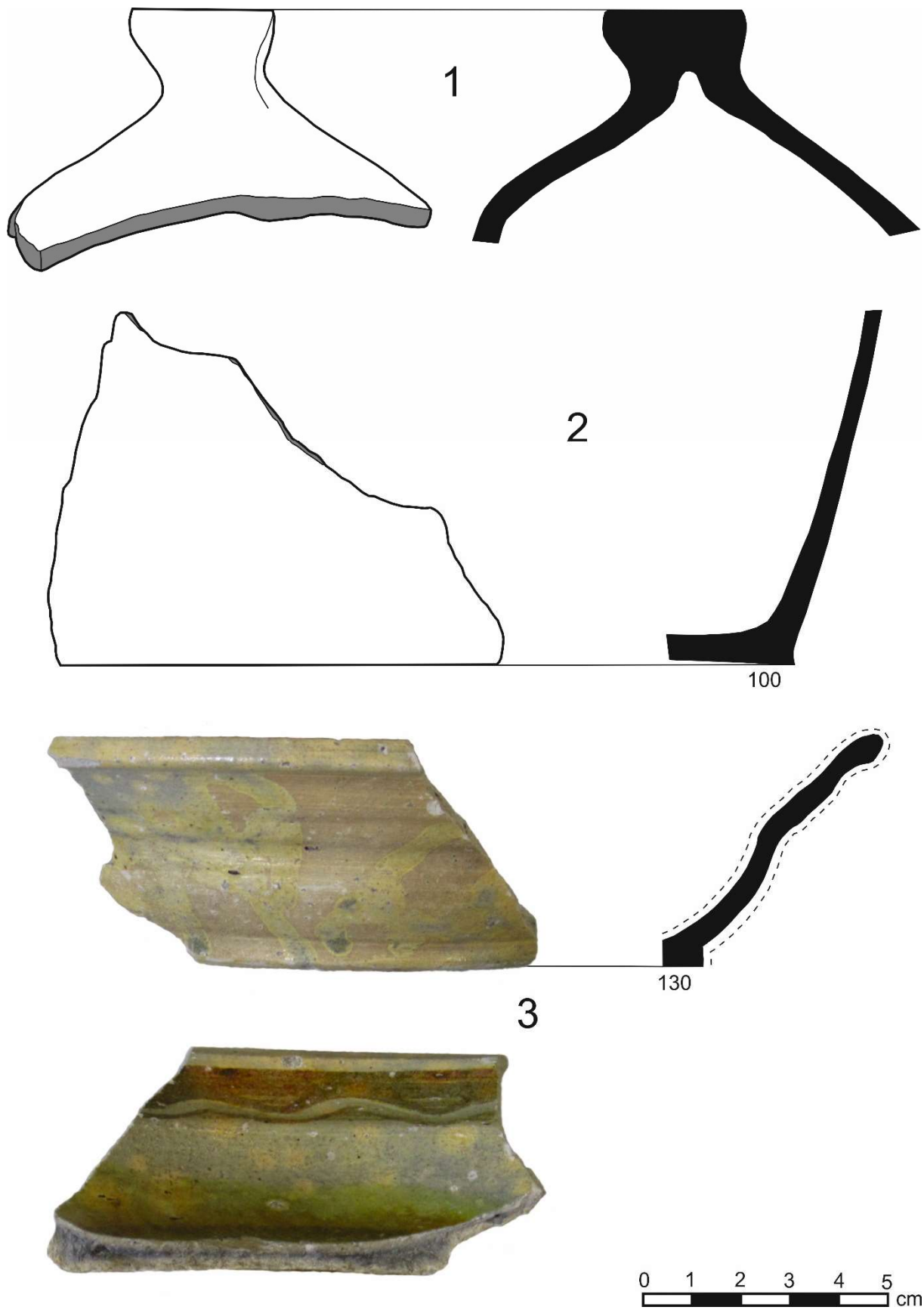
Tab. 7: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

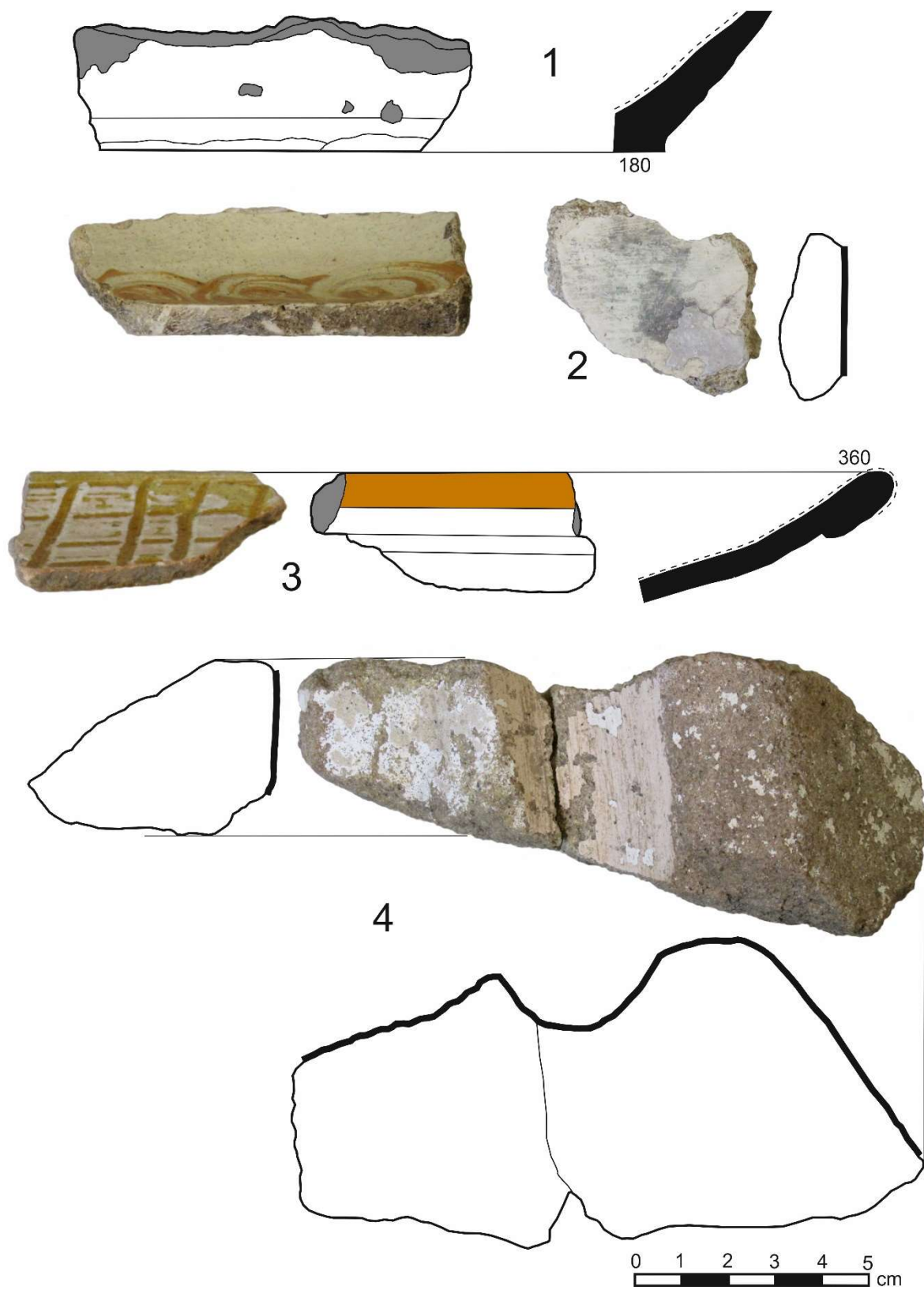
Tab. 8: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

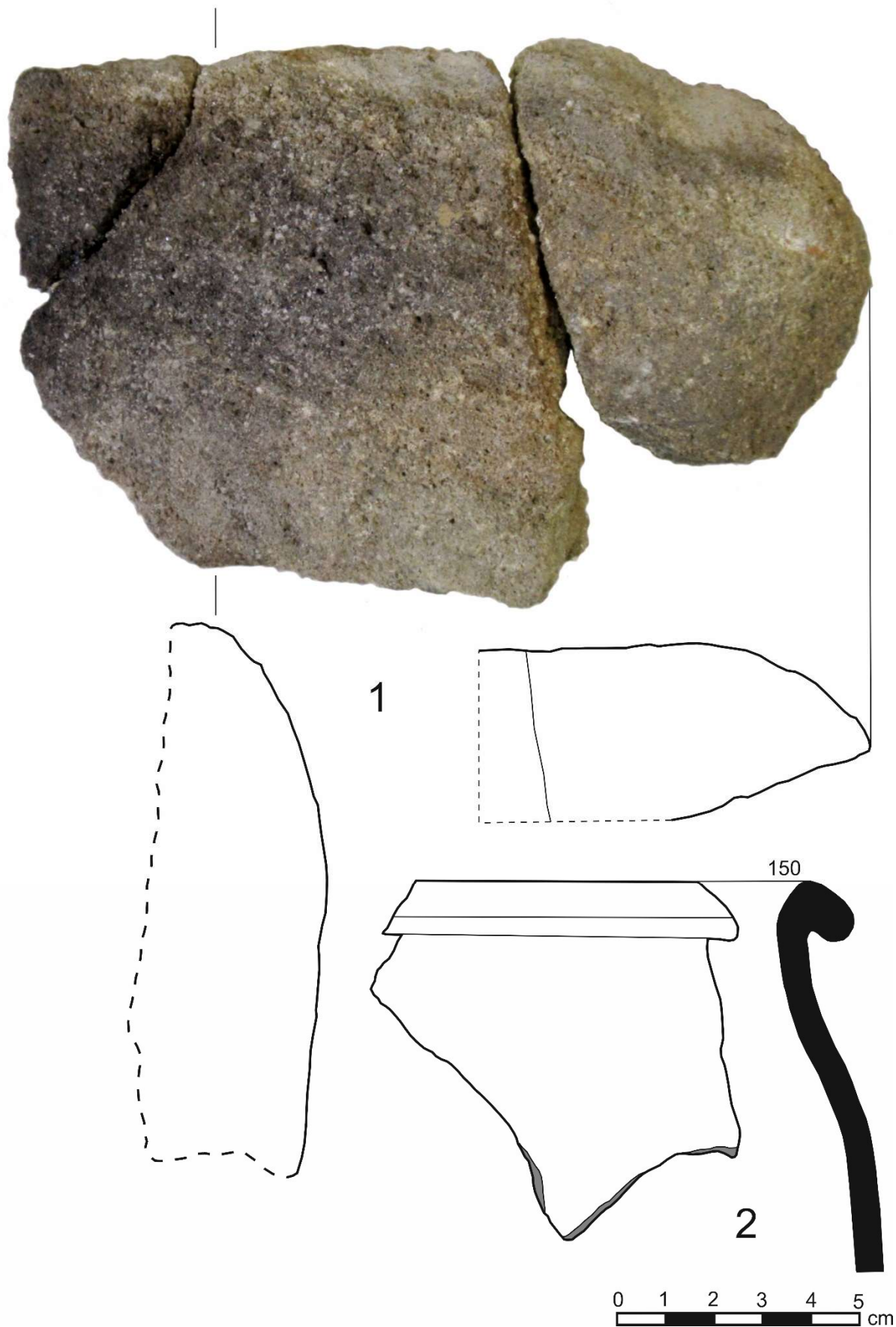
Tab. 9: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

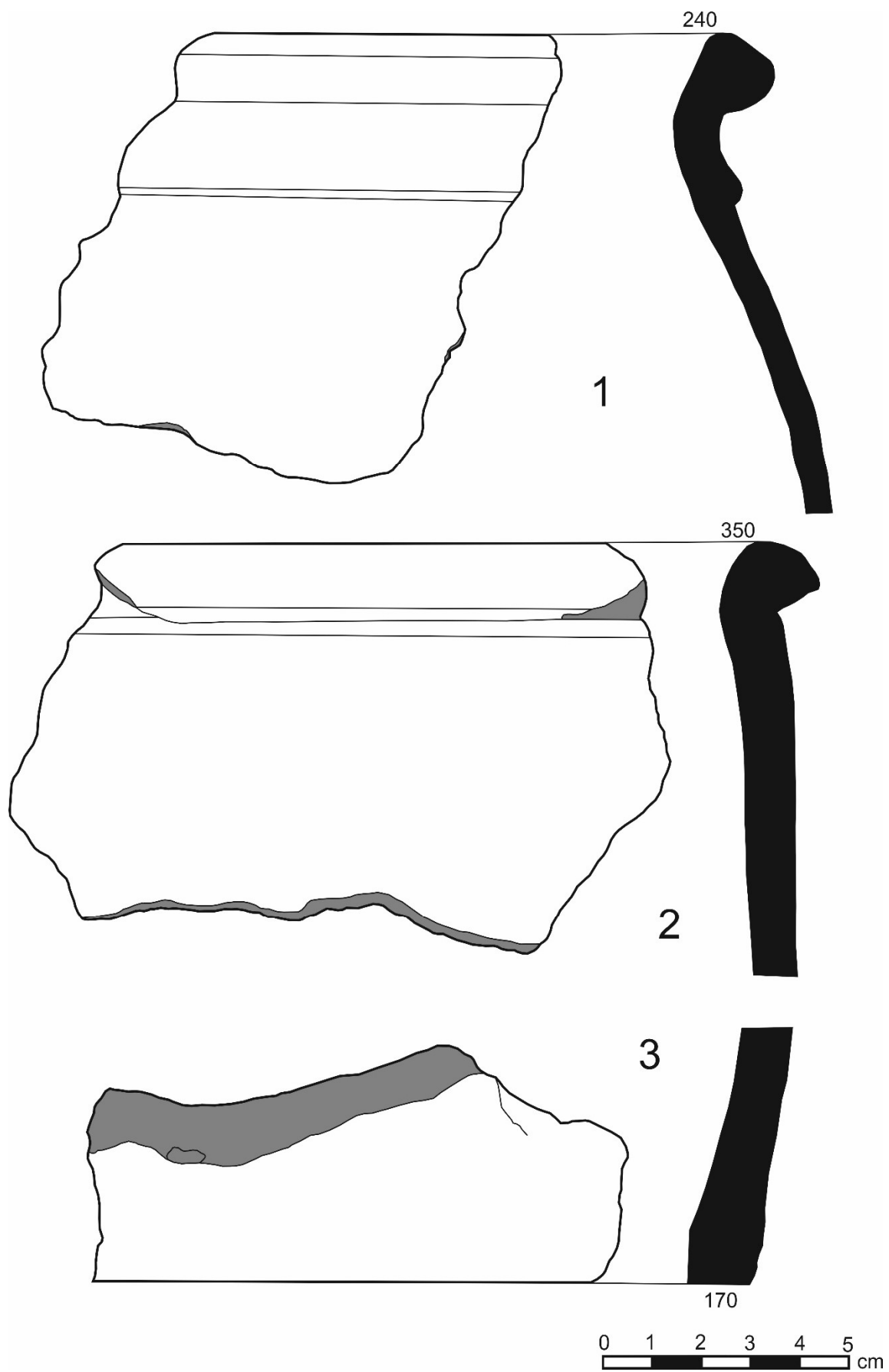
Tab. 10: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

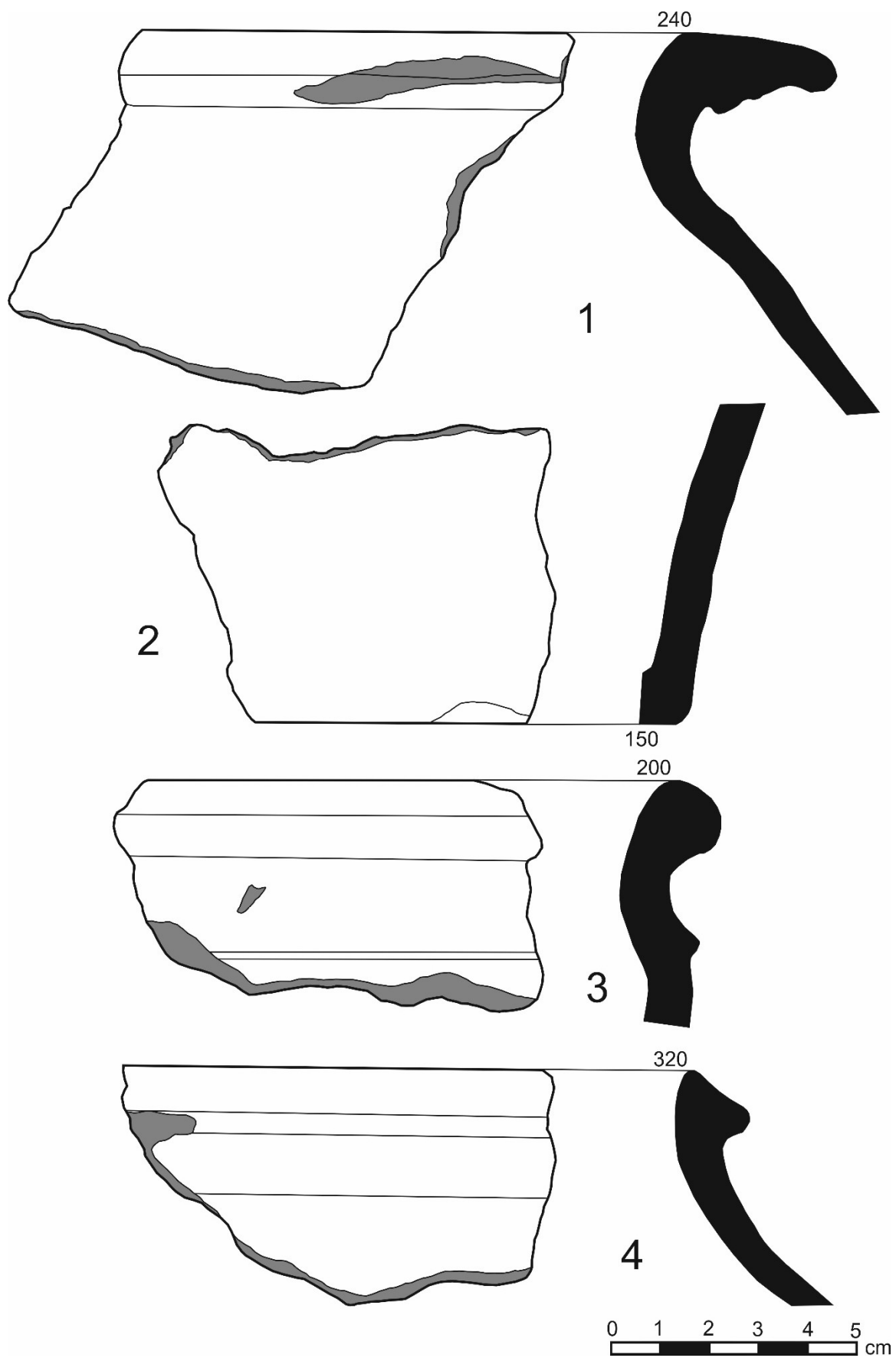
Tab. 11: Výběr nálezů zlomků keramiky, omítky a architektonických článků z prostoru „starého hradu“. Kresba a foto autor.

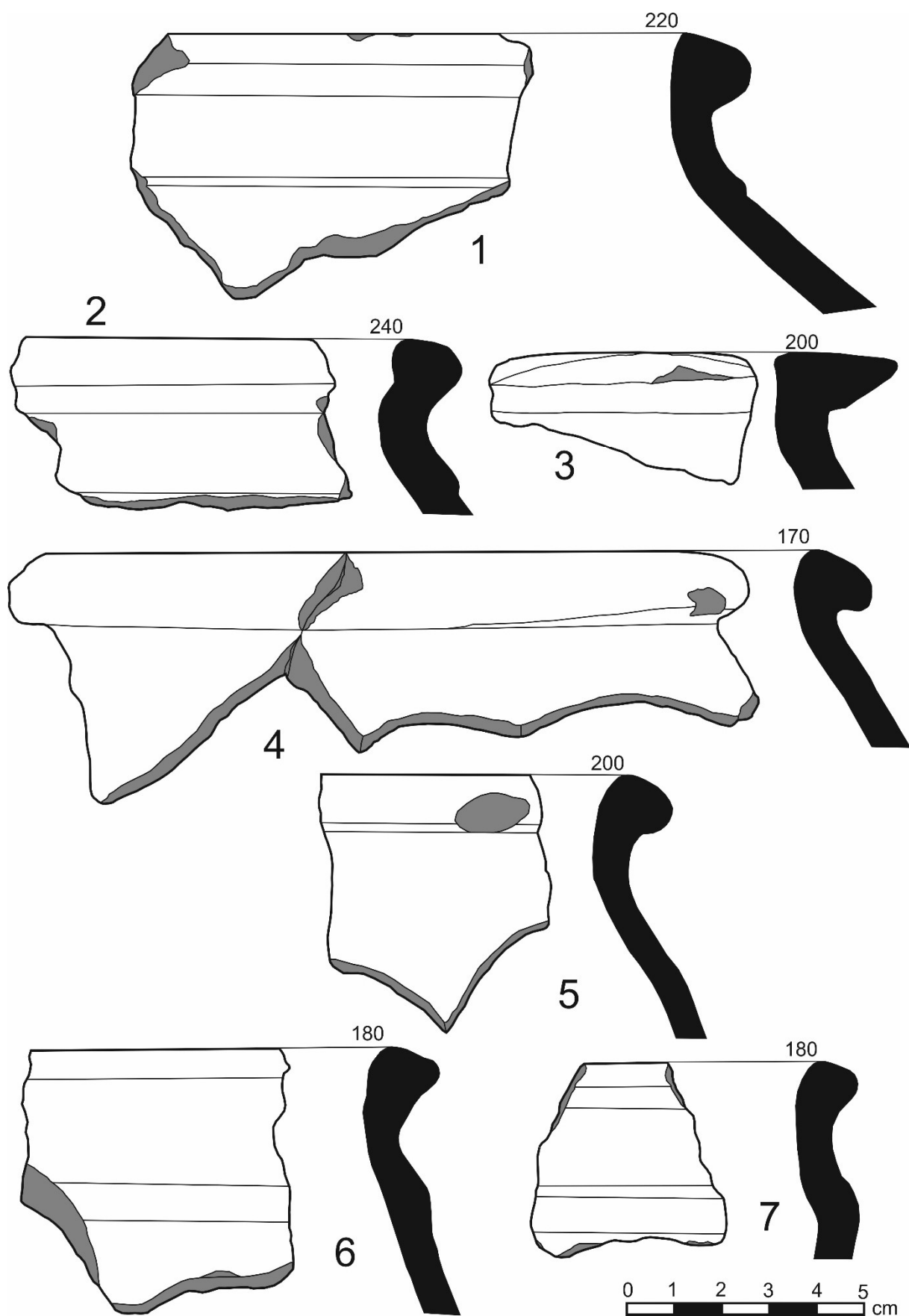
Tab. 12: Výběr nálezů zlomků keramiky a architektonických článků z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

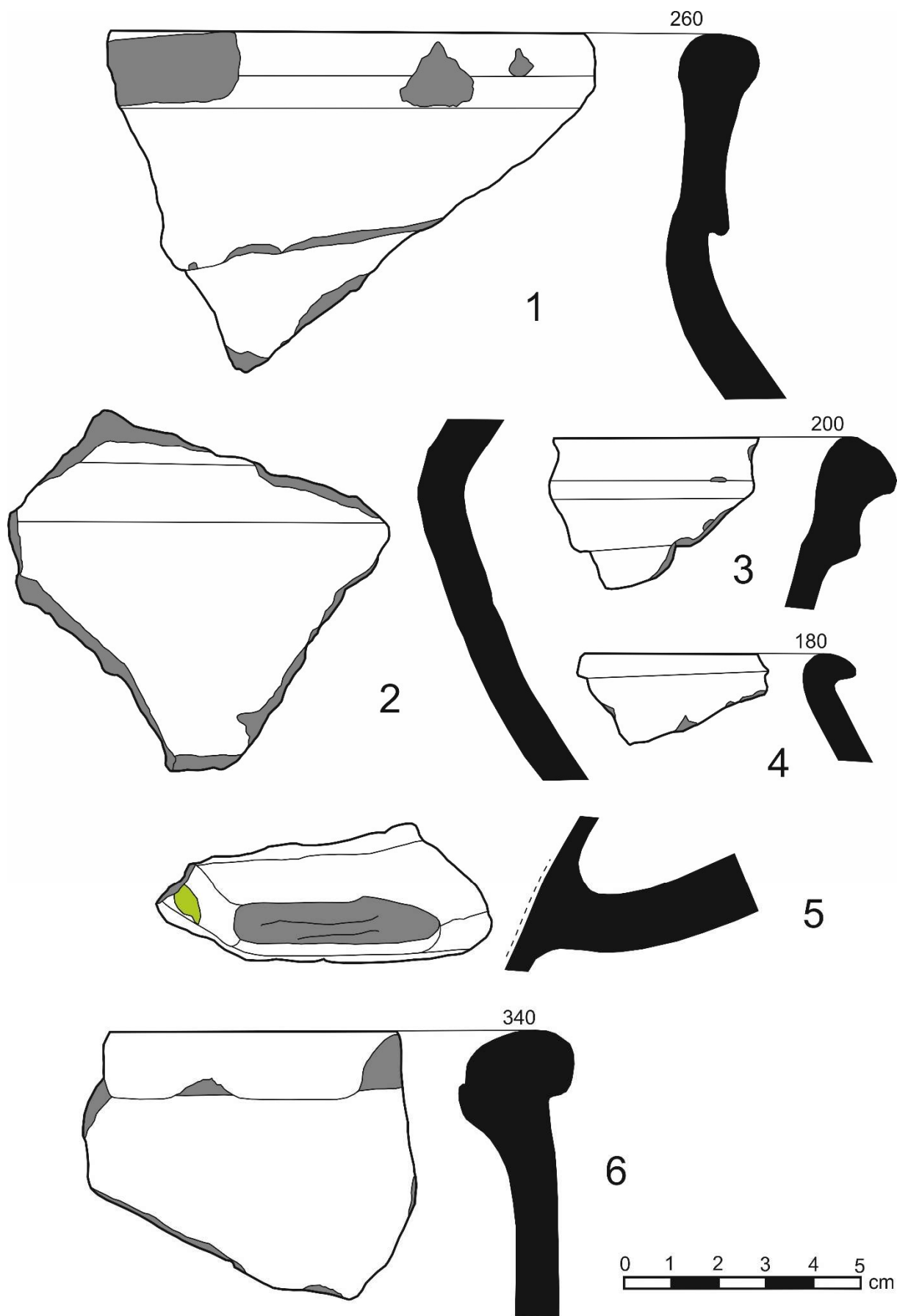
Tab. 13: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

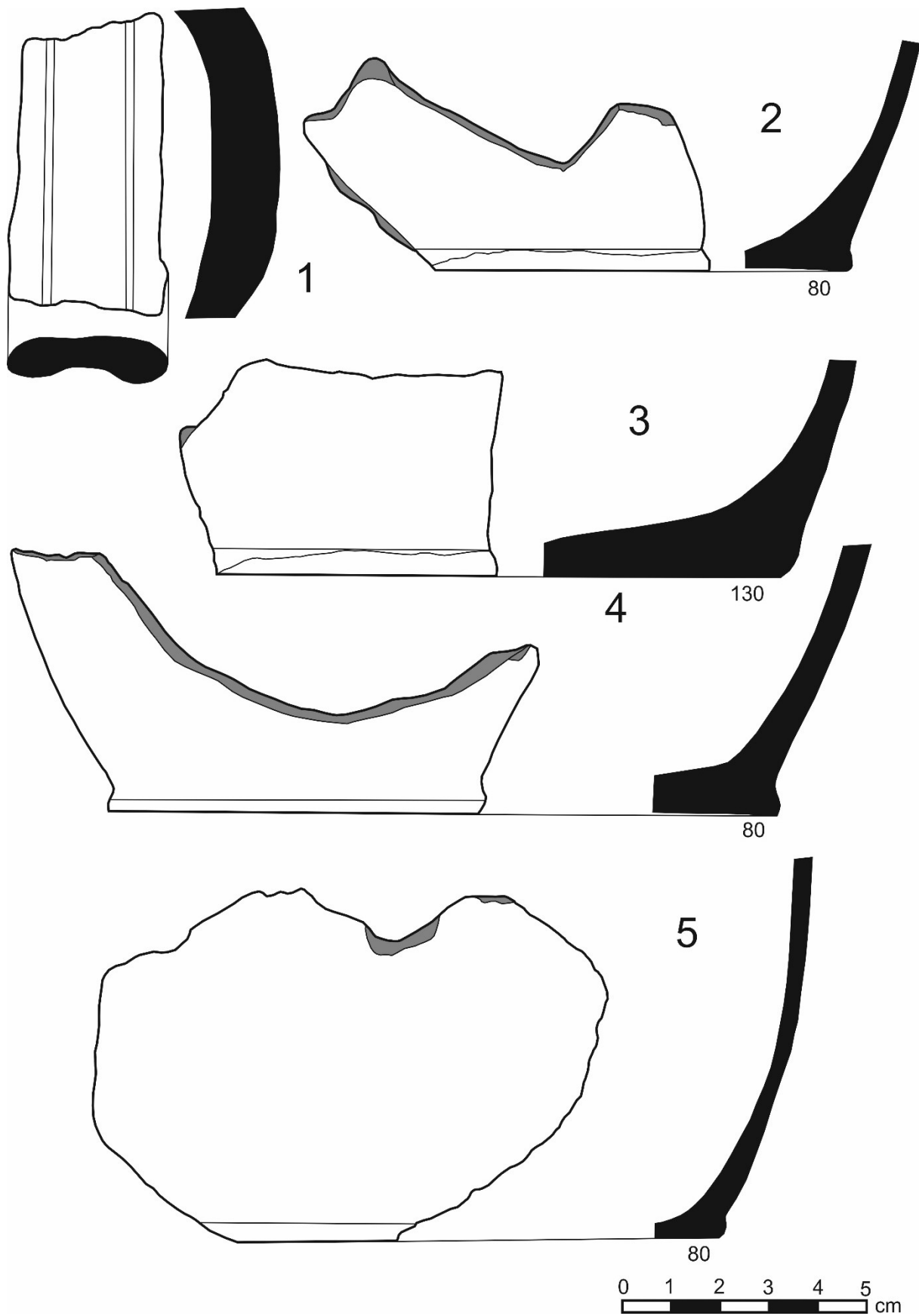
Tab. 14: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

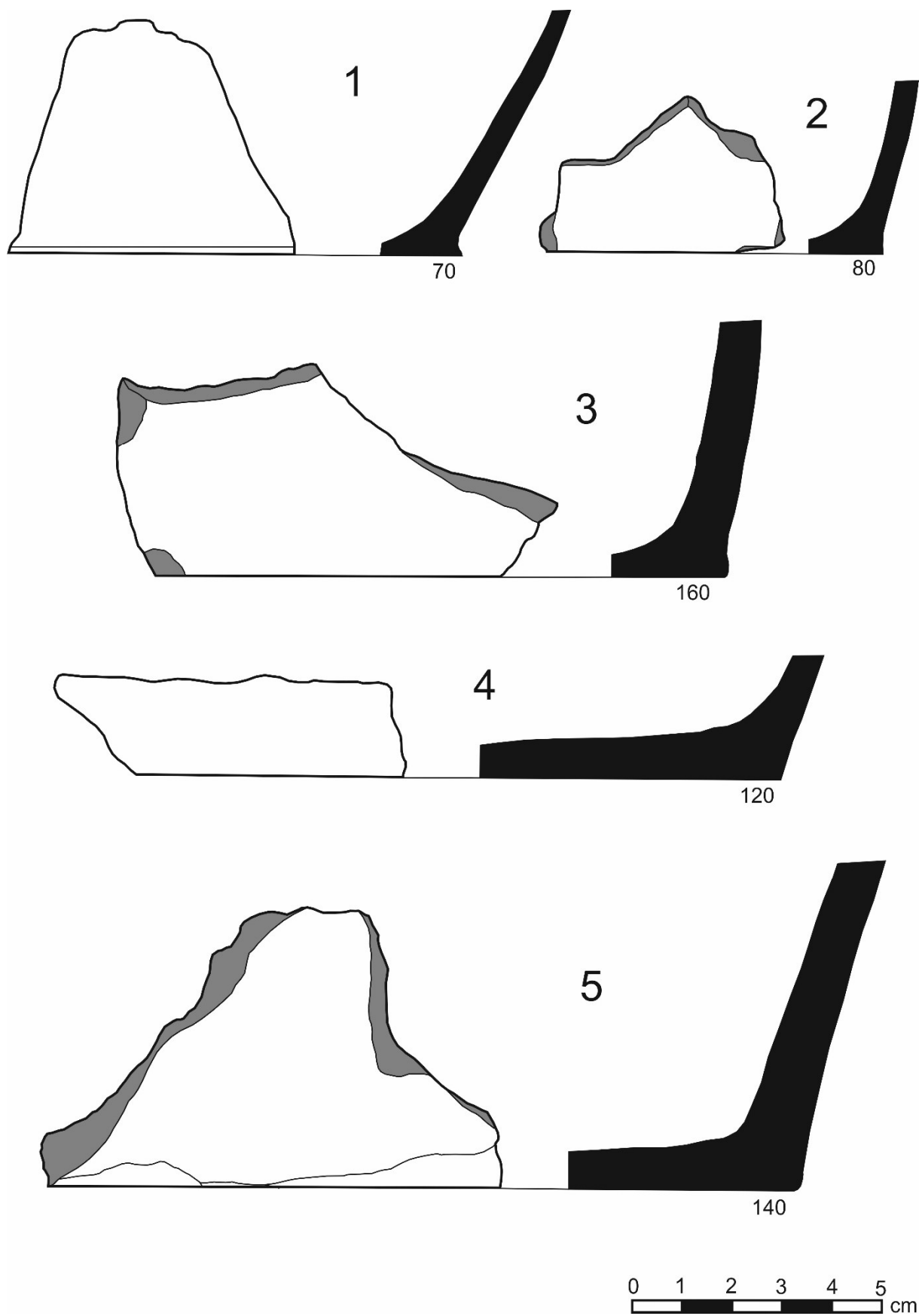
Tab. 15: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

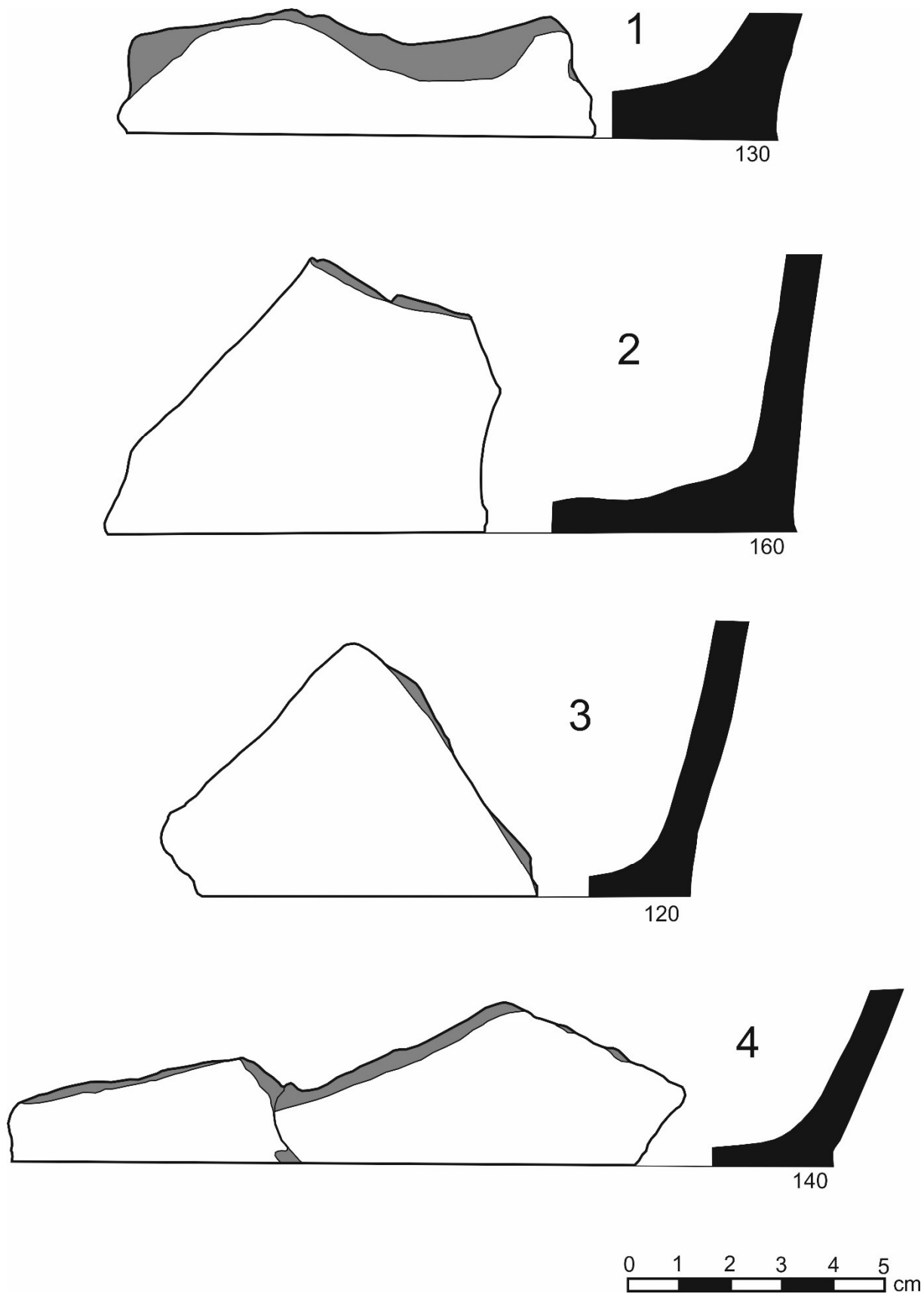
Tab. 16: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

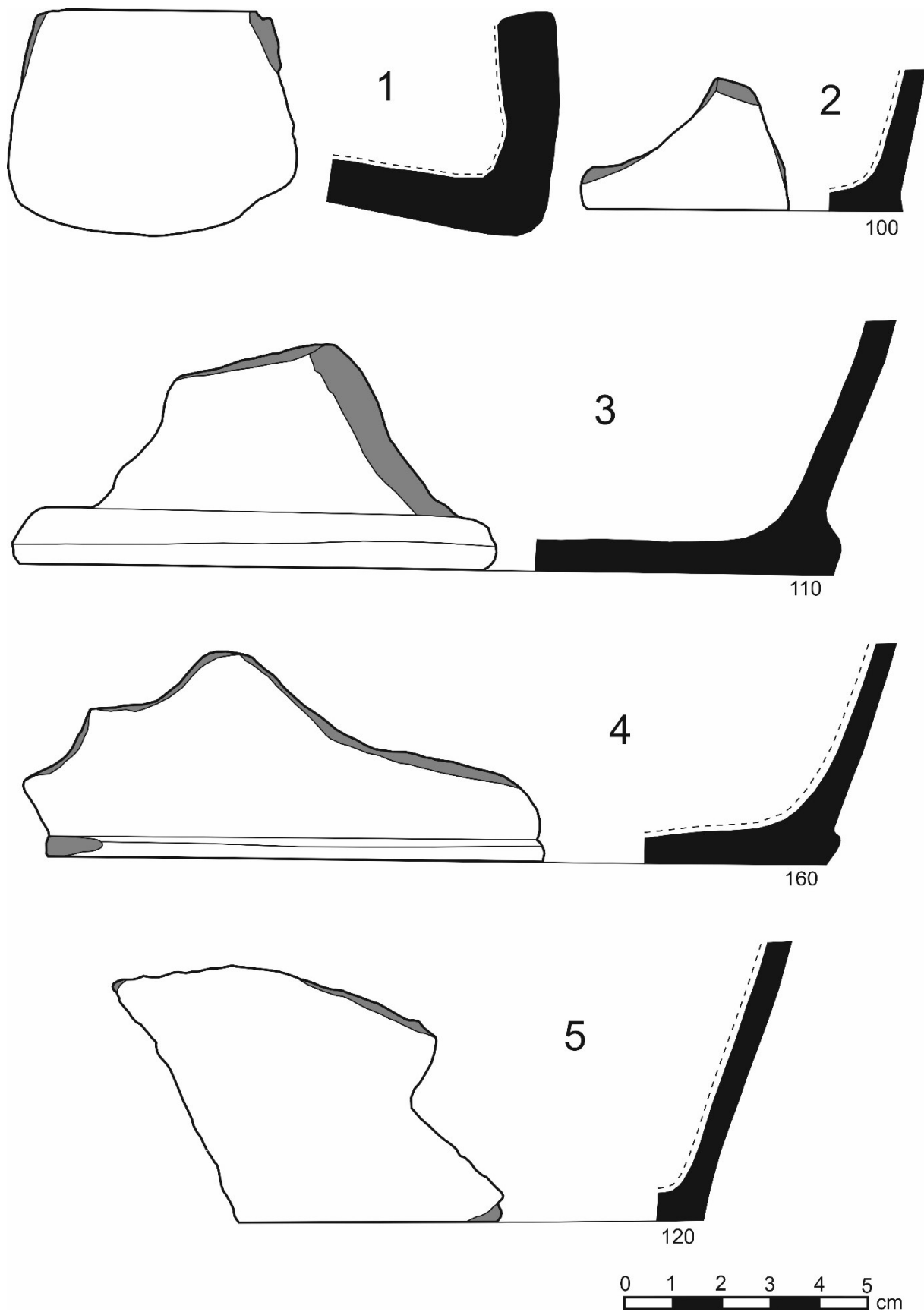
Tab. 17: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

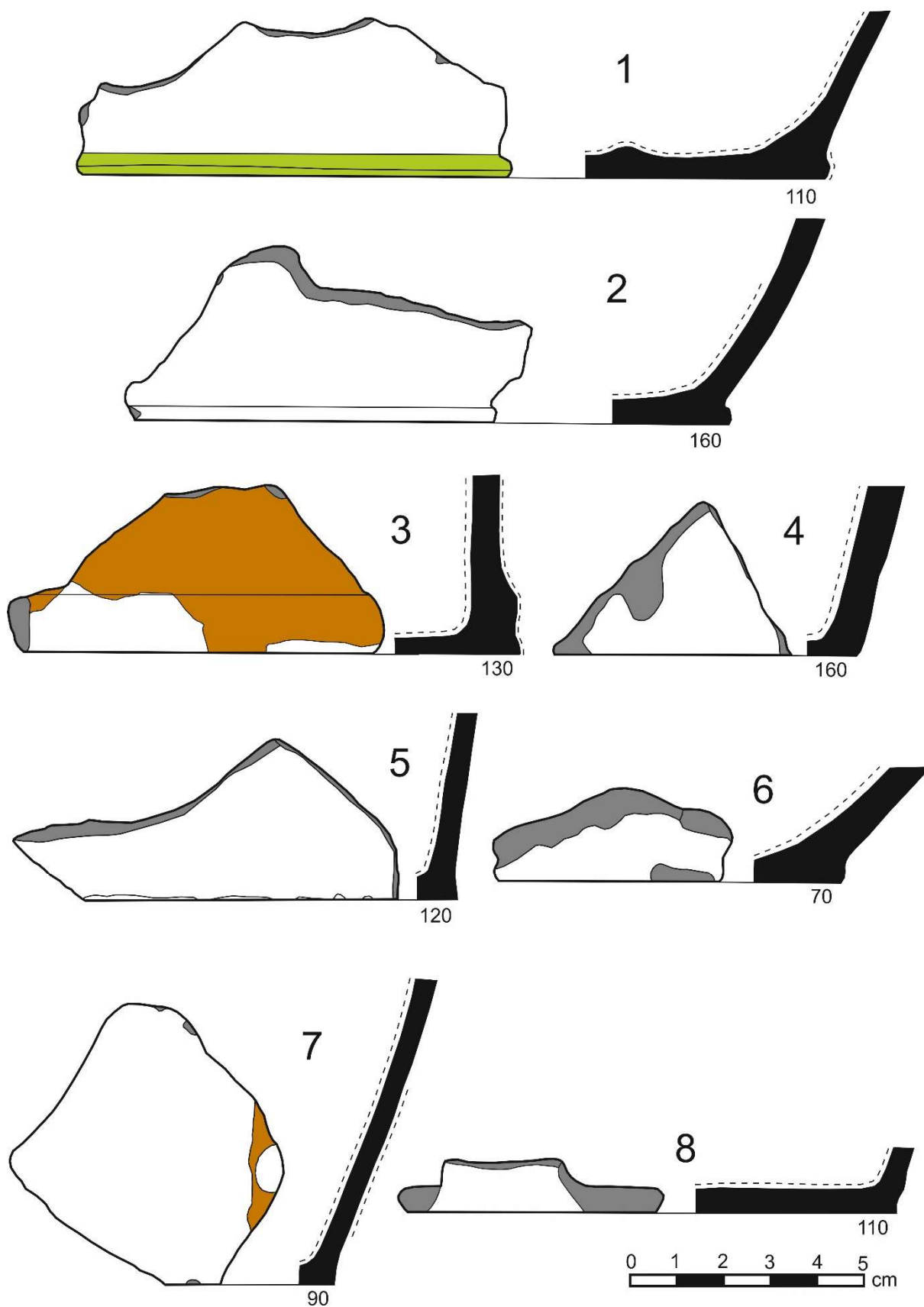
Tab. 18: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

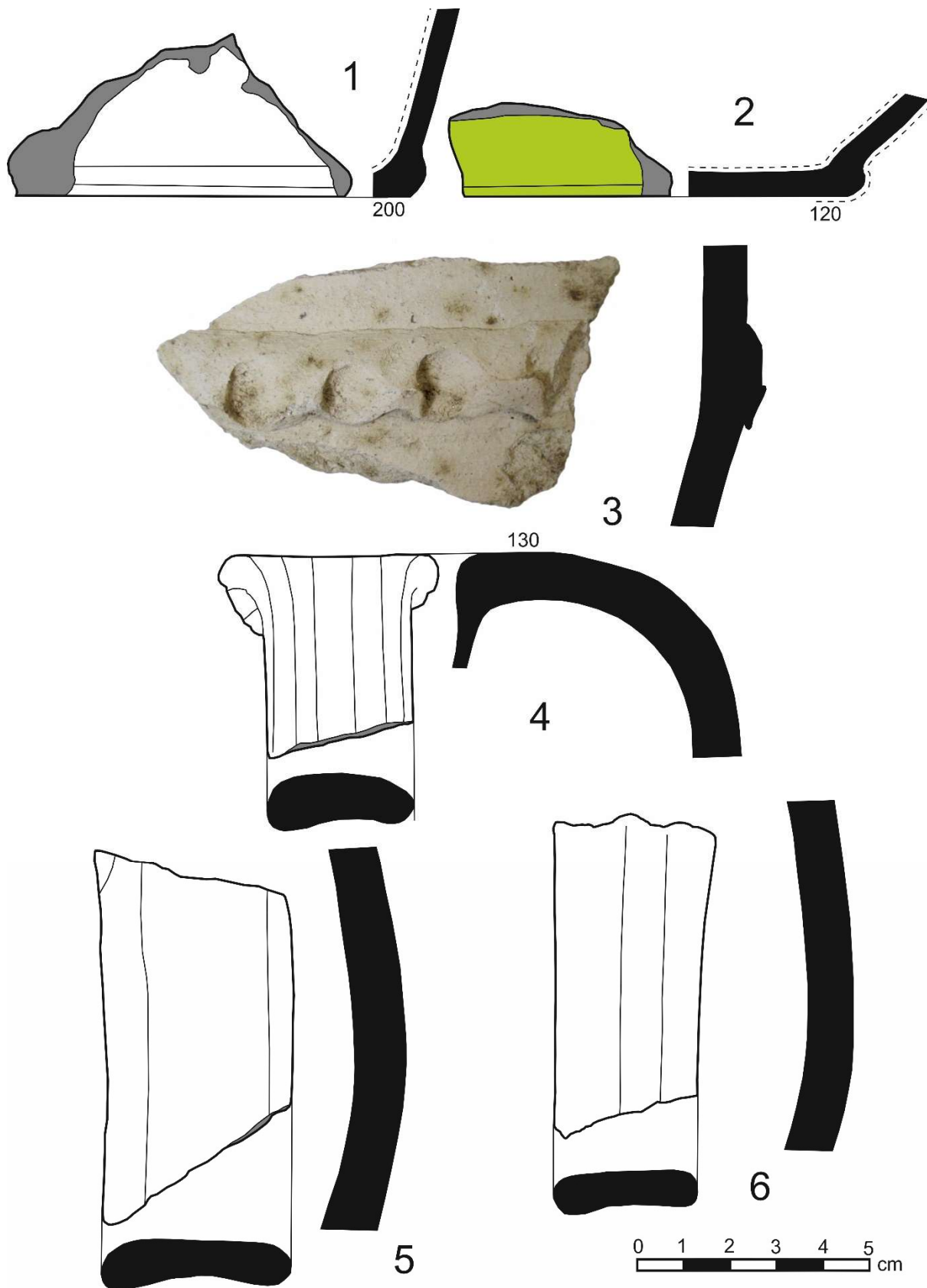
Tab. 19: Výběr nálezů zloмок keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

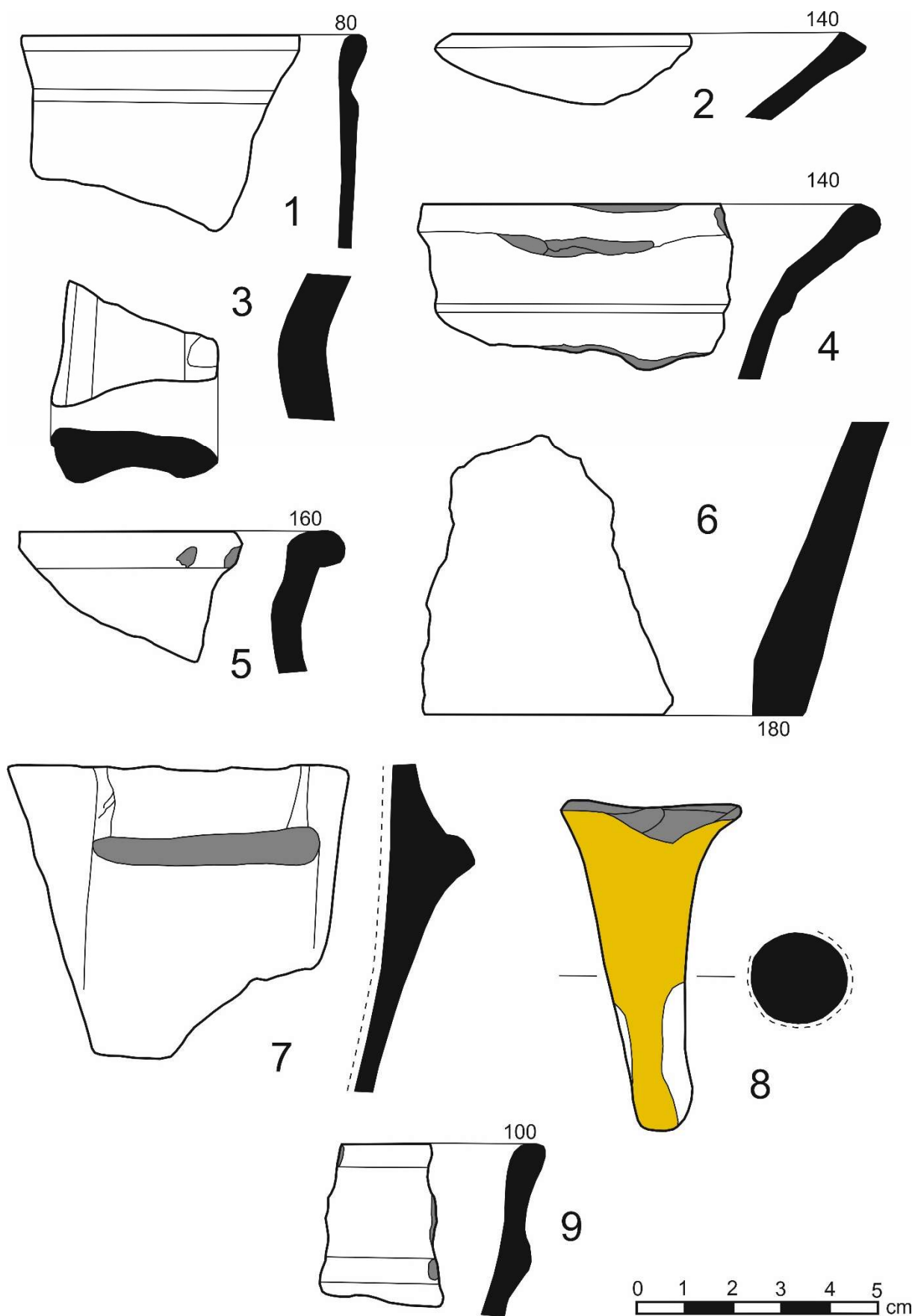
Tab. 20: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

Tab. 21: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

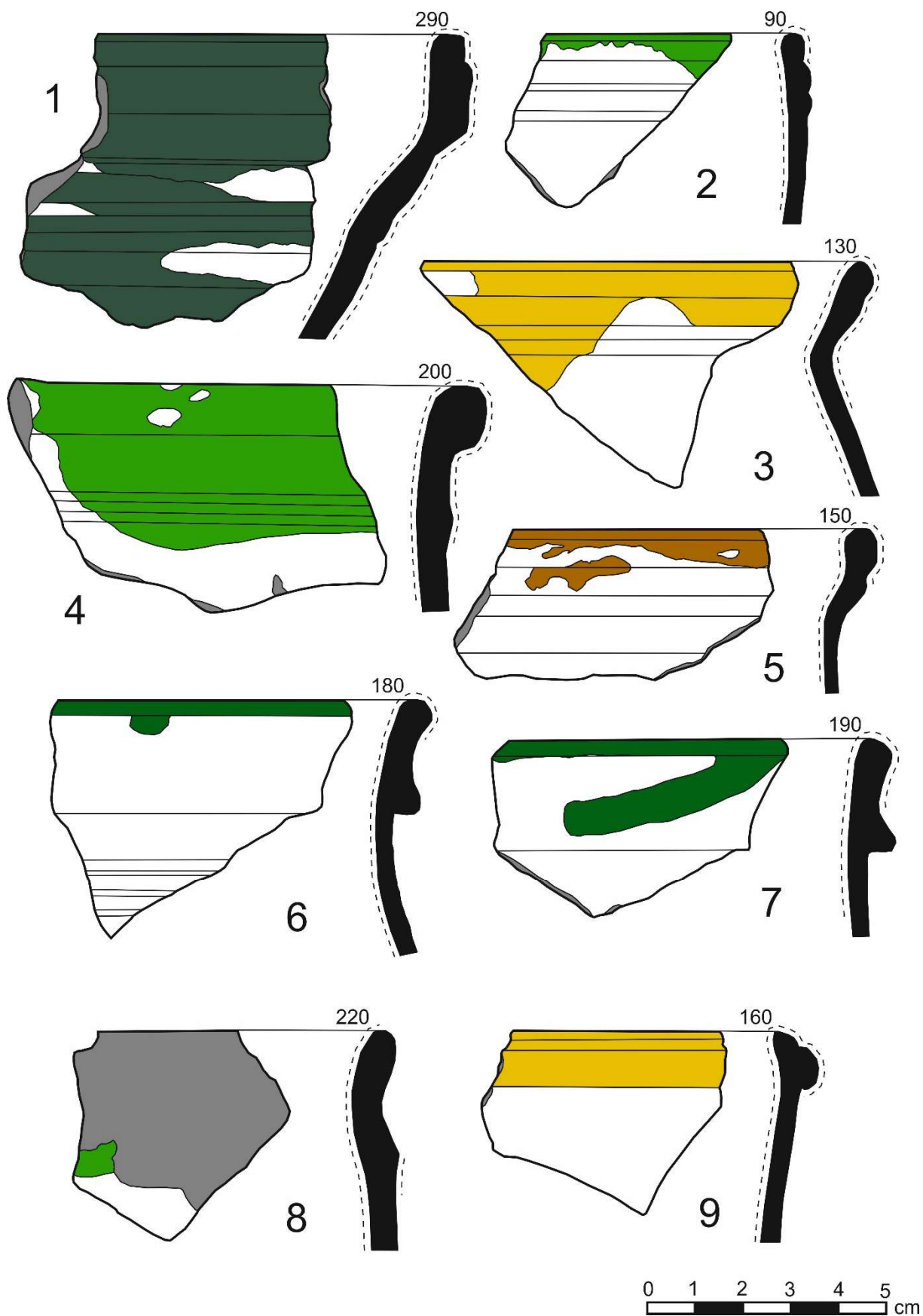
Tab. 22: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

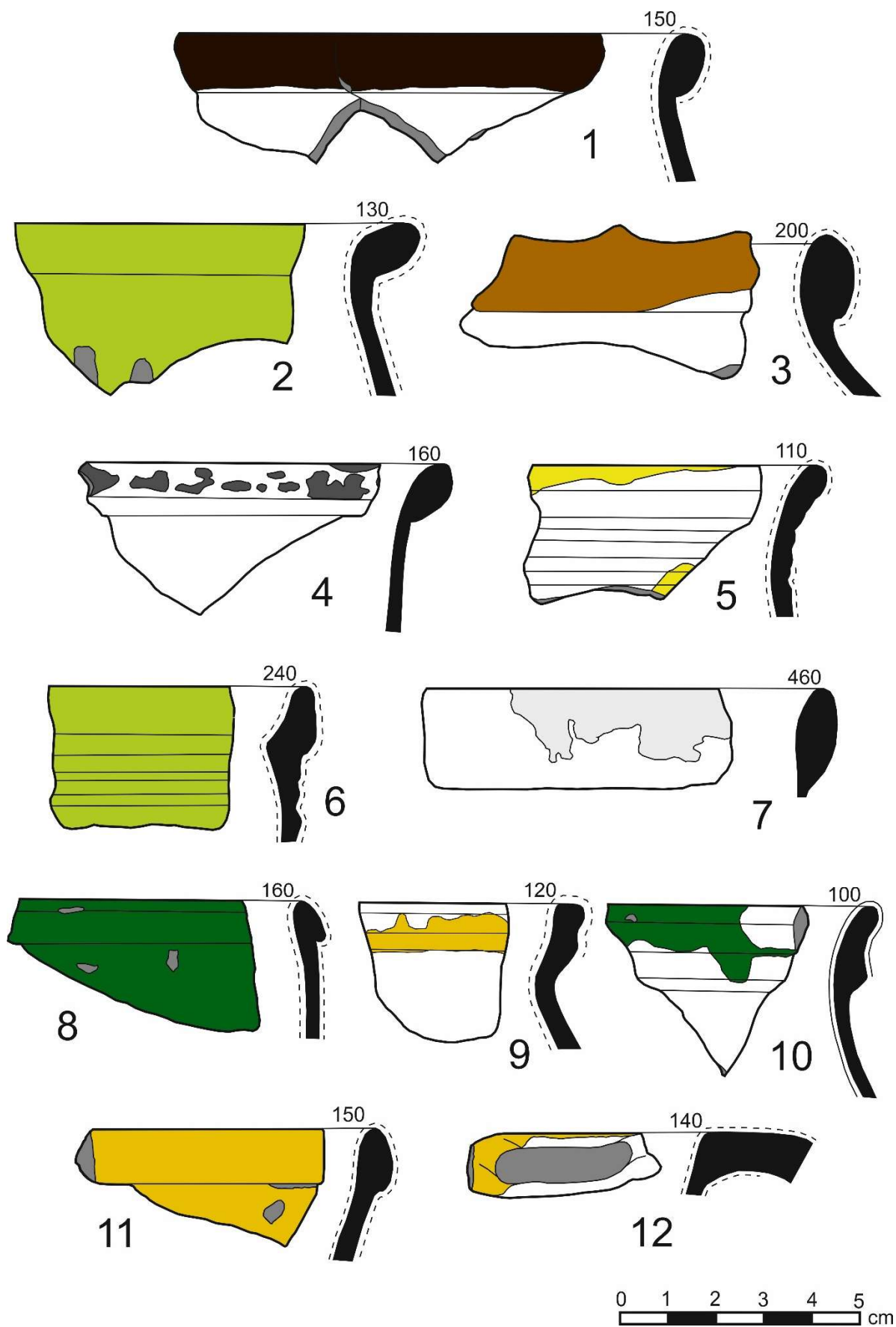
Tab. 23: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

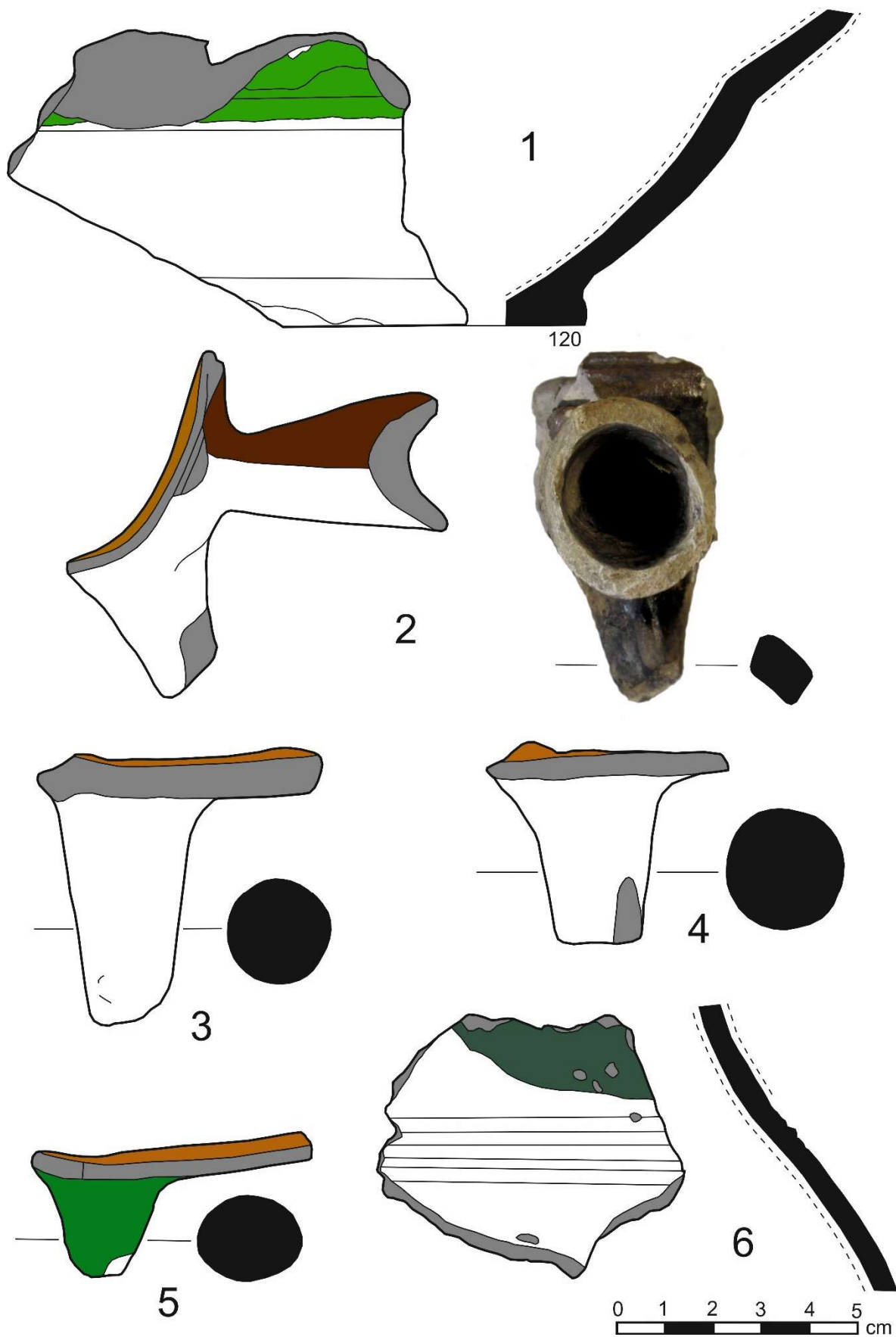
Tab. 24: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

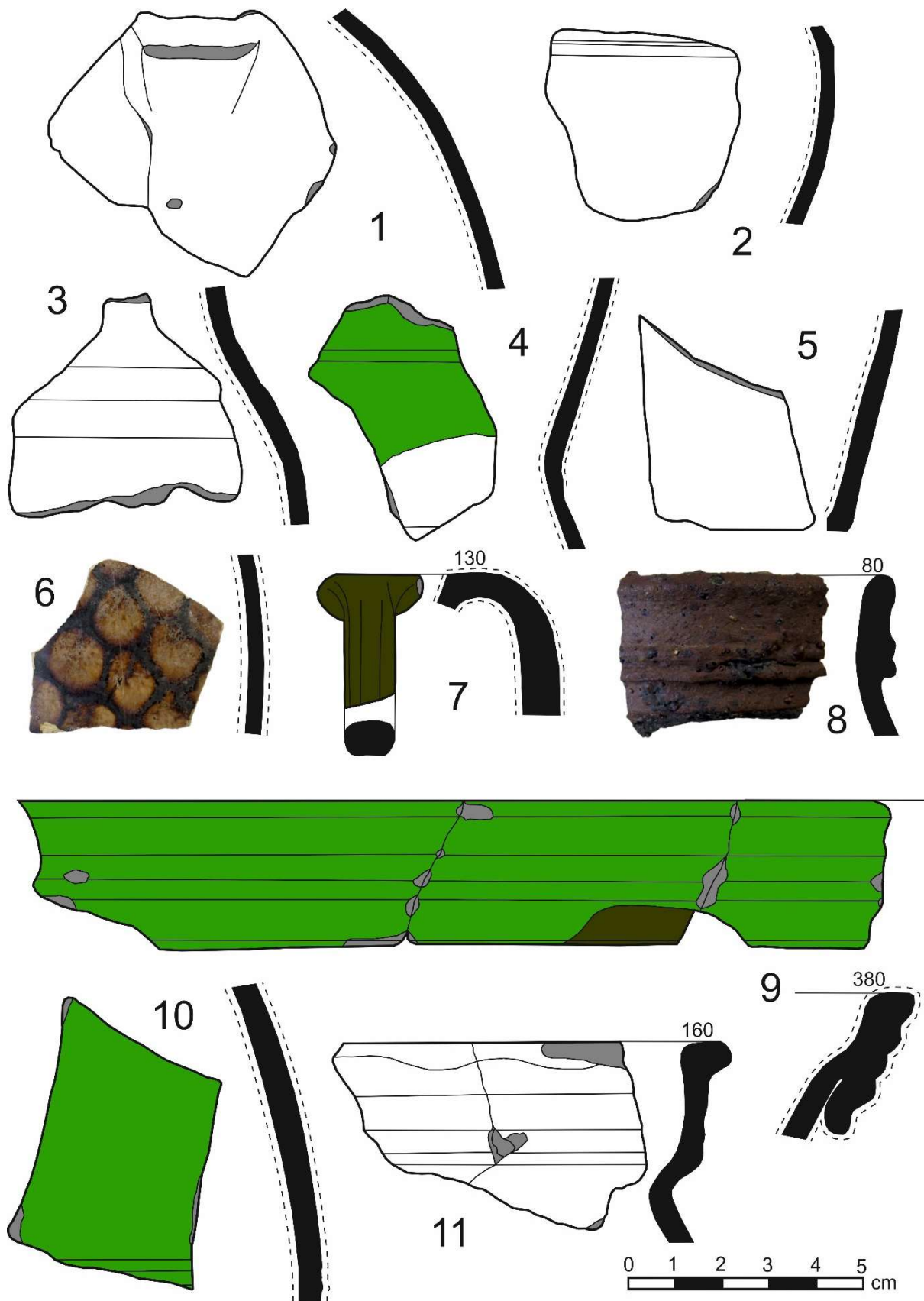
Tab. 25: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

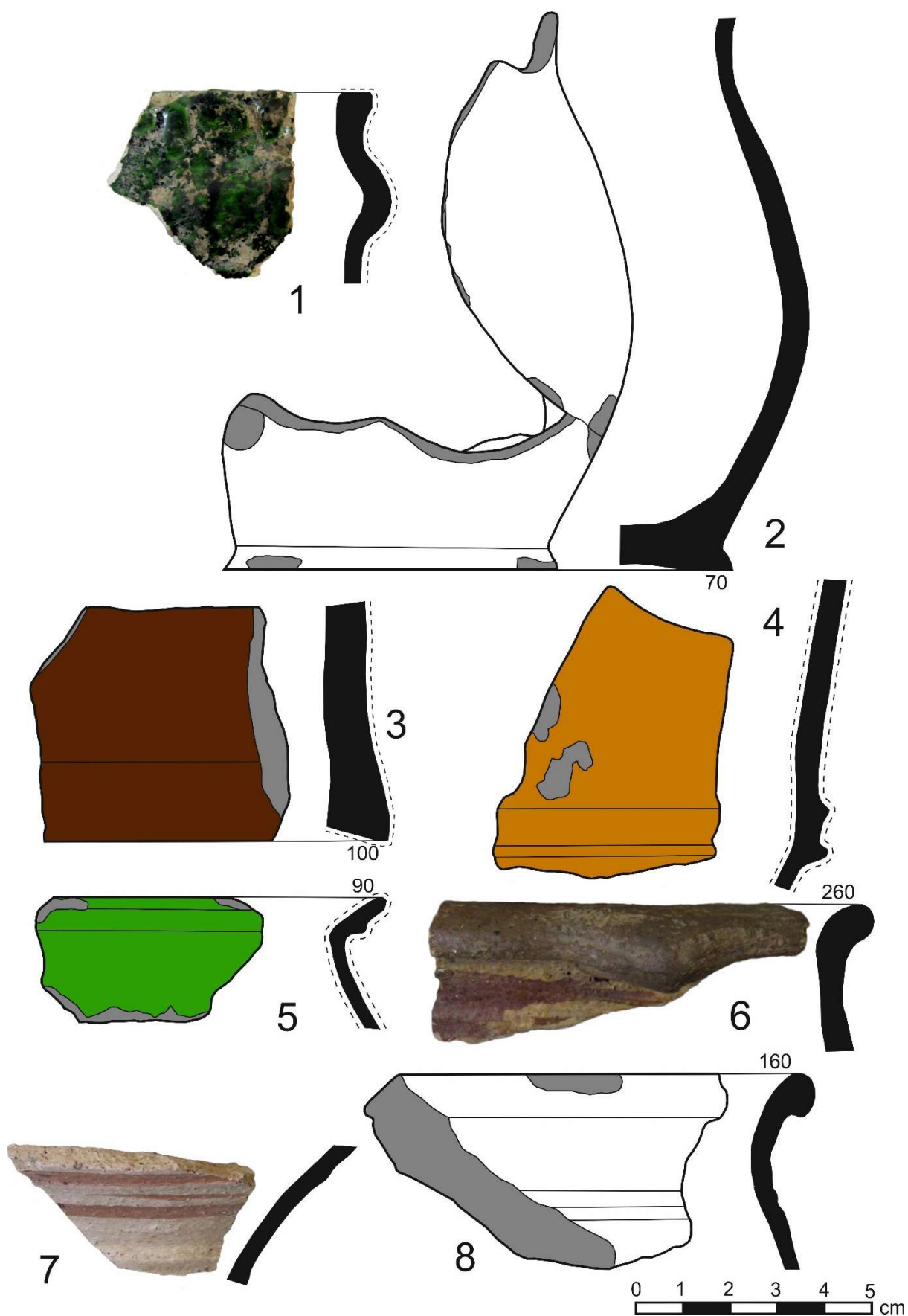
Tab. 26: Výběr nálezů zlozků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

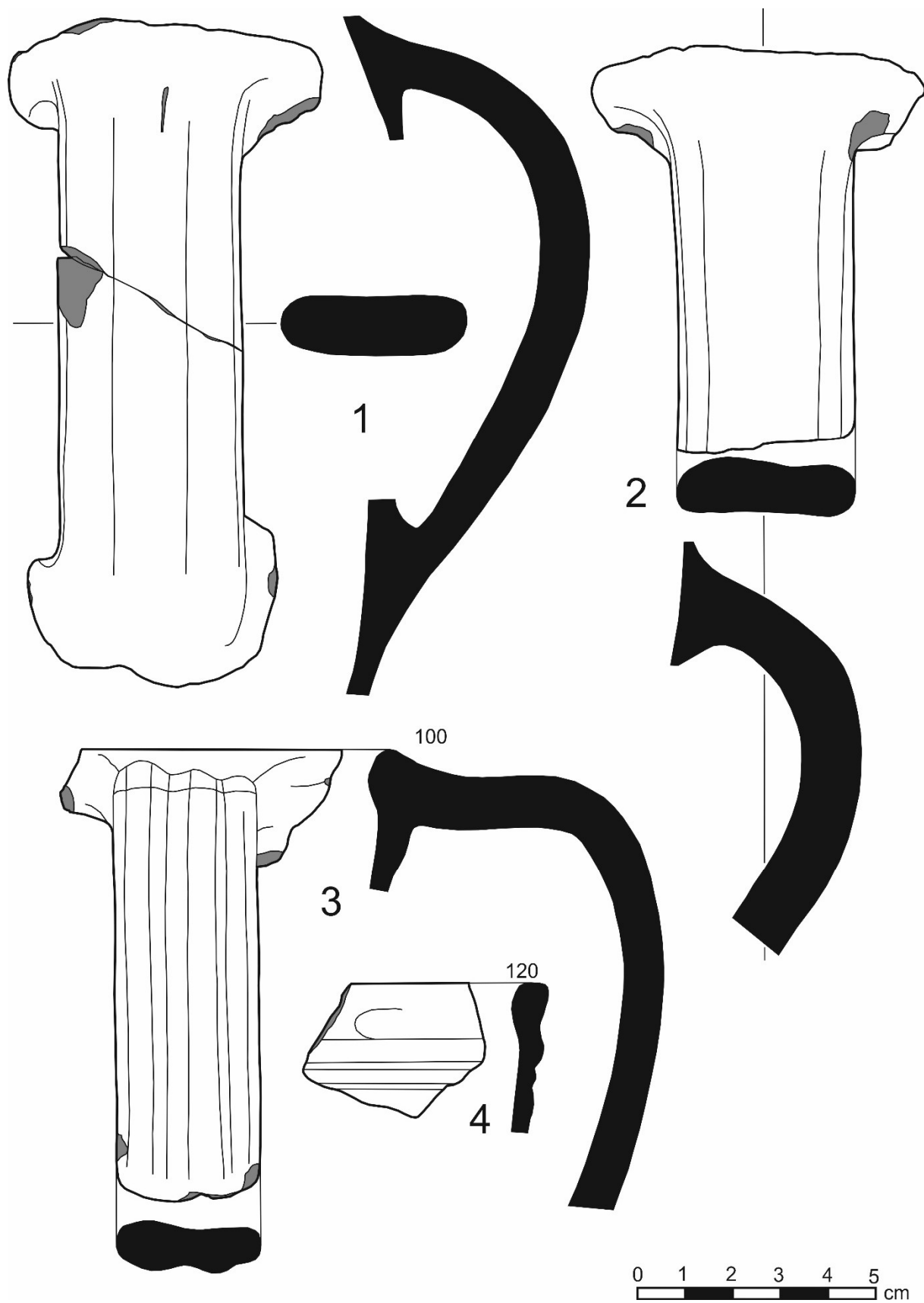
Tab. 27: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

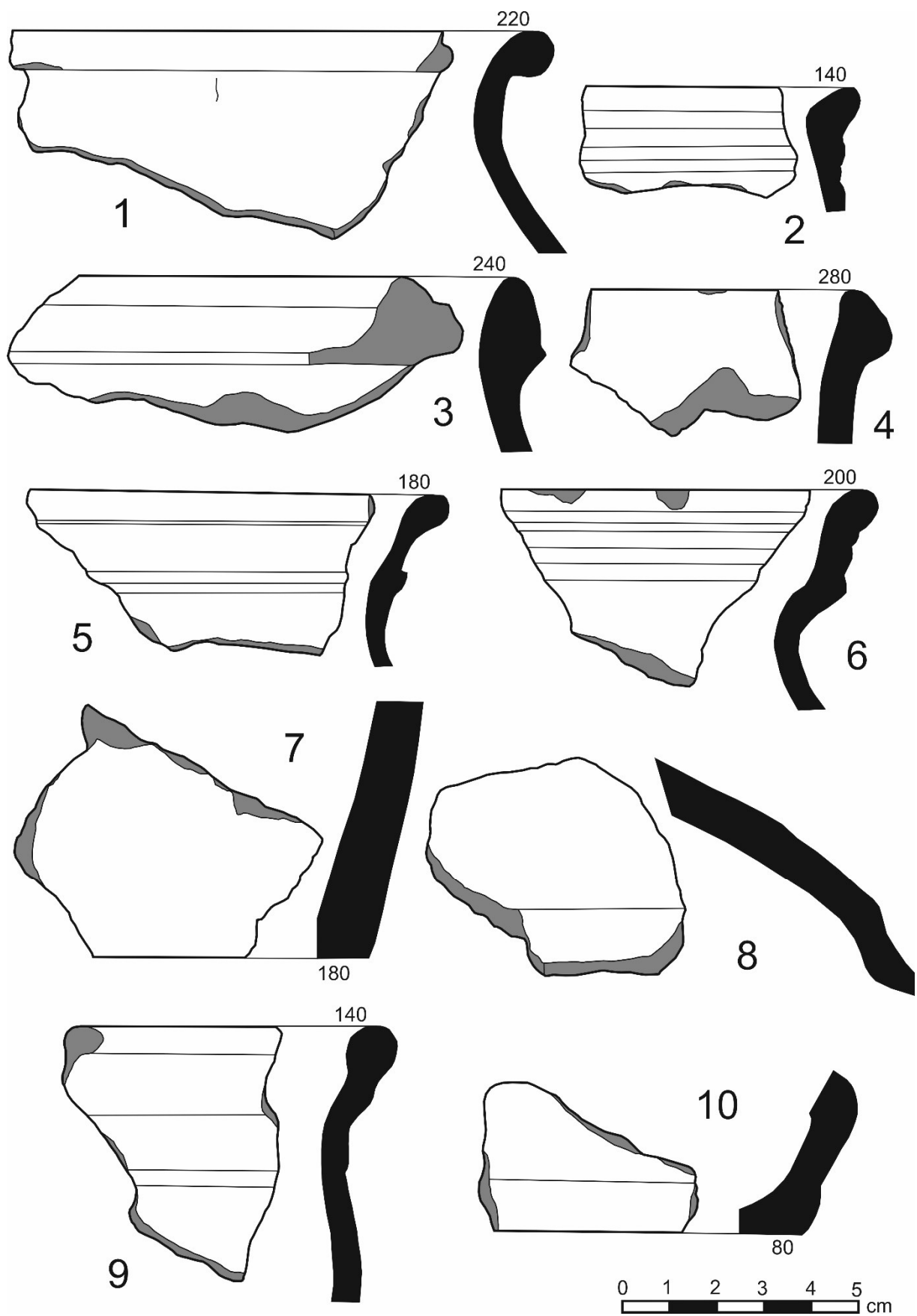
Tab. 28: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

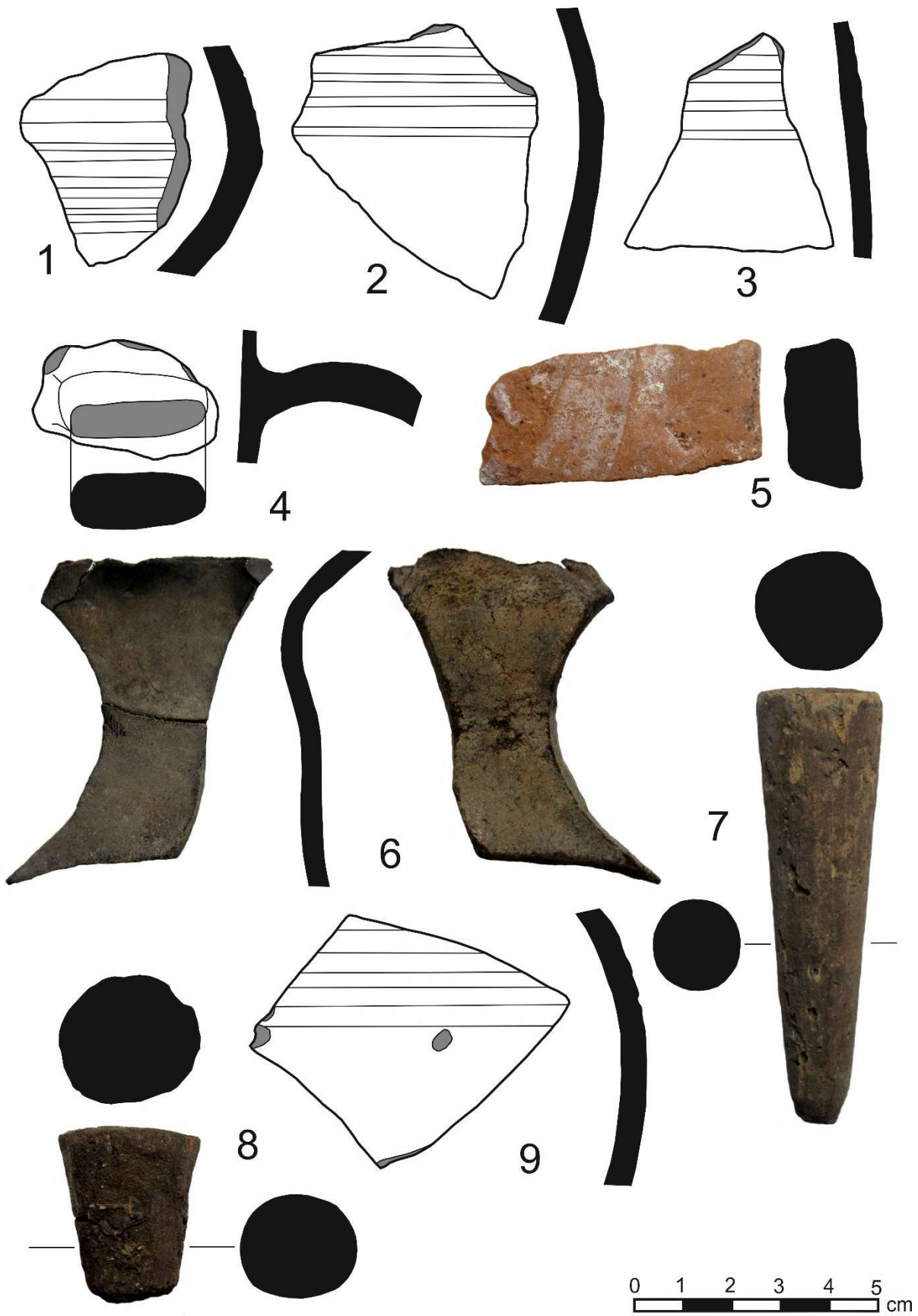
Tab. 29: Výběr nálezů zlofků keramiky a kachlů z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

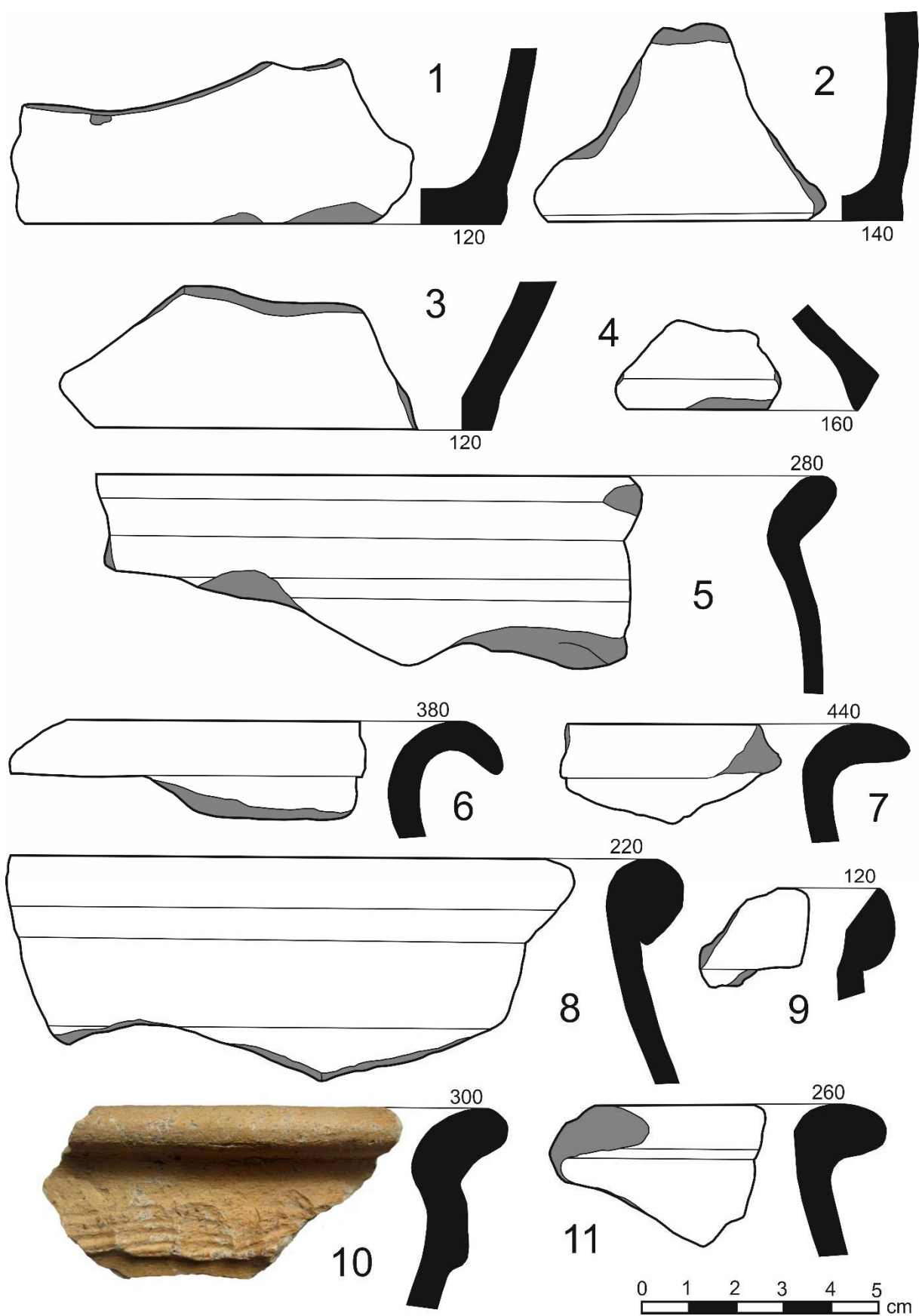
Tab. 30: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

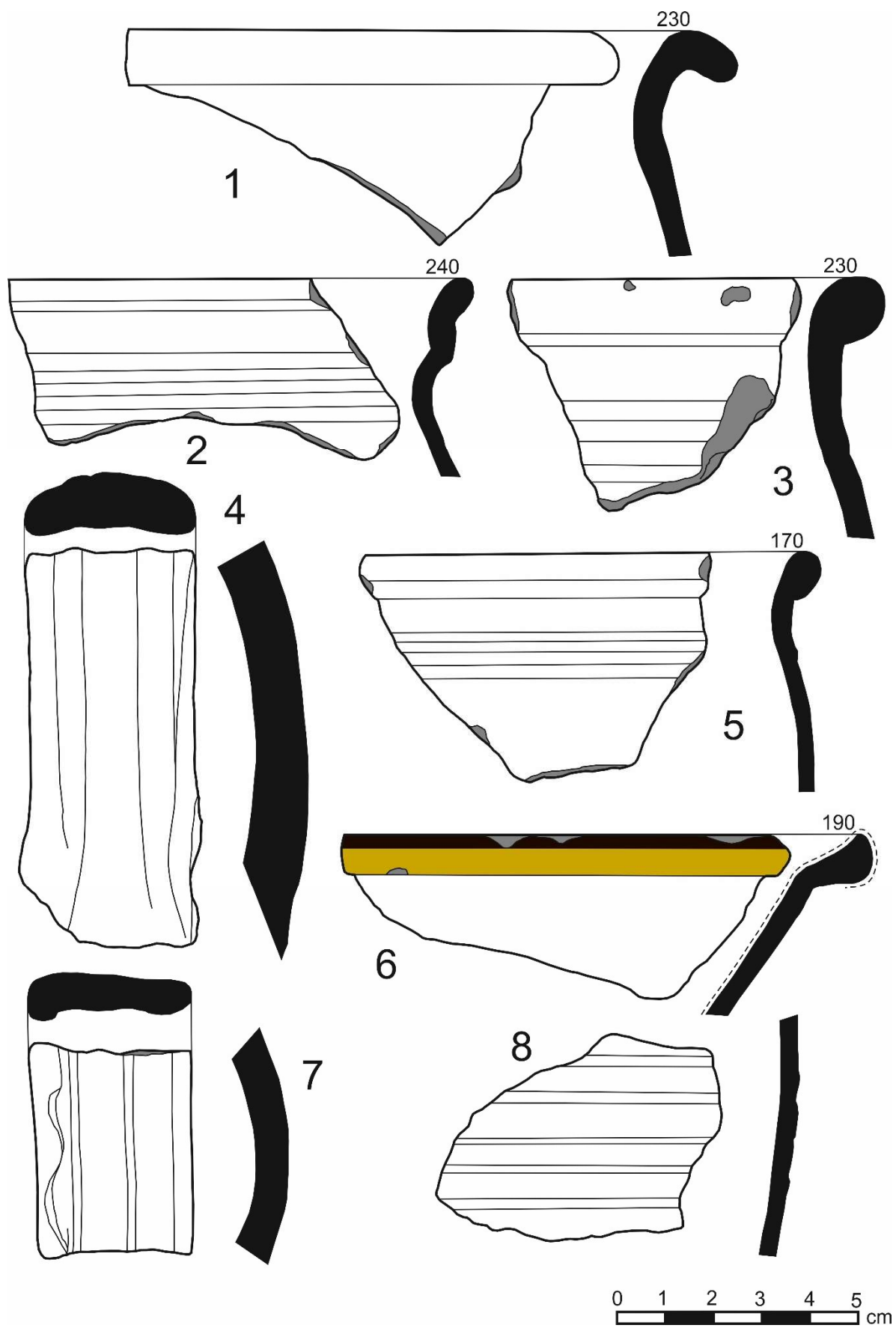
Tab. 31: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

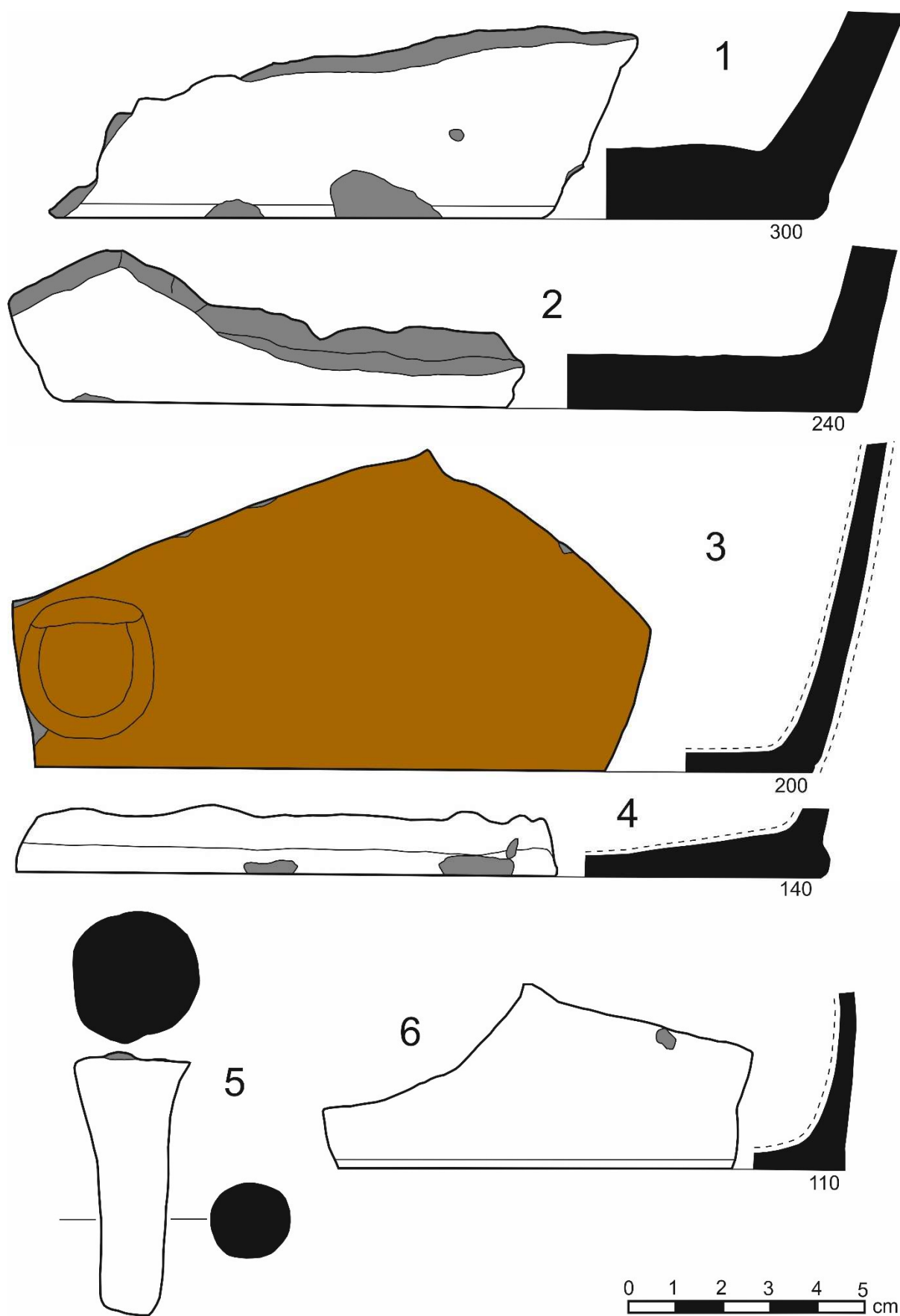
Tab. 32: Výběr nálezů zlomků keramiky, stavebních materiálů, kůže a dřeva z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

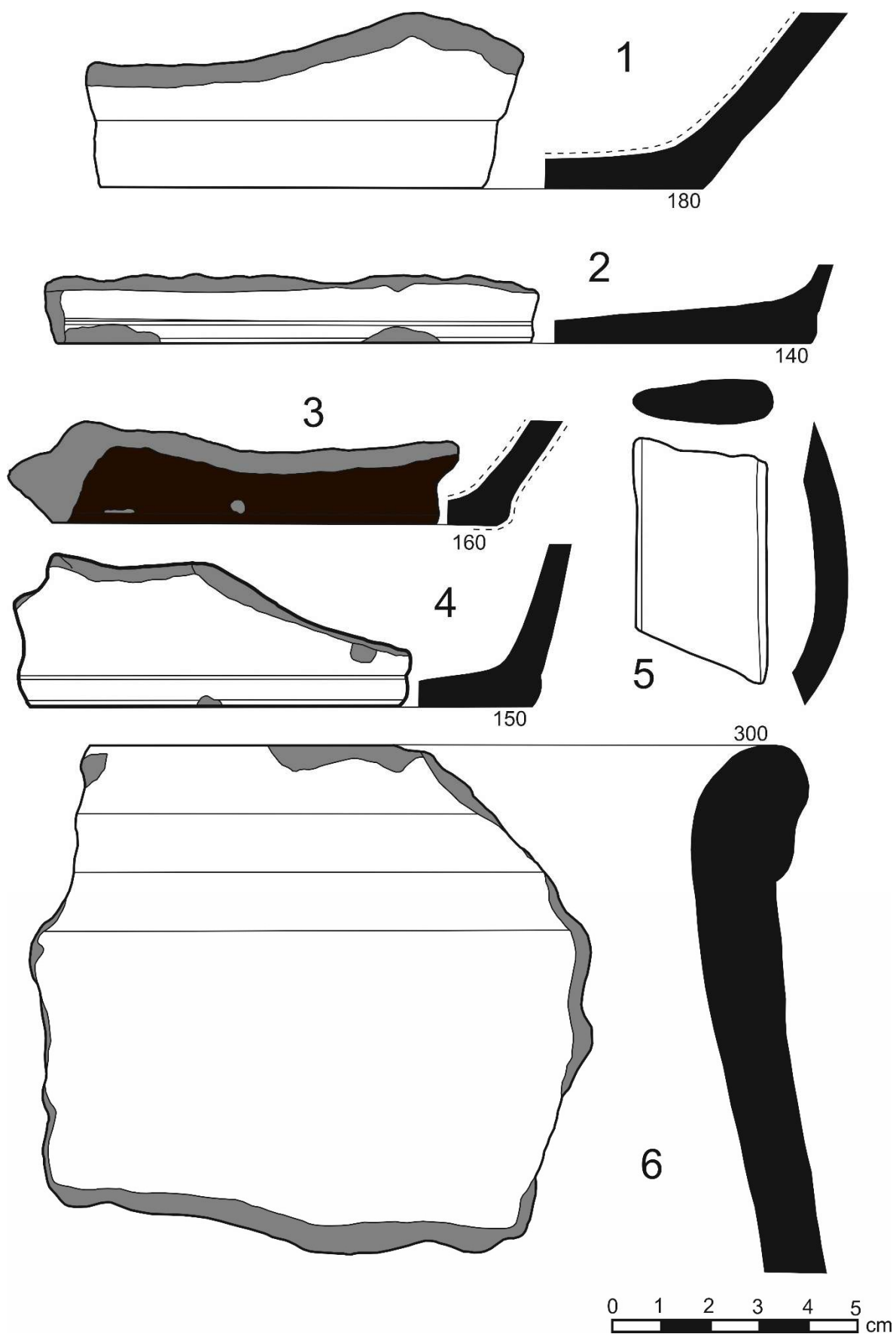
Tab. 33: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

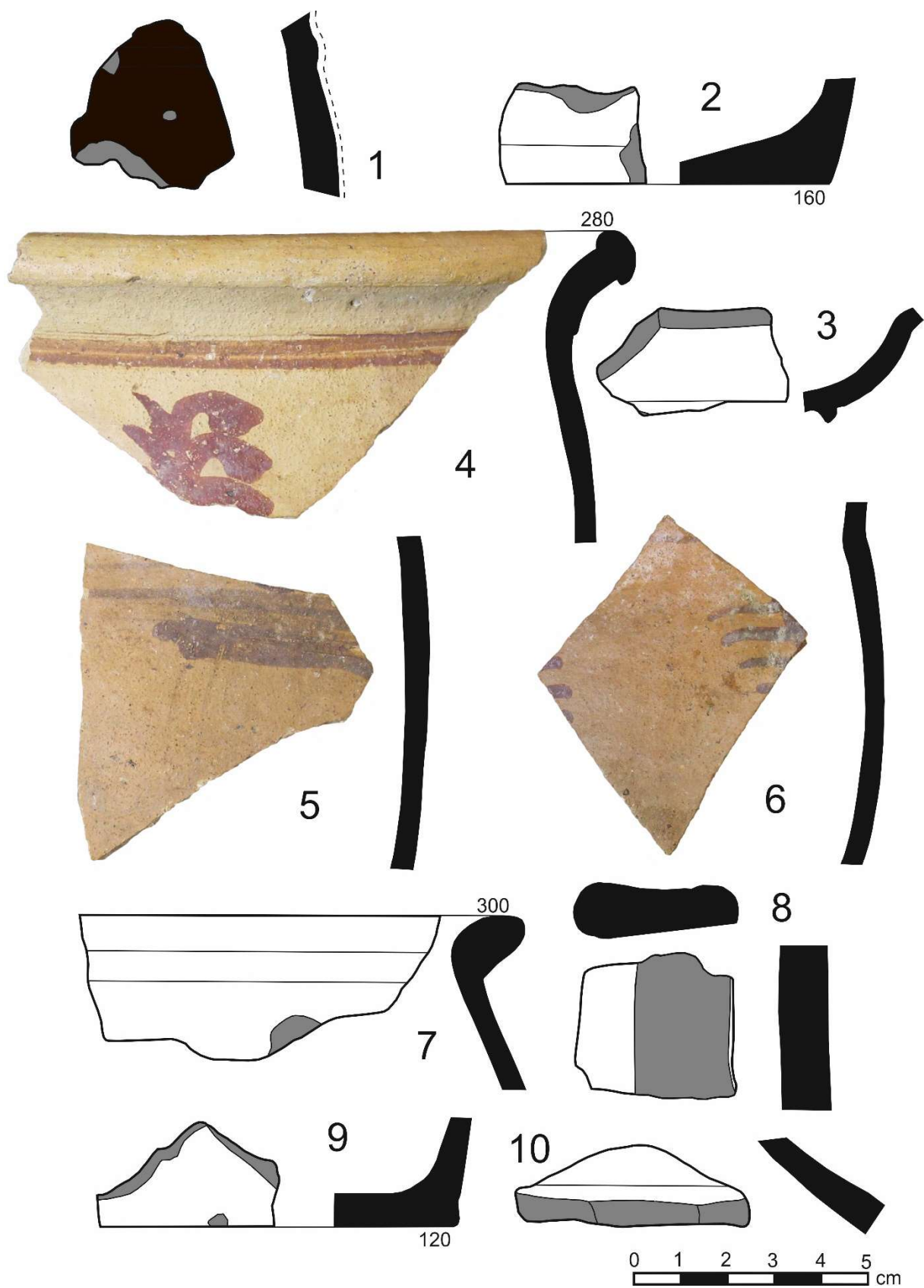
Tab. 34: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

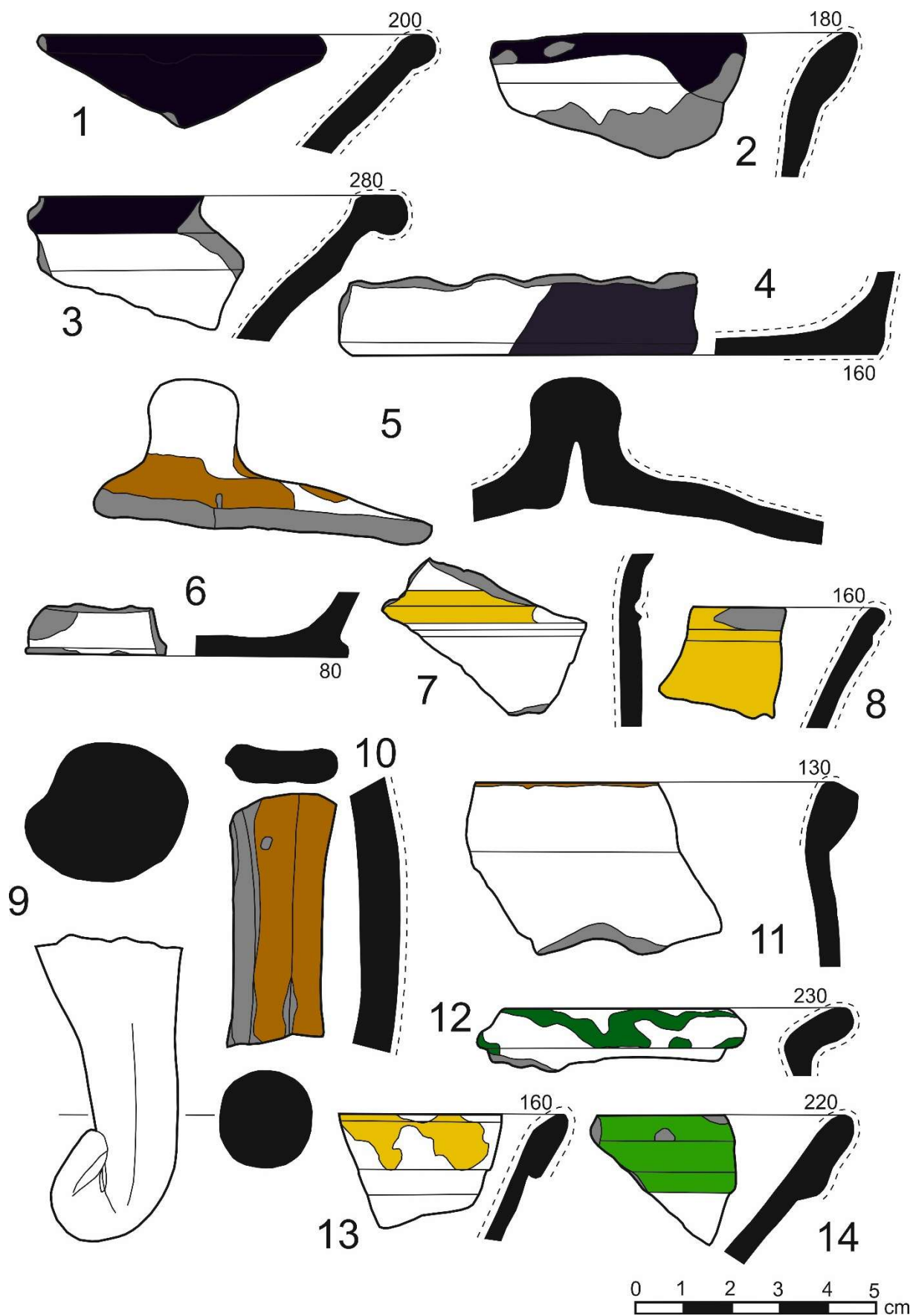
Tab. 35: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

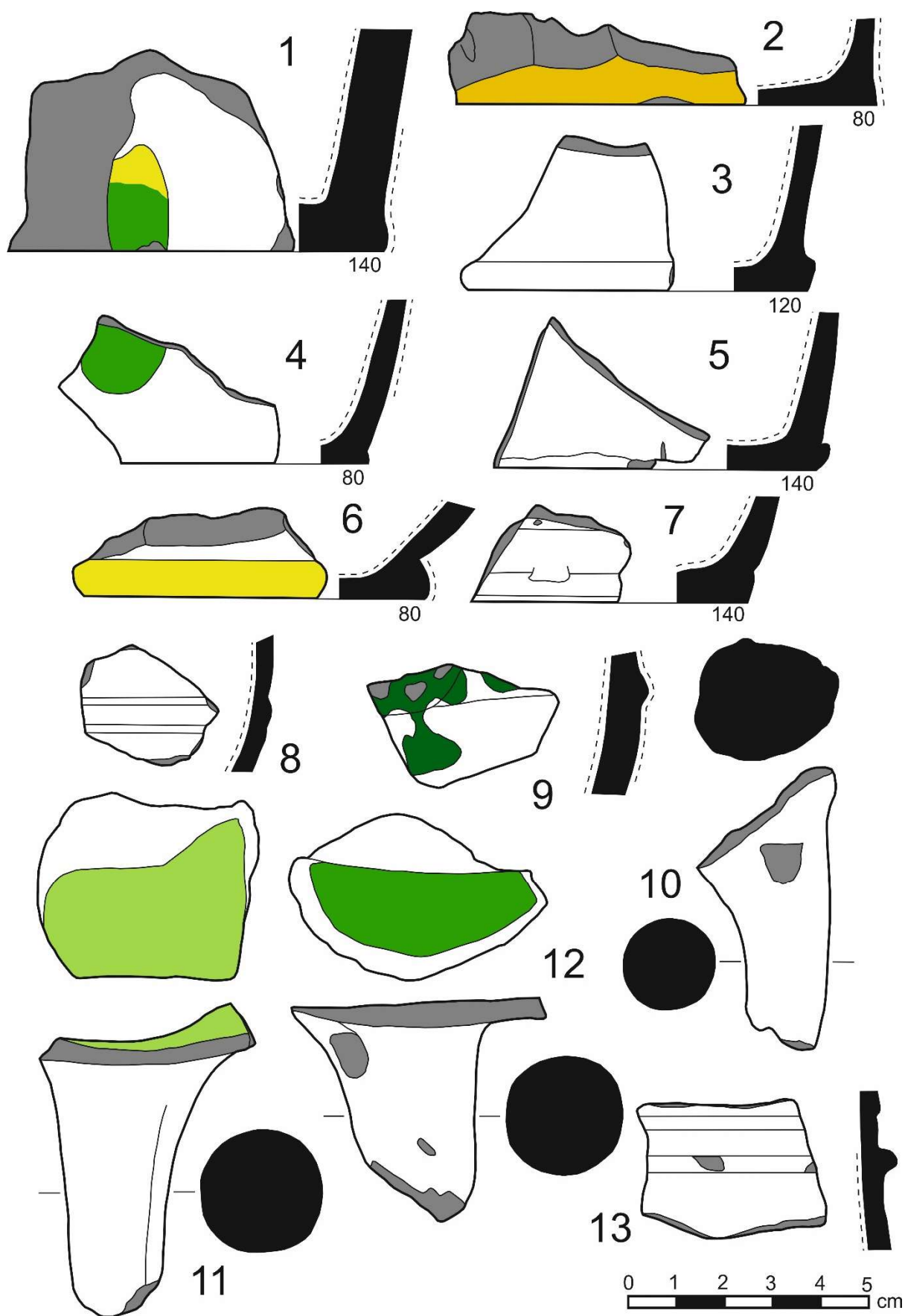
Tab. 36: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

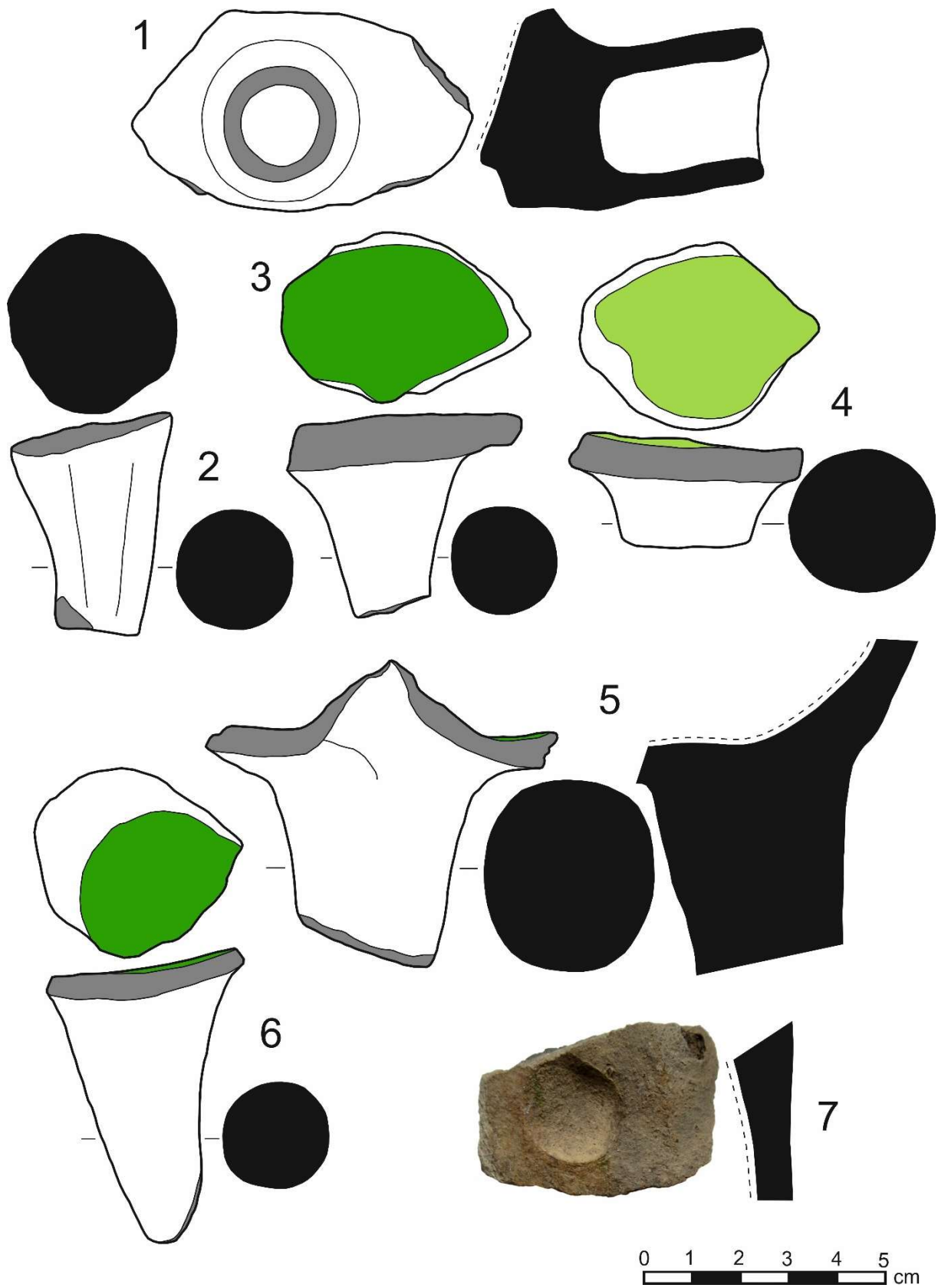
Tab. 37: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

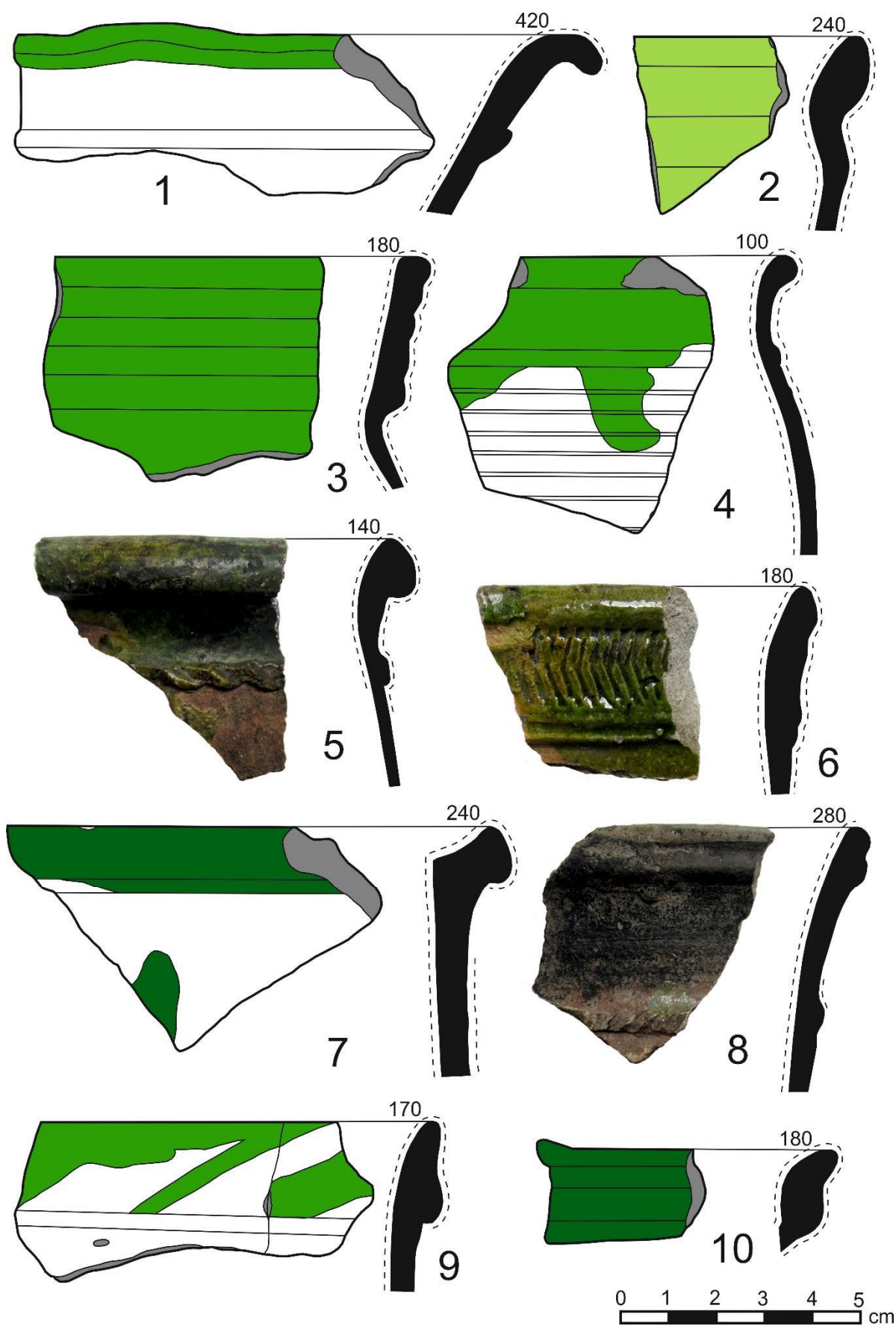
Tab. 38: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

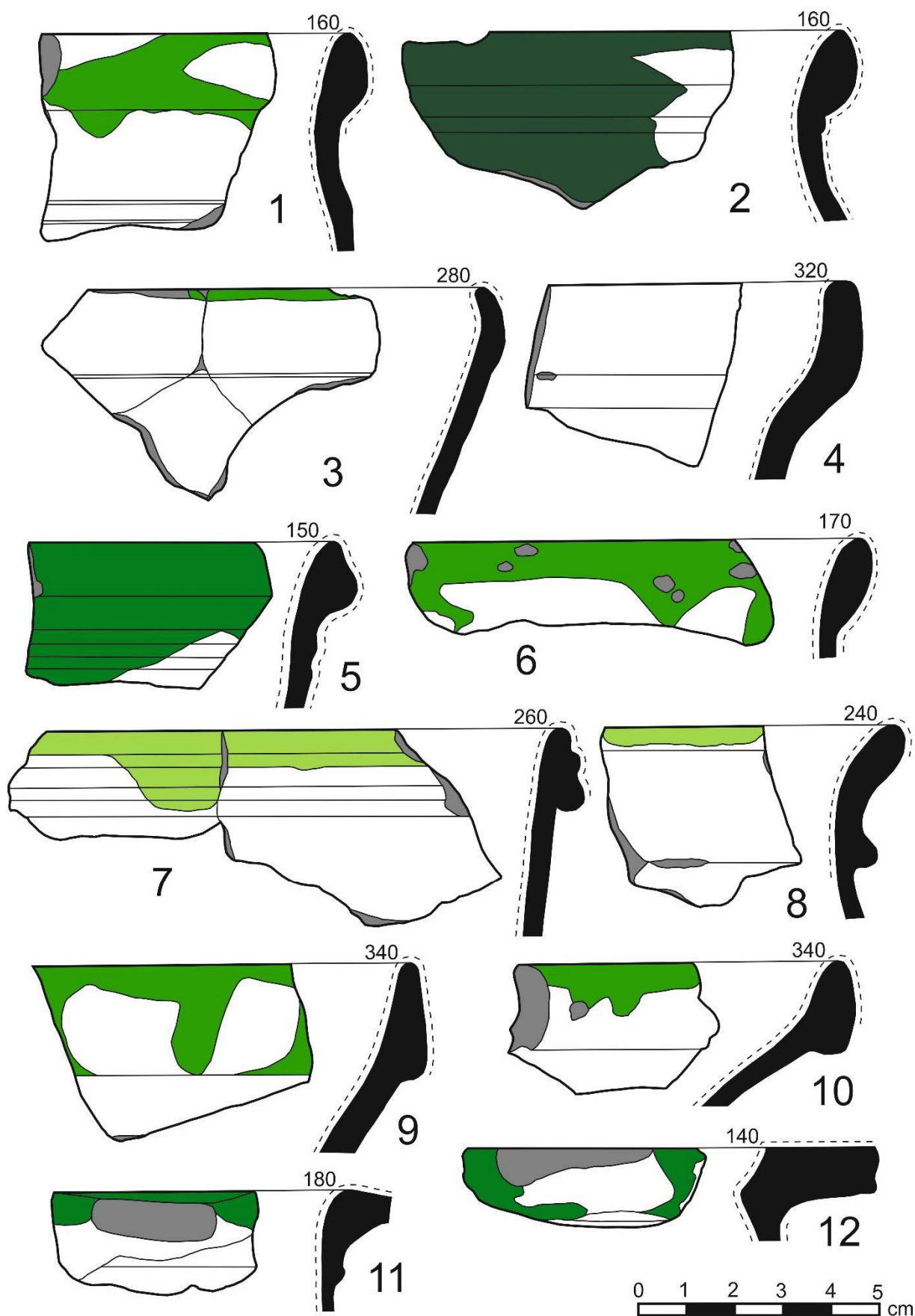
Tab. 39: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

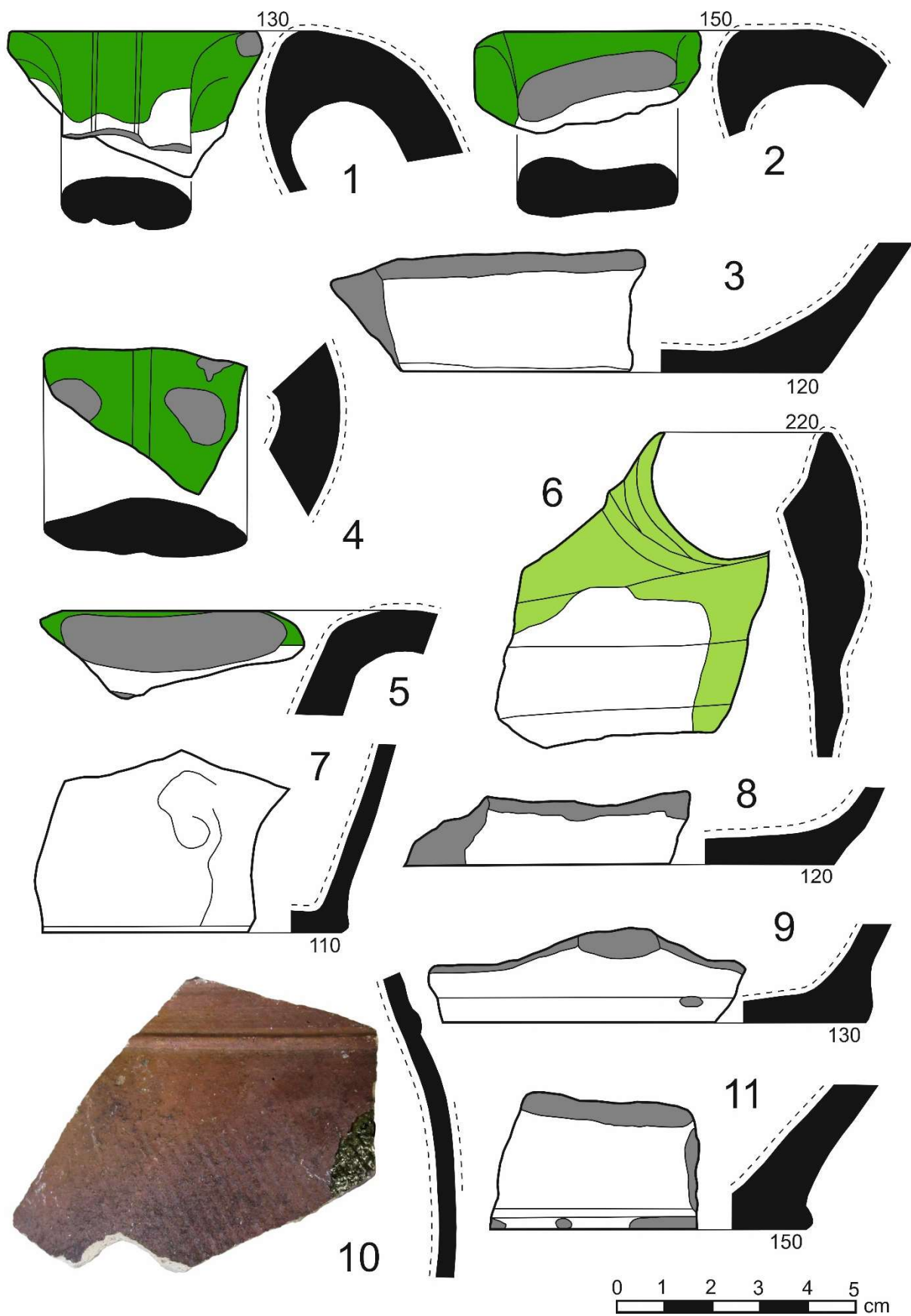
Tab. 40: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

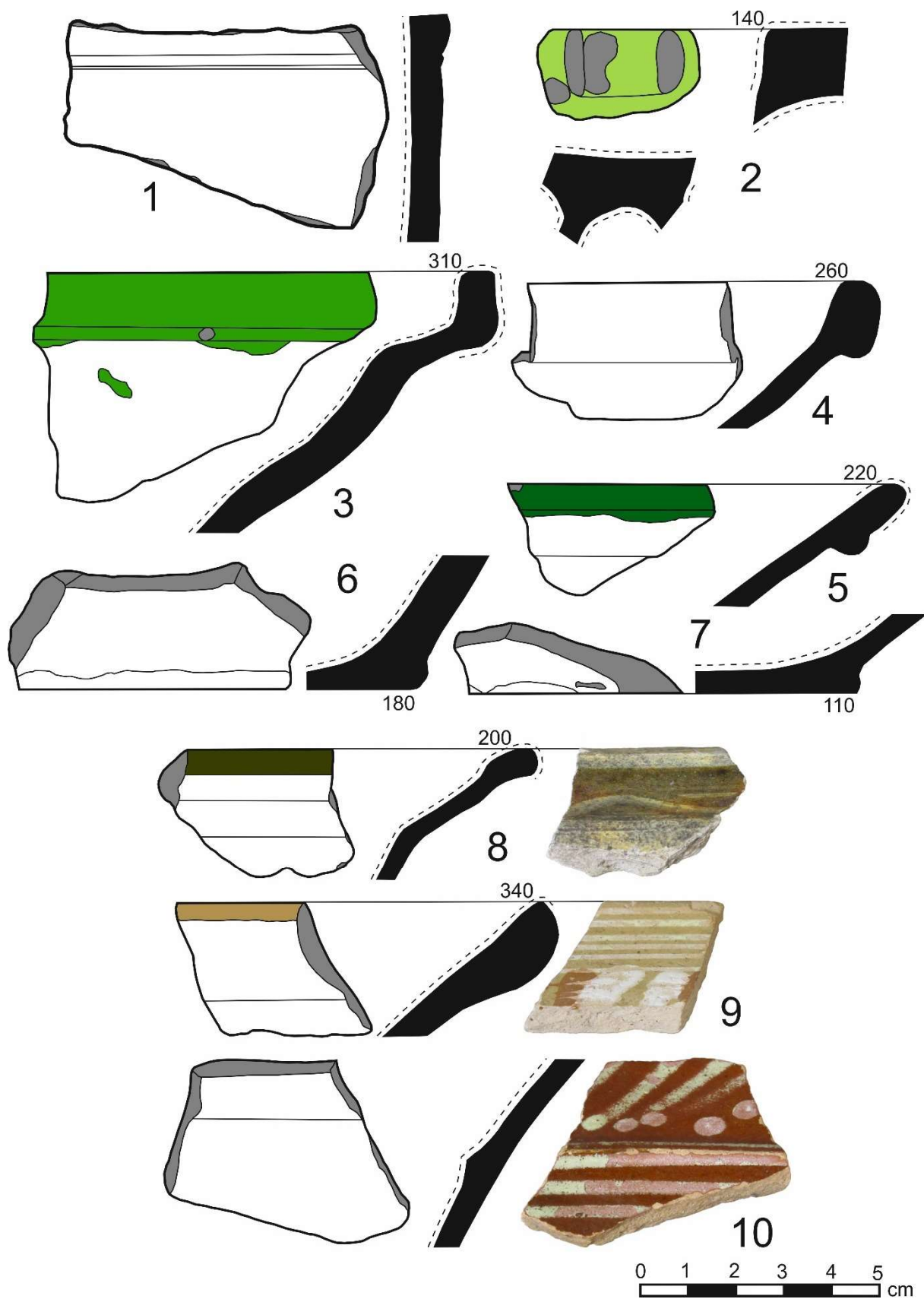
Tab. 41: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

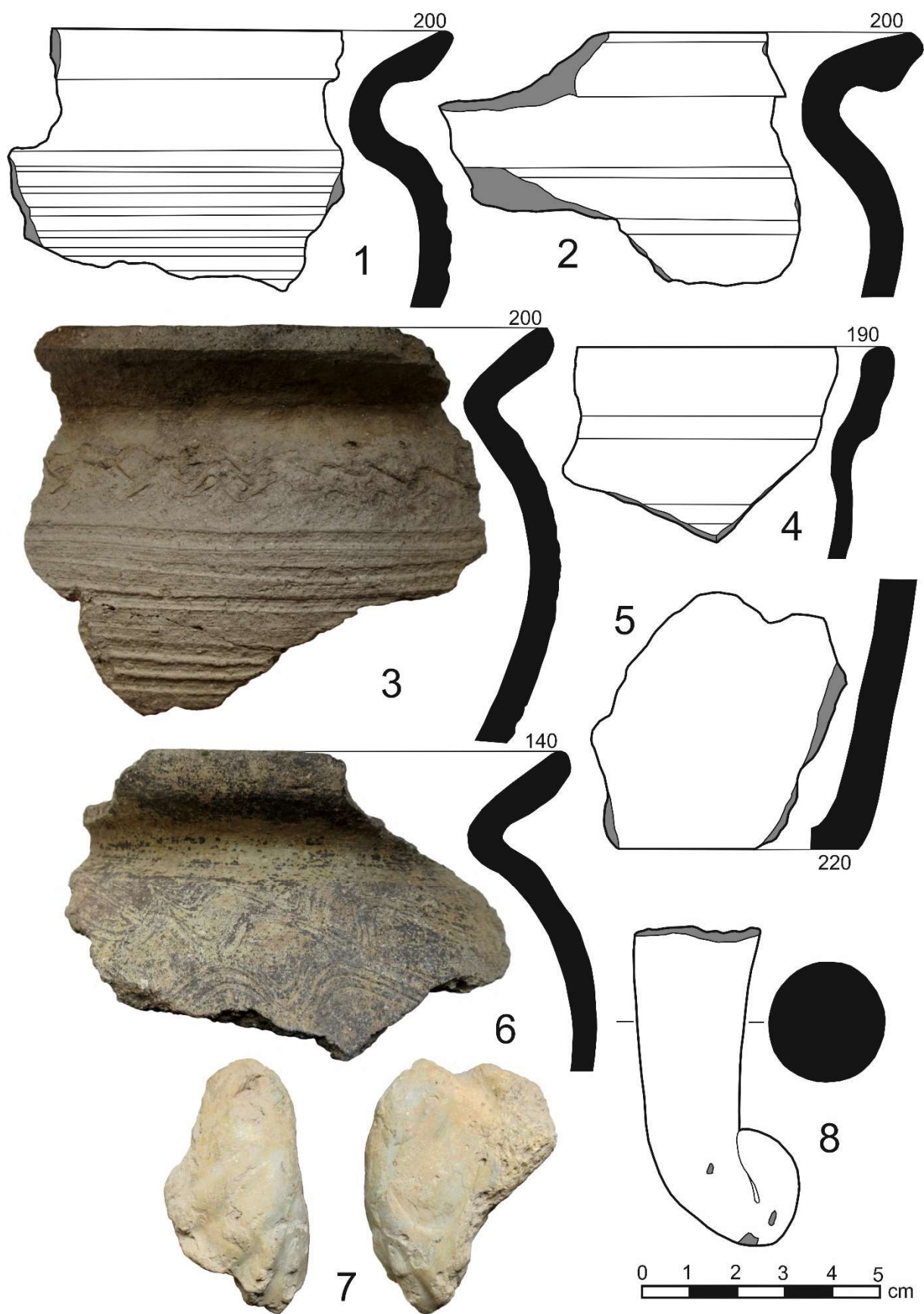
Tab. 42: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

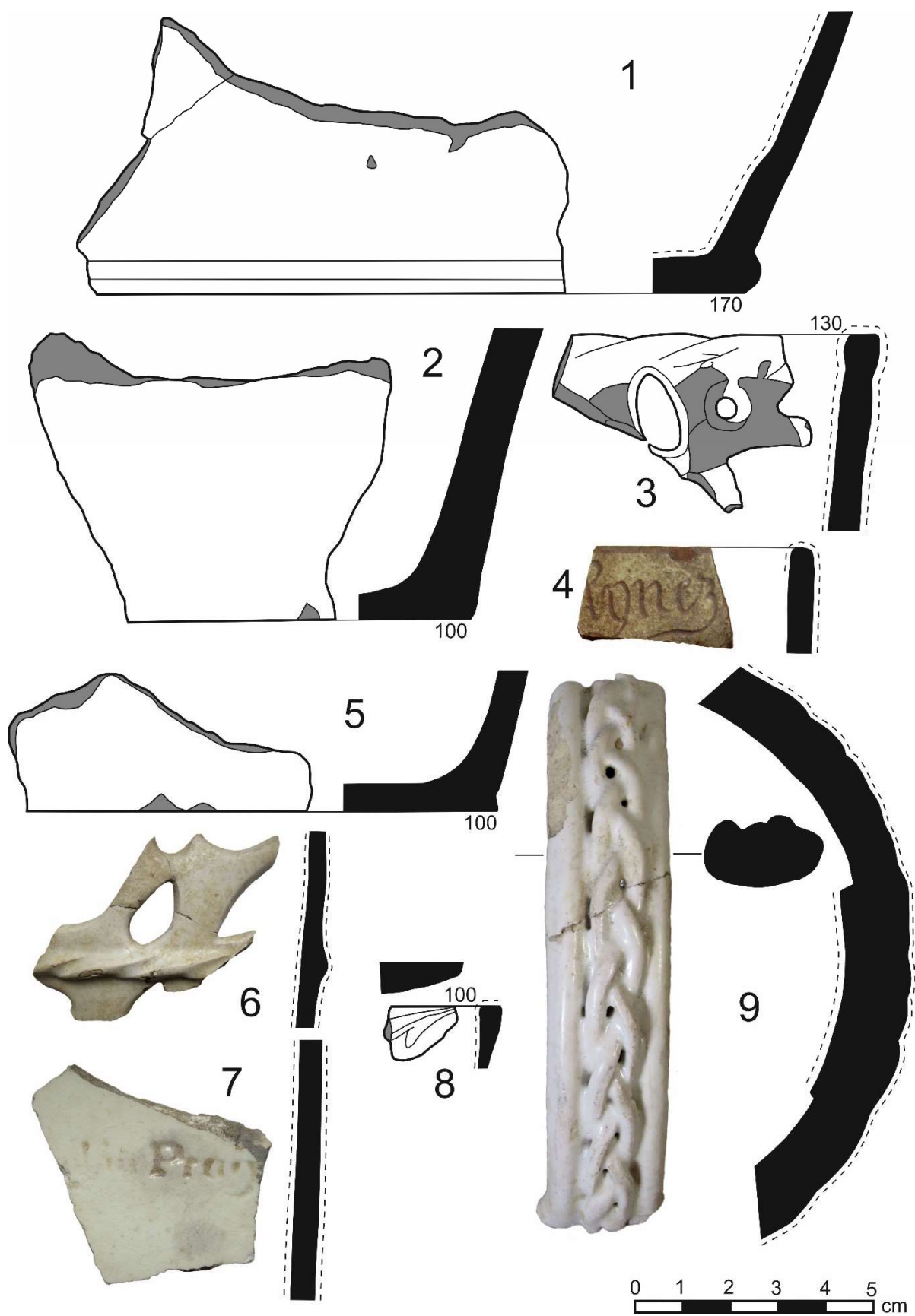
Tab. 43: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

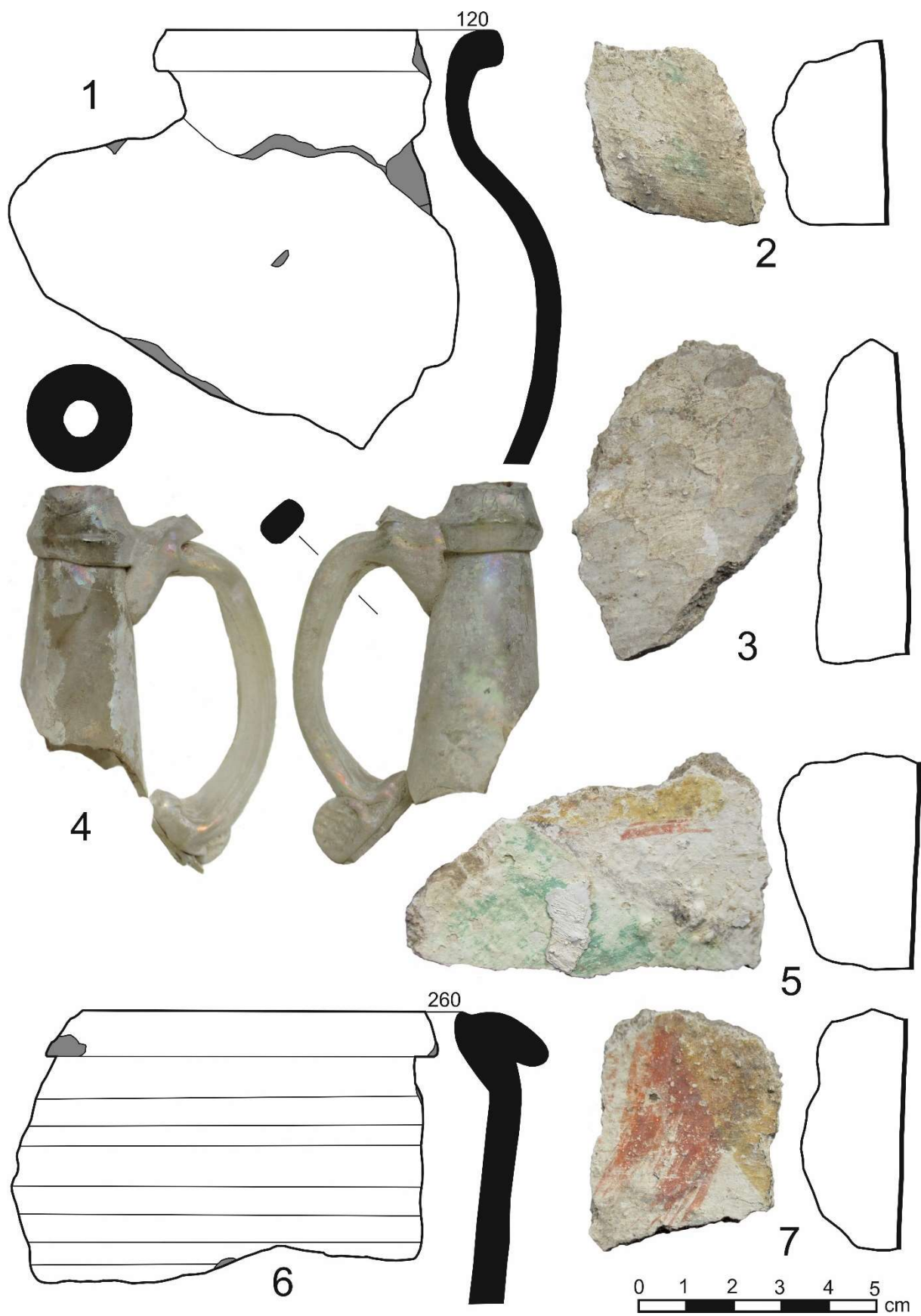
Tab. 44: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

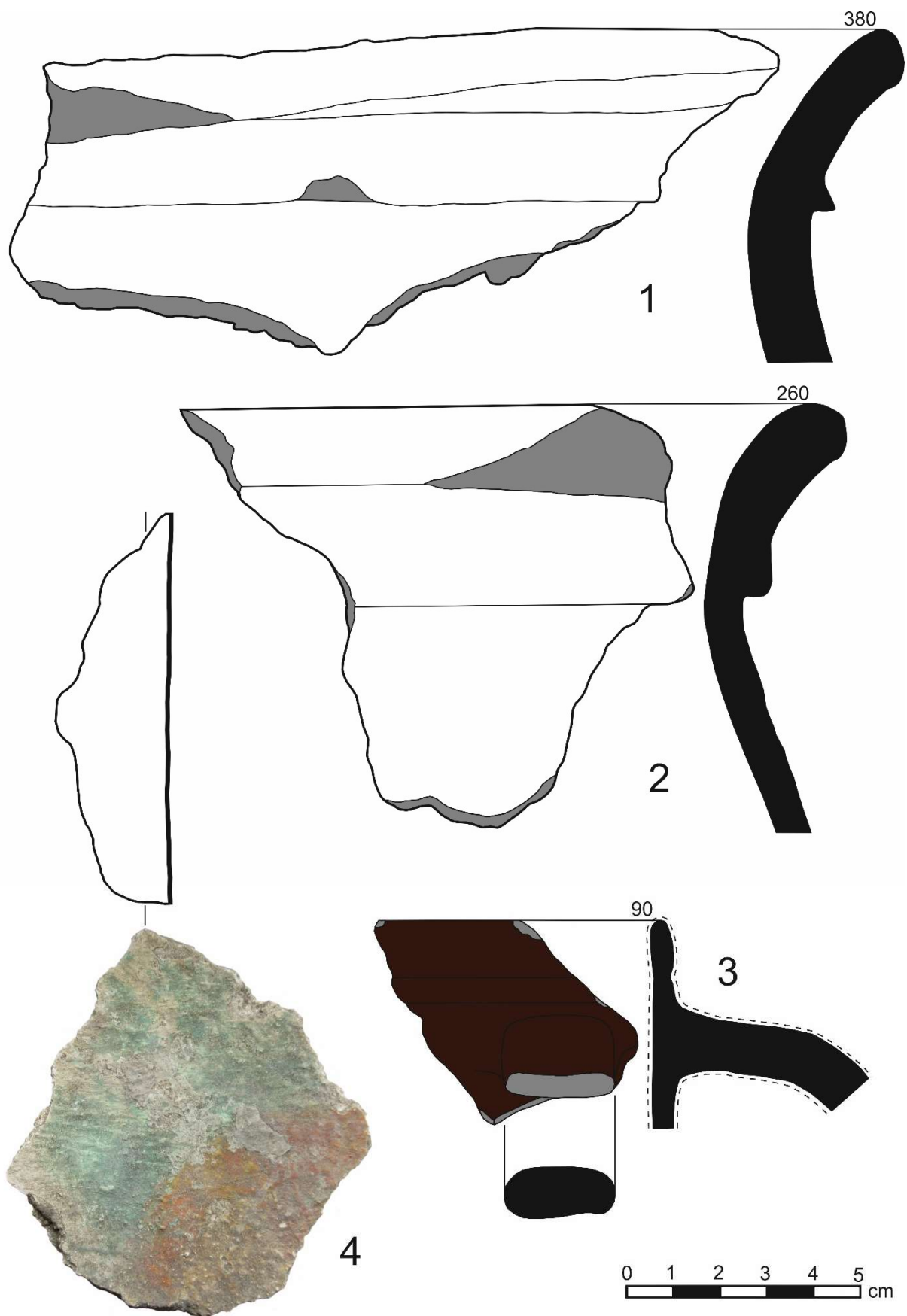
Tab. 45: Výběr nálezů zlofků keramiky a terakotové sošky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

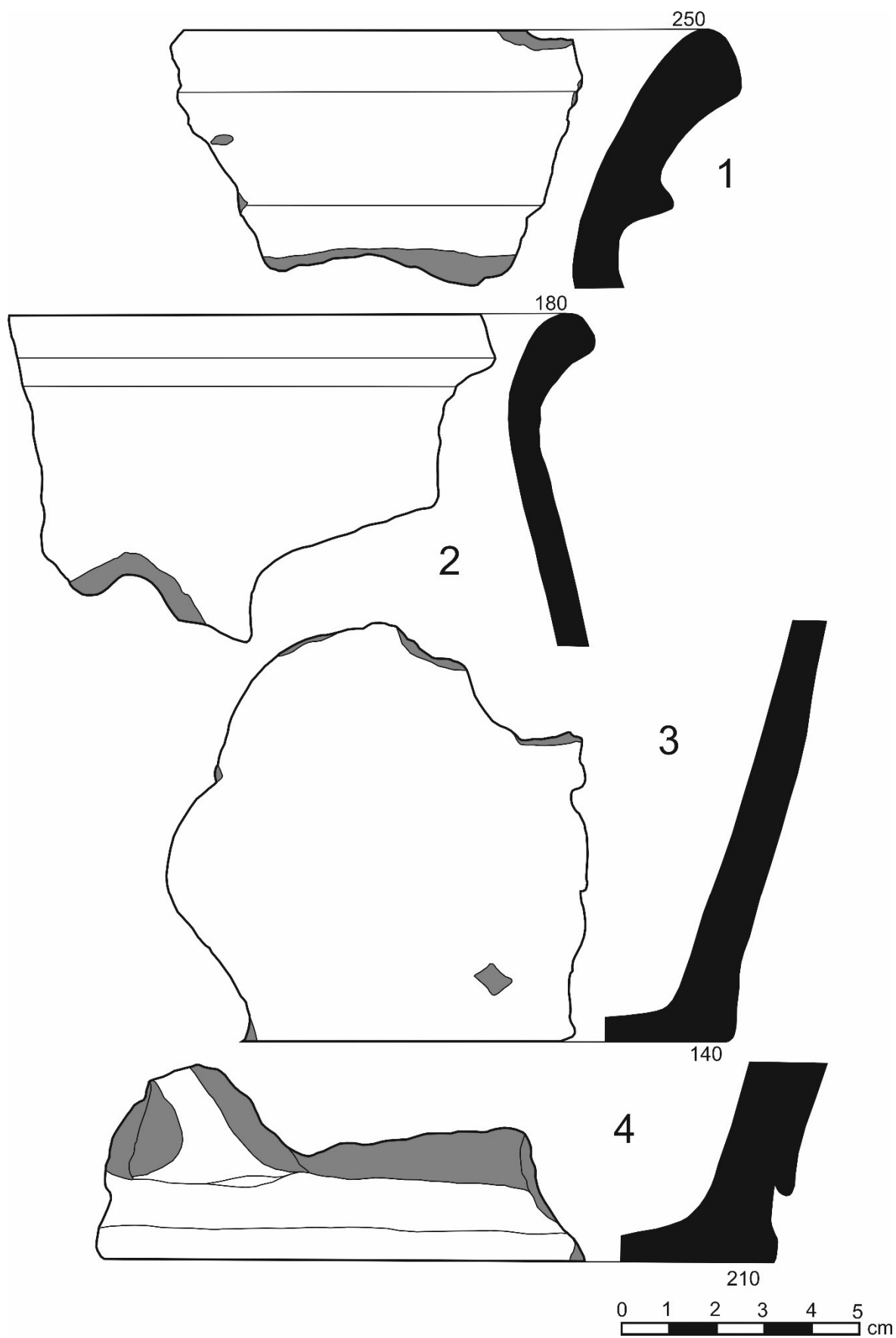
Tab. 46: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

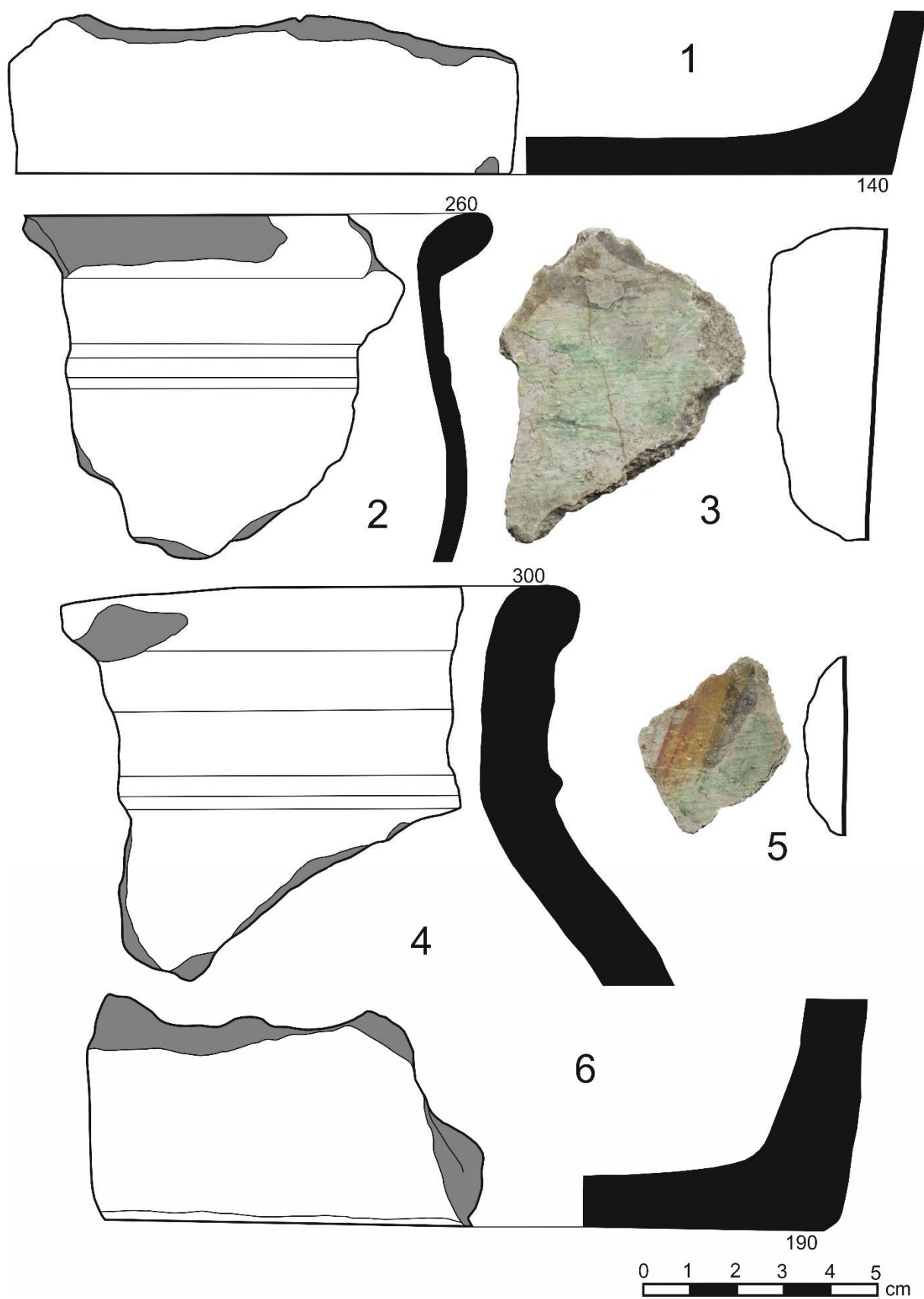
Tab. 47: Výběr nálezů zlofků keramiky, omítek a skla z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

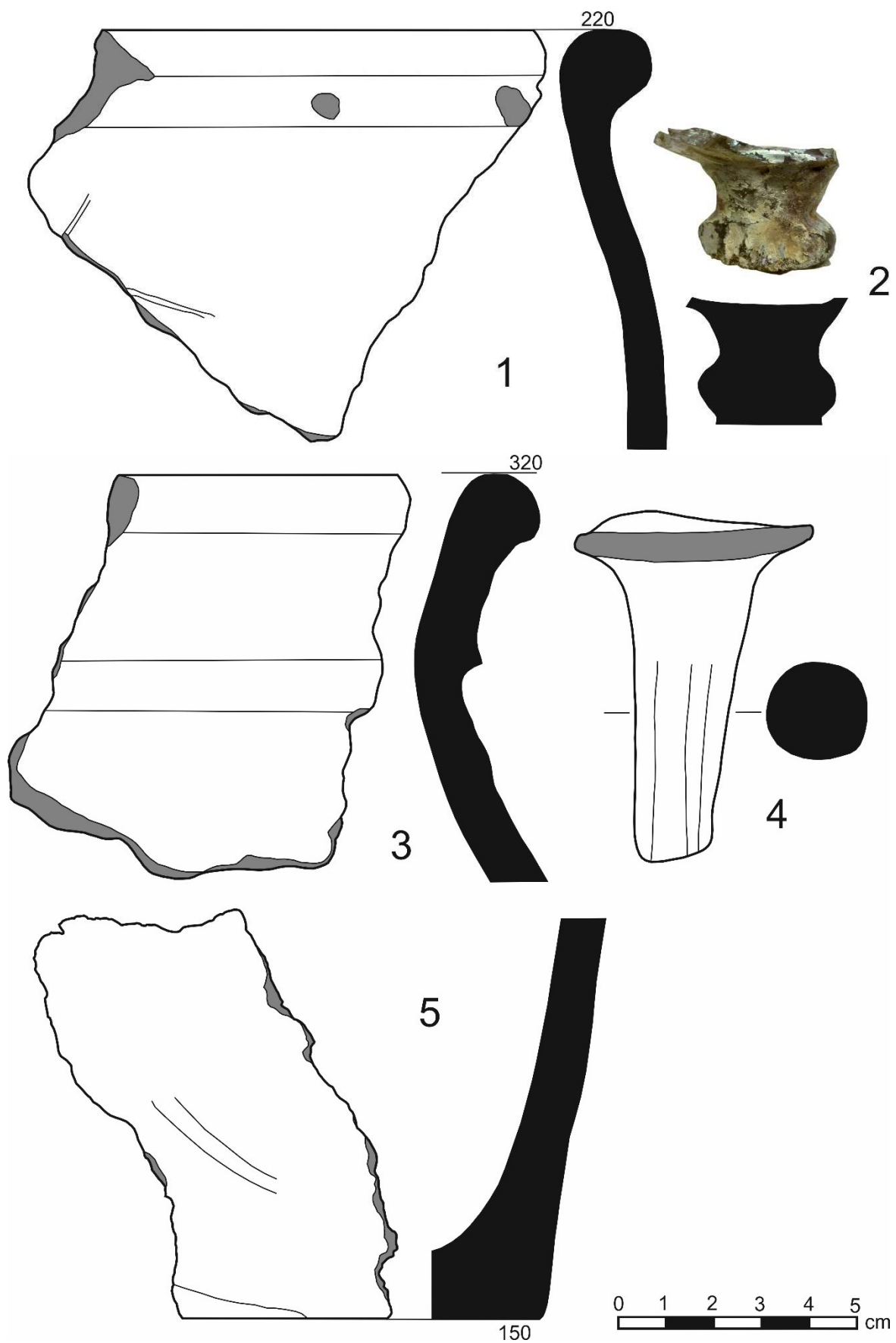
Tab. 48: Výběr nálezů zlofků keramiky a omítek z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

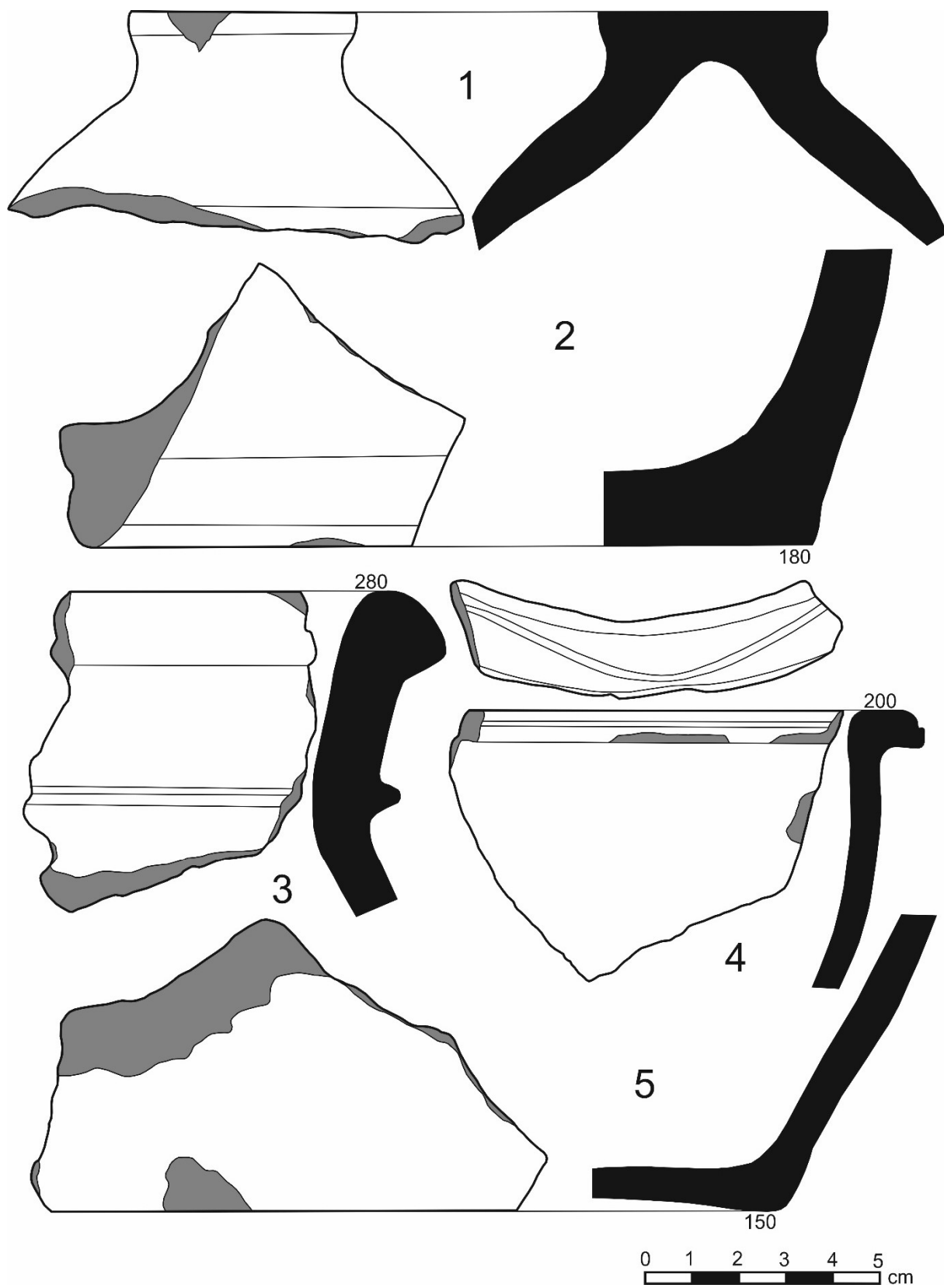
Tab. 49: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

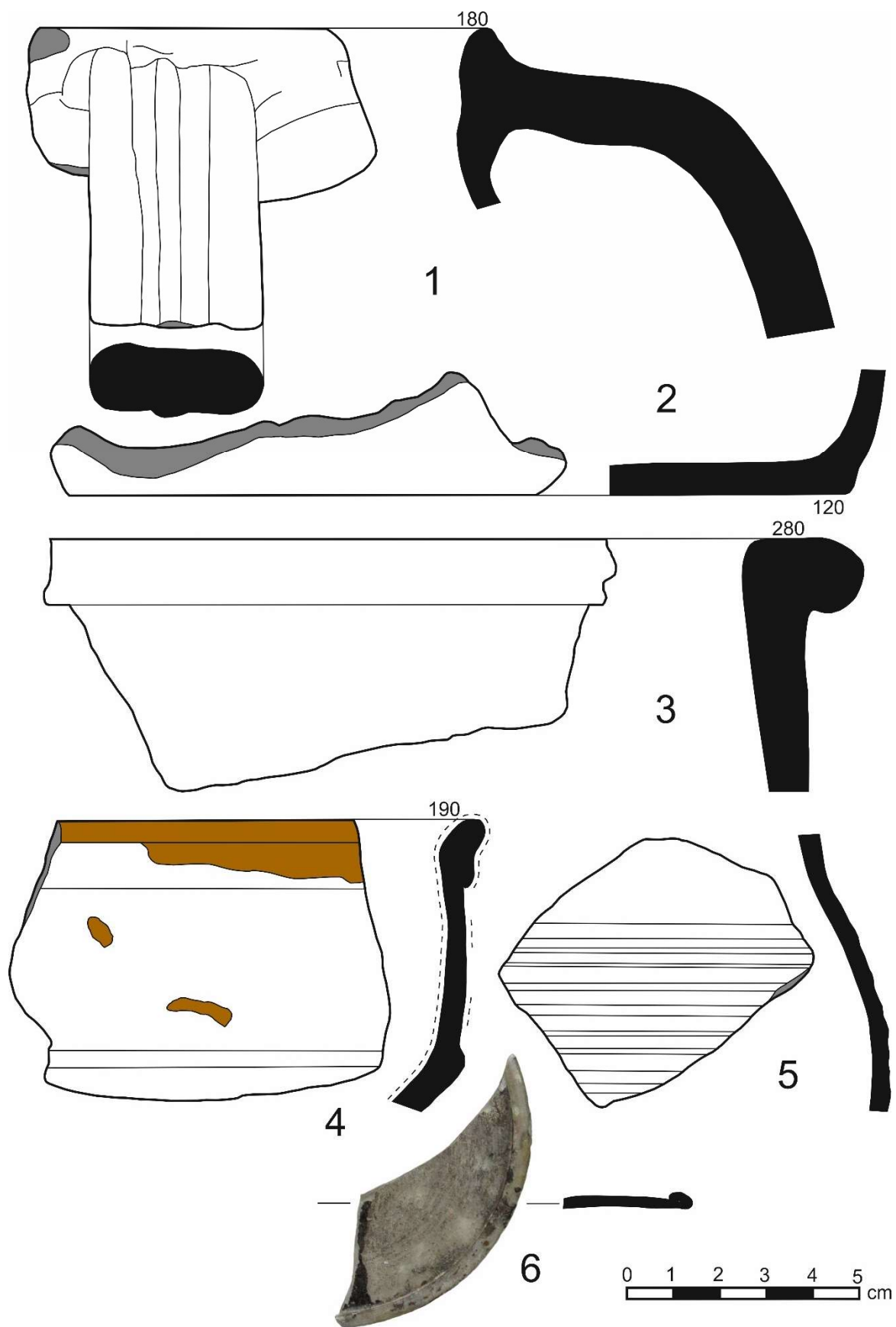
Tab. 50: Výběr nálezů zlofků keramiky a omítek z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

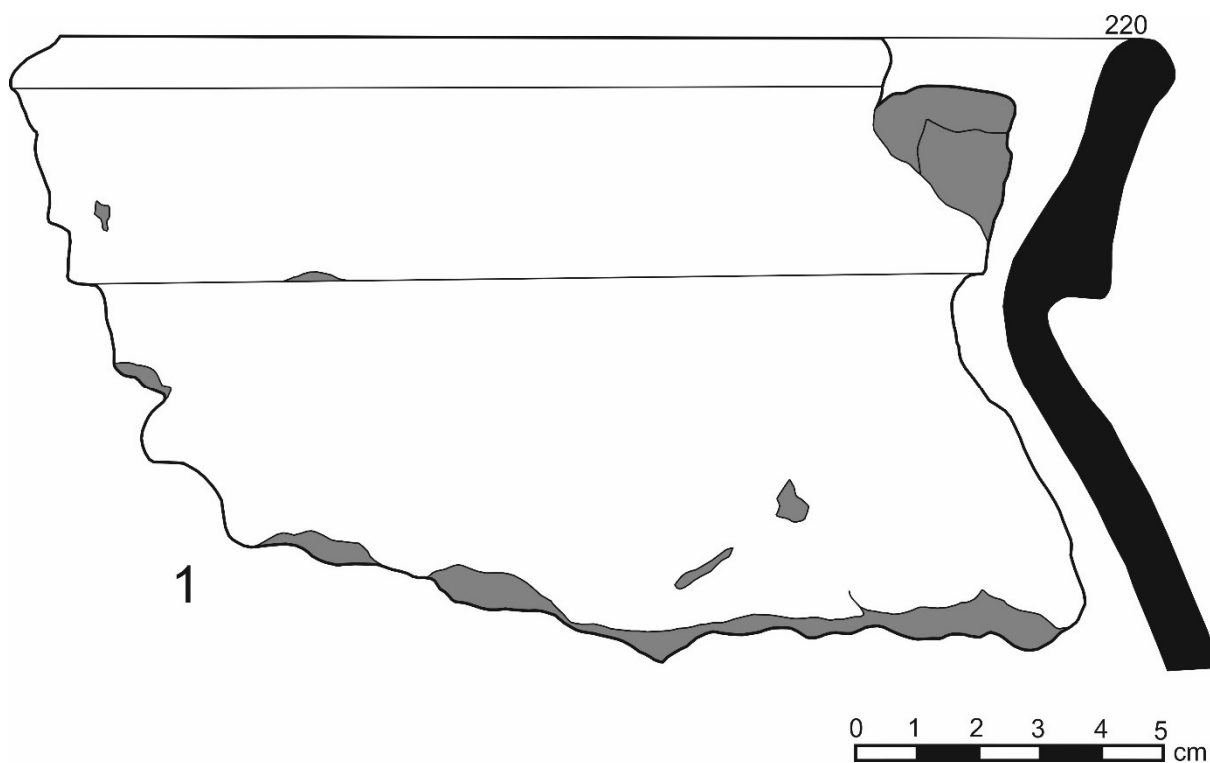
Tab. 51: Výběr nálezů zlofků keramiky a skla z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

Tab. 52: Výběr nálezů zlofků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.

Tab. 53: Výběr nálezů zlofků keramiky a skla z prostoru „starého hradu“.
Kresba a foto autor.

Tab. 54: Výběr nálezů zlomků keramiky z prostoru „starého hradu“.
Kresba autor.